ANUL VII. — No. 291

6 LEI EXEMPLARUL IN TARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRAINATATE

Duminică, 4 Iulie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT in 1893

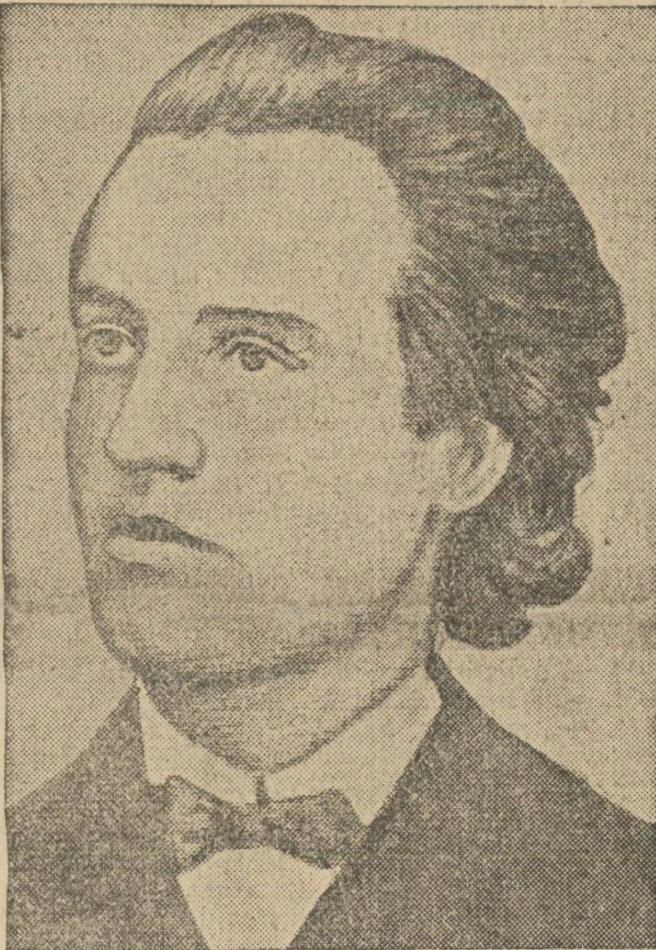
Istoria vieţii şi a operei lui Eminescu

„Să iertaţi, boeri, ca nunta s'o pornim şi noi alături..."

Amicul meu V. Voiculescu a ridicat eri glasul şi a spus un cuvânt înţelept: Suntem fericiţi că s'au găsit atâţia oameni de inimă cari să ne facă să vedem într'o zi apropiată mult aşteptatul monument definitiv al marelui nostru Eminescu... Dar mai trebuie ceva: Nu avem până astăzi o adevărată ediţie-monument a scrierilor lui... Toate ediţiile pe cari le cunoaştem sunt incomplecte, sărăcăcioase, pline de greşeli. Se cuvine să avem într'o colecţie, cât mai îngrijită şi mai aproape de operile analoage occidentale, tot ce-a scris acest rege al simţirii şi al cugetării româneşti...

Amicul Voiculescu are desăvârşită dreptate! Inchipuiţi-vă pe nemuritorul cântăreţ răstălmăcit în bronz, şi sălăşluit undeva într'o piaţă largă, înconjurată de librării în cari însă opera lui stă lacunară şi desnodată cum o avem astăzi... Ce vom pune în mâna celor ce, trecând pe sub măreaţa statuă, vor veni să ceară opera prea măritului poet naţional?...

Este, prin urmare, o cerinţă legitimă care trebue implinită măcar paralel cu strădania foarte lăudabilă a doritorilor statuii lui Eminescu. In ziua în care vom privi monumentul — presupun superior visat şi realizat de au-

Mihail Eminescu

torul lui — al recunoştinţei naţionale, trebue să avem alături şi ediţia-monument a operilor marelui cântăreţ

Datoria noastră faţă cu el nu este însă plătită nici cu atât. Mai rămâne încă ceva de făcut, e adevărat mult mai greu decât o statuă în bronz (vorbesc de efortul nostru nu de al sculptorului), şi mult mai greu decât înjghebarea unei ediţii definitive. Mai rămâne de făcut *istoria vieţii si a operei lui Eminescu* am zice: bio-bibliografia lui.

Acum doisprezece ani, şi anume în preziua războiului mondial, se împlinea un sfert de veac dela moartea lui Eminescu. Răposatul Gheorghe Diamandy, pe atunci directorul Teatrului Naţional, a încercat să organizeze o serbare comemorativă. Dar lumea era cu gândul aiurea, neliniştită, parcă presimţind dezastrele cari se plămădeau, în taină, deasupra noastră. Serbarea a rămas aproape numai între iniţiatori... Oamenii politici stăteau cu ochii aţintiţi asupra constelaţiilor diplomatice. Intelectualii erau nerăbdători să-şi înceapă vacanţa... Lumea cea multă nici nu visa că sunt tocmai douăzeci şi cinci de ani dela tristul exod al celui, ce dăruise, pe vecie, literaturii româneşti, mireasma florilor de tei...

Mi-a căzut, atunci, un sorţ neaşteptat: anume să scriu pe scurt viaţa lui Eminescu. Am mărturisit la începutul acelei biografii:

„Asupra lui Eminescu s'a scris la noi foarte mult, nu însă totdeauna prea temeinic. *Opera cea mare şi definitivă care să ni-l aşeze pe Eminescu, din punct de vedere biografic şi sufletesc, în atitudinea splendidă, revelatorie, irefragăbilă a unei statui de Rodin ne lipseşte până acum şi ne va lipsi multă vreme...* Artistul biograf, plin de răbdare, poate născut, poate nenăscut, în acest moment, care ne va reda pe Eminescu va trebui să-şi aleagă materialul viitoarei lui construcţii din toate monografiile articolele şi însemnările biografice, publicate până azi".

Ceeace voiam să scriu şi am scris în 1914 era mult mai puţin; era „...o broşură uşoară, menită celor mulţi cari încep să citească sau cari citesc cu drag, când îi lasă munca grea şi nevoile." Aşa dar, nevoia cea mare simţită de mulţi ca şi de mine, perspectiva temeinicei opere biografice asupra lui Eminescu: cheamă şi stă liberă pentru cel ce va să vie...

Dela 1914 încoace, informaţiile asupra zbuciumatei tinereţi a lui Eminescu au sporit aproape împotriva aşteptărilor. Intr'adevăr, în viaţa poetului există un răstimp de vreo şase ani (1863—1869) pe care nu credeam că va ajunge cineva să-l descurce cu una cu două... Sunt anii de pribegie ai lui Eminescu. Intre ultima clasă de liceu, făcută la Cernăuţi şi mărturisită de matricolele oficiale, şi anul înscrierii ca student la universitatea din Viena se intercalează viaţa cântăreţului printre actori, rătăcirile lui prin oraşele şi pe la scolile din Ardeal, coborârea lui până la Giurgiu şi la îndeletniciri foarte umile... Toată această epocă va da mult de lucru biografului pasionat care va voi să reconstituiască odiseia aventurosului adolescent. Acestui biograf, domnul Bogdan-Duică i-a adunat şi-i adună un foarte preţios material informativ. Domnia sa a descurcat firul încurcatelor căi ale lui Eminescu, în Ardeal, scoţând la iveală, din ziarele şi din revistele timpului, cum s'au mişcat şi ce reprezentaţii au dat acele trupe de actori, pentru cari Eminescu năpustise şcoala din Cernăuţi.

Un alt cercetător al vieţii lui Eminescu care a precizat oarecari lucruri din zilele de student ale poetului a fost Ion Grămadă, eroul Bucovinei. Necunoscutul pe care îl aşteptăm şi care va fi pentru Eminescu un fel de Suetoniu sau de Plutarh, desigur nu va avea nevoie de altă călăuză decât de lumina geniului său... Dar nu ne putem opri, de-a visa la el, de a-i aduna sfaturi, informaţii, zestre.... aşa cum face bunica, atunci când ştie că nepoată-sa e logodită şi cugetă la viitoarea strănepoţică...

O parte din această zestre stă la ştiinţa şi sub mâna harnicului şi divers informatului meu amic Barbu Lăzăreanu. Dacă acest pasionat prieten al cărţii şi meticulos cunoscător al bibliografiei generale româneşti ar voi să coordoneze materialul bio-bibliografic pe care îl are asupra lui Eminescu, calea sorţilor, spre Plutarhul ce va să vie, ni s'ar părea inaugurată.

Este limpede că statua de bronz, pe care energia d-lui general Moşoiu va zămisli-o în curând, cere, alăturea de sine şi monumentul literar corespunzător. A spus-o eri poetul V. Voiculescu, pentru sine şi pentru toti cari pot să prindă evidenţele.

Socot că nu stă departe de evidenţă nici ideia că Eminescu este vrednic de cununa unei biografii la nivelul geniului său. Viaţa lui Eminescu a fost multiplă, variată, pasionantă, tragică! aproape tot atât cât una din acele ficţiuni geniale pe cari le admirăm la teatru sau în roman. E o nădejde caldă, în inima noastră, că într'o zi se va ridica dintre noi omul de mare talent şi de vastă cultură literară şi critică, artistul de talia unui Renan sau a unui Taine care să dăruiască pantheonului literaturii româneşti dureroasa frescă a vieţii lui Eminescu.

GALA GALACTION

Noapte

(CREIONARE)

pentru Stefan Petică

Noapte.
Tăcerea-i grea şi mare împrejur.
Pe străzile pustii trec umbre,
Trec cei care-au murit şi n'or să mai revie.
Trec ca acum o mie de ani
Reîmprospătând amintirile.
Pe străzile pustii trec strigoii
Cu paşi tăcuţi
Pe umbrele caselor întinse de lună
Mi-i frică să mă uit afară.
Cei vii dorm toţi în casele închise.
Printre grădini e o lume de care-s străin,
Şi parcă-am rămas singur în ea.
Nimeni nu mă ştie.
E noapte,
Şi sufletele celor morţi
Rătăcesc pe străzile pe care-am trecut odinioară
Prin preajma caselor copilăriei lor.

* * *

Prietene,
Tu, care veghezi ca şi mine
De frica somnului şi-a morţii,
Inchide fereastra
Să nu stricăm liniştea strigoilor de-afară.
Uite,
Sufletul meu tremură de spaimă
Ca şi sufletul tău.
Afară umblă umbrele liniştit.
Ce căutăm noi în lumea asta!
Lumea e a celor ce nu mai sînt,
Dorinţa lor de viaţă din ultima clipă
Nu ne mai îngăduie să trăim.
Să asculţi bine :
Se-aud şoapte şi plângeri misterioase.
Ascultă...
Vine cineva pe urma noastră,
După noi, si înaintea noastră.
Vine.
Vine....

* * *

Prietene,
Tăcerea nopţii samănă cu moartea.
Să nu închidem ochii până 'n zorii zilei
De eşti obosit îţi aşează capul
Pe umărul meu.
Să ne strângem amândoi alături,
Să ne ascuţim privirile.
Şi să-aşteptăm,
Fiindcă-am fost sortiţi să fim singuri
In ceasul acesta;
Până când iar cântecul cucoşilor
Va speria umbrele.

Umbrele printre care ne vom găsi şi noi odată.

DEMOSTENE BOTEZ

De vorbă cu Hortensia Papadat-Bengescu

Autorul lui „Pygmalion". — Poetesa franceză depe malurile Dunărei. — Colaborarea la reviste. — Cum lucrează o romancieră? Păpuşile. — O mlădiţă literară

. . . .

„Sunt Vara!
Simt fremătând depline, vii, sucurile 'n plante
Atârnă 'n mine poame, copac de diamante!
Obrajii mei sunt luciul trndafiriu de fruct
Albaştrii ochi se pleacă, prune pe ramul rupt...

. . . .

Sunt Vara!
Bobul falnic, umplut şi sensual
Işi va crăpa de sine în soare trupul pal
Şi fructul în cămaşa-i de azur, fără de pregeţ
Şi-o sfâşia vestmântu-i la voia unui deget.

. . . .

Sunt Vara!
Vino să te rostogoleşti sglobiu
Pe patul de mătăsuri al trupului meu viu,
Aşterne-te pe corpu-mi adus ca o emblemă
Să 'mbrăţişezi în spasmul total vara supremă!

. . . .

Timpul, neîntrecutul meşter, neostoiat
A stat să se încânte de lucru-i încheiat.
M'a fecundat Natura ce torţele-şi aprinde..
Sunt Vara!.... Mă cuprinde!....
Voluptuos tezaur
Trupu-mi s'a 'ntins pe lume ca Venera de Aur!...

Aceste stihuri ale doamnei Hortensia P. Bengescu le-am transcris dintr'un caet particular şi le-am tradus din franţuzeşte fără voia autoarei, cu plăcerea de a fi găsit rădăcina ascunsă de unde a purces toată literatura ei lirică. Mlădiţa care a crescut apoi, luxuriantă, în „Ape adânci" (1916) „Sfinxul" (1920) „Femeia în faţa oglinzii" (1923), când se încheie o epocă în arta autoarei şi începe alta, de natură epică, a fermecat pe scriitorul acestor rânduri într'atât încât a uitat toate dificultăţile de stil şi toate asprimile şi desacordurile care se manifestau, penibil, uneori. Prin puternicul şi îmbătătorul ei parfum, această literatură e menită să încânte şi alte cercuri, mai largi, până la care n'a ajuns încă, molipsitoare, beţia lirică a Hortensiei Papadat Bengescu.

„Femeia în faţa Oglinzii" nu e numai cel mai caracteristic, mai unitar şi mai bogat volum al autoarei, dar şi cel mai bine intitulat: e o definiţie a întregului ei lirism. Cartea e un colan de douăzeci şi două de poeme, fără anecdotă accentuată, cu un bărbat care circulă între pagini străveziu, cu gest teatral şi pururea mut, având doar menirea sacră de a ţine trează şi în revărsare de parfumuri imensa grădină de trandafiri a fiinţei unei femei, atentă la ea însăşi. Basme, legende auzite ori iscodite, rituri, presupuneri, înnodări şi împletiri de senzaţii, valuri de analize zbuciumate de-asupra cărora se ridică, străluminând, câte un surâs firesc şi cuceritor; podoabe şi găteli alese nu numai din pietrele preţioase şi vestmintele subtile ale viermilor de fluturi ci şi din luminile becurilor electrice, din tăceri şi nopţi — abundent, hieratic, generos, regal!

Nu începeţi cu începutul „Femeii în faţa oglinzii". Deschideţi la întâmplare. Pretutindeni vă aşteaptă un paradis cu o muzică fantastică: Balul, Şarpele, Sânii gemeni... Poeta a depăşit aritmetica, geometria, istoria şi geografia noastră: a creat universuri noui, uneori inaccesibile...

Găsim totuşi două momente în viaţa literară a poetesei noastre, când soarta a voit ca opera de artă să fie infuzată de atâta artă încât să rămână tot omenească, adică aproape de noi şi tot fermecătoare. Acele două momente sunt: „Femei între ele" (August 1914) şi „Bianca Porporata către don Juan în eternitate" (Mai 1915). Sunt în acelaş timp două din cele mai preţioase momente ale literaturii române: au apărut însfârşit graţia şi graţia pasionată, culcate însile pe hârtie

Dozele acestea de artă şi simplitate în inspiraţia lirică a doamnei Hortensia Papadat Bengescu au fost unice: nu s'au mai repetat. A fost o miraculoasă întâlnire de linii din care să se ridice aceste două neasămuite construcţii sufleteşti: pagini în care ideile sunt doar înfioratele roabe ale unei regine atotcuceritoare, întinzând pasul dincolo de lectură şi trecând vie şi fermecată prin faţa ochilor noştri. Te uiţi cum autoarea a încercat să facă „literatură", cum stărue să transpară beţia de cuvinte care va creşte în celelalte cărţi şi cum însăşi raţiunea stridentă a autoarei a aţipit o clipă după acest îmbătat tufiş de liliac.

De la această puternică poezie personală, autoarea a trecut — prin ce miracol? — la creaţia epică.

Admiratorii literaturii de odinioară ai doamnei Hortensia Papadat-Bengescu au sângerat în faţa operei trădate, şi mulţi au închis ochii nevoind să mai vadă şi să mai audă — dincolo de „Femei între ele" şi scrisorile în care îi scria „Lui Don Juan în eternitate, Bianca Porporata" — ciripitul literar al autoarei.

Cu totul lipsită până aci de sufletul epic, Hortensia Papadat-Bengescu pregătea de mult trădarea : încercarea de a vedea obiectiv în lumea dimprejur, ipocrizia de a crede şi a face să se creadă că e ruptă cu totul de copilul ei, opera de artă, care-şi duce viaţa lui neatârnat, fără niciun vestigiu din fragila-i casă caldă, fără nici o urmă pe trup din părul de aur al mamei. Dar în primele volume copilul vădea aderenţa cu mama.

In căutarea vieţii epice, Hortensia Papadat Bengescu şi-a osificat stilul, l-a acoperit cu plăci de adjective barbare, şi-a ridicat o platoşă pe mâna stângă, din prevestiri şi predestinări ştiinţifico-teosofice, a dat asalturi într'o atmosferă în care de obicei se adoarme şi se visează voluptos — şi au apărut astfel rând pe rând „Marea", „Pe cine a iubit Alisia", „Romanul Adrianei" şi altele — în care, cu toată zarva distingi glasul subţire al autoarei, auzi foşnetul mătăsurilor interioare şi ajunge până la tine aroma părului şi a trupului, care ţine să se obosească viril.

Primele elemente reale *de creaţie epică încep să se ivească în „Balaurul" — însemnări din timpul războiului, văzut de o infirmieră sensibilă şi lucidă — şi mai cu seamă în „Fecioarele despletite", care ar trebui să fie tipărită a doua oară, purificat de ultimile efluvii lirice, ca personagiile atât de vii — Halippa, Lenora, Mika-Lé, Maxenţiu, prinţesa Ada, Lică Trubadurul — să apară tot atât de liberi şi adevăraţi ca în „Concert de muzică de Bach", romanul în manuscris...*

AUTORUL LUI „PYGMALION"

— Ai văzut „Pygmalion"? Tragedie în versuri! Subiect assiro-babilonian, dar aceeaş eternă durere şi bucurie a iubirii pătimaşe!.. Bengescu-Dabija, autorul lui „Pygmalion" şi a altor tragedii în versuri, celebru în ultimul sfert al veacului trecut, mi-a fost unchi. Tata general, unchiul

Hortensia Papadat-Bengescu

general — am crescut între aceste înalte grade militare care, pe vremea aceia, ţineau însă să fie împodobite, dacă se putea, şi cu laurii meritelor civile. Unchiul Dabija, care era de altfel un bărbat foarte curtenitor şi spiritual, cunoscuse gloria literară şi îmi aduc încă aminte de o reprezentaţie festivă a lui „Pygmalion" când autorul a primit într'adevăr o cunună de lauri !... Da, — ce efemeră e gloria scenei!... Pe unde o fi cununa de laur, azi prăfuită şi uitată a unchiului Dabija?..

POETESA FRANCEZĂ DEPE MALURILE DUNĂRII

Iţi plac versurile mele franţuzeşti... De ce nu mai scriu ?... O! n'am încetat de a compune versuri, dar nu le mai scriu, atâta tot! Ele îmi cântă cadenţat în minte adeseori, şi pe stradă merg atunci în ritmul lor. Dar nu se poate spune nimic despre ele atâta vreme cât au rămas în caetul acesta, pe care nu-l răsfoiesc decât eu şi poate un amic literar... Da, ar fi interesant — aşa, dintr'o curiozitate literară surâzătoare — ce ar spune criticii francezi de versurile franţuzeşti ale unei scriitoare române! S'ar putea tipări un volum întreg, cred, şi poezia pe care mi-o ceri, „Chanson lasse", nu e cea mai complexă, ştii bine! *(Cineva citeşte limpede şi noi ascultăm cu privirile in jos):*

CHANSON LASSE

Je suis triste et lassée
Les hommes m'ont blessée!
Et j'ai poussé la porte ouverte sous l'auvent
Pour demander à l'air la caresse du vent

Oh! la douce Pitié de choses inanimées!
J'ai offert la fatigue du corps exténué
Au ruisseau limpide de l'air dilué
D'où vient-il donc le vent charitable en ce jour
De quels lointains? de quels détours?
Il ne demande pas leur secret aux fronts lourds
Ni au visages brulants leurs confidences d'amour
Aux yeux rougis de pleurs leurs chagrins douloureux;
Humide et lent à peine il fait trembler mes cheveux
Je suis triste et lassée
Les hommes m'ont blessee...

Oh! la large bonté des choses qui n'ont pas vie,
Le coussin, à la tête vaincu donnant son nid,
Le lit où se prosterne l'être anéanti;
Et qui fait au fardeau qui sur lui se pose
Un berceau attiédi où la douleur repose...
Je n'accepte ni mains, ni paroles, ni lèvres
Je veux le baume du vent sur l'affront de ma fièvre

Continuare în pag. II-a

Je suis triste et lassée
Les hommes m'ont blessée.

. . . .

Et j'ai poussé la porte ouverte sous l'auvent
Pour recevoir l'aumône impalpable du vent!..

„Dar unde e editorul francez care să publice versurile unei poetese depe malurile Dunărei?

COLABORAREA LA REVISTE

Cu un an înainte de a colabora la „Viaţa Românească" — adevăratul meu debut în literatură — am trimis câteva cronici la ziarul conservator din Bucureşti „La Politique". De la Focşani, o colaboratoare în limba franceză şi poate fără greşeli de ortografie — iată ceva destul de agreabil pentru un ziar din Bucureşti. Aşa se face că în „La Politique" au apărut cronici feminine iscălite *Suzon* şi oarecari studii critice — *Henry Bataille, Sur la mort de Liciu* — iscălite *Loys*.

Doamna Marino-Moscu, prozatoarea cunoscută, căreia îi scriam scrisori de câte treizeci de pagini: uneori, colaboratoare a „Vieţei Româneşti", mi-a dat îndemnul să public şi eu... Dar n'am voit să uzez de recomandaţia bunei mele prietene; voiam să răsbat prin propriile mele puteri. Şi singură, am trimis „Vieţii Româneşti" câteva pagini de manuscris...

In „Viaţa Românească" am publicat astfel — şi a publica în „Viaţa Românească" se ştie doar că pentru orice debutant înseamnă a intra în literatura română — primele bucăţi literare mai consistente, iscălite cu nume întreg. Au apărut, pe rând,— eu aveam sentimentul profund de a crea ceva perfect ! — „Viziune", „Dorinţa", „Marea" şi (preferinţa dumitale, ştiu!) „Femei între ele..." care adunate la un loc au alcătuit volumul *„Ape Adânci"*.

Cunoşti şi dumneata, tot atât de bine ca şi mine, stimulul literar al cercului „Sburătorul". Trebuie să mărturisesc că tot timpul cât am colaborat la „Viaţa Românească" eram stăpânită de un simţimânt ciudat: mă simţeam perfectă; la „Sburătorul" sunt stăpânită de un sentiment umil: mi se pare că sunt încă perfectibilă. Acest sentiment nu m'a părăsit nici azi. Evident, aceste simţimânte sunt în afară de natura cercurilor în care am lucrat şi acestor simţăminte datorez nenumăratele mele pagini adunate în atâtea volume scrise şi alte câteva nescrise: *Bătrânul, Sfinxul, Femeia în faţa oglinzii, Balaurul, Romanţa provincială, Fecioarele despletite, Concert de muzică de Bach...*

Evoluţia mea către romanul epic a fost determinată de acest cerc literar. După ce dramatizasem „Lulu" îmi făgăduisem oarecare odihnă când, spre uimirea mea, d. E. Lovinescu a anunţat la una din şezătorile de Duminecă după amiază că „doamna Papadat-Bengescu va scrie un roman obiectiv". Odată cu dv. am scris şi eu vestea.

CUM LUCREAZA O ROMANCIERĂ?

Dar cum să scriu, după îndemn? Câteva romane aveam în cap, ca totdeauna. Dar ele nu se scriseseră încă în asemenea fel încât să mă tortureze cu fiinţa lor, să nu pot scăpa de obsesia lor decât aşternându-le pe hârtie. Cunoşteam apoi şi câteva subiecte de roman din viaţa înconjurătoare — romane, te asigur, şi mai îngrozitoare decât cele pe care suntem în stare să le scriem, dar nu m'am putut niciodată hotărî să copiez aidoma ceeace văd, ceeace aud, oamenii cu care mă întâlnesc, întâmplările care-i lovesc, ca un geam lucios care ar resfrânge mort şi reflex, încă odată viaţa destul de fermecătoare prin ea însăşi ca să se poată lipsi de imitaţiile noastre bâiguite. Personagiile şi evenimentele cresc în mintea mea ca nişte fiinţe vii; ele cresc dela sine, uneori în prezenţa mea uimită, alteori simt că-mi cer o împlinire şi când am dobândit putere de viaţă proprie, nu ştiu ce alt ar trebui să fac să nu fiu silită să le dau drumul în viaţă, viaţa lor ciudată, ideologică, între câteva file palide de hârtie... Din pricina câtorva personagii ireale, de acest fel, care trebuiau să constitue primul meu roman obiectiv, m'am văzut silită să dau naştere unei mici lumi, unui microcosm literar, dar cu toate atributele lumii mari. *„Fecioarele despletite"* sunt continuate de *„Concert de muzică de Bach"*, în manuscris, şi încă o carte pe care n'am scris-o dar care e gata....

LES POUPÉES !...

Dumneata socoţi piesele mele de teatru — *Povârnişul, Bătrânul* — jucăriile unei romanciere, iar femeile pe care le-am creat în aceste piese, numai nişte păpuşi. N'ai dreptate! Sunt, aci, probleme foarte serioase. In *„Povârnişul"*, piesă citită în Comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti şi primită din 1915, e vorba de o femeie care nu se poate adapta împrejurărilor, fără altă pricină decât incapacitatea ei proprie, poate o lacună a minţii, poate un exces al sensibilităţii... Işi găseşte scăparea în valurile mării pe o noapte de furtună. Dumneata susţii că e un caz neurologic iar eroina un exemplar prea dificil al sexului ei, ca să intereseze pe spectatorul obicinuit. Nu de aceeaş părere sunt eu, şi, te asigur, nici d. Mihail Dragomirescu, fost membru în numitul comitet. In raportul său, d. Dragomirescu a vorbit de genialitate — nici mai mult nici mai puţin! — A ţinut atunci de mine, de asiduitatea mea pe lângă „Şcoala sa nouă" şi Institutul său, ca să am şi eu azi un loc glorios între d. Sorbul şi Shakespeare! Şi cum bine ştim că n'am avut darul să declanşez toată seria de avantagii pe care d. Dragomirescu le revarsă ca un corn de abundenţă asupra admiratorilor săi, am rămas afară din literatura mondială şi după moarte, afară din Câmpiile Elizee, unde tot d. Dragomirescu e preşedinte... Cu *„Bătrânul"*, comedia socială în cinci acte, reprezentată la Naţional în 1922, s'a stârnit o zarvă în presa de-atunci, la care, dacă nu mă 'nşel, ai luat şi dumneata parte. Piesa nu e pe gustul dumitale, zici.

Crezi că Gina din *„Bătrânul"* e de asemenea un exemplar dificil al sexului ei, pentru că se ocupă cu eprubeta în laborator, e adorată de toţi bărbaţii, se refuză soţului, tip grosolan, se fereşte de acesta aruncând-se de gâtul unui adorator care nu ştie s'o apere, apoi a unui clubmen la care nu vrea să rămâie — şi refuzi să vezi în „Bătrânul" axa piesei!.. Şi totuşi, în afară de *Povârnişul* şi *Bătrânul*, am o piesă pe care nu mi-o vei putea judeca atât de sever, pe care n'o vei putea pune printre păpuşile romancierei! Piesa e intitulată *Toma şi Luchian* şi — rămâne s'o scriu!.. Şi o voi scrie! Căci dacă nuvelele şi romanele mele le gândesc cu voluptate şi le scriu cu durere, piesele le cuget şi le scriu cu neistovită plăcere. Nu ştiu ce vei crede dumneata — dar e singurul „gen" în care mă simt (cum se zice) ca la mine acasă, şi dacă piedicile ce se pun în calea unei piese, dela tipărire până la publicare, n'ar fi atât de mari, cine ştie dacă n'aş scrie aproape numai teatru...

SUNTEM ÎNTR'O EPOCĂ DE RENAŞTERE

E păcat că lipsa simţului de contemporaneitate ne împiedică de a ne bucura de o astfel de epocă privilegiată şi desigur privită din Lună, configuraţia culturală, artistică, şi ştiinţifică a vremei noastre prezintă exact aspectele tuturor epocilor de Renaştere, cu toate luminile caşi cu toate petele.

Negreşit, această lacună de ordin curent nu e absolută. Există spirite care în chip cu atât mai pregnant, posedă privilegiul de a vedea. Sunt scriitori şi opere care ilustrează elocvent putinţa de a reda trecutului actualitatea şi de a privi prezentul în perspectivele viitorului. Opere şi scriitori pe care tocmai din acea miopie pentru ambianţă nu-i judecăm la justa lor valoare, risipind admiraţia pe delături, ca acei amanţi prea deprinşi cu chipul iubitei şi care nu-i mai văd frumuseţea şi împrumută lesne frumuseţea orisicărei alte măşti.

Melancolie de a rămâne străini de propriul nostru chip social şi melancolie de a vedea pe cei mai deaproape privindu-ne cu ochi cari ne denaturează! Trăim deci în Renaştere şi n'o ştim; pe cei cari o reprezintă mai bine nu-i recunoaştem, iar documentul şi iconografia celor cari au realizat fresca actualităţii, le nesocotim pentru că suntem *Contemporani.*

O MLĂDIŢĂ LITERARĂ

Bagi de seamă ce ciudate sunt atitudinile unei generaţii literare faţă de cea precedentă?.. Rostand, marele Rostand, autorul lui „Cyrano", „l'Aiglon", „Chantecler", aruncat depe soclul lui şi învinuit că toată poezia lui e numai un joc meşteşugit de cuvinte, se vădeşte de fapt părintele unei întregi generaţii de scriitori francezi, şi dintre cei mai noui, mai „revoluţionari". E de ajuns să pomenesc un nume: *Delteil*. Vezi legătura organică dintre Rostand şi tânărul romancier Delteil?..

Poate că aceste observaţii, de departe, să folosească şi literaturii româneşti. Nu, nu mi-e nimic străin din tot ce se publică la noi. Citesc orice. Citesc pe oricine. Un petec de hârtie tipărită mă atrage şi mă farmecă. Dar nu fac, în literatură, cercetări sistematice. Nu citesc ziarele. Cred că, uneori, e salutar. Mintea funcţionează mai în voe. Apoi, fac descoperiri... da, descoperiri ştiinţifice. In „Fecioarele despletite" ai găsit explicaţii asupra ipotezei „trupului sufletesc". Mai am şi alte descoperiri: chimice, medicale, astronomice. Dar nu ţi le mai spun... Ştiu că alţii vor beneficia de pe urma lor!...

Şi ca să revenim la preocupările noastre, te sfătuesc să urmăreşti — cum fac şi eu — dintre scriitorii cari se ivesc acum, pe domnişoara *Ticu Archip*, autoarea volumului de nuvele „Colecţionarul de pietre preţioase". E un amestec interesant de ireal şi real în inspiraţia acestei scriitoare, care posedă un stil de o precizie neobicinuită. Această mlădiţă literară nu trebuie pierdută din ochi... Ar putea, mai târziu, da creaţii miraculoase!.. Şi aş vrea să le descoperim noi întâi!..

. . . .

Incepută la cercul „Sburătorului", convorbirea s'a prelungit în grădina Cişmigiului, unde am scoborît cu toţii. Doamna Hortensia- Papadat-Bengescu îşi păstra, în mijlocul nostru, aceeaş distincţie discretă, pe care o păstrează, cu toată neobicinuita fecunditate a talentului ei, şi în literatură. Şi cum trece, aparent neînsemnată, printre alţi oameni neînsemnaţi pe aleele grădinii, cuget că literatura română care n'are efectiv o sută de ani de viaţă, a putut da atât de curând şi de neaşteptat, acest rod atât de original şi de viu...

F. ADERCA

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din Bucureşti, str. Karageorgevici 9, recomandă următoarele opere însemnate germane:

Walter Hasenclever: Dramen (Der Sohn, Jenseits, Antigona), Mord, (ultima piesă care se joacă pe cele mai însemnate scene germane.

Ernst Toller: Maschinenstürmer, Masse-Mensch, Hinkemann, Rache des verhöhnten Liebhabers.

Georg Kaiser: Brand im Opernhaus, Jüdische Witwe, Gas, Gats, Nolli me tangere, Europa, Bürger von Calais, Die Koralle, Geist der Antike, etc.

B. Brecht (Kleistpreis) Baal.

Arnoldt Bronnen: Anarchie im Sillian.

Karl Schönherr: Weibstenfel, Vivat academia, Maitanz, etc.

Frank Wedekind: Frühlingserwachen, Erdgeist, Büchse der Pandorra, Schloss Wetterstein, Karl Hetman şi toate celelalte piese ale acestui viguros dramarturg german.

Ultima lucrare dramatică a lui **Arthur Schnitzler:** Gang zum Weiher.

Ultima tragedie a lui **Gerhart Hauptmann:** Veland.

Franz Mollnar: Die rote Mühle, Der gläserne.

Fritz von Unruh: Von der Entscheidung, Ein Geschlecht. Din limba engleză, în traducere germană:

Callsworthy: Gesellschaft, Fenster, Urwald, etc.

Upton Sinclair: Die Maschine, Die Hölle.

Librăria „Hasefer" are în depozit, în permanenţă, cele mai însemnate piese de teatru în limbile germană, franceză, engleză, idiş şi ebraică, precum şi studii, recenzii asupra acestor piese.

Se mai recomandă operele în jurul regiei moderne ruse, germane, engleze şi franceze.

Drept de servitute

— Nu mai merge! M'am codit eu cât m'am codit, dar văd că n'am încotro — trag ulucă şi pace! Ţiganii mi-au dijmuit toţi bobocii. Eu nu mă îndur să trântesc unu pă varză şi hoţomanii mi-i înghesuie în şatră. Dacă viu cu jandarii şi îi prinz, tâlharii, ori schilodesc lighioanele ca să nu semene cu ale mele, adecă cu alea de furat, ori le bagă în oala cu fierturi ca să li să piarză de urmă. D'aia nici nu mai merg cu ei la *„post"*, că dacă s'a dus pasărea, ce să mai fac eu cu ancheta şi ce să mai îmi ţie mie dă cald procesul lor verbal! Lipsa!

— Aşa e când ai căta!

— Trag ulucă şi pace — curm zavistia, rămâi cu gâştele întregi şi nici cu lumea nu mă mai pui rău!

— Atunci fă aşa, Chirane, — trage ulucă.

— E ca şi trasă: uite lemnăria în răzoare — 1400 franci cubu, bez parmalăcii, bez catranu, bez cuile, bez plata dulgherului care le înalţă. Da barem pui hotar odată zaverei, — zău aşa!

Picherul Chiran trecu mâneca cămăşii pe fruntea încinsă. Nevoile erau prea mari pentru puterile lui. Căldura şi grija închelberitului ulucilor îi îngrămădea broboanele de sudoare, dungându-i faţa cu dâre roşii de mânie.

— Da barem fac ceva să se ducă pomina!

— Să se ducă, nene Chirane, că nu degeaba îţi iei bucăţica dă la gură!

Isprava picherului Chiran nu era atât de grozavă, pe cât era de gălăgioasă mai mult larma cheltuelilor cu ulucile. Omul îşi luase nădejdea dela orice îmbunătăţire înăuntrul gospodăriei. Tot prisosul agonisirilor îl arunca acum în uluci. Victoriţa, nevastă-sa cu cununie, — renunţase şi ea la *„balul suptofiţerilor reangajaţi"* numai să apuce zile să vadă şi ea cu ochii, uluca ridicată dinspre ţigani — i se potopeau femeii ortăniile cu chiuita. Nu e vorbă, a trimes ceva pentru tombolă — o pupăză lucrată în inişor cu igliţa — şi s'a scuzat la sediul patronajului că e ocupată cu... menajeria. Paralele după toaleta balului le-a băgat şi ea ca şi Chiran tot în uluci. Şi aşa s'a tras temelia. Mârţână dulgherul din Flămânzeni, a întins sfoara pe hotar pentru ca scândura să cază deadreptul în linie. Megieşii s'au apropiat gânditori de sfoară, pretinzând ca parmalăcii să cadă tot pe linia veche. Plutonierul Balotă invitat ca *„arbitru"* dă la jandarmerie îşi da cu ideia că lemnăria poate călca o muche de cuţit în bătătura ţiganilor, căci paguba n'o fi ea atât de mare, mai cu seamă că toată cheltuiala cădea în spinarea lui Chiran. Lucrarea e nouă şi profită tutulor împricinaţilor. Paracliserul Oanţă, rămas dela feştanie, era de părere ca sfoara să cază drept pe inima butucilor. Dar broboanele de mânie înăpădea fruntea picherului Chiran încruntată şi aprinsă de parcă ar fi fost bătută cu urzici. Dacă bulamacii cădeau în curtea picherului, faţa nouă şi curată a ulucilor avea să se arate în ogradă duşmanilor. Dacă laţurile cu pari cu tot, se înfigeau însă în ograda ţiganilor, atunci toată frumuseţea scândurilor albe şi lustruite şi-ar fi îndreptat lumina în grădina lui Chiran. Dar atunci lăeţii aveau să sară cu târnăcoapele pretinzând că li se schimonoseşte pământul şi ei n'aveau zor de ulucă — întărea plutonierul Balotă cu palma răşchirată pe dragonul săbiei. Nici una nici alta! Să înceapă lucrarea şi mai la urmă se va vedea cum or eşi treburile la chelemet, se răţoi paracliserul Oanţă jumulindu-şi ciocul de fante cu cangea unghiilor rumenite de tutun. Şi lucrarea se înfiripă cu nedumerire, pe placul omului bisericii. O sticlă cu drojdie îşi iriza lumina albă a otrăvii în undele domoale ale dimineţii. Lumea ciocni cu hotărîre pahare pline. Ţiganii pitiţi în porumb, pândeau cu arţag închegarea ulucilor. Mârţână trase tesla din chimir, scuipă zgomotos în palmă şi începu alinierea. Deocamdată lucrurile rămaseră tot aşa — butucii trebuiau să cadă pentru un moment, în curtea duşmană după ideia picherului Chiran. Şi vrăjmaşii de alături se tăvăleau de râs în burueni. Scândurile fulgerau una câte una albe, în palmele dulgherului orânduindu-se în dunga fumurie a sforii. Tesla împlânta cuiele lucioase în inima lemnului proaspăt, curmând dihonia dintre oameni. După cea dintâi duzină de ciocane de drojdie, uluca picherului Chiran luci zâmbitoare în florile albe de salcâm. Tesla lui Mârţână îşi înălţa luminile oţelului în soare, de acolo apoi îşi trimetea aprig trăsnetele în capsele fierbinţi ale cuielor.

Grilajul sporea dar şi cumetria ţiganilor nu se lăsa mai prejos în ascunzătoarea boziilor. Picherul Chiran nu se desmeticia cu nici un chip de bucuria înăbuşită a duşmanilor. O altă duzină de rachiuri se fitui şi uluca se hotărnici din cap în cap, dealungul liniei gâlcevite. Bucuria oamenilor de dincolo împuia lunca. Picherul Chiran pleznea de nedumerire. Dar într'o vreme Chiţoran notarul Flămânzenilor care cinstise la amândouă gospodăriile, se ivi deodată în pârleazul picherului.

— Dar ce-i cumetria aia acolo la voi în burueni, măi nene Chiţorane?

— Iaca ce să fie, măi vere picher? Se sbat ţiganii de bucurie de nu-i mai încape albia pământului. Zice că aşa cum ai întors tu parii cu faţa spre ei, ar veni odată şi odată că uluca ar fi ridicată de ei, adică că uluca ta ridicată cu sudoarea şi munculiţa ta, ar deveni într'o vreme edecul lor, făcut cu paraua lor — o... *„servitute de vedere"* amestecată cu o cotropire, după cum am auzit şi eu ca prostu pe Domnul Primar. De, Domnul Primar, ce să zic, bea mai adineaur cu toţii la un loc, în iarbă — primarul ţigan tot d'ai lor. El îi învaţă la toate — o fi ştiind el ceva primarul nene Chirane! Dumireşte-te bine zău aşa, că prea se topeau ţiganii de râs când au văzut uluca gata!

— Aşa e socoteala?

— Păi... cam aşa nene Chirane!

— Mârţâne, întoarce uluca cu faţa spre ţigani şi lasă-mi bulamacii mie, aci în curte, că fac primejdie dă moarte şi ducă-se ortăniile pe apa Sâmbetii cu bobocii lor cu tot.

SĂRMANUL KLOPSTOCK

A apărut
ARIPI FRÂNTE
— Dramă în 3 acte în versuri —
de A. de HERZ
Librăria „Universala" Alcalay & Co

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

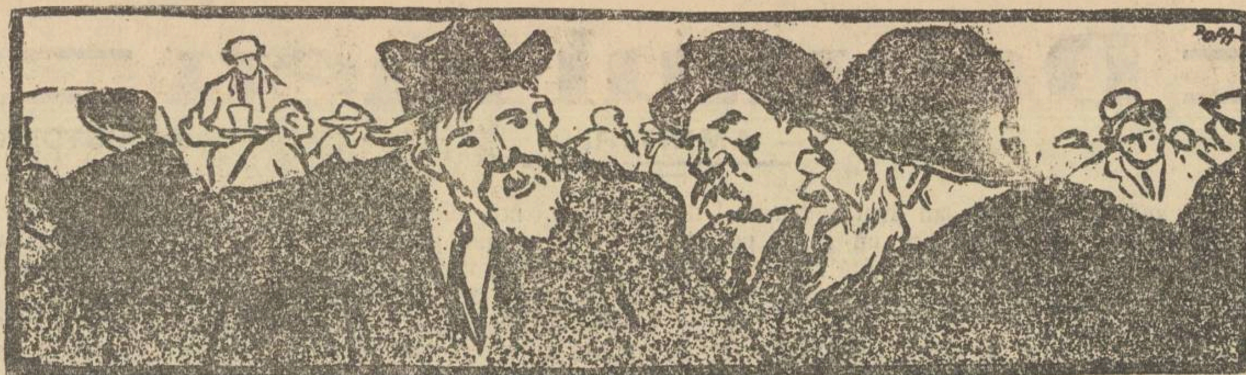
AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna Vrăjită**, de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea**, povestirea unei ţărănci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păianjenul** de Hans Heinz Evers.
No. 32. — **Faust**, tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana**, culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachmann (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandés.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.
No. 57 — **Plăpumarul chior şi Taurul alb**, de Voltaire.
No. 58. — **Gazda cu ochii umezi** de George Mihail Zamfirescu.
No. 59. — **Către timpuri mai bune** de Anatole France.
No. 60. — **Nevinovata** de Heinrich Mann.
No. 61. — **Clacă şi Robie** de I. Neagu Negulescu.
No. 62. — **Odaia Ceasornicului**, de Georges Duhamel.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

A APARUT
SUB FLAMURA ROŞIE
ROMAN DE DEM. THEODORESCU
(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)
EDITURA ADEVERUL — EXEMPLARUL LEI 100

MIHAIL SADOVEANU
Dumbrava minunată
Edit. „Universala" Alcalay
PREŢUL 60 LEI

Filozofii

— Miguel de Unamuno: Vérités arbitraires (Espagne contre Europe). Traduction de Francis de Miomandre. — Aux Editions du Sagitaire —

Credinţă — Viaţa e un vis — Civilizaţie şi Cultură — Despre Mândrie — Plenitudinea Plenitudinilor — Patrie şi Armată — Despre Europenizare — Apus de Soare. Opt capitole în genul serios, potrivit dupăamiezilor de Duminică în care gripa sau necazurile fac pe om refractar la ispita desfătărilor normale. Sunt, în adevăr, Duminici, când din motive subiective sau obiective, nici cursele, nici întâlnirea cu o femeie plăcută, nici ceaiul politic, — în scurt nici una din fericirile pipăibile şi savurabile nu se realizează. In toropeala posomorâtă a acestor după amiezi simte, de obicei, omul cu aspiraţii de cultură trezindu-i-se în suflet interese nobile şi oarecum austere. Din amestecul melancolic al decepţiilor şi insucceselor, care se arată atunci cu diabolică claritate, el caută să scoată rezignare mândră şi, pe cât se poate, înţelepciune generală. E momentul substantivelor solemne, cu iniţială majusculă. Valoarea emoţională a majusculelor este un fapt care merită atenţia filozofilor —: în gândirea obişnuită, majusculele ajung a fi, la ocazie, adevărate soluţii pentru probleme metafizice şi morale... In asemenea ceasuri de trândăvie nobilă şi mai mult sau mai puţin sumbră, o carte care începe cu „Credinţa" şi sfârşeşte cu „Apus de Soare" e tot ce trebuie pentru a ne cufunda în desfătări severe, dar reconfortante. Seriozitatea deosebită a acelor momente de lux se arată şi prin aceia că omul simte atunci nevoia să pună o rânduială frumoasă în idei, să obţie consequenţă şi unitate în gândire, să ajungă la ceia ce numesc Nemţii „concepţie despre lume şi viaţă (Weltanschaung, Lebensanschaung). In Germania din ultimii ani înaintea războiului, filozofi oficiali organizau o adevărată specialitate în această privinţă, până într'atât organizarea şi specializarea triumfau peste tot. Mai potrivit cu limba noastră e, mi se pare, cuvântul *filozofie;* în înţelesul acesta, deosebit de cel strict academic, zicem curent că mai fiecare om îşi face sau caută să-şi facă o filozofie.

Mai demult, cei ştiutori de carte n'aveau de cetit Duminica după masă decât Biblia, Vieţile Sfinţilor sau Plutarh. Aceste cărţi au fost date la o parte de „filozofiile" diverşilor literaţi ,care n'au altă particularitate decât aceia că, regulat ,se devalorează după un an, ori chiar după câteva luni. Panegiricele prospectelor editoriale şi articolele-reclamă ale confraţilor binevoitori se descurajează şi sucombă curând, fiindcă chiar celor mai rutinaţi editori şi critici le e foarte greu să prevadă rentabilitatea noutăţilor pe care le lansează, şi cu care cearcă gustul şi, în definitiv, capacitatea de cumpărare a publicului. Pe de altă parte, omul de mijloc, care azi nu mai ştie de Biblie nici de Plutarh, e obligat să fie personal şi original: aşa cere, fără îndurare, stilul culturii actuale. Vechile cărţi din care se învăţa înţelepciune nu mai au excluziva autoritate de altă dată, şi, chiar în ţările unde se ceteşte, Biblia este esenţial concurată de broşurile şi volumele absolut obligatorii pentru omul de cultură. Să împaci câtuşi de puţin convenabil „ideile" pe care, numai într'un an de zile, le oferă librăria europeană, americană — acum în urmă şi cea din Indii, şi care de bine de rău ajung la cunoştinţa oricui ceteşte două reviste pe lună, o duzină de volume pe an şi patru jurnale pe zi, e o problemă descurajatoare chiar pentru un om cu minime scrupule intelectuale. Dar viaţa rezolvă practic această imensă şi comică încurcătură: chiar în ţările unde profesori sentimentali şi conferenţiari-apostoli necăjesc lumea predicându-i obligaţie sfântă de a-şi forma „concepţii de viaţă" sistematice oamenii îşi văd de treburile lor; nu se turbură de inconsequenţele morale şi intelectuale pe care şi le pot constata la fiecare pas, ci, liniştit, zâmbesc sau strâng din umeri când se gândesc la haosul de aşa numite „idei" care se rostogolesc în zumzet confuz din oficinele literaţilor de diverse grade.

Totuşi ispita de a „filozofa" despre viaţă desigur nu dispare, deşi, obişnuit ea nu duce pe om decât până la dorinţa mediocră de a-şi orna, din când în când, persoana sa morală cu aforisme rafinate în vederea celor câteva ceasuri inevitabile de conversaţie dezinteresată. Cărţile profesorului Unamuno sunt repertorii tipice de asemene ornamente.

Miguel de Unanumo, rector în Salamanca, a fost expulzat de guvernul ţării sale, a devenit neapărat simpatic, cărţile lui neapărat interesante publicului european. Când a venit amnistierea, succesul era deplin asigurat.

Profesorul Unamuno crede că Spania trebuie apărată de europenizare. Această ţară se află, crede el, faţă cu spiritul european actual în plină şi originală contrazicere. Pătrunderea acestui spirit ar desfigura viaţa spaniolă; spaniolul europenizat e o fiinţă cu deosebire urâtă şi falsă. Asemenea idei despre originalitatea patriei spaniole nu erau necunoscute dincoace de Pirenei. Literaţi romantici, Francezi mai ales, le-au cântat adesea, şi paginile lui Barrès sunt, în această privinţă, numai documentul de cea mai proaspătă eleganţă. Ecoul era deci pregătit când răsună glasul romanticului profesor spaniol. Trebuia dar să se mire întrucâtva lumea, că un guvern de eminentă ordine, să fie atât de ingrat faţă de un tradiţionalist ca rectorul din Salamanca. Insă cărturarul actual e o fiinţă plină de surprize şi, mai ales, fundamental nedisciplinată. Unamuno e eretic: printre bunele idei tradiţionale, el distinge şi alege. De exemplu, cu nici un preţ nu primeşte ca armata să fie proclamată păstrătoare unică şi atotputernică a patriotismului; şi această erezie el o dezvoltă astfel: „Nu cred că patriotismul poate avea rădăcini adânci şi sănătoase, dacă nu este permis a discuta Patria însăşi. Inchiziţiei — celei exterioare şi celei interioare, inchiziţiei Sfântului Oficiu şi inchiziţiei moravurilor — se datoreşte probabil faptul că în Spania catolicismul a ajuns curată minciună; şi dacă s'ar înfiinţa astăzi o nouă inchiziţie şi un nou sfânt Oficiu pentru a veghea asupra integrităţii morale a patriotismului, patriotismul ar ajunge cu vremea o minciună tot atât de mare cum e acum religia catolică. Toată lumea ar face profesii de credinţă de spaniolism, dar cei mai mulţi s'ar simţi tot atât de puţin Spanioli cât sunt de puţin catolici. în cea mai mare parte, acei ce trec drept catolici. Pe măsură ce militarii vor deveni specialişti în patriotism, care trebuie să fie bunul cel mai general şi cel mai comun al Naţiunii — sentimentul patriotic se va falsifica şi va slăbi, va deveni şovinism... Când trupele lui Napoleon ne-au invadat patria, poporul întreg s'a ridicat cu armele în mână şi a luptat împotriva năvălitorului. Dacă însă am lăsa ca armata să dicteze sentimentul patriotic, ca ea să-i dea înţeles şi să-i impună dogmele sale intangibile, am ajunge la un pseudo-patriotism silnic de aşa fel, încât, faţă cu o năvălire ca cea de atunci, poporul ar putea foarte bine să-şi încrucişeze braţele şi să zică: D-voastră sunteţi patria, — apăraţi-vă!"

Cu această ocazie profesorul strecoară şi alte idei, foarte cunoscute, care astăzi par foarte puţin ortodoxe:

Adevărul stă mai presus de orice ideie, oricât de respectabilă;

Nu există idei *permise* şi idei *nepermise,* ci numai idei adevărate şi idei falşe;

„*Credinţa* este, înainte de toate, sinceritate, toleranţă şi îndurare, — *înţelegere vie a relativităţii oricărei cunoaşteri şi oricărei credinţe...*" (Această afirmaţie cuprinde mi se pare, cel mai original şi cel mai misterios dintre „adevărurile arbitrare" ale profesorului)...

Probabil cu acest bagaj subversiv a fost trimis Unamuno peste graniţă. Păcat. Fiindcă altminteri el ţipă din toată inima: „Simt în mine un suflet medieval şi cred că sufletul patriei mele e medieval, şi că numai cu sila a trecut ea prin Renaştere, Reformă şi Revoluţie, învăţând câte ceva din ele, dar fără ca sufletul ei să se lase atins de dânsele, ci păstrând moştenirea spirituală a vremilor acelora pe care lumea le numeşte întunecate".

Din vechea Salamancă proclamă profesorul adevărul Don Quichottismului. „Don Quichottismul este focarul cel mai desnădăjduit al luptei Evului mediu împotriva Renaşterii". Sub scutul lui Don Quichotte trebuie dată lupta contra vrâstei moderne inaugurată de Machiavel, contra raţionalismului moştenit din secolul XVIII.

Şi Unamuno strigă împotriva ştiinţei şi a spiritului ştiinţific. Cu nobil neastâmpăr porneşte el lupta pentru a reface inocenţa morală şi intelectuală a Europeanului. Lupta aceasta îi pare uneori lui însuşi în definitiv comică, dar de un comic care duce la sublim. De aceia Don Quichotte este simbolul cel mai potrivit pentru această propagandă de mântuire.

Privit mai de aproape, spiritul „medieval" al lui Unamuno are o figură destul de surprinzătoare. De ex., dezaprobarea spiritului şi metodei ştiinţifice merge pân' acolo, încât condamnă teologia şi scolastica tot atât de radical caşi învăţăturile moderne, născute dela Renaştere încoace. In locul „ştiinţei", chiar şi a celei teologice, medievalul profesor pune, cu arbitrară dezinvoltură, aşa numita „înţelepciune". Această înţelepciune vine, crede el, din pură inspiraţie personală. Spiritul nu se supune puterilor pământeşti, prin urmare nici Bisericii! Convingerile morale şi religioase, sau într'un cuvânt: credinţa — izvorăsc dintr'un drept al omului şi anume al individului „în carne şi oase". „Scopul Universului este individul. — *Homo sum, ergo cogito; cogito ut sim Michael de Unamuno...*" Avem desigur, a face cu un catolic sincer, dar mai ales original.

„Nu admit altă metodă decât metoda pasiunii. Metoda pasiunii este fantezie şi arbitrar; să nu confundăm arbitrarul cu capriciul... Afirmaţia arbitrară este aceea care taie: fiindcă aşa e, fiindcă aşa vreau, fiindcă aşa îmi trebuie". Astfel să creează adevărul nostru vital. Adevăr este ceeace ne face să trăim, — iată metoda pasiunii. Pasiunea afirmă, şi dovadă afirmării sale se întemeiază pe puterea cu care ea se afirmă. Fără îndoială medievalul spaniol e botezat în Nietzsche... Iată, de ex., Nietzsche aproape textual: „faptul că o afirmaţie e arbitrară şi nu se poate dovedi cu argumente logice nu înseamnă că e neîntemeiată şi încă mai puţin că e falşă, şi mai ales nu înseamnă că această afirmare nu poate stimula spiritul şi reconforta viaţa lui adâncă..." Sau: „credinţa e un dar al vieţii. Nu credinţa dă putere, ci puterea care trăia în tine ţi se arată în chip de credinţă". Persoana e totul, doctrina e secundară. Ideile sunt pentru om, nu omul pentru idei. In sfârşit, pe Unamuno îl încântă *„sfânta* libertate de a se contrazice", atât de scumpă filozofului saxon. Practicismul nobil al lui Nietzsche apare aici întreg; nu lipseşte nici chiar justificarea biologică a ideologiilor, la care ţine atât de mult filozoful supraomului.

Nietzsche — prin urmare şi James, şi Bergson... Unamuno pare să fi simţit şi el evidenţa acestei înrudiri, şi fiindcă respectă cu egală ardoare obligaţiile omului cultivat actual de a se prezenta cu originalitate şi individuală şi naţională, el pune toate aceste idei „medievale" şi „spaniole" sub patronajul lui Don Quichotte. Neapărat, eroul din La Mancha nu mai are pentru profesorul din Salamanca înţelesul pe care i-l dăduse Cervantes şi contemporanii lui, ci înţelesul sentimental şi tragic, banalizat dela romantici încoace. Unamuno încadrează pe bunul hidalgo în dantele lirice şi pateticul profesor exclamă: culmea eroismului este să înfrunţi de bună voie ridicolul, şi acesta este eroismul lui Don Quichotte. Deci, fiindcă şi această deghizare eroico-elegiacă a vechiului roman satiric era demult cunoscută literaturii europene dinainte de Unamuno, opera proprie a acestuia rămâne să fie numai utilizarea lui Don Quichotte, astfel transfigurat, ca simbol pentru filozofia intuiţionistă, lirică — „arbitrară", care astăzi se constată a fi filozofia cea mai vulgar literară.

Merita această varietate spaniolă a ei să treacă Pireneii? Aceasta-i o întrebare teoretică, şi teoria e lucru discreditat în massa publicului. Practic i-a dat soluţia un guvern militar spaniol. Importul s'a făcut. Cămara diletantismului filozofic s'a îmbogăţit cu încă un comestibil. Pe raft stă o cutie mai mult de compot literar, purtând pe ea chipul unui Don Quichotte melodramatic, iar înăuntru catolicism liber, ev-mediu rectificat cu Nietzsche, cu intuitionism parizian şi pragmatism american.

E ceva aproape vesel în acest amestec care ar putea să pară savuros, dacă esenţele din care-i făcut nu ar fi astăzi atât de vulgarizate. Din reclama editurii franceze cred că nu putem primi, după dreptate, decât „le caractère ardent de ces essais, leur passion sincère et active". Concluzia însă, că „pasiunea" face din autor „un umanist cu un spirit de o rară originalitate", îmi pare contestabilă. Pasiunea poate fi fenomen respectabil, dar sunt om prea vechiu ca să cred că ea, dela sine, poate să dea originalitate spiritului.

Un tânăr intuiţionist va răspunde aici ca doctorul din Molière: Cela était autrefois ainsi; nous avons changé tout cela. După noile metode, inima trebuie să fie în dreapta. Negreşit, odată porniţi pe calea adevărurilor arbitrare, ne putem amuza fără capăt. Zarathustra a lăsat moştenire literaţilor cu idei acest cuvânt de ordine fermecător şi perfid: numai spiritele greoaie nu sunt în stare să umble cu capul în jos şi cu picioarele în sus. Şi pentru Zarathustra se găseşte doar mai mult decât o maimuţă, cum proorocise el.

Ce să facă însă un om cu simţul datoriei de cultură, în faţa „adevărurilor arbitrare", atunci când el ia seama, în sfârşit, că sunt arbitrare?

Unii vor căpăta îndrăzneală tot mai mare să-şi combine filozofii din lecturi disparate, în haosul asurzitor al reclamelor editoriale şi jurnalistice. Spectacolul promite să fie tot mai hazliu, — cel puţin pentru noi cei de dincoace de Pirenei, care suntem „sensuali şi veseli", particularitate foarte supărătoare pentru Unamuno, spaniolul cu formula mândră şi sumbră: „pentru mine, neplăcut e tot ceeace se numeşte veselie...." Alţii vor înţelege, poate, tot mai bine că, în această pompă dioniziacă unde pasiunea superbă şi iresponsabilă învârteşte adevărurile în figuri de dans arbitrare, se dă pe faţă, imperioasă şi nestrămutată deosebirea între spiritul şi metoda ştiinţifică şi spiritul literar. Adevărurile literare, umanistice, catolice sau protestante, îşi pierd aureola consolatoare şi elegantă. Diletantismul filozofic al dupăamiezilor de Duminică se devalorează prin însăşi această explozie de „pasiune" pură printre literaţii care fabrică „concepţii de viaţă".

Cred că o excursie pe motocicletă procură incomparabil mai multă rezervă de optimism şi de elan vital, decât toată literatura spiritualistă anuală. Şi e destul de ciudat că voluntarişti şi intuiţionişti de tot soiul se ocupă atât de înverşunat să organizeze dispreţul pentru tehnică şi propagă antipatie contra aşa numitei „mecanizări" şi contra spiritului industrial. Tehnica e aceea care face pe oameni tari, voioşi, hotărîţi, — ea degajează voinţă pură. Sau poate intuiţioniştii simt tocmai aici o concurenţă mortală pentru literatura lor? Atunci propaganda lor nu e nici măcar leală. Dar odată ce omul se apucă să fie practic...

PAUL ZARIFOPOL

HENRI MASSIS

Anatole France, filosoful plăcerilor

Ce imagine a lumii şi-a creat Anatole France din curiozitatea care l'a împins către toate formele gândirii omeneşti, şi cum se face că se simte atât de rău printre oameni? Pe ce valoare îşi întemeiază înţelepciunea şi viaţa? Intr'una din scrierile sale de sfârşit, Anatole France ne-a dat cheia secretului: vreau să vorbesc de *Revolta Ingerilor*. Cred că nu s'a dat acestei cărţi toată însemnătatea pe care o merita, nu că valoarea-i literară o distinge într'o activitate literară plină de lucrări şi mai isbutite, dar prin faptul că *Revolta Ingerilor* e scrisă într'un ton nou şi ciudat. Ironia devine forţată, voluntară, în toată cartea circulă un zel amar şi violent. Gândirea nu mai are acea oblicitate suspectă, atât de seducătoare; ea merge până la invectivă, insultă pe Dumnezeu, şi degradează pe om, pe care-l ia în bătae de joc.

Anatole France îşi descoperă aci viziunea sa asupra lumii, într'un capitol lung scris într'un ritm subtil, în cursul căruia se văd desfăşurându-se destinele lumii, amintind „discursul asupra istoriei universale" de Bossuet. Aceasta să fie oare evanghelia frumuseţii lui Anatole France? E, de altfel, aceiaşi concepţie a antichităţii, acelaş optimism candid, acelaş sensualism epicurian. Dar ce inexactă, ce falsă, cu tot farmecul ei formal, e această imagine a Greciei care-i serveşte lui Anatole France să-şi justifice simţimântul său de armonie şi frumuseţe. Nimic mai iluzoriu decât această Eladă idilică, alexandrină, împodobită de privilegiile graţiei şi frumuseţei, în care oamenii, voluptoşi şi nevinovaţi se bucură de o fericire liniştită, pe care nu o tulbură nici pasiunea, nici ura. Imbătat de acest elenism ideal, Anatole France exclamă: „de unde vine acest miracol unic pe pământ? Cum se face că sfântul pământ al Ioniei şi Atticei a hrănit această floare incomparabilă? Pentrucă în Grecia n'a existat nici preoţie, nici dogmă, nici slujbă religioasă, nici revelaţie, iar Grecii n'au cunoscut niciodată pe Dumnezeul gelos". — Anatole France a trăit însă prea mult în intimitatea lui Homer şi n'a uitat ruga lui Philactios din *Odisea:* „O Zeus, exclamă el, ce zeu e mai crud decât tine? Nu ţi-e milă de oameni pe care, totuşi tu i-ai zămislit". Intr'adevăr toată religia elenă e plină de mister: ea e dominată de figura tragică a lui Nemesis. Forţa, violenţa, teroarea; iată temele dramei antice. Eschil şi Sofocle sunt preoţi. Dionisios, care pentru Anatole France e simbolul graţiei, era de fapt o forţă barbară; cultul excesiv exalta instinctele desordonate şi crude. Necredincioşii cei mai îndrăzneţi se opresc în faţa misterelor din Elensis, cu teamă, cu spaimă. Insfârşit nici mitul lui Tantal, nici legenda lui Marsias nu dovedesc bunătatea nesfârşită a divinităţilor păgâne. Nietzsche avea astfel dreptul să se întrebe dacă seninătatea ultimilor greci nu era un crepuscul, atât era de puternică predilecţia intelectuală a grecilor pentru tot ceiace exprima asprimea, cruzimea, neliniştea vieţei.

Chesterton e de-aceiaşi părere când spune: „Păgânismul a fost tot mai fericit pe măsură ce se apropia de pământ, şi tot mai dezolat pe măsură ce se apropia de ceruri. Voioşia celui mai bun păgânism îşi găseşte expresia la un Catul sau un Teocrit: e o voioşie care se referă la micile evenimente zilnice ale existenţei. Aceste mici evenimente par păgânilor delicioase ca pârâiaşele de munte; dar marile probleme sunt amare şi pentru ei, ca oceanul. Dincolo de zei, care sunt adevăraţi despoţi, el dă de parce, care sunt fără milă!"

Naturalismul voluptuos care e însăşi filosofia lui Anatole France, se opune oricărei rândueli morale. Acest fapt aruncă o lumină ciudată asupra vieţei lui Anatole France închinată în întregime frumuseţii pieritoare a lucrurilor: această viaţă a luat sfârşit într'o negaţie deplină.

„Spleen şi Ideal"

Când, în 1857, apăreau „Les Fleurs du Mal", primirea lor în presă nu a fost dintre cele mai entuziaste.

„Le Figaro" — scrie d. Raisin Dardre — s'a distins atunci printr'o virtuoasă indignare şi, sub condeiul a doi dintre redactorii săi — nevrednici predecesori ai lui Fernand Vanderem, cel mai înfocat dintre Beaudelairienii anului 1926 — publicau articole de o deosebită violenţă:

„Toate aceste orori de gunoiu etalate aşa, cu sânge rece şi cu nesimţire, aceste prăpăstii de imoralitate ar trebui să putrezească în sertarul unui blestemat" — scria nepătatul Jules Habans.

Iar Gustave Burdin găsea că opera lui Beaudelaire este „un spital deschis tuturor demenţelor sufleteşti, tuturor putridităţilor inimei, unde tot ce-i odios se învecinează cu ce-i scârbos, iar respingătorul îşi dă mâna cu Infectul".

Să nu se creadă însă că numai posteritatea a recunoscut talentul lui Beaudelaire şi că cetitorii săi contemporani l'au „necunoscut", împărtăşind pudica înfiorare a „burjuiului" intelectual din acea vreme.

Victor Hugo — care nu poate fi învinuit de decadentism — i-a putut spune într'o scrisoare:

„Ai înzestrat cerul artei cu nu ştiu ce rază macabră. *Ai creat un fior nou*"

Cu prilejul publicării poeziilor sale, poetul primeşte dela Sainte Beuve drept compliment — de altfel nu lipsit de oare care ascuţiş de ironie — aceste cuvinte:

„Vous avez pétrarquisé sur l'horrible".

Şi aiurea, într'o prefaţă a „Florilor Răului", acelaş Sainte Beuve scrie:

„Totul era ocupat în domeniul poeziei. Lamartine luase cerul, Victor Hugo pământul şi ceva pe deasupra. Laprade, — pădurea. Musset —, pasiunea şi orgia sclipitoare. Alţii au luat căminul, viaţa rurală. Gautier —, a luat Spania şi toată a ei culoare.

Ce mai rămânea atunci? Rămânea numai şi tocmai ceeace Beaudelaire a luat. A fost deci oare-cum silit să facă aşa..."

După cum vedem, Sainte-Beuve nu precizează ce anume a fost acel lucru cu care Beaudelaire era constrâns să se mulţămească.

Dar e probabil că şi Sainte-Beuve, ca toată lumea, crede că Beaudelaire a cântat Urâtul, sau Răul, sau Putrefacţia, sau Necuratul. In realitate, — subiectul său e altul. Şi l-a descoperit recent un pătrunzător critic din Franţa Albert Thibaudet. Este — pare curios la prima vedere — este:

Metropola, viaţa de mare centru, psihologia de oraş-capitală. Beaudelaire descrie într'o viziune simbolică pe care o numeşte „Rêve parisien" tabloul.

„de ce terrible paysage,
„que jamais oeil mortel ne vit

şi din care, spune el,

„J'avais banni
„le végétal irrégulier,
„et, peintre fier de mon génie,
„je savourais dans mon tableau
„L'enivrante monotonie
„Du métal, du marbre et de l'eau,

Mai este şi o altă bucată, una, poate, dintre cele mai bune ale sale: „Crépuscule du matin", care poate fi considerată ca un fel de rezumat al întregei opere, şi în care ni se spune absolut tot ce se petrece la Paris.

Iată ce nu fusese cântat până atunci de nici-un poet: Pachetul acela de nervi care se chiamă un oraş-capitală: milioane de oameni, legaţi între ei prin şine de tramvai şi fire de telegraf; biografii sarbede prinse unele de altele în laţul îndatoririlor obligatorii, a raporturilor de politeţă şi a sclaviilor reciproce. Şi oboseala, cumplita şi amara oboseală a tuturora de tot şi toate. Şi apoi moartea, moartea la tot pasul, la tot momentul.

* * *

Beaudelaire, poetul sufletului metropolitan. As vrea, la această ingenioasă definiţie a lui Thibaudet, să adaog încă o impresiune.

Ni se întâmplă adesea să regretăm că, în clipa actuala, suntem aci şi nu aiurea, unde ar fi fost poate mult mai bine; că facem un lucru pe care ar fi fost mai plăcut să-l facem altădată; că ne-am ratat momentul prezent; că un diavol plin de ironie se distrează a răsturna pe dos ordinea stărilor noastre sufleteşti.

Şi atunci, toate câte le trăim, le trăim cu indiferenţă şi cu regret; deasupra lor planează un sentiment distrat de plictiseală învăluitoare. Devenim „obiectivi" cu propriile noastre interese. Şi totuşi, par'că ne-am teme că momentul, cât e el deplasat, o să isprăvească, şi că în curând ne vom găsi în faţa altuia, care va fi o nouă decepţie. Un dublu regret ne încolţeşte. Acela de a face, acum, ceeace am fi vrut să facem altădată, — şi regretul că nu vom mai regreta mult, căci clipa e scurtă, şi că cine ştie ce alt regret viitorul se pregăteşte să ne procure.

Acest sentiment de perpetuă „ratare" este specific marilor oraşe. La ţară nu există rataţi. Fiecare se aşteaptă la ce are de făcut, şi ştie din timp că nu se poate altfel. Pe când în capitală, omul e hărţuit de treburi multiple şi diverse, între cari timpul de care dispune va fi, aproape totdeauna, greşit împărţit. Fiecare moment din viaţă ne apare inoportun, pentrucă ne deranjează dela ceeace am fi preferat, — dar ne pasionează totuşi, căci ştim că-l pândeşte un sfârşit repede şi fără întoarcere. Suntem impacienţi să se isprăvească, şi totodată impacienţi *că* se isprăveşte. Şi-l înregistrăm în suflet ca pe ceva în acelaş timp plictisitor şi pasionant.

Cine nu recunoaşte aci poeziile lui Beaudelaire, cu alelor accente de „spleen" contemplat cu ochii ficşi ai incordării atente; cu isbucniri de patimă complectate prin ridicări din umeri, sau zâmbete dispreţuitoare care sfârşesc într'un rictus de voluptate. Beaudelaire e poetul Parisului, al Capitalelor, deci este cântăreţul momentelor ratate, al regretului de a vedea că până şi regretul fuge şi e sortit să fie regretat.....

Viaţa dela ţară cunoaşte desperarea, înfricoşarea, furia, extenuarea. Dar plictiseala — monstrul delicat de care vorbeşte Beaudelaire —, nu-i de resortul sătenilor sau al locuitorilor provinciali. Plictiseala este un fel de sumă algebrică de impacienţe adunate, este rezultanta finală a tuturor acelor „momente ratate" şi coloratura generală a unei vieţi alcătuită din evenimente perdute şi din plăceri greşit trăite.

„Spleen"-ul —, acompaniament afectiv al existenţelor din oraşul-capitală, unde, nouă din zece, vocaţiile ne sunt întoarse şi preferinţele, la tot pasul, înmormântate şi batjocorite —, el este sufletul lui Charles Beaudelaire, al aceluia care a cântat întâi pasionantele stupidităţi ale vieţei metropolitane.

D. I. SUCHIANU

GIOVANNI PAPINI

Ziua neînapoiată

Cunosc multe bătrâne şi frumoase principese, dar numai din acelea cari abia îşi pot ţine — din pricina sărăciei — o micuţă cameristă înveşmântată în negru, şi cari locuiesc în micuţe şi sărăcăcioase vile toscane, într'una din acele vile ascunse, unde doi chiparoşi prăfuiţi ţin streajă unui parmalâc zidit.

Dacă întâlniţi vreuna în saloanele conteselor văduve şi ieşite din modă, numiţi-o Alteţă şi vorbiţi-i franţuzeasca lor, franţuzeasca aceia internaţională, clasică, incoloră, pe care o puteţi învăţa din **Povestirile morale** ale abatelui Marmontel, — însfârşit, în franţuzeasca tuturor acelora cari se numesc **gens de qualité.** Principesele vor răspunde aproape întotdeauna cu o volubilitate plină de bunăvoinţă şi când veţi fi pătruns în sărmanele lor suflete — mici şi pline de praf şi de mărunţişuri ca bisericuţele din veacul al XVI-lea — veţi băga de seamă că şi viaţa poate fi acceptată şi că maica noastră n'a fost atât de neghioabă pe cât ar putea să pară, aducându-ne pe lume.

Câte taine extraordinare nu mi-au murmurat frumoasele şi bătrânele mele principese! Iubesc mult pudra de orez, dar poate mai mult conversaţia, şi cum sunt toate germane — una singură e rusoaică, dar prin excepţie — delicioasa lor franţuzească **ancien régime** îmi dă câteodată emoţii cu totul neobicinuite : în acele clipe sufletul meu se destramă şi sunt gata — o mărturisesc — să suspin ca un stupid înamorat.

Intr'o seară, nu prea târziu, în salonul unei vile toscane, aşezat pe un fotoliu din vremea Imperiului, aproape de măsuţa pe care o cescuţă cu ceai prea slab îmi fusese oferită, eu tăceam împreună cu cea mai bătrână şi mai frumoasă dintre principesele mele.

Era înveşmântată în negru : pe faţă îşi lăsase un voal subţire negru, iar părul — pe care îl ştiam alb şi puţin buclat — îi era acoperit cu o pălărie neagră. Părea că dejurîmprejurul ei ar fi fost un fel de aureolă de obscuritate. Aceasta îmi plăcea şi mă trudeam să cred că doamna ceia era numai o apariţie pricinuită prin voinţa mea.

Lucrul nu era greu pentrucă odaia era aproape întunecată şi singura lumânare aprinsă lumina numai şi slab faţa-i pudrată. Restul se confunda cu întunericul în aşa fel încât eu puteam crede că nu am înainte decât un cap gânditor, o faţă deslipită de trup şi atârnată la vre-un metru deasupra podelei.

Dar principesa începu să vorbească şi orice altă fantezie era cu neputinţă în acel moment :

— Ascultă domnule — îmi spuse ea în franţuzeşte— ceeace mi se întâmplă acum patruzeci de ani când eram încă destul de tânără ca să am dreptul să par nebună". Şi continua să-mi povestească cu vocea ei slabă una din nenumăratele povestiri de dragoste ; un general francez ajunsese actor din iubire pentru ea şi fu asasinat într'o noapte de o paiaţă beată.

Dar eu cunoşteam genul acesta al său de imaginaţie şi voiam altceva mai straniu, mai depărtat, mai neverosimil. Principesa fu binevoitoare până la sfârşit :

— Mă sileşti — spuse — să povestesc ultima taină care mi-a rămas, şi care a rămas totdeauna taină tocmai pentrucă e mai neverosimilă decât toate celelalte. Dar sunt sigură că voi muri în câteva luni, înainte de sfârşitul iernei, şi nu sunt sigură dacă am să mai găsesc un alt bărbat care să se intereseze ca dumneata de lucrurile absurde...

„Taina aceasta începe la 22 de ani. Eram atunci cea mai graţioasă principesă din Viena şi nu-mi ucisesem încă primul meu soţ. Aceasta s'a petrecut mai târziu, după doi ani, când mă îndrăgostii de... Dar dumneata cunoşti povestea aceasta. **Passons !** — Se întâmplă deci că pe la sfârşitul celui de al 22-lea an, primii vizita unui domn bătrân, decorat şi ras, care ceru să-mi vorbească două minute în taină. Abia furăm singuri şi îmi spuse : Am o fiică pe care o iubesc ca ochii din cap şi care e rău bolnavă. Trebuie să-i dau viaţă şi putere şi de aceia caut de ani, să cumpăr sau să iau cu împrumut tinereţe. Dacă voiţi să-mi daţi unul din anii voştri, am să vi-l înapoiez puţin câte puţin, zi cu zi, înainte să vi se sfârşească viaţa. Când veţi sfârşi douăzeci şi doi de ani, în loc să treceţi în al douăzeci şi treilea, vă veţi găsi mai bătrână cu un an şi veţi intra în al douăzeci şi patrulea. Sunteţi încă destul de tânără şi nu se va băga de seamă saltul, dar eu vă voi înapoia până la una toate cele trei sute şeaizeci şi cinci de zile, câte două sau trei odată, şi când veţi fi bătrână veţi putea recăpăta după voie ore de tinereţe autentică, neaşteptate reîntoarceri de sănătate şi frumuseţe. Să nu credeţi că vorbiţi cu un glumeţ sau un demon. Sunt numai un biet tată care am rugat într'atât pe Dumnezeu, încât acesta mi-a îngăduit să pot da ceeace pentru alţii e imposibil. Am adunat deja, cu multă osteneală, trei ani, dar trebuie să mai am încă mulţi. Daţi-mi unul din ai voştri, şi n'are să vă pară rău niciodată !"

Pe atunci eram obicinuită cu aventuri curioase şi în lumea aproape imperială în care trăiam, nimic nu era socotit imposibil. Deaceia primii să împrumut pe domn şi ajunsei puţine zile după aceia mai bătrână cu un an. Nu observă aproape niciunul şi până la patruzeci de ani îmi trăii vesel viaţa, fără să-mi amintesc de anul pe care îl dădusem în păstrare şi care trebuia să-mi fie reînapoiat.

Bătrânul domn îmi lăsase adresa sa împreună cu contractul şi mă rugase să-l vestesc cel puţin cu o lună înainte când doream o zi sau o săptămână de tinereţe, făgăduindu-mi că voi primi ceeace cerusem, la timpul fixat.

După cel de al patruzecilea an, când frumuseţea începuse să se ofilească, mă retrăsei într'unul din puţinele castele ce rămăseseră familiei mele şi nu mă duceam la Viena decât de două sau trei ori pe an. Scriam de cu vreme datornicului şi apoi mă duceam la balurile dela Curte, în saloanele Capitalei, tânără şi frumoasă cum trebuia să fiu la douăzeci şi trei de ani, minunând pe toţi cei cari îmi cunoscuseră frumuseţea în decadenţă. Cât erau de curioase ajunurile reapariţiilor mele ! Cu o seară mai înainte adormeam bolnavă şi veştejită ca întotdeauna, iar dimineaţa mă ridicam veselă şi zglobie ca o păsărică ce învăţase să zboare, şi alergam la oglindă. Dispăreau toate zbârciturile, trupul era proaspăt şi moale, părul devenea iar blond, buzele roşii, atât de roşii încât eu însu-mi le sărutam cu furie. La Viena, adoratorii se înebuneau după mine, strigau că se petrece o minune, mă învinuiau de vrăjitorie şi, în fond, nu înţelegeau nimic. Cum se apropia sfârşitul răstimpului de tinereţe pe care-l cerusem, mă urcam în trăsură şi mă întorceam în goană la castel, unde nu primeam pe nimeni. Odată, un tânăr conte bohem, care se îndrăgostise spăimântător de mine în timpul unei vizite la Viena, izbuti să pătrundă nu ştiu cum, în apartamentul meu şi rămase încremenit văzând cât de mult răspundeam focului său, dar cât eram mai urâtă şi mai bătrână decât aceia care-l ameţise pe străzile Vienei.

Nici unul, după aceia, nu mai răuşi să-mi forţeze singurătatea voluntară, întreruptă numai de strania bucurie şi adânca melancolie a rarelor pauze de tinereţe în cursul dureros al continuei mele decadenţe. Poţi să-ţi închipui fantastica mea viaţă, lungile luni de bătrână singuratecă, despărţite din când în când de focuri trecătoare, de rarele zile de frumuseţe şi pasiune ?

La început cele trei sute şaizeci şi cinci de zile mi se păreau nesecate şi nu-mi închipuiam că se puteau cumva sfârşi.

De aceia fui foarte risipitoare cu rezervele mele şi scrisei prea des misteriosului Datornic de Viaţă. Dar acesta e un om îngrozitor de exact, odată am fost la el şi i-am văzut registrele sale de conturi. Nu sunt singura care am făcut un asemenea contract şi ştiu că înseamnă cu multă grijă diminuările datoriei sale. Văzui şi pe fiica sa, foarte palidă, aşezată pe o terasă plină de flori.

N'am putut afla de unde scoate viaţa pe care o înapoiază atât de punctual, în rate de zile, dar cred că recurge la **datorii noi.** Cari or fi femeile ce i-au dat zilele

Giovanni Papini

pe cari mi le restituia? Aş vrea mult să recunosc pe vreuna din ele, dar cu toate întrebările mele pricepute, n'am avut norocul să descopăr. Poate, nu sunt atât de ciudate cum le cred..

In orice caz, omul e extraordinar de interesant şi izbuteşte admirabil în socotelile sale. Dumneata nu-ţi poţi închipui cât de grozavă îmi ajunse viaţa când mă anuntă, cu liniştea unui bancher, că el nu mai avea decât unsprezece zile la dispoziţia mea. In tot anul acela nu i-am scris şi am fost o clipă ispitită să i le dau şi să nu mai mă chinui.

Inţelegi bine motivul, nu e aşa ? De câte ori deveneam tânără, momentul deşteptării ajungea tot mai dureros pentrucă deosebirea între starea mea obicinuită şi cel douăzeci şi trei de ani ajungea, cu vârsta, tot mai mare.

Pe de altă parte îmi era peste putinţă să rezist. Cum poţi gândi că o biată bătrână singuratecă să poată refuza din când în când o zi, sau două sau trei, de frumuseţe şi de dragoste, de graţie şi de veselie ? Să fii iubită o zi, dorită o oră, fericită o clipă? Eşti prea tânăr ca să înţelegi toată fericirea mea!

Dar zilele mele sunt pe sfârşite, — creditul meu e aproape să se închidă pentru vecie. Gândeşte-te : **nu mai am de cerut decât o singură zi !** După această zi voi fi definitiv bătrână şi dăruită morţii. O zi de lumină, apoi întuneric pentru totdeauna ! Priveşte bine, rogu-te, întreg tragicul neprevăzut al vieţii mele.

Inainte de a cere această zi...

Dar când o voi cere ? Ce voi face ? De trei ani n'am mai avut zile de tinereţe, iar la Viena nu-şi mai aminteşte aproape nimeni de mine : întreaga mea frumuseţe va părea spectrală.

Şi cu toate acestea, simt nevoia unui amant, unui amant fără scrupule şi plin de foc. Trebuie să mai fiu mângâiată odată pe întreg trupul. Faţa aceasta aspră va fi încă odată fragedă şi roză, şi buzele mele vor mai da, pentru cea din urmă oară, voluptatea. Biete buze albe şi crăpate ! Vor să mai fie roşii şi calde încă o zi, numai pentru o zi, pentru un ultim amant, pentru o ultimă gură!

Dar nu pot să mă hotărăsc. N'am puterea să cheltuiesc ultima, prea mica monedă de adevărată viaţă care îmi mai rămâne şi nu ştiu cum s'o cheltuesc şi am o dorinţă nebună s'o cheltuesc...

Sărmana şi scumpa Principesă ! De câteva minute îşi ridicase voalul şi lacrimile făcuseră dungi subţiri în pudra obrazului. In clipa aceia suspinurile, cu toate aristocratele încercări de înfrânare, o împiedicară să continue. Simţii atunci o dorinţă aprinsă de a mângâia cu orice preţ delicioasa bătrână şi îi căzui la picioare — la picioarele unei prinţese smochinite şi îmbrăcate în negru — şi îi spusei că aşi fi iubit-o mai mult decât un gentilom nebun şi o rugai, cu cele mai dulci cuvinte, să-mi încredinţeze mie, numai mie singur, ultima zi a frumoasei sale tinereţi.

Nu ştiu precis tot ceeace i-am spus, dar declaraţiile mele trebuie că au mişcat'o, pentrucă mi-a făgăduit, cu fraze puţin teatrale, că într'o lună — pentru o singură zi — voi fi ultimul său amant. Imi fixă ziua când trebuia să revin în vilă, iar eu plecai foarte turburat, după ce am sărutat slabele şi albele mâini.

Pe când mă întorceam spre oraş, noaptea, luna — nu tocmai plină — mă privea stăruitor cu un aer de sarcastică pietate, dar gândeam prea mult la principesa mea ca s'o iau în serios.

Luna ceia fu prea lungă, cea mai lungă lună din viaţa mea. Făgăduisem viitoarei mele iubite că nu voi mai încerca s'o revăd înainte de ziua fixată, şi-mi păstram promisiunea mea galantă. In ciuda tuturor, veni şi ziua aceia şi fu cea mai lungă din întreaga lungă lună. Dar veni însfârşit şi seara, şi după cină, îmbrăcat cât putui mai bine, pornii către vilă cu inima tremurând şi cu pasul nesigur.

De departe văzui ferestrele luminate cum nu le văzusem niciodată, iar apropiindu-mă găsii poarta grilajului deschisă şi balconul încărcat cu flori. Intrai în vilă şi trecui în salonul unde ardeau toate lumânările celor două fantastice candelabre. Imi spusei să aştept şi aşteptai. Nu venea nimeni.

Casa întreagă era tăcută. Lumânările ardeau şi florile parfumau tăcerea. După o oră de aşteptare sbuciumată, nu mai mă putui reţine şi intrai în sufragerie. Pe masă erau pregătite două tacâmuri, şi flori şi fructe din belşug.

Trecui într'un mic salon, puţin luminat şi gol. In sfârşit ajunsei în faţa unei uşi pe care o ştiam a fi cea dela camera pricipesei. Bătui de două sau trei ori, dar nu mi se răspunse. Atunci îmi făcui curaj, gândindu-mă că un amant poate uita eticheta, şi deschisei uşa, oprindu-mă puţin în prag.

Odaia era plină de veştminte scumpe zvârlite peste tot ca în furia unui jaf. Patru candelabre răspândeau în juru-le o lumină tremurătoare. Principesa era întinsă într'un fotoliu înaintea oglinzii, îmbrăcată cu una din cele mai minunate rochii pe cari le văzusem. O strigai şi nu-mi răspunse.

Mă apropiai, o atinsei şi nu se mişcă. Observai atunci că faţa era ca întotdeauna, mică şi albă, şi puţin mai tristă ca deobicei, şi puţin îngrozită.. Şi pusei o mână deasupra gurii şi nu simţii nici un răsuflet, — o pusei deasupra pieptului şi nu simţii nici o bătaie.

Biata principesă murise — murise liniştită, pe neaşteptate, în timp ce pândea în oglindă întoarcerea frumuseţii sale.

O scrisoare pe care o găsii jos, lângă ea, îmi lămuri taina sfârşitului său neaşteptat.

Erau câteva rânduri, scrise vertical şi milităreşte. care spuneau :

„Scumpă Principesă,

„Sunt sincer îndurerat că nu pot înapoia pe dată ultima zi de tinereţe pe care v'o datoresc. Nu mai izbutesc „să găsesc femei destul de inteligente ca să creadă în „ciudata mea făgăduinţă, iar fiica mea e în primejdie.

„Voi face noi încercări şi vă voi împărtăşi rezultatele, deoarece e via mea dorinţă să vă mulţumesc până „la sfârşit.

„Credeţi-mă, ilustră Principesă, al vostru prea devotat..."

Iscălitura era indescifrabilă..

Din italieneşte M. E.

Debutul meu

— AMINTIRI —

de DOSTOEWSKI

Cu Nekrassov mă vedeam rar; am avut şi oarecari neînţelegeri împreună, dar este între noi un lucru pe care nu-l voi uita niciodată: prima noastră întâlnire în viaţă. Puţine amintiri păstrez de felul acesteia: bune, înviorătoare, cu adevărat tinereşti.

Aveam pe atunci, şi unul şi altul, ceva mai mult de douăzeci de ani. Locuiam în Petersburg; de vre-un an îmi dădusem, cam fără motiv, demisia din postul de inginer militar. Era în luna Mai 1845.

La începutul iernii, scrisesem primele rânduri din *Bieţii oameni,* întâiul meu roman. In Mai îl isprăvisem şi nu ştiam ce să fac cu el, cui să-l dau. Nu cunoşteam pe nimeni în lumea literară, afară doar de d. V. Grigorovici, care a scris şi el în viaţa lui un articolaş publicat într'o revistă, unul singur: *Flaşnetarii din Petersburg.* Grigorovici acesta, trebuia tocmai să plece la moşia lui, pe tot timpul verii. Până atunci, locuia la Nekrassov.

Intr'o zi, venind în trecere pe la mine, îmi zise: „De ce nu duci manuscrisul dumitale lui Nekrassov?" Atunci i l-am dus. Poetul mi-a făcut a primire din cele mai bune, dar eu nu ştiam cum să fug mai repede, îngrozit că intrasem la el cu o lucrare scrisă de mine.

Nu prea nădăjduiam într'un succes; îmi era frică de *partidul* „Analele Patriei" 1), cum se zicea atunci. Cartea mea, o scrisesem, ce-i drept, cu pasiune, cu o emoţie care mă sguduise uneori până la lacrimi, totuşi mă îndoiam de rezultat.

Seara, mă dusei la un prieten. Am citit împreună „Sufletele moarte". Mergeam aşa adesea unii la alţii ca să citim pe Gogol, ne treceam uneori noaptea întreagă citind şi recitind pe marele scriitor.

Aveam toţi, în epoca aceea a tinereţii, o presimţire că trebuie „să se întâmple ceva".

Abia la patru dimineaţa m'am întors acasă, pe o noapte de primăvară, luminoasă ca ziua. Am deschis fereastra şi şedeam la geam când, spre mirarea mea, auzii soneria. Abia deschisei uşa că Grigorovici şi cu Nekrassov mă cuprinseră în braţe ca nişte nebuni, plângând aproape.

Imi spuseră că de cu seară, luaseră romanul meu cu gând să citească primele zece pagini „ca să vadă!" Pe urmă citiseră alte zece, şi încă zece, şi în sfârşit îşi petrecuseră noaptea citindu-mă cu glas tare, făcând cu rândul, când unul, când altul.

Pe Nekrassov — îmi spunea mai târziu Grigorovici — îl cuprinsese un entuziasm delirant. Ajungând la pasagiul în care tatăl se repede înspre sicriu, vocea i se curmase şi nemai putându-se stăpâni, bătuse cu dosul palmei în manuscris, strigând: „Phii! al dracului!" Vorbea adică de mine.

Terminând de citit (şapte coli de hârtie de tipar), se hotărîseră să tabere la mine: „Doarme?" zisese Nekrassov. „O să-l trezim noi!"

Mai târziu, gândindu-mă la caracterul lui Nekrassov, atât de închis, de puţin expansiv, aproape bănuitor, mă miram de momentele acelea din viaţa lui. Desigur că un sentiment foarte adânc îl supusese.

Cei doi prieteni au stat la mine mai mult de jumătate de ceas; în timpul acesta am stat de vorbă. Dumnezeu ştie cum! ne înţelegeam din jumătăţi de fraze, vorbeam iute, iute, înfierbântaţi, despre poezie şi despre realitate, de „situaţia literară", despre Gogol din care citam *Revizorul* şi *Suflete moarte* — şi mai ales despre Bielinsky: „Am să-i dau romanul dumitale! strigă Nekrassov, încă entuziasmat, ai să vezi ce om, ce om admirabil! Şi Nekrassov mă lua de umeri şi mă scutura: „Acuma culcă-te, noi plecăm! Să dormi! şi mâine vino la noi!"

Ca şi cum puteam să dorm după o astfel de vizită!... Ceeace-mi mărea bucuria, era că-mi puteam zice: „Mulţi au succces, succes enorm; dar li s'a întâmplat să vie cineva să-i trezească la patru dimineaţa ca să-i felicite plângând? Doamne cât sunt de fericit!" Imi repetam mereu aceasta şi nu puteam să dorm.

Nekrassov dădu în aceeaşi zi manuscrisul meu lui Bielinski. Poetul îl venera pe Bielinski şi l-a iubit toată viaţa mai mult decât pe toţi ceilalţi prieteni.

„Un nou Gogol s'a născut!" strigase Nekrassov intrând la Bielinski, cu manuscrisul meu sub braţ.

„Da, acuma Gogolii cresc ca ciupercile", răspunse sever Bielinski.

Totuşi consimţi să ia manuscrisul, făgăduind să-l citească.

Apoi, seara, Nekrassov îl găsi într'o agitaţie extraordinară: „Adă-mi-l! adă-mi-l cât mai repede!" striga Bielinski.

A treia zi m'a adus la el. Imi amintesc că la prima ochire am fost cât se poate de surprins de înfăţişarea şi de fizionomia sa, pe care mi le închipuisem cu totul altfel. Căci mi-se vorbise despre el în aceşti termeni: „Criticul teribil şi îngrozitor...."

Mă primi cu multă gravitate şi rezervă. Imi închipuii că poate aşa-i obiceiul, dar un moment în urmă, văzui lucrurile altfel. Gravitatea lui nu era rigiditatea de comandă a criticului care primeşte pe un debutant de 22 de ani. — Nu! Indrăznesc să spun că vorbea cu un ton atât de adânc serios, fiindcă avea un fel de respect pentru sentimentele ce voia să-mi exprime. Puţin câte puţin se încălzi, începu chiar să vorbească cu vehemenţă, cu ochii licăritori:

— Dar dumneata nici nu-ţi dai seama ce-ai scris! N'ai putut să scrii aşa decât sub biciul inspiraţiei, ca un artist ce eşti! Dar ai înţeles oare adevărul teribil care se ascunde dedesupt? Un tânăr de vârsta dumitale nu poate să înţeleagă. Dar funcţionarul dumitale este atât de funcţionar, că nu îndrăzneşte, din umilinţă, nici să se creadă nenorocit! Işi închipuie că cea mai mică plângere din partea-i ar fi o nesăbuită îndrăzneală, nu admite că o fiinţă ca el ar putea avea măcar „dreptul la nenorocire..." Dar e o tragedie! Dumneata ai putut atinge dintr'odată adâncul lucrurilor! Noi criticii buchisim şi scormonim, dar d-ta, artistul, cu o imagină, cu o trăsătură, ne dezvălui dedesupturile sufletului omenesc. A! darul acesta îl ai, îl ai! Păstrează-l numai şi vei ajunge cu siguranţă un mare scriitor!"

Am eşit de la el clătinându-mă ca un om beat. Nu departe de casa lui m'am oprit; priveam cerul, lumina zilei, priveam pe oamenii cari treceau. Aveam conştiinţa că trăisem un moment solemn, clipa pe care n'o sperasem astfel nici în visele mele cele mai nebuneşti. (Eram pe atunci un teribil visător!)

„Oare într'adevăr sunt mare?" îmi ziceam cu un fel de ruşine de mine însumi, cu un entuziasm timid.

O! Nu râdeţi! Nu m'am mai gândit niciodată după aceea că aşi putea fi mare. Dar atunci, fericirea căzută fără veste asupră-mi, mă transporta. Imi făgăduiam să devin vrednic de laudele primite. Ce oameni! Voiu căuta să merit buna lor opinie şi niciodată prietenia mea pentru ei nu se va dezminţi. Ce ruşine mi-era gândindu-mă cât sunt uneori de uşuratec. O! să ştie Bielinski câte lucruri urîte şi ruşinoase am de ascuns!

Şi auzeam spunându-se că literaţii sunt oameni fuduli şi invidioşi! Alţii poate! Dar nouii mei prieteni erau cei dintâiu, singurii oameni vrednici de acest nume! Şi erau singurii deţinătorii ai Frumosului şi ai Adevărului. Frumosul şi Adevărul vor trebui să înfrângă odată Răul şi Viciul. Impreună le vom înfrânge!

N'am uitat niciodată clipa aceea: a fost cea mai bună, cea mai delicioasă clipă din viaţa mea. Când eram la ocnă, mi-o reaminteam şi mă simţeam întărit, şi totdeauna mi-o reamintesc cu entuziasm.

Nu de mult, pomenisem de ea la căpătâiul lui Nekrassov, bolnav. Fără amănunte. Ii spuneam numai cât mă fericise prima mea bucurie literară, şi vedeam că şi dânsul îşi aducea aminte. Da, îşi aducea aminte.

Când m'am întors de la închisoare, el mi-a arătat nişte versuri într'una din cărţile lui:

— Astea le-am scris pentru dumneata", îmi zise el.

„Profeţii n'au sfârşit încă, ei repetă mereu oracolele. Au fost, în floarea vârstei, victimile urii şi ale trădării. Portretele lor, atârnate pe pereţi, au către noi priviri de imputare".

Imputare, este un cuvânt penibil. Oare noi am rămas credincioşi? Să spuie fiecare, cu conştiinţa lui...

In româneşte de A. GABRIELESCU.

1) Revistă care a apărut la Petersburg timp de cinci-zeci de ani. (Not. trad.).

Dacă

N'aveţi serviciu
Căutaţi oameni de serviciu
Aveţi bani de dat cu hipotecă
Căutaţi bani cu împrumut
Aveţi un apartament sau
Casă de închiriat
Căutaţi cu chirie casă, apartament, camere mobilate, etc.
Aveţi nevoe de un asociat

Daţi astăzi

UN ANUNCIU LA
MICA PUBLICITATE
a ziarului DIMINEAŢA

Mâine

Anunciul D-v. va fi citit de câteva sute de mii de oameni şi peste două zile găsiţi la administraţia ziarului DIMINEAŢA sau la adresa dată, răspunsul dorit.

MICA PUBLICITATE
a ziarului DIMINEAŢA este zilnic afişată în tot oraşul
Biurourile ziarului DIMINEAŢA, Bucureşti Str. Sărindar, 7—11

VASILE NEMIROVICI-DANCENCO

Frunze căzute...

DIN CARNETUL UNUI SCRIITOR

Artiştii cuvântului sunt căutători de perle, care se scufundă până la fundul oceanului vieţii unui popor, şi aduc de acolo perlele pe care le vor purta alţii.

* * *

Dacă admiraţia, încântarea, dragostea şi suferinţa nu te-au făcut poet, — nu vei mai fi poet niciodată.

* * *

Nedumerirea supărăcioasă a unui academician şi tăcerea criticii, indică foarte des pe învingătorul de mâine.

* * *

Scriitorul ar trebui să facă cu operele lui ceeace pictorii japonezi fac cu tablourile lor. Ei pictează distinct, puternic, bătător la ochi. Apoi lasă să se usuce tabloul. Cu un burete moale, spală încet, abia atingând, pictura, şi buretele acesta îi comunică acea disoluţie ceţoasă, acea melancolie uşoară şi nelămurită, care e asemănătoare unei zile palide, umede, atât de favorabile zborului imaginaţiei. Astfel ei ajung să facă cu pictura ceeace timpul face cu gobelenurile ţesute odinioară în culori puternice, pestriţe. E nobleţea antichităţii care a netezit tot ce era pretenţios, strigător, mojic.

* * *

Omul e un vierme din gunoiu, care simte însă dorul după stele.

* * *

Omenirea creşte peste legi, ca pomul — peste gard.

* * *

Cei mai buni scriitori au capul rece şi inima caldă.

* * *

Imaginaţia creiază. Nebunia unui poet pătrunde şi priveşte în depărtarea misterioasă a viitorului, chiar fără ajutorul unor rânduri ritmate. Intre savanţi şi filozofi se găsesc asemenea poeţi — făclii pe drumul omenirii. Raţiunea e un simplu far, numai far, şi ca atare — rămâne locului. Convingerile n'au aface, nu joacă aici nici un rol. Ele nu sunt decât robi ai faptelor care se repetă zilnic şi care nu mai admit vreo îndoială. Convingerea nu ghiceşte niciodată. Ea e duşmană chiar pătrunderii...

* * *

Cu cât un scriitor iubeşte mai tare omenirea, cu atât mai mult urăşte omul.

* * *

Reclama e patenta banalitate pentru scriitor. La vocea unui reclamagiu din piaţă se adună sute de curioşi: la glasul strigător în pustiu se adună mulţimi de miriade.

* * *

Sunt unii savanţi — adevăraţi şi născuţi poliţai ai ştiinţei. O distribue prin circumscripţii. Inainte de-a fi admişi în templele lor ştiinţifice, ai nevoie să treci prin mâna domnişoarei dela biroul populaţiei, să-ţi obţii un buletin în regulă, apoi să-l vizezi le şeful sergenţilor şi să-l arăţi la intrare gardistului de serviciu, care nu-ţi va da drumul înăuntru până când nu va recunoaşte semnătura unicului său şef şi zeu.

* * *

Inima unui bătrân e mormântul amintirilor.

* * *

Pierzându-ne speranţa începem s'o calomniem, pentru ca să nu plângem la mormântul ei.

* * *

Cel care moare fără groază de moarte, câştigă cea mai mare victorie asupra lui însuşi.

* * *

Binecuvântarea lui Dumnezeu constă în existenţa proştilor şi trândavilor. Ce urâtă şi plictisitoare ar fi lumea fără ei.

* * *

Scriitorul şi pictorul n'au nimica comun cu farmacistul, care e ordinea însăşi. Nu se pot distribui prin cutii, poliţe şi borcane — sentimentele, emoţiile, visurile şi ideile. O asemenea ordine ar economisi timpul: când ai nevoie de un lucru — îl scoţi după reţetă; însă ordinea ucide surpriza şi transportarea, amorţeşte căutarea, care fac din opere — viaţa însăşi. Viaţa e dezordonată prin fire, şi e contra borcanelor şi calapoadelor.

* * *

Nu ascundeţi părul cărunt sub o perucă de carnaval, care nu produce râs ci stârneşte numai milă.

* * *

Sunt suflete de lachei. Cât timp sunt plătiţi — vă servesc cu râvnă, deşi cu prostie. Nu le mai plătiţi — râvna dispare. Rămâne numai prostia.

* * *

Scriitorul nu e niciodată fără de apărare. Luaţi-i armele: îi rămâne râsul, care nu se ştie dacă nu se luptă încă mai puternic...

* * *

Spiritul a fost odinioară — zeu. Acuma a devenit om. Mâne se va face fiară.

* * *

Pe culmi e frig şi singurătate. Totuşi oamenii năzuesc spre înălţimi: e parcă mai aproape de cer. Ajuns sus, te convingi că nu este cer. Şi dai peste un pustiu albastru fără margini, adică peste nimicul cel mare.

* * *

Râsul şi ura contimporanilor nu sunt adeseaori decât zălogul admiraţiei urmaşilor. Ele nu sperie decât pe efemeride. Cine îşi vede un „mâne" al lui — e indiferent faţă de râsul iloţilor de azi. Nu e mişcat de îndrăzneala proastă a unor sălbatici răi. După ce Galileu a fost considerat nebun, după ce Columb cât pe ce era să fie ars pe rug, scăpând însă numai în închisoare; după ce Bruno şi Savonarolla au fost arşi de vii. Spinoza numit „jidan murdar", Fulton fabricant de jucării, iar Galvani — profesor de dans pentru broaşte, — când văd acuma un om ridiculizat şi executat de calomnie şi de răutate, mă uit fix la el: nu cumva-i un înţelept în faţa mea?

* * *

Scriitorul care dispreţueşte poporul, scuipă în faţa mamei care l'a născut, asupra pieptului care l'a crescut. El e un bastard dintr'un azil, care nu ştie de unde a venit în stradă. Strada care l'a format definitiv, nu l'a învăţat decât să înjure.

* * *

Dulapurile vechi de cărţi, sunt adevărate cimitire. Săracii zac aci alături de bogaţi, proştii zac lângă cei inteligenţi, ticăloşii — de-avalma cu purtătorii adevărului şi ai dreptăţii. Dulapurile, caşi pământul, îi tolerează pe toţi: laşul odihneşte împreună cu un erou, scoarţa roşie a unei „prostituate" e în bună vecinătate cu marginile aurite ale unei „doamne" filantroape. Gândurile cărţilor sunt sufletele lor: s'au dizolvat în conştiinţa socială, s'au cristalizat în mintea generaţiilor lor. Rolul viermilor e jucat de şoareci. Copertele de carton sunt adevărate sicrie. Un mare ticălos se poate odihni într'o legătură de piele scumpă; un geniu — într'o scoarţă de carton subţire şi ieftin. De altfel, am văzut operele Marchizului de Sad, onorate cu piele de măgar. Uneori cărţile vechi se mai citesc: dar şi biserica pomeneşte uneori pe morţii uitaţi. Când cimitirul se umple de tot şi nu mai are loc pentru noii morţi, e chemat un anticar. Acesta toarnă toate ciolanele într'un mormânt frăţesc: în colţul prăfuit al prăvălioarei lui.

* * *

Mulţi scriitori n'au cunoscut încă bine primăvara, şi toamna îi şi ajunge. Frunzele uscate ale versurilor căzute se rotesc în vânt şi ard în noroiul de Noembrie, — deşi afară-i încă Aprilie...

LENAU

Din „Cântecele stufului"

Negri, în amurg,
Norii prind să 'noate.
O, ce triste curg
Vânturile toate.

Fulgerele 'n goană
Cerul sur desfac
'Alba ta icoană
Trece peste lac.

Imi apare, blând,
Faţa ta cea bună
Şi-ţi văd fluturând
Părul în furtună.

Trad. de AL. TERZIMAN

Cărţi cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1

CARŢI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson, 1, cu 200 Lei.

Cărţi despre arta românească: Maria Ionescu-Lamotescu: Vechea artă românească. Cu 70 ilustraţii. **G. Oprescu:** Arta ţărănească la Români. Insoţită de 58 tabele de ilustraţii. **Virgil Cioflec:** Luchian. Cu 60 ilustraţii. **Cioflec:** Grigorescu. Cu 131 ilustraţii.

CARŢI FRANCEZE

Robert de Flers et Fr. de Croisset: Le Retour. **Arnold Bennett:** Le Spectre. **Myriam Harry:** La vie amoureuse de Cleopatre. **Longworth-Chambrun:** Shakespeare acteur-poete. **C. Sternheim:** Berlin ou le juste milieu. **Maurice Renard:** L'Invitation à la peur. **Pierre Frondaie:** L'Eau du Nil. **André Dahl:** Mon churé chez Vautel. **Louis Schneider:** Massenet. **Andre la Roque:** L'Aveugle. **Paul Max:** Don Benito, assassin. **André Salmon:** Créances. **Miguel de Unamuno:** Brouillaro. **Odilon Jean Perrier:** Le passage des anges. Lettres de **Michel-Ange. Albert Meyrac:** Les amours secrèts de Napoleon Ier. **G. de la Fouchardière:** A la recherche d'un Dieu. **Dr. Mac-Auliffe:** Les Temperaments.

CARŢI BIBLIOFILE

Romain Rolland: Jean Christophe. Ill. de bois dessines et graves par Frans Masereel.

Edgar Allan Poe: Le Scarabée d'or. Ilustrations de Louis Marque.

Theophil Gautier: Emaux et Camées. Illustrations de Gaston Bussiere.

CITIŢI: Vient de paraître. Revistă lunară de literatură, de artă şi de ştiinţe. Abonament 100 Lei, în loc de 300. Numai la „Bibliofila".

CARŢI GERMANE

CARŢI DESPRE CHIMIE CU PREŢURI REDUSE:

V. Meyer u. P. Iacobson, Lehrb. d. org. Chemie; **E. Schmidt,** Ausf. Lehrb. d. pharm. Chemie; **Beilsteins** Handbuch der org. Chemie; **Ullmann,** Enzyklopädie der techn. Chemie.

PENTRU COMERCIANŢI:

Handbuch f. Aussenhandel; Langenscheidts Handbücher der Handels korrespondenz (pentru limba engleză, franceză, italiană, spaniolă); **Handwörterbuch des Kaufmanns** (Enciclopedia p. comerţ şi industrie).

Dessoir, Der Okkultismus in Urkunden: Vol. 1. Der physikalische Mediumismus; Vol. 2. Die intellektuellen Phänomene.

Radio! Bogata literatură despre construcţia şi întrebuinţarea aparatelor.

Afară de cărţi de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la **„BIBLIOFILA", Bucureşti, str. Wilson 1,** se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

A apărut
„Lectura" No. 73
— Floarea literaturilor străine —
ENIGMA
De CAREL CIAPEC
Marele scriitor Ceho-slovac
Trad. de V. SLINCA
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

Sub lespezi

SCHIŢĂ DRAMATICĂ

VODĂ, 40 de ani.
DOAMNA, 27 de ani.
JUPÂN IONAŞ, 16 ani, fiul Domnului.
MAMA BICA, femeie de casă, 50 de ani.
JUPÂN PANEA, omul lui Vodă.
ONIŢA, LISANDRA, MANDA, MĂRINA — fetele Doamnei.
ROABE.
OSTAŞI.

Seară grea de toamnă, o ascunzătoare în subteranele palatului domnesc. Intr'un colţ, întinse pe jos covoare şi perne pe care stau ghemuite fetele cu Mama Bica şi cu câteva roabe bătrâne. Intr'o tainiţă, arde candela asupra icoanelor de argint. Doamna stă în genunchi în faţa lor şi se roagă cu glas stins în penumbra luminată slab de două lumânări de ceară înfipte în sfeşnice înnalte de biserică. Se ghicesc zidurile groase de piatră fără ferestre şi într'o parte, câteva trepte vagi ce merg în sus. In toate părţile, aruncate pe jos grămezi de lucruri scumpe ce sclipesc, când şi când.

DOAMNA. — Şi ne izbăveşte pre noi de toată spurcăciunea şi mântueşte bunule, sufletele noastre. In numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin. *(Se lasă pe perne oftând. Femeile rostesc încet, ca un ecou):* Amin! *(Tăcere mare).*

Mama BICA. — *(Intr'un târziu).* O săptămână încheiată de când stăm acilea.

O ROABĂ. — Păi dar!

MAMA BICA. — Şi de la Măria Sa Vodă nici o veste.

DOAMNA. — Nici o veste! *(Tăcere).*

LISANDRA — *(tresărind).* St! Ce fuse asta? *(Ascultă toate. Paşi uşori se aud pe scară, apoi o femee, Rada, mai mult moartă decât vie se scoboară şi se opreşte, fără glas).*

RADA *(stins).* — Mă lovii de uşa altarului.

O ROABĂ *(uşurată).* — Aoleu! Tu fuseşi?

RADA *(făcându-şi cruce).*— 'Ceamcă nu mai scap cu viaţă! Şi unde se lăsă o ceaţă, Măria Ta, da o ceaţă, că nici mâna nu ţi-o mai poţi vedea! Iac'aşa ca 'ntr'un mormânt! Să vie pe la spate să bage cuţitu 'n tine! *(toate tac înfiorate).*

DOAMNA. — *(în şoaptă).* Puseşi zăvoarele?

RADA. — Le pusei.

ONIŢA. — St! Ce se mişcă?

MĂRINA. — Aoleu! O şopârlă!

MANDA. — Imi sări inima din loc. (tăcere).

MAMA BICA. — I-auzi cucuvaua.

ROABA. — Şi nici un bucium, nici un glas de om!

RADA. — Iac'aşa ca 'ntr'un mormânt! *(tăcere mare).*

ONIŢA *(încet).* — Mi-e frică.

LISANDRA. — Şi frig mai e!

O ROABĂ. — Na! Pune caţaveica mea şi dormi!

DOAMNA. — Doamne! Ţine-ne în paza ta!

MAMA BICA. — Păzeşte Doamne, cu viaţă pe fraţi, pe bărbaţi, pe feciori, pe toţi, şi pe noi, plecate roabele Sfinţiei Tale.

DOAMNA. — Puneţi capul jos fetelor! Puneţi capul jos! *(face o cruce mare).* Doamne, dă-le izbândă! *(fetele se culcă care cum pot).*

LISANDRA *(tresărind înfiorată).* — Tii! O picătură de ceară îmi căzu drept pe gât!

MAMA BICA. — Moaie deştiu 'n gură şi dă acolo!

DOAMNA. — Spune mamă Bico, spune basmu, s'adoarmă aste fete!

MAMA BICA. — Ei, păi dacă zici Măria Ta, iaca spui.. Aşa... e... ce să facă, ce să dreagă, dacă văzu unchiaşul că nu poate scăpa de mătuşe nici în ruptul capului, se hotărî şi plecă a doua zi cu copiii printr'o pădure mare şi deasă. Băiatul luă în traistă o mână de mălai, fata o mână de cenuşe şi pe unde mergeau, tot presărau în urmă-le, băiatul mălai, fata cenuşe. E... ajunseră ei la o răspântie. Unchiaşul le zise să-l aştepte acilea, că el are să tae lemne de foc şi poate să zăbovească ziua jumătate. Le lăsă merinde, se duse în pădure, legă o tigvă de un copac şi plecă acasă. Când bătea vântul, tivga se lovea de copac şi copiii, săracii, ziceau: „Auzi! Tae tata lemne!" Aşteptară ei aşa ziua jumătate şi dacă văzură că unchiaşul nu mai vine, se duseră la copac... Când văzură că nu-i acolo, se puseră pe plâns şi plângi şi plângi, că nu mai ştiau drumul să se întoarcă acasă... Ieşiră cum putură la o răspântie, se luară pe urma mălaiului risipit şi ajunseră acasă. Baba şi unchiaşul cu copiii babei mâncau la foc azimă, dar o parte din coji fiind arse, baba zise: „Unde sunt copilaşii tăi, uncheşe, să mănânce şi ei aste cojiţe?"

— Iacătă-ne şi noi, maică! Iacătă-ne şi noi, taică! — strigară după coş copiii şi intrară în bordei şi mâncară cojile. Mai trecu ce mai trecu şi baba iar începu să se certe cu unchiaşul, că ea nu mai poate trăi cu copiii lui şi să se ducă, să-i piarză în lume... Unchiaşu plecă iar şi iar făcu ca 'ntâi... Copiii se 'ntoarseră şi de astă dată. Dar al treilea dacă plecă unchiaşu cu copiii, îi lăsă şi mai departe. Astădată trecură păsări multe pe poteca pe unde merseseră ei şi mâncară mălaiul şi mai dând şi o ploaie, cenuşa se amestecă cu pământul şi nu mai găsiră drumul... Umblară toată ziua până seara... *(mai încet, arătând cu capul spre fete).* Au adormit!

DOAMNA *(oftând greu).* — Sunt p'aci, p'aproape, mamă Bico! Vodă nu ştiu d'o mai putea să ne scape! Aici o să ne rămâie oasele! Şopârlele şi şoarecii o să ne mănânce!

MAMA BICA *(cu mâna la gură).* — Vai de noi! Vai de noi!

DOAMNA. — Fetele biet! Dorm şi ele! *(Mângâe uşor pe Manda pe păr).* Cum oftează în somn! Unde le sunt tovarăşii? Unde le sunt dragostele?

MAMA BICA *(oftând).* — O să se 'ntoarcă, Măria Ta!

DOAMNA. — Nu se mai întorc, mamă Bico, nu se mai întorc!

MAMA BICA. — Trage nădejde, Măria Ta!

DOAMNA. — N'am nici o nădejde, mamă, n'am nici o nădejde. *(Işi lasă capul pe mâini).*

MAMA BICA. — Taci, Măria Ta, taci maică, c'o să se 'ntoarcă Vodă!

DOAMNA *(oftând greu).* — Poate să se întoarcă, mamă Bico!

MAMA BICA. — Şi o să vă îndrăgostiţi iar, maică!

DOAMNA. — Dragoste cu sila, mamă Bico!

MAMA BICA *(tresărind).* — Ce ziseşi?

DOAMNA. — Nu mi-e drag!

MAMA BICA. — Of, să nu doreşti tineri, măiculiţă!

DOAMNA. — Tot cu of, tot cu vai, tot cu capul pe mână!

MAMA BICA *(tresărind).* — Ia!

DOAMNA. — Ce-i?

MAMA BICA. — Parcă dibue prin biserică!

DOAMNA. — Aiti! *(Se ridică în picioare).*

MAMA BICA. — Stăi pe loc! Stăi pe loc, Măria Ta că ne prinde de veste!

DOAMNA. — Auzi! Vine 'ncoace! *(Se privesc drept în ochi).*

MAMA BICA *(în şoaptă).* — Uşa dela icoană! *(Ia de jos un hanger şi, dreaptă, fără o şovăială, înaintează spre scară).* Care-i ăla? *(Se opreşte. La lumina slabă o umbră de om coboară poticnindu-se)*

MAMA BICA *(scăpând hangerul din mână).* — Aoleu! Jupân Ionaş!

JUPÂN IONAŞ *(răguşit).* — Ieu sânt! *(Rămâne nemişcat, cu braţele atârnând).*

MAMA BICA *(apucându-se cu mânile de cap).* — Plin de sânge, măiculiţă!

JUPÂN IONAŞ. — Am fugit... n'am mai putut... abia mă târîi... taica o să mă ucidă... *(Cade pe covor, închide ochii).* Nu mai pot... bagă hangerul 'n mine... Să sfârşesc odată... *(Deschizând greu ochii)* ...Dă... *(Geme cu greu şi leşină).*

MAMA BICA *(repezindu-se ca ieşită dintr'o buimăceală).* — Unde l-a lovit? I-a curs tot sângele din el... *(Il desface, îl caută).* Măria Ta! Ajută-mi!

DOAMNA *(incremenită, îngenunche lângă el, se uită la mama Bica cum îl desbracă şi nu o ajută şi nu zice nimic. Deodată cu sfâşiere).* — Jupâne! *(Incepe să plângă cu capul rezimat de capul lui).*

MAMA BICA. — Stăi, Măria Ta!! Ie cald şi inima bate... *(Il desface la picior).* Ud leoarcă! Piciorul lui ca ghiaţa, ţeapăn!

DOAMNA *(care a ridicat capul).* — Au! Ce are la picior! *(Işi apucă capul cu mânile).*

MAMA BICA. — I s'a sfârşit sângele! Tot i-a curs, tot! Rupe cămaşa, Măria Ta!

DOAMNA. — Na! Na! Rupe! *(Işi rupe vălul depe cap şi i-l dă, pe urmă se lasă încet lângă el, mângâindu-l).* Jupâne... Jupâne... păr încârlionţat... plin de sânge... Doamne, plin de sânge, ca un copil... Ce-a căutat el la încăerare? Ce a căutat el acolo? Să-l ucigă... Să-l taie... *(Plânge).*

IONAŞ *(deschide ochii şi o priveşte aiurit).* — Ce-i?

DOAMNA *(încurcată în faţa ochilor lui deschişi).* — Nimic, nimic Jupâne... Ieşti rău, stăi colea, aşa, să-ţi vii în fire... Ieşti ostenit, te-ai lovit la picior... Stăi aşa... nu te mişca. Stăi!

JUPÂN IONAŞ *(încet).* — Mi-e sete!

DOAMNA *(zăpăcită).* — Acuş, acuş să-ţi dau să bei, acuş... *(Caută pe sub perne, scoate o ploscă şi un păhărel de argint).* Rachiu... rachiu de prune, să vezi cum te 'ncălzeşte şi cum adormi. Ie bun. Bea, Jupâne, bea! *(Ionaş ridică capul, vrea să bea, dar nu poate, gâtul i se înmoaie şi capul îi cade la loc pe pernă).*

IONAŞ. — Nu pot, nu pot... *(Geme).*

DOAMNA *(tot mai încurcată).* — Stăi! Stăi încet! Stăi! *(După o ezitare îşi trece braţul pe sub capul lui, îl ridică cu mâna ailaltă şi-i dă să bea).* Aşa, încet, nu te mişca că n'ai putere... Aşa, bea acuş, bea, bea... *(După ce a băut, el se'ntoarce şi se uită la ea, ţintă. Ea zâmbeşte fără să vrea).* Ieşti ca un copil, fără putere... Şaisprezece ani... aveam un frate... a murit de mult... nici nu-l mai ţiu minte... *(Tot mai încurcată).* Semăna cu dumneata...

JUPÂN IONAŞ. — Eşti bună cum o fi fost maica. *(Işi lasă capul pe umărul ei. Mică tăcere. Cutremurându-se, deodată).* Au, cum mă doare! Au, mai încet, au!

MAMA BICA *(legându-l).* — Stăi, Jupâne, stăi, stăi!

JUPÂN IONAŞ. — Mi-e sete! *(Cuprins de friguri).* Mi-e frig! Mi-e sete!... Ah!

MAMA BICA *(sfârşindu-l de legat).* — Să pui ţuică să fiarbă să te'ncălzeşti!

JUPÂN IONAŞ *(gemând).* — Apă!

DOAMNA. — N'avem strop de apă, jupâne! Până mâine muierilor le e frică să iasă de aci!

JUPÂN IONAŞ *(zbătându-se).* — Au cum mă arde! Cum mă arde! Apă! Apă!

MAMA BICA. — Acuş, jupâne, acuş uite pui să fiarbă rachiu cu leuştean, rachiu dă'l bun cu leuştean, ah! ce mai rachiu cu leuştean! Ce făcuşi căldăruşa, Măria Ta?

DOAMNA. — Pe sub perne, Mamă Bico, ascunsă, aşa p'acolo, vezi nu scula fata, n'o scula!... Iacăt-o!

MANDA *(tresărind din somn).*—A tăiat-o!.. A tăiat-o.. Arapu ăl buzat.. Iacă-tă-l! A tăiat-o!..

(Se ridică adormită pe perne).

DOAMNA *(blând, mângâind-o pe păr).* — Taci Mândică, n'a tăiat pe nimeni! Culcă-te fetiţă! Pune capul jos! N'a tăiat pe nimeni!

MANDA *(suspinând prin somn tot mai încet).* — A tăiat-o... A tăiat-o!.. A... *(adoarme).*

MAMA BICA *(aprinde în mijlocul încăperii un foc şi pune căldăruşa cu rachiu de-asupra. Roabele dorm).*

JUPÂN IONAŞ *(mai liniştit).* — Da să fi văzut ce era p'acolo de unde venii eu! Intram în noroi pân'la genunche, ceaţă de nu vedea om pe om şi spurcaţii curgeau măre, cum curge unda când se umflă dela munte. Şi dă-i şi dă-i într'ai noştrii şi dă-i noi în ei. *(răsuflă greu).* Aoleu ce mai glasuri de buciume, ce mai chiote, ce mai tunete! Căzu calul sub mine... alunecai într'o baltă, apă să fi fost... sânge să fi fost... nu ştiu... *(îşi face cruce),* rămăsei ca mort, trecură peste mine cu caii, trecură peste mine cu copitele,... auzii pe taica strigând: „Pe ei mă!" trecură ca un vânt şi se duseră... Când deschisei ochii eram singur. Parcă se mai luminase. Mă sculai de jos şi o luai încoace cum putui. Cum nimerii acilea Dumnezeu ştie!... Mersei întâi la icoana din dreapta, pe semne... nimic... icoana ţeapănă în zid... Sângele curgea, puterea mi se ducea... biserica goală... palatul gol... *(Tresare).* Da!

DOAMNA *(ridicându-se de la mijloc după perne).* — Buciumul! Auzi cum vine!

JUPÂN IONAŞ *(tresărind iar).* Ia!

MAMA BICA. — I'auzi! umblă prin palat!

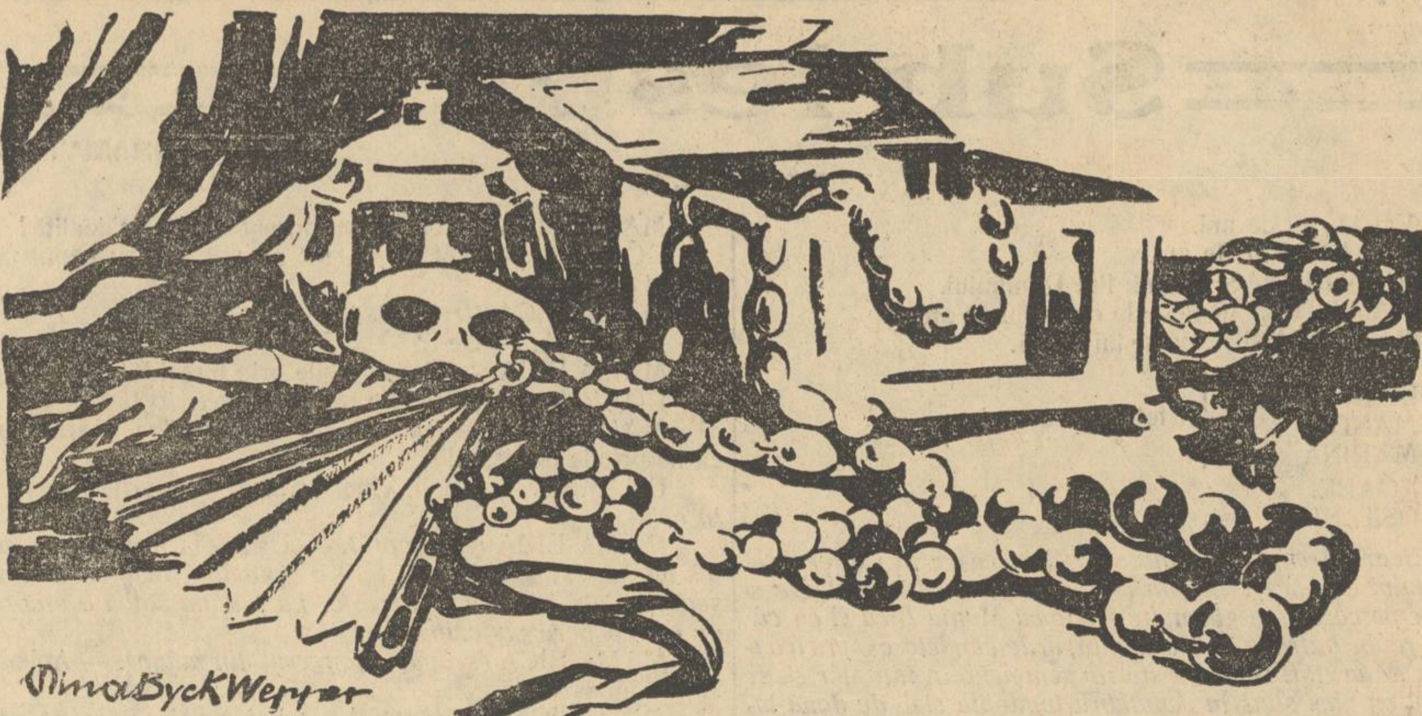
JUPÂN IONAŞ. — Vin încoace!

MAMA BICA. — I'auzi cum buciumă ai noştri p'afară!

JUPÂ IONAŞ. — Auzi! Sunt în paraclis! *(ia hangerul de jos şi vrea să se ridice).*

DOAMNA *(încet, apucându-l de mână).* — Stăi, Nu te scula de jos!

Continuare în pag. VI-a

JUPÂN IONAŞ *(ascultând).* — Caută uşa! *(Dă să se ridice).*

DOAMNA. — Nu te duce!

JUPÂN IONAŞ. — Cine ne-a vândut? Aoleu! Cine ne-a vândut?.. Auzi-i! *(Tresare).*

DOAMNA *(încet, mângâindu-l pe mână).* — Jupâne, Jupâne, nu te duce, eşti bolnav... Stăi acilea cu noi... Nu te duce... *(Zgomotul creşte. Pe scară se aud paşi precipitaţi).*

MARINA *(sărind din somn).* — Ce-i? Săriţi, soro, că ne taie spurcaţii! Sculaţi soro! Sculaţi! *(Le zgâlţâe pe celelalte).*

MAMA BICA *(repezindu-se la ea şi punându-i mâna pe gură).* — Taci fa! Taci, bată-te-ar întunericul!

DOAMNA. — Jupâne!

JUPÂN IONAŞ. — Lasă-mă, muiere! *(Vrea să se repeadă. Tocmai atunci, pe uşă, se repede un om zăpăcit, cu ochii rătăciţi, şovăind).*

TOŢI *(tresărind).* — Ce-i?

JUPÂN PANĂ *(cu glas de groază).* — Vin hoţii de Turci peste noi, fraţilor! Vin hoţii de Turci! Mă mână Vodă să văz de Doamna! Sosii într'un suflet! Mă simţiră păgânii! Mă sosiră acilea la poartă! *('Şi-apucă capul cu mânile)* l'auzi! Sunt în palat! *(Ascultă).* Răstoarnă tot! Tronurile... Jilţurile... l'auzi! I-au sosit şi-ai noştri! *(Ascultă cu degetul în sus).* Zdrang! Paloşile pe lespezi! *(Se ia cu mânile de cap).* Aoleu! Ce de sânge, fraţilor!.. Ia... buciumile!.. Mort văru Năstase... mort finu Ilie, iac'aşa cu paloşul trecut prin beregată... căzu buştean la pământ. Vodă ca un zmeu paraleu... Ia!.. Sare sângele ca dintr'o fântână! *(Cu degetul în sus):* Paloşile pe lespezi!

MAMA BICA *(tresărind).* — Ia taci!

LISANDRA *(strigând înăbuşit).* — A intrat in paraclis!

MANDA. — Aoleu!

ONIŢA. — Doamne, Maica Domnului!

O ROABĂ BĂTRÂNĂ *(rugându-se cu glasul tremurând).* — Impărate ceresc, mângâetorule, duhul adevărului, carele pretutindenea eşti...

DOAMNA *(tresărind).* — S'a stins candela! *(Toate întorc ochii spre icoane).*

MANDA. — S'a 'ntunecat Maica Domnului!

(Zgomotul creşte... O zguduitură în uşă).

O ROABĂ. — Doamne, nu ne lăsa!

JUPÂN PANEA.—Auzi, a căzut o icoană de alea mari! Ţăndări s'a făcut! *(Tot mai îngrozit şi trăgându-se spre spate).* Vin încoace!

RADA. — Aoleu!

JUPÂN PANEA. — Suflă 'n lumânare! Stinge focul babo!.. I-auzi clopotele ale mari! Auzi-le cum bat!..

O ROABĂ. — Doamne, nu ne lăsa! *(Işi face o cruce mare. Toate se lasă în genunchi).* Taman în ziua de Vinerea mare! *(Zgomotele cresc mereu. Se aud parcă pe scări).*

JUPÂN PANEA *(scurt).* — Stinge focu, babo!

(Mama Bica se repede şi calcă cu picioarele peste tăciunii cari nu vor să se stingă şi aruncă roiuri de scântei împrejur. Zgomotele se apropie mereu. O zguduitură năprasnică în uşă).

MANDA *(cu un strigăt).* — Iacătă-i! *(Leşină. Nimeni nu se uită la ea).*

LISANDRA *(clănţănind).* — Doamne, nu ne lăsa!

JUPÂN IONAŞ *(vrând să se repeadă cu hangerul pe care nu l-a lăsat din mână).* Aoleu! *(Doamna vrea să-l ţie, el se repede spre uşă, dar după câţiva paşi, şovăe şi cade jos. Zgomotele cresc).*

DOAMNA *(cu un ţipăt).* — Jupâne! *(Se repede şi cade peste el).*

(Zguduituri năpraznice în uşă, bubuituri, răcnete; deodată se aude un troznet, uşa a căzut şi paşi grăbiţi, însoţiţi de strigăte, de zăngănituri de arme, se reped pe scară în jos).

JUPÂN PANEA *(pierit).* — Suflă 'n lumânare! *(Mama Bica stinge lumânarea care rămăsese aprinsă şi cu toţii, mai mult morţi decât vii, rămân în întuneric, în zgomotul care creşte. Lupta e pe scară).*

O ROABĂ *(se roagă cu glasul tremurând).* — Doamne, ai milă de noi, Doamne ai milă de noi, Doamne ai milă de noi... *(Deodată o lumină roşie se arată la colţul scării, creşte, se 'ntinde pe jos, se lăţeşte şi 'n zgomotul care din ce în ce se potoleşte, se arată o namilă de om, care ridică sus, de-asupra capului, o făclie aprinsă).*

TRIMISUL *(cu glas straşnic).* — Doamna! Ce s'a făcut Doamna? *(Toţi tac, muţi de groază).* Unde-i Doamna? Măria Sa Doamna Măria... Hei? Care-i acolo? Ieu sunt Sandu Călăraşu, mă mână Măria Sa Vodă să văz de Doamna! *(Toţi încep să se mişte din amorţeală).*

LISANDRA. — Aoleu! Sandu Călăraşu! Ai noştri, soro!... *(Incepe să se facă gălăgie).*

MĂRINA. — Scoal' fa! Sandu Călăraşul!

O ROABĂ. — Sandu Călăraşul, măiculiţă!

JUPÂN PANEA *(ieşind din fund cu glas mare).*— Slavă ţie, Doamne! Slavă ţie că scăparăm cu viaţă!

TOATE FEMEILE *(împreună, făcându-şi cruce şi cu glas mare).* — Slavă ţie, Doamne!

O ROABĂ BĂTRÂNĂ. — Maică Sfântă! *(Işi face cruci peste cruci. Toate roabele bătrâne cad în genunchi, bat mătănii şi mormăie cu faţa la icoane. Bica aprinde candela şi lumânările. Fetele se scoală în sus şi încep care mai de care să dea din gură).*

LISANDRA. — Ziceam ca nu mai scăpăm!

MANDA. — Mie mi se întunecă aşa înaintea ochilor şi căzui jos fără putere!

ONIŢA. — Numai icoana ne scăpă!

LISANDRA. — Ieu cu paloşul lângă mine!

TRIMISUL *(cu glas mare).* — Doamna! Ce s'a făcut Doamna? *(Inaintează şi se loveşte de cele două trupuri leşinate. Se pleacă cu făclia. Bica a aprins lumânările. Se face lumină. Cu toţii tresar).*

MANDA *(ţipând şi repezindu-se).*— A murit Doamna!

MĂRINA. — Aoleu! Jupân Ionaş!

ONIŢA *(văicărindu-se).* — Aoleu! Aoleu! A murit Doamna!

O ROABĂ. — Vai de noi şi de noi! Ne ucide Vodă!

MANDA *(plângând).* — Doamnă! Măria Ta! Scoal' Măria Ta!

JUPÂN PANEA *(dând-o la oparte).* — Cică tacă-vă gura, muieri! *(O desface la piept).* N'are nimic. Inima bate, răsuflă.

MAMA BICA. — Stăi s'o frec la tâmplă! Aleargă de adu apă, jupâne! Stăi Doamnă! Stăi Domniţă! *(O freacă).*

TRIMISUL *(caută să aducă în fire pe Ionaş).* — Stăi Măria Ta, stăi măiculiţă! Pune mâna, Mandă!.. Aşa, aşa, domol! Iacăt-o că se mişcă! Doamnă! Domniţă!.. Scoal'! Scoal' cu Dumnezeu! Scoal'! *(Doamna a deschis ochii, se uită împrejur fără să înţeleagă).* Aşa... încet... *(Deodată, văzându-le pe toate, Doamna îşi aduce aminte. tresare).*

DOAMNA. — L-a tăiat!

MAMA BICA. — N'a tăiat pe nimeni, Măria Ta! N'a tăiat pe nimeni! E bine, Măria Ta! Scăparăm cu toţii!.. Se duseră păgânii. Măria Sa Vodă izbândi cu bine! Se duseră!

JUPÂN PANEA *(alergând pe scară cu căldăruşa în mână).* — Măria Sa Vodă! Măria Sa Vodă! Sculaţi! Măria Sa Vodă!.. Doamnă!.. *(O ajută să se ridice şi, şovăitoare, o duce spre uşă. Se aud paşi grăbiţi pe scară. Buciumetari prin curte, palatul răsună de goarne, de cântece, de strigăte. Ostaşi şi slujitori se reped pe scară cu făclii aprinse, cu armele goale, cu hainele rupte. Incăperea se luminează ca o sală de tron. Soldaţi şi slujitori se 'nşiră într'o parte şi în alta. Roabele se scoală şi vin toate în urma Doamnei, pe care o ţine Panea pe sub braţe).* „Măria Sa Vodă!!... Măria Sa Vodă!"... *(Soldaţi recunoscându-se).* Scăpaşi şi tu, Toadere? Aoleu, fine Oanţă! Frati-mieu! *(Se îmbrăţişează). O roabă recunoscându-şi băiatul:* „Vladule, Vlăduţule maică!" *(Işi împreună mânile şi rămâne cu ochii la el. Alţi ostaşi repezindu-se pe scări):* Măria Sa Vodă! Măria Sa Vodă! Iacătă-l! Vine! Vine!.. Iacătă-l!" *(şi deodată, în uşă, înalt şi triumfal, ridicând deasupra capului paloşul gol, Vodă se arată)*

VODĂ. — Fraţilor! Am scăpat! I-am izgonit! Se duseră năpârcile! Se lumină văzduhul! Se duseră! Pieriră ca praful dinaintea unui vânt! Daţi laudă Domnului! Palatul ie curat! Ţara e scăpată! Chemaţi pe Doamna! *(Doamna înaintează ţinută de Panea).* Ah! ziceam că nu mai ajung să te mai văz odată! *(O strânge lângă el, o priveşte în ochi)* Slabă şi galbenă ca un copil, ai? O mână de spurcăciuni te 'nfricoşă? *(Râde).* Hai să vezi ce-i în palat! *Miroase a-dânc, cu bucurie).* Hai, Doamnă, cu mine! Hai să râdem amândoi! Ce? tremuri? Ţi-e frică? Nu eşti bună de nimic! Stăi acilea cu roabele! Stăi! Copil ai rămas! Stai cu roabele, de!.. *(Işi desface braţul zâmbind şi o lasă, dar ea, cum nu o mai ţine, şovăe şi dă să cadă).* Ce?.. *(Se repede s'o ţie).* Eşti bolnavă? *(Ii ridică capul şi o priveşte; apoi deodată aducându-şi aminte).* Da, fiu-meu unde-i? Ce s'a făcut fiu-meu? Ştie careva ceva de Ionaş? *(Panea i se apleacă la ureche şi-i şopteşte ceva. Vodă se încruntă).* Să vie!

JUPÂN IONAŞ *(înaintează încet, din fund, ţinut de doi oameni).* — Aci sunt.

VODĂ. — Aci? Ce-ai căutat aci?

JUPÂN IONAŞ.— Eram lovit. Mi se scursese tot sângele.

VODĂ. — Fugişi dela oaste, ai? Să stai cu muierile?

DOAMNA *(cu frică).* — Măria Ta!

VODĂ. — Lasă-l! Ii iei partea! Nu-i bun de nimic!

DOAMNA. — Era lovit rău!

VODĂ. — Taci!

JUPÂN IONAŞ. — Taică! Eram singur! Trecuseră păgânii peste mine! Unde să vă găsesc în mijlocul nopţii? Tot una de sânge... abia mă ţineau picioarele...

DOAMNA. — Abia-l ţineau picioarele, Măria Ta! Tot una de sânge! Il oblojirăm noi cum puturăm!

VODĂ *(roşindu-se tot).* — Ce?

DOAMNA *(încurcându-se).* — Mama Bica..

VODĂ. — Aşa? Te obloji Doamna? *(Se uită când la unul, când la altul).*

JUPÂN IONAŞ. — Ieu...

VODĂ *(izbucnind).* — Piei dinaintea mea!

JUPÂN IONAŞ. — Taică!

VODĂ. — Piei!

JUPÂN IONAŞ. — Măria Ta!

VODĂ. — Piei! *(Bate din picior).*

DOAMNA *(cu ochi iin lacrimi).* — Nu-i de vină, Măria Ta!

VODĂ *(crunt).* — Hai, Doamnă! *S'apropie de ieşire însoţit de purtătorii de făclii).* Na! Hoituri destule! Colo rânjeşte unul! îl vezi? L'a podidit sângele şi pe nas şi pe gură!... Daţi faclele mai încoace! Mai! *(Se pleacă să-i arate. Ea tremură şi-şi ascunde capul)* Ce? Nu-ţi place? Vrei altul? Sunt o groază. Colo e unul cu mânile 'n jos pe scară! Şi colo altul!.. Şi trei colo grămadă! Biserica e plină. Sub scară e mormânt! Prin palat umblă stafii! *(Izbucnind în hohote mari de râs)* Muiere! Muiere! *(O cuprinde cu braţele şi o sărută pătimaş pe unde nemereşte).*

IGENA FLORU

Adnotări la o istorie a artelor

PRIMITIVISMUL

II

Urmărind etica evoluţiei omeneşti, s'a ajuns a se constata pe baze pur psihologice că omul îşi reprezintă la început natura în chip indiferent; sufletul, forţă imaterială, pune în mişcare în mod mecanic toate funcţiunile individului, iar individul nu participă de loc sufleteşte la ceiace face. Deaceia lipsa totală de coheziune a realizărilor lui. Istoria e perfect de acord cu psihologia când admite că arta începe în momentul în care omul impacientat de realitate îi substituie o aparenţă, şi creiază sentimentul pentru a se exprima. Sentimentul creiază arta: „prima frumuseţe, spune Séailles, e prima pasiune". Impodobirea corpului prin tatuaj, pictură, brăţări, etc. muzica şi jocul, sunt aparente, expresii ale sentimentelor.

Omului îi place să fasoneze materia, să creeze forme; fixând un reflex al vieţii lăuntrice care începe să se agite pe'ncetul, el cristalizează în materie sentimente.

Când năzuinţele spre o mai largă cunoaştere şi dominare a naturii îl îndeamnă să-şi justifice imaginile din afară, primitivul simte necesitatea unei orientări către un ideal în viaţă, — arta fiind pentru el tendinţa fanteziei de a realiza o acţiune concordantă a instinctului de imitaţie şi a celui de conservare. De aci, valorile exterioare capătă sens reprezentativ, linia devine confuz şi rigid instrument de realizare plastică. „Primitivul, spune Worringer, urmăreşte apoi celelalte posibilităţi geometrice ale liniei, creiază triunghiuri, patrate, cercuri, seriază egalităţi, descopere folosul regularităţii, în scurt, creiază o artă ornamentală primitivă care nu este pentru el numai joc şi plăcere de a se împodobi, ci o tablă de valori simbolice de necesitate şi de aceea o compensaţie a profundei sale insuficienţe sufleteşti..."

S'a ajuns astfel a se susţine că arta imaginativă, abstractă, forma geometrică mai mult sau mai puţin stilizată, stă la începutul preocupărilor artistice. Primitivul avea mai multă nevoie de artă decât noi. Pentru el viaţa, natura netălmăcită în imagini e un haos înspăimântător. E îngrozit de tot ce nu pricepe din lume. Universul e suprema opoziţie a sufletului său. Şi dualitatea aceasta îl ameţeşte, îl pierde. El produce artistic ca să domine prin magie viaţa, obiectele din natură cari pot avea asupră-i o acţiune nefastă. Mentalitatea primitivului se înfăţişează astfel prelogică în desfăşurare şi mistică în constatările ei. Dacă în urmă umanitatea s'a putut sustrage robiei lucrurilor şi a isbutit să devină încet-încet stăpâna forţelor naturale cari păreau conjurate împotrivă-i, e numai — afirmă Véron — fiindcă poseda încă de pe atunci în germen dubla facultate a analizei şi a generalizării. Rezultatul cel mai important al acestui privilegiu intelectual a fost crearea limbagiului.

Prin sunete şi semne, prin reprezentări (scrisul figurativ), prin perceperea ritmului şi succesiunii, a ordinei proporţiei şi simultaneităţii, — artele, expresii ale intuiţilor auditive şi vizuale, îşi croesc drum.

Orice artă, fiind o expresie necesară a raporturilor dintre om şi lume, dintre real şi infinit, primitivul a trebuit consequent să creieze sensoric, naturalist, el căuta mişcarea şi cunoştea lupta; gândind mistic, abstract, pentru el fiecare lucru avea o faţetă ascunsă, o taină pe care n'o putea desvălui, un suflet necunoscut. El confundă visul cu realitatea, îşi clădeşte lumea lui aparte din misticism, religie şi vis. Arta lui e liniştită, imaginativă, egală, — e viaţa însăş...

Dar arta aceasta nu putea încă să existe la paleolitic, vânătorul troglodit, care nu ştia să cugete decât pentru a-şi procura hrana. Numai cu neoliticul, care cel dintâi se deschide vieţii abstracte, o expresie ordonată, ritmică, concisă, e cu putinţă. Paleoliticul trebuia să zugrăvească forţa, sângele, viaţa agitată, şi trebuia s'o facă fugitiv, fără stăruinţă. Neoliticul dimpotrivă, lucrează liniştit, e aplicat spre stilizare, spre individualizare. Figurile lui n'au nici o relaţiune, nici o afinitate între ele, fiecare are lumea ei; fiecare, reprezentând deosebitul tipic, tinde către o valoare absolută.

* * *

Arta este singurul domeniu în care atotputernicia ideilor s'a menţinut până în zilele noastre. Numai în artă — afirmă Sigmund Freud în lucrarea sa „Totem şi Tabu" — se mai întâmplă ca un om, turmentat de dorinţi, să facă ceva care să samene cu satisfacţia; şi, graţie iluziei artistice, jocul acesta produce aceleaşi efecte afective ca şi când ar fi fost vorba de ceva real. Cu bună dreptate se vorbeşte de magia artei şi se compară artistul cu un magician... Dar comparaţia asta ar putea fi mai semnificativă decât pare. Arta, care de bună seamă n'a debutat decât ca „artă pentru artă", se găsia la început în slujba tendinţelor cari astăzi au dispărut aproape cu totul. Ne e îngăduit să presupunem că printre aceste tendinţe se afla şi un număr destul de mare de intenţiuni magice.

S. Reinach, în „Arta şi magia", crede că artiştii primitivi cari au lăsat imagini de animale gravate sau pictate pe pereţii cavernelor din Franţa, nu căutau „să-şi procure o plăcere" ci „să exorcizeze" 1). Iată de ce, spune el. desenurile acestea se găsesc în părţile cele mai retrase, mai inaccesibile ale cavernelor, şi de ce nu se întâlnesc printre aceste desene imagini de animale de pradă din cele temute. Modernii vorbesc adesea, prin hiperbolă, de magia penselei sau a daltei unui artist cu renume, şi în genere, de magia artei. Inţeleasă în sens propriu, — ca o constrângere mistică, adică, — exercitată de om asupra altor voinţe sau asupra lucrurilor, expresia aceasta nu mai e admisibilă, odinioară însă ea era riguros adevărată, cel puţin în opinia artiştilor.

Animismul (doctrina care admite în om identitatea dintre sufletul gânditor şi principiul vital, sufletul fiind cauza primară atât a faptelor vitale cât şi a celor intelectuale), e concepţia naturală a omului primitiv. După teoria susţinută de Freud, el ştia că lucrurile cari compun lumea se comportă întocmai ca şi omul, după ceeace-l învaţă propria sa experienţă. Nu trebuie prin urmare să fim uimiţi văzându-l pe primitiv exteriorizându-şi propria lui organizaţie psihică... Tehnica animismului, magia, ne revelează în felul cel mai lămurit intenţiunea de a impune obiectelor realităţii exterioare, legile vieţii psihice, intr'o epocă în care spiritele departe de a juca vre-un rol oarecare, erau ele înşile obiecte ale procedeelor magice.

Sufletul animist începe în curând să reuniască proprietăţile conştientului cu ale inconştientului. Şi atunci, religia pe de o parte, care nu stinghereşte întru nimic practica magiei, — schimbarea felului de viaţă şi trebuinţele practice, pe de altă parte, — îi desvăluie omului noi imbolduri de creaţie. Astfel, o artă conştientă şi sever înţeleasă începe să fie posibilă....

H. BLAZIAN

1) Să gonească prin vrăji demonul

Curiozităţi

Femei aviatoare

Anul trecut, în timpul războiului civil din China, o fată a zburat deasupra lagărului duşman ca să arunce bombe. China a fost astfel prima ţară care a avut o femee aviator militar.

După China a urmat numah decât Japonia. Domnişoara Jocko Fujn a obţinut brevetul de aviatoare la şcoala de aeronautică din Tsurumi. Tot pe vremea aceea doamna Sinaida Kokorina, după ce şi-a pierdut bărbatul într'un accident de avion, a intrat în şcoala de aviaţie din Moscova şi s'a distins atât de mult, încât a fost şi ea promovată... aviatoare militară.

Şi japonezele îşi tae părul

Moda părului scurt la femei a pătruns şi în Japonia, unde ridică aceleaşi protestări ca şi la noi.

Trei sute de femei care îşi câştigau existenţa pieptănând pe frumoasele cu ochii oblici, căzând că autorităţile lumeşti n'au nici o putere ca să împiedice tăerea părului, s'au adunat într'un templu şi au ridicat rugăciuni către Cel de Sus, ca să atingă inima ereticelor şi să le facă să părăsească oribila modă occidentală.

Inspiratoare

Odată, pe când se afla la Paris, Eleonora Duse, se duse să facă o vizită celebrului Rodin la atelier, unde era zi de primire. Il găsi înconjurat de numeroase doamne, cele mai multe străine.

Marea artistă începu să facă ocolul atelierului. Deodată se opri în faţa bustului Franciscăi, care face parte din „Poarta infernului". Mişcată de această transpunere în artă a capodoperei divinului poet, Duse începu să declame versurile lui Dante în care se cântă episodul dureros al „celor doi cumnaţi". Rodin se apropie de Duse şi, cu lacrimile în ochi, îi mulţumi pentru acea evocaţie. Marele sculptor fu atât de mişcat de toată scena, încât începu două din operele sale cele mai semnificative: „Durerea" şi „Melancolia".

Reclama

Un mare ziar din Australia a avut o ideie foarte originală. La ora când lumea era mai deasă pe stradă, se deschise cu mare zgomot uşa redacţiei şi apărură doi arabi în port naţional şi o femee maură, cu faţa acoperită de un văl des, aşa cum porunceşte Coranul. Unul din arabi ţinea strâns femeia de braţ, părând că vrea s'o târască cu sila. Celălalt o urmărea furios cu privirea. Deodată arabul care ţinea femeia scoase un pumnal, iar celălalt un revolver.

Mulţimea, speriată, începu să strige. Câţiva sergenţi şi câţiva binevoitori alergară să împiedice crima, alţii fugiră îngroziţi.

Atunci, într'o englezească fără cusur, pseudo-asasinul spuse că reprezintă o scenă din marele roman pe care începea să-l publice ziarul chiar în ziua aceea.

Nu mai trebuie să adăogăm că romanul, şi prin urmare ziarul, avură un succes colosal.

Teatrul pe vremuri

Pe vremea când nu le era îngăduit femeilor să iasă pe scenă, toate rolurile erau încredinţate bărbaţilor.

Intr'o seară, la teatrul Appollo, cortina nu se mai ridica.

— De ce nu se începe ?

— Imediat — peste zece minute.

— Dar ce s'a întâmplat ?

— Nimic. Primadona încă n'a isprăvit să se radă!

Prezenţă de spirit

Marea romancieră Georges Sand vindea odată obiecte la o serbare de binefacere. Intre clienţi se afla şi baronul James Rotschild. Negăsind nici un obiect pe placul lui, se duse la Georges Sand şi-i spuse: Vinde-mi un autograf. Georges Sand luă o bucată de hârtie şi scrise repede aceste cuvinte: Am primit de la baronul Rotschild suma de o mie de franci — Georges Sand. Rotschild ceti, deschise portofoliul şi îi întinse suma de care o ceruse cu atâta îndrăzneală.

Argumente ultra-moderne

La protestele social-democraţilor în parlamentul polonez contra intenţiunii guvernului de-a desfiinţa lucrul de opt ore pe zi şi de a introduce 10 ore, ministrul muncii Cveatcovschi a declarat :

— Eu lucrez 12 ore, mareşalul Pilsudschi lucrează foarte des 24 ore fără întrerupere. Nu mai e vreme să lucrăm puţin. Toată Polonia, toţi polonejii trebuie să lucreze!

O argumentaţie, deci, care nu e întâmplătoare. Logica ultramodernă zice că omenirea numai joacă, când nu lucrează decât 8 ore pe zi şi când rezolvă chestiunile curente în comisiuni. Astfel, şi preşedintele Consiliului Economic din Rusia, Dzerjinschi, a publicat un ordin circular, de fapt un decret sau un ucaz:

— E timp să reducem la minimum practica existentă a numeroaselor comisiuni, conferinţe etc. de pe lângă instituţiile economiei naţionale, trecând la sistemul rezoluţiilor personale cu responsabilitatea individuală a fiecărui şef de direcţie, de secţie etc. Metoda de a lucra în colegii, prin comisiuni, consultaţiuni, etc.., apare actualmente trăită şi a devenit o trăsătură negativă a ordinei sovetice. Ea sporeşte trăgănarea inutilă a chestiunilor vitale, înlătură răspunderea personală pentru fiecare rezoluţie trecută la execuţie şi aplicare, împiedică pe foarte mulţi să lucreze din cauza participării obligatorii la fel de fel de şedinţe, şi tot ea înmulţeşte personalul cancelariilor. Starea actuală şi interesele industriei cer mlădierea şi exactitatea în munca aparatului conducător. Acest aparat trebuie să ia deciziuni şi să aibă răspundere imediată: decide, lucrează şi răspunde, nu pierde nici un singur minut de prisos, nu admite nici o singură instanţă în plus! Astfel trebue să fie metoda muncii zilnice. Numai pentru unele chestiuni, de cea mai mare complexitate şi importanţă — să fie convocate comisiuni şi conferinţe care să le discute în mod colectiv.

Spiritul vremei se înclină deci spre individualism în momentul chiar când democraţia şi comunizmul păreau că indică triumful colegiului şi colectivului... Care, deci, dintre aceste două concepţii opuse ajunge astăzi să fie trecută la rubrica „curiozităţilor"?

CARŢI ŞI REVISTE

HENRI HEINE: Ecrits juifs, edit. Rieder & Co., Paris

Louis Laloy, criticul francez de mare cultură şi literatul reputat, a tradus o serie de poezii ale lui Heine, alegând din opera lui, precum arată titlul, bucăţile cari sunt „juif de coeur". Sunt poeme cu subiect împrumutat din Biblie sau din istoria lui Israel, precum şi elemente lirice caracteristice spiritului evreesc. Ele sunt considerate printre cele mai bune. Heine, cu toate că s'a botezat, era desrădăcinat numai în aparenţă. El a rămas legat de pământul „patriei nevăzute" prin afinităţi profunde. In aceste poeme se vădesc pasiunea concentrată, experienţa milenară, orgoliul rasei şi acea dureroasă duioşie cari au făcut din acest moştenitor al profeţilor unul dintre cei mai puri poeţi ai literaturii europene.

In traducerile lui Laloy, autorul lui *Romancero* păstrează o frăgezime, o expresie şi o forţă satirică mereu atrăgătoare. Heine nu s'a învechit în sgomotul haotic al poeziei contimporane. Sunt în această serie fragmente alese din Atta Troll, Rabinul din Bacherah şi Intermezzo liric. „Melodiile ebraice" sunt traduse aproape în întregime: *La princesse Sabbat, Jehouda ben Halevy, Discussion.*

Giovanni Guzzardi: Canti tristi

S'a năpustit în literatura poetică a vremii un aprig vânt protivnic. Muzele terorizează pe poeţii tuturor ţărilor deopotrivă. Versificaţie eliptică, anarhie spirituală, negarea logicei, asta e în cea mai mare parte poezia contimporană. Când nu utilizează direct formule chimice: H_2O rimând cu sapă, sau H_2S cu împărat, — poezia modernă dacă nu vorbeşte de T. F. F. sau de clacsoane, aduce o banalitate ţipătoare şi o extraordinară sărăcie verbală. Oare altă poezie nu mai e posibilă în lumea modernă?

Credeam un timp că luminoasa Italie şi-a păstrat olimpica seninătate şi'n poezie. „Cântecele triste" ale lui „Giovanni Guzzardi, vin însă să contrazică principiul inspiraţiei înalte, al versificaţiei lapidare şi al adâncimii de sensibilitate şi cugetare. Ritmul şi rima în versurile acestui poet sunt aproape cu totul suprimate, când nu sunt supărător de apoetice. Iar fondul e numai poză şi banal. Dar să aducem un exemplu:

NEDUMERIRE INUTILA

De ce ne naştem?
De ce murim?
Sunt inutilele întrebări deşarte
Pe cari mereu le repetă şi docţii şi neştiutorii.
Nu ne naştem.
Nu murim.
(Adevărul cel mai curat îl vom desvălui)
Ne transformăm!
Prăbuşirea sau înălţarea,
Moartea şi mântuirea,
Fiinţa şi devenirea,
Nu sunt decât suprafeţele aceleeaş prisme,
Cu singurul nume:
Transformaţiune!

Cu mult înainte, Lavoisier a invederat, cu argumente mai puţin prozaice totuş, că „nimic nu se pierde, nimic nu se naşte, — totul se transformă".

Noi preferăm laconismul marelui chimist, verbiajului sec al acestui poet.

Volumul e foarte îngrijit tipărit la Gustavo Travi, Palermo, iar coperta aduce o frumoasă xilografie a lui S. Cattone.

Numai sub îndemnul înşelător al tehnicei exterioare, curiozitatea ne-a putut face să parcurgem întreaga plachetă. Regretul nostru e că versurile bune sunt prea puţine, iar imaginile cari ar avea uneori strălucire, se pierd printre sentinţe fără sens.

Şi Guzzardi e la al optelea volum. *H. B.*

Omul frumos

Perfecţiunea fizică a fiinţei umane, o istorie abondent exemplificată, a corpului ideal — aşa cum arta tuturor timpurilor l-a înţeles, — aceasta este problema pe care vor s'o înfăţişeze cele trei lucrări editate de G. Hirth.

„Omul frumos în antichitate" se intitulează volumul lui Heinrich Bulle, în care arta Egiptenilor, a Orientalilor şi a Grecilor e ilustrată cu cele mai edificatoare lucrări. Dela încătuşata plastică arhaică la stilul liber al veacului al V-lea, dela arta babiloniană la clasicismul pompenian, mentalităţile diferiţilor creiatori sunt prezentate în chip firesc şi la locul legitim în evoluţia cronologică.

„Omul frumos în evul mediu şi în timpul renaşterii" — e lucrarea lui Artur Weese, un spirit minunat disciplinat şi cu o largă erudiţie în domeniul artistic.

Bellini, Botticelli, Cellini, Correggio, Donatello, Dürer, Giorgione, Giotto, Holbein, Leonardo, Michelangelo, Perugino, Raffael, Sarto, Tintoretto, Tizian, Van Eyck, Veronese, ş. a. — au în colecţia lui Weese cele mai reprezentative şi mai celebre opere.

Lămuririle aduse de autor sunt o bună şi utilă îndrumare pentru înţelegerea şi justificarea exemplelor.

Cu deosebită aplicaţie şi cu interes special pentru o conştiincioasă antologie plastică, Herbert Hirth şi Ernst Bassermann-Jordan, au alăturat în *„Omul frumos în arta contimporană"*, numele celor mai reputaţi artişti din epoca contimporană: Böcklin, Boucher, Carpeux, Delacroix, Fragonard, Goya, Hodler, Klimt, Maillol, Murillo Rembrandt, Guido Reni, Rodin, Rubens, Velasquez, Watteau, ş. a. se întâlnesc laolaltă întruniţi, şi oricât de mult s'ar diferenţia maniera fiecăruia dintre ei de a tuturor celorlalţi, apropierea aceasta nu dăunează nici-unuia.

Tustrele lucrările, — elegant tipărite, aşa cum ne-a obicinuit de mult tehnica germană, — se găsesc la *Bibliofila.*

Romanul de dragoste al lui Tolstoi

Unul din numerile recente ale bi-săptămânalului *„Gazette de Prague"* publică un articol de fond în care André Pierre face o lungă dare de seamă despre cartea de amintiri „Viaţa mea acasă şi la Iasnaia Poliana", în care Tatiana Andreievna Kouzminkaia, cumnata lui Tolstoi, povesteste o parte din viaţa marelui scriitor rus.

Sora Sofiei Andrievna, care a fost soţia iubitoare şi îndurerată a autorului „Anei Karenin", — Tatiana Bers, — este de fapt martorul cel mai credincios al vieţii îndelunge a lui Tolstoi. Când ea îl văzu pe Tolstoi pentru prima oară, nu avea decât zece ani, şi-l plăcu nespus de mult în uniforma lui de ofiţer reintors din campania din Caucaz. Il iubi şi se ataşă de el, ca de un frate mai mare; cunoscu şi împărtăşi bucuriile şi necazurile lui la Iasnaia Poliana, şi-i supravieţui cu cincisprezece ani, deoarece a murit anul trecut, în Ianuarie. Ea avu dealtfel norocul să inspire lui Tolstoi o afecţie vie, care nu se desminţi niciodată; şi cea mai bună probă pe care acesta a putut să i-o dea, a fost imortalizarea ei sub neuitatele trăsături ale Nataşei Rostov, gingaşa eroină din „Răsboiu şi Pace."

A citi memoriile Tatianei Bers, pline de admiraţie frăţească pentru marele romancier, înseamnă să retrăeşti existenţa reală a locuitorilor dela Iasnaia Poliana, episoadele literare în care aceste fapte au fost transportate de imaginaţiunea romancierului, sau să guşti poezia vieţii şi poezia artei şi să constaţi, încă odată, că numai magia artei conferă vieţilor umile, eternitatea.

Amintirile încep chiar cu anul naşterii autorului lor, adică în 1846. Prima parte este consacrată copilăriei şi tinereţei Tatianei, până la 1862, data căsătoriei lui Tolstoi A doua parte cuprinde anii 1863—1867, în cursul cărora Tolstoi fu absorbit de compunerea romanului „Răsboi şi Pace". In timpul acesta si în mediul acesta găsi el prototipurile, originalele romanului său, între alţii un oarecare Anatole Chostack, de care se înamoră Tatiana la vârsta de 16 ani, şi pe care toţi cititorii romanului îl cunosc sub numele de: Anatole Kurakin. Intre personajul real şi personajul romanului, Chostack-Kurakin şi Tatiana-Nataşa, erau atât de isbitoare asemănări, încât toată lumea rusească a epocii se pasionă într'un fel sau altul. Au fost chiar mici incidente de familie. „După asta, spunea mama Tatianei, nimeni nu va mai cere-o în căsătorie."

In intenţia Tatianei Bers, amintirile ei trebuiau să meargă până la anul 1880 şi chiar mai departe. Moartea o surprinse însă înainte de a-şi fi putut redacta manuscrisul, care s'a oprit la anul 1868. In timpul acesta Tatiana avea numai 22 de ani şi desigur, interesul acestor memorii ar fi fost cât mai viu de-acum înainte.

Ceeace se citeşte cu destulă curiozitate în aceste anale de familie, sunt paginile în care Tolstoi joacă rol de primul ordin, mai ales în prima parte, în care se povesteşte căsătoria şi amorul scriitorului. Episodul acesta, prea puţin cunoscut, se îmbbogăţeşte astfel cu detalii inedite. Tolstoi avea pe atunci 34 ani şi era aproape celebru. De câteori venea dela Iasnaia Poliana la Moscova, totdeauna se ducea în Kremlin, la medicul curţii, Bers, care avea trei fete încântătoare: Lisa, Sonia şi Tatiana. Aci se amuza cu jocuri de societate; se cânta, se făcea muzică, etc. La început nimeni nu bănuia de cine era înamorat tânărul Lew. Lisa, prietenele ei, surorile, părinţii şi societatea întreagă admiteau dragostea lui pentru ea, pentru Lisa. Dar preferinţele lui Tolstoi mergeau tot mai mult către Sonia. Şi astfel sosi ziua de 16 Septembrie 1862, şi crudă pentru Lisa, şi de fericire pentru Sonia.

Lew Nicolaievici Tolstoi, povesteşte Tatiana, venea în toate serile în familia lor. Odată se sărbătorea ziua Soniei, în chiar anul 1862, când Tolstoi îsi făcu printr'o scrisoare declaraţia de dragoste.

„Sofia Andreievna! Iată trei săptămâni de când îmi tot zic: Azi am să-i spun totul; — dar totdeauna m'am îndepărtat cu sufletul plin de nostalgie, de remuşcări, de teamă şi de fericire. Am luat scrisoarea aceasta cu mine, ca să ţi-o dau, dacă nu voiu avea curajul să-ţi spun totul. Mi se pare că familia voastră se înşeală dacă-şi închipue că sunt înamorat de Lisa. Aceasta nu-i adevărat... şi urmează mai departe declaraţia de dragoste în toată regula.

După o săptămână, la 23 Septembrie, Sonia se căsătoria cu tânărul conte Lew Tolstoi. Şi toată lumea fu fericită. Fericire care a durat ani îndelungaţi, până în epoca de neînţelegeri care despărţi pe Tolstoi de Sofia Andreievna şi care sfârşi cu tragedia dela Astapovo.

Dar asupra acestei dureroase perioade nu se întind amintirile Tatianei Bers. Ele au rămas la epoca idilică, la anii de tinereţe a tuturor membrilor celor două familii, Tolstoi şi Bers.

Citirea volumului de amintiri a Tatianei Bers, spune André Pierre îţi dă plăcerea evocării unui trecut, scump autoarei, şi care trebue să fie deasemenea scump tuturor admiratorilor marelui Tolstoi.

Tinereţea lui Pierre Loti

Un foarte călduros articol despre tinereţea lui Pierre Loti semnează Victor Giraud în „Revue des deux mondes", încercând să complecteze cu câteva nuanţe portretul scriitorului care fusese una din gloriile acestei reviste.

Incă de foarte tânăr, urmând sfaturile surorii sale, Loti „a început să-şi scrie un fel de memorii". Serios început, — după o primă încercare anterioară în Noembrie 1866, în ajunul celor 17 ani, — „jurnalul acesta al vieţii sale formează mai bine de două sute de volume". De aci a scos Loti materia tuturor cărţilor sale, cari sub formă primitivă nu erau decât pagini extrase din acest jurnal. Tatăl lui Loti, literat, poet, şi aquarelist distins, era foarte mâhnit „văzând că fiul său e totdeauna iremediabil cel din urmă la compoziţia franceză". De la mama sa a moştenit idealismul neliniştit al unei lungi eredităţi religioase. Sora lui Loti, Maria, suflet de artistă şi de poet, îşi adora frăţiorul ei micuţ, care o admira la rândul lui fără rezerve. „Ea a fost, scrie el, una din influenţele cari au contribuit cel mai mult să mă îndepărteze — până în cel mai neînsemnat amănunt al vieţii — nu voi spune că de tot ceiace era vulgar, dar chiar de tot ce era neelegant".

O altă influenţă aproape tot atât de hotărâtoare, fu cea a unui frate Gustav, cu doisprezece ani mai în vârstă decât dânsul, ale cărui scrisori trimise de pe mare (era medic în marina militară) îi aduceau sfaturi excelente de cucernicie şi moralitate.

Elev neregulat, visător şi capricios, Loti s'a decis, împotriva voinţei părinţilor săi, să devină marinar. Admis în cele din urmă pe bord, începe să se iniţieze în aspra viaţă de marinar şi în strictele obligaţiuni ale disciplinei militare. „Copil răzgâiat, spune despre el comandantul lui, Jean Bart", dovedind că Loti se acomoda destul de mediocru cu noua lui viaţă.

Trec ani. Lucrările lui încep să fie cerute de editori. La treizeci şi unu de ani e dintre cei consacraţi.

Amintirile şi Jurnalul lui Loti nu ne informează numai asupra biografiei sale morale, ci ne desluşesc şi biografia sa literară. Ne fac să înţelegem mai bine dacă nu cum s'a născut geniul său, cel puţin cum s'a format arta lui de scriitor. Dacă am lua de bune toate mărturisirile sale, am fi ispitiţi să credem că autorul lui „Aziyadé" s'a format absolut singur şi n'a citit niciodată nimic. „Dacă aş mai fi citit! scria el în Decembrie 1879. Dar sunt ani de când n'am mai deschis o carte". Sau altă-dată: „Aţi putea suprima pe Leconte de Lisle, Baudelaire, Fromentin, Sully Prudhomme şi pe Bernardin du Saint-Pierre, pe cari afirm că nu i-am citit niciodată. Chateaubriand, da; însă din Renan n'am citit şi aceasta foarte târziu, decât excelenta prefaţă a „Amintirilor din copilărie" şi două trei capitole descriptive din „Viaţa lui Isus", după ce am făcut călătoria şi am scris cartea despre Galileia. Aproape nimic din Goncourt, decât „Idei şi sensaţii". N'am adnotat nici un exemplar din „Salammbò", cu toată profunda mea admiraţie..."

Ceiace trebuie să menţinem în orice caz din această mărturisire, e că Loti şi-a consumat energia sa juvenilă mai mult în reverii decât în lecturi, şi că în desvoltarea unei personalităţi literare ca aceasta, arta şi experienţa n'au jucat decât un rol secundar şi aproape neînsemnat. Nascuntur poetae...

Poezia populară a Riffului

Războiul din Maroc a atras atenţia asupra vieţii Riffanilor şi a triburilor de Berberi mereu răsvrătite împotriva „misionarilor civilizaţiei". Emile Dermenghem (în *„Europe"*, No. 42) analizează literatura populară a acestor triburi, cari „se îmbată cu cântece, vorbe şi muzică, mai mult decât cu dansuri". Ele îşi petrec vremea în „reuniuni galante şi literare": împărţiţi în două coruri, acei cari sunt mai spirituali şi mai bine înzestraţi, schimbă între ei strofe satirice sau lirice, pun ghicitori rimate, improvizează cântece.

Caracterul poeziei riffane e sau războinic, agresiv şi mândru — sau nostalgic, languros. Amorul are, fireşte rolul dintâi. După moralitatea triburilor, cântecele sunt uneori obscene — mai ales la triburile cari trăesc în promiscuitate sexuală (Berberii); la Riffani, moravurile sunt mai severe, relativ curate — şi poezia lor e graţioasă, discretă, cu imagini delicate.

Caracteristică e poezia desrădăcinaţilor; mulţi marocani, în căutare de lucru, părăsesc tribul lor, ca să se piardă în porturile africane sau în Franţa. In poeziile acestora se vădeşte o nostalgie intensă, caracteristică rasei. Mohand-ou-Mohand e un poet al declasaţilor berberi, deveniţi soldaţi sau salahori, departe de munţii lor sălbateci. Ei nu pot uita satul lor, tinereţea şi cele dintâi credinţi; devin robii alcoolului şi ai viciilor civilizaţiei europene — plângând în versuri tristeţea vieţii lor:

Noi cari îndurăm toate chinurile
Ne cufundăm în beţia absintului —
Noi amândoi, sufletul meu şi eu.

Poeziile de dragoste sunt uneori uimitor de rafinate şi de complexe. In patru sau cinci versuri e concentrat un roman sau o dramă — şi e nevoe de comentarii, pentru a fi înţelese. Documentele literaturii populare ne dau o idee justă asupra rolului femeii în Maroc. Tatăl de familie, ca şi în vechime, e stăpân absolut. Femeia berberă e câteodată legată ca o vită, dacă se opune voinţei familiei. Totuşi un proverb spune: „Lumina casei e femeia". Din poeziile populare se vădeşte superioritatea femeii, care ştie să înlăture, cu viclenii sau cu blândeţe, brutalitatea bărbatului. Poezia e o armă bună a femeii: cântecul ei, ca şi harpa lui Orfeu, vrăjeşte fiarele cari au deseori figură omenească

Saloanele din 1926 la Champs-Elysées

Robert dela Sizeranne, esteticianul cunoscut şi criticul autorizat dela Revue des Deux Mondes, face un aspru dar obiectiv rechizitoriu juriului care a selecţionat lucrările expuse la Champs-Elisées.

Atmosfera de inexplicabilă superficialitate care a dominat anul acesta expoziţia, găseşte în rândurile agresive ale criticului francez o îndreptăţită condamnare.

„Să spunem cari sunt cele mai bune tablouri ale Salonului din anul acesta, ar fi prea lung şi dificil; nu ni se pare însă anevoios să le descoperim pe cele mai rele, căci au fost cu grije deosebită aşezate în mijlocul celor mai frumoase panouri, în lumina cea mai favorabilă, adică la locul de cinste. E drept că sunt semnate de nume ilustre, pe cari desigur nu şi le-ar fi dobândit dacă ar fi fost totdeauna legate de asemenea lucrări sărmane...

Ce poate gândi vizitatorul când vede designate admiraţiei sale lucruri în cari nu mai subsistă nici desenul, nici culoarea, nici valorile, nici frumuseţea materiei, nici cugetarea, nici stilul?"...

E desigur măgulitor pentru noi ca între puţinele picturi bune pe cari le remarcă Sizeranne, să întâlnim un nume românesc: Stoenescu.

Talent personal, relevat în deosebi într'un portret de femeie, Stoenescu — elev al lui Jean-Paul Laurens — aminteşte în chip cu totul opus lui Quinn (care a avut acelaş profesor), culorile lui Whistler.

Unii artişti aduc aci opere de colorişti veritabili şi de poeţi picturali.

Sunt destui de numeroşi şi aceia cari expun siluete aspre, greoaie, uscate, proporţii voit exagerate, culori reci, atmosferă rarefiată, viziuni de cărnuri ofilite sub un clopot pneumatic — reacţiunea cea mai brutală şi mai integrală împotriva impresionismului odinioară triumfător.

Sunt artişti cari risipesc mult talent în compoziţii complicate, cari nu-s lipsite de stil, nici de ştiinţa ritmului, cari au un frumos echilibru al masselor şi oarecare graţie în figuri, — dar proporţiile figurilor şi absenţa aerului ambiant fac ca şi aceste calităţi să fie inutile (Poughéon d. p.).

Desenurile şi aquarelele sunt o plăcută surpriză. Frumoase exemple dau: Montaguét, Lefeuvre, Corsi, Fosa, etc.

Baschet aduce pasteluri interesante.

Retrospectivele lui Charles Cottet şi Fr. Montenard sunt elogios apreciate.

Sculptura e deasemenea destul de puternic reprezentată anul acesta.

In faţa valului de nume pe care-l aduc saloanele, Sizeranne remarcă sceptic că numai retrospectivele vor putea tria adevăratele talente selecţionând din opera fiecăruia numai ceeace trebuie să rămână pentru prestigiul artei şi renumele artiştilor.

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească — Preţul 70 lei

Insemnări critice

ION AGÂRBICEANU: „LEGEA TRUPULUI" (roman)
Edit. Librăriei „Universala", Alcalay şi Co., Bucureşti 1926

Noul roman al d-lui Ion Agârbiceanu, apărut după mai bine de douăzeci de ani dela tipărirea „Arhanghelilor", înseamnă pentru scrisul autorului, puntea de trecere dela literatura cu teză morală, realizată cu bogate resurse de elemente intelectuale, deşi cu evidenţă intenţie, — la preocuparea literaturei ca artă, prin obiectivarea evenimentelor chemate să desăvârşească realizările sufleteşti ale personagiilor ce le animează. D. Ion Agârbiceanu a dovedit de mult, încă dela publicarea celui dintâi volum de nuvele şi dela cel dintâi roman, că posedă darul compoziţiei; ştie să înlănţuiască faptele în vederea unui conflict, ştie mai ales să dramatizeze o situaţie, să dea viaţă artistică unei scene, sau chiar unui şir întreg de scene („Fefeleagă"), să descrie sufletul unui personaj sau frumuseţea unui tablou din natură.

Ceeace ţinea totuşi în loc această literatură, era îngrădirea concepţiei într'un infinit proces de precepte morale; lupta dintre diavol şi zeu, dintre viaţa trupului şi viaţa sufletului, tragedia necurmată — şi cu multe feţe — a vieţii acesteia, etc., tuturor acestora autorul le punea înainte un principiu înalt, sau le închidea cu un corolar luminos, voinţa resemnării, — principiul izbândirii binelui. In felul acesta voinţa creatoare stăpânea creaţiunea inconştientă. Indivizii descrişi şi analizaţi în aceste opere sfârşiau prin a recunoaşte forţa moralei, sau prin a se închina ei. Totdeauna, sau aproape totdeauna, realizarea conflictului însemna, în scrisul d-lui Agârbiceanu, strivirea duşmanului ascuns în toate gândurile şi acţiunile omeneşti, pentru a fi întronată în locu-i, larga filozofie a resemnării, a seninătăţii morale.

Dar realitatea, în aceste producţiuni, era de multe ori silită să-şi schimbe legile ei eterne. Sentimentalismul autorului, frumuseţea lui sufletească nu intra în procesul de creaţie ca element de reprezentare, ci ca un element de determinare quasi absolută, încât de multe ori naturalul urma să fie exprimat nu prin înfăţişarea lui curentă. Imaginile persoanelor zugrăvite în scrisul său, exprimau numai imaginile create de autor, iar nu cu ajutorul unui propriu fenomen de intuiţie externă. Iată, prin urmare, atâtea cauze cari au oprit, în bună parte, valorificarea bogatei producţiuni literare a d-lui Ion Agârbiceanu.

* * *

Cu *„Legea trupului"*, romanul de astăzi al autorului, suntem tot în faţa aceloraşi procedee, mult diminuate însă prin forţa realistă cu care sunt descrise sufletele celor doi eroi ai povestirii: Avocatul Ion Florea şi doamna Olimpia Grecu, cât şi — mai ales — prin reprezentarea firească a faptelor. Concepţia pesimistă a d-lui Agârbiceanu, pe care o putem formula în cuvintele: „în faţa iubirii, ca în faţa vieţii în general, legea trupului este mai puternică decât legea minţii, a sufletului" — este susţinută până la realizarea ei cu deosebită intensitate.

Tânărul avocat Ion Florea iubeşte pe Mărioara, frumoasa fiică a avocatului Vasile Grecu şi a doamnei Olimpia. Căsătoria lor iminentă, ajunsese de domeniul public, când, după alegerea lui Vasile Grecu deputat, Mărioara se vede nevoită, pentru câteva luni, să urmeze pe tatăl ei în capitala Austriei. In acest timp Olimpia, mama fetei, reîncepe cursa de cucerire a tânărului şi viitorului ginere, până ce cu machiavelicele-i planuri şi linguşiri, îl supune. Florea rezistase îndeajuns. Când s'a anunţat sosirea tatălui şi fiicei din Capitală, Ion Florea fuge într'o altă localitate. Olimpia rămâne acasă, ca să-şi înfrunte bărbatul şi fiica-i. Apoi pleacă spre orăşelul care adăpostea pe Ion Florea. Aci, Olimpia găseşte pe iubitul ei mort — se sinucisese cu puţin timp înaintea venirii ei, — după care însuşi se repede valurilor râului din apropiere.

Romanul se termină aci; bătrânul Vasile Grecu şi fiica sa, Marioara, rămân să-şi ducă mai departe o viaţă îndurerată, retrasă de-ale lumei veşnice răutăţi şi neînţelese legi.

Cu această acţiune principală, romanul d-lui Ion Agârbiceanu isbuteşte să evoce o întreagă viaţă, în toată varietatea ei, a oraşului de provincie românească din Ardeal, oameni prinşi în situaţiunile lor caracteristice; tipul ratatului Petru Botezan, omul cu existenţă dubioasă, dar mai presus figura avocatului Ion Florea şi a amantei sale, doamna Olimpia, femeia cu simţurile aprinse, care-şi nenoroceşte fiica prin a-i lua logodnicul, care-şi loveşte bărbatul, şi-şi omoară iubitul, logodnicul fiicei sale. Ca să-l poată avea pe Florea, Olimpia îndeamnă pe soţul ei să candideze la scaunul de deputat, insuflă tainic, din ochi, dorinţa ei lui Florea, care luptă, nevinovat, pentru isbânda cauzei românismului, — şi determină apoi pe Marioara să plece cu tatăl în Capitală, ca să se perfecţioneze în arta pianului. In felul acesta, Florea o va vedea numai pe ea.

Toate tribulaţiunile sufleteşti ale Olimpiei sunt descrise cu o reală pătrundere şi un deosebit simţ de observaţie. Semnificativ pentru felul cum autorul ştie să deschidă sufletele şi să le cerceteze, este întreg capitolul al şasesprezecelea, când Olimpia face cu Florea o plimbare în trăsură, la Păltiniş, sau începutul celui de-al şaptesprezecelea, când ţine pe Florea în puterea ei. Arta seducţiei pe care o desfăşura Olimpia, tiranica frământare sufletească a lui Florea, de a nu se da învins, sunt înfăţişate cu un natural uimitor şi cu o plasticitate remarcabilă.

* * *

S'ar putea obiecta romanului faptul că a grămădit prea multe capitole la început, cu descrierea vieţii de şcolar a lui Ion Florea. Intr'adevăr acţiunea romanului începe deabia cu capitolul al cincilea cam dela pagina 100. Viaţa de copil şi adolescent a lui Florea, putea fi strânsă într'un singur capitol.

Totuşi, astfel cum se prezintă, noua lucrare a d. Ion Agârbiceanu se aliază operei întregi a scriitorului, ca o recunoaştere a calităţilor sale de bun povestitor şi cunoscător al sufletelor omeneşti, ale căror întâmplări le urcă până la realizarea artei.

GEORGE BAICULESCU

INSEMNĂRI

Igena Floru

Publicăm în acest număr o schiţă dramatică a Igenei Floru — bucată dată nouă cu puţin înainte de moartea ei timpurie şi neaşteptată.

Aceasta-i ultima scriere a foastei noastre colaboratoare care dădea serioase speranţe literaturii româneşti.

Schiţa dramatică din corpul revistei, atât prin subiect cât şi prin modul de tratare, poate nu-i caracteristică pentru talentul Igenei Floru: are însă un rost tragic — autoarea îşi ia cu dânsa pentru totdeauna rămas-bun dela cetitori.

Traducerile

Traducătorii au oroare de termenii „traducere" şi „traducător". De-aceia ei pun înaintea semnăturii: „în româneşte de"... Acum nici această explicaţie nu le mai place.

O revistă din Bârlad a făcut o inovaţie în această privinţă. In ultimul ei număr găsim o bucată: „Isus pe cruce", având în cap numele lui Giovanni Papini — iar în coadă iscălitura pur şi simplu:.... *Lieana Luncă.*

Adică cum stă chestia?

Autorul bucăţii este Papini, iar traducătoarea — d-ra Luncă? Atunci de ce nu ni se spune lămurit?

Sau poate autoarea-i, d-ra Luncă; iar traducătorul — Papini. Ori, ceiace-i şi mai probabil, poate amândoi au lucrat în colaborare. Numai aşa se explică aşezarea a două nume în jurul unei bucăţi — fără nici o explicare în privinţa semnificaţiei, pe care o dă iscăliturii capul sau coada unei bucăţi literare.

Aşteptăm o lămurire.

Ce mai vor?

O revistă din Bucureşti are cea mai mare proastă idee despre noi: ne menţinem „la acelaş subnivel literar".

Făcându-ne o dare-de-seamă, revista cu pricina găseşte într'un număr al nostru *numai* „două coloane de literatură bună", „o traducere bună", „proza fermecătoare a lui Gala Galactiono" şi „interesante observaţii ale lui Tudor Teodorescu-Branişte". Incolo — nimic.

Dacă un număr are atâtea lucruri bune, noi ne declarăm mulţumiţi. Ce vreţi mai mult?

Dar revista care-i atât de exigentă faţă de colaboratorii noştri, dece-i atât de îngăduitoare faţă de proprii săi colaboratori: d-nii Const. Riuleţ, Const. P. Niculescu, etc.?

Revistei căreia-i par „de-o rară frumuseţe" versurile d-lor Voevidca, Agatha Grigorescu, C. Goran, etc., — bucăţile d-lui M. Codreanu şi ale d-rei Otilia Cazimir din paginile revistei noastre îi dau dreptul să scrie: „poezie inexistentă sau aproape inexistentă".

Noi preferăm o astfel de inexistenţă — teribilei existenţe de pildă a d-lui Const. Riuleţ:

Poetul
Este o întruchipare
Frumoasă pentru alţii;
Pentru el
I-un cap
Rostogolit dintr'un măcel
Căzut
In câmp
In şanţ,
Sau pe cărare...

Limba internaţională

Aviaţia, telegrafia fără fir, organizaţiile internaţionale tot mai numeroase, contribue fără încetare la acest fapt evident: planeta noastră devine tot mai mică. E. Ferrero, într'un articol din *Le Semeur* (No. 73, Iunie) cercetează acest fapt: distanţele materiale dintre popoare dispar cu repeziciune. Dar distanţele intelectuale şi morale stăruesc, din nefericire. Una din cauzele acestei animosităţi între popoare e în multiplicitatea limbilor vorbite. Planeta noastră e încă Turnul Babel. In câteva ore, suntem cu aeroplanul dela Paris la Berlin: dar cum am putea fraterniza cu berlinezii, dacă nu ştim limba germană? Şi, dacă o cunoaştem, la ce ne serveşte ea în Anglia, în Spania, în Italia, în China? De ce să învăţăm vre-o zece limbi, în loc să învăţăm o singură limbă ajutătoare, valabilă pretutindeni. Limba maternă rămâne, cu toate drepturile ei. Dar ea e prea deseori utilizată în direcţii negative. Trebue un instrument neutru, cu ajutorul căruia să putem pătrunde în sufletul şi în mentalitatea altor popoare. E un non-sens ca cineva să proclame internaţionalismul economic, cultural, ştiinţific — şi să nu întrebuinţeze arma cea mai eficace pentru realizarea lui: limba internaţională.

Dintre toate încercările pentru făurirea limbii internaţionale, *esperanto* şi-a dovedit viabilitatea. Esperanto e vorbită azi de vreo patruzeci de milioane de oameni risipiţi prin toate continentele. Această limbă a devenit un organ al gândirii omeneşti, adecuat unei noui mentalităţi. De curând, la o conferinţă a oamenilor de ştiinţă, la Paris, s'a proclamat nevoia ca Esperanto să devină limbă ştiinţifică mondială, la îndemâna tuturor — căci astfel se vor găsi termeni unitari pentru toate problemele ştiinţifice şi realităţile tehnice. In domeniul social rolul limbii Esperanto e decisiv: ea va fi la baza armoniei dintre toate rasele şi toate naţiunile. Dacă adăugăm că această limbă e extrem de uşoară, că oricine o poate vorbi şi scrie, după 15 lecţiuni de câte-o oră vom înţelege progresul ei rapid într'o lume încă însângerată de războaie şi sfâşiată de lupte civile.

Literatura polară

Literatura norvegiană îşi menţine prestigiul european pe care i l-a pregătit un Ibsen, un Björnson, un Iohan Bojer, un Knut Hamsun. Editurile parisiene dau la iveală noui traduceri şi ne fac cunoscute şi numele cele mai tinere ale literaturii nordice. *Andreas Haukland* e prezintat acum în colecţia prozatorilor străini moderni a editurii Rieder & Co.: *Vertige,* cu o introducere de Iohan Bojer. Născut la Vefsen, după ce a fost câtva timp lucrător şi voiajor comercial, Andreas Haukland a debutat în literatură pe la 1899, ocupându-se însă cu agricultura. El e prin excelenţă pictorul regiunilor polare ale Scandinaviei unde „fantastice nopţi blonde sunt urmate de ierni cumplite". El redă, cu o putere halucinantă, viaţa acestor regiuni ale singurătăţii, ale marilor păduri, ale zăpezilor şi torentelor, ale ţărmurilor roase. Oamenii cari trăesc acolo, în sălbătăcii obsedante, sunt cuprinşi în cele din urmă de un fel de nebunie mistică. „In *„Delirul zăpezilor"*, scrie I. Bojer, Haukland ne face cunoscută viaţa coloniştilor din înaltele păduri ale Nordului şi sufletele primitive ivite dintr'o astfel de existenţă. Oamenii sunt puşi pe acelaş plan ca şi munţii, animalele, anotimpurile şi fabuloasele nopţi ale iernilor îngheţate. Toate se contopesc cu natura: lupul, omul, soarele dela miezul nopţii, serile de îngheţ când fiarele urlă de foame".

In această stranie atmosferă, unde natura apasă formidabilă sufletul omului, ajungând să-l deformeze ,se desfăşură povestea din *Vertige:* „Delirul zăpezilor". E Niklas, un voinic uriaş şi prietenul său Benoni, îndrăgostiţi amândoi de aceiaşi femee, de Brunhild, inconstantă şi pătimaşă. Amândoi fug de dânsa, lăsând-o alături de un violonist ghebos, în mijlocul unei cete de Laponi isterici. Aceste figuri ale povestirii au o ciudată putere de atracţie, caşicum ele ar fi întrupări ale misterelor cari domină natura polară.

Andreas Haukland a putut reda această viaţă halucinantă cu o sobră măestrie. Natura e fantastică prin ea însăşi, în grandioasa ei realitate. Niklas, tânărul uriaş e strivit de vastele singurătăţi ale iernii veşnice; e cuprins de spaimă păgână în urmărirea unor cerbi sălbatici şi e sigur că, într'o noapte limpede, vibrând de albeaţa ei, clădirile fermei unde locueşte, se ridică, plutesc şi leagănă în cer...

Intr'o altă povestire: „Visionara", e vorba de o fată care are darul „dublei vederi". Fiind la biserică, ea vede agonia mamei sale — de-acasă, şi aleargă înebunită, să primească ultima ei privire; în barcă, pe mare, ea are visiunea unui naufragiu — pe care îl evită în adevăr; previsiunile ei înspăimântă pe Anders, prietenul ei, care fuge într'o bună zi, fără să mai revină; într'o zi de vară, culegând mure în pădurea de brazi, împreună cu un nou tovarăş, ea vede pe tatăl ei, căzând mort în curtea fermei. Toate visiunile se adeveresc. Ea vede că soţul ei, într'o iarnă, e prins de un vârtej de zăpadă, împreună cu calul său, în inima pădurii: nici nu mai aşteaptă confirmarea. Tot ce prevedea se întâmpla în adevăr. Şi, în imensa ei nefericire, nu-i rămâne decât să se prăbuşească în curte, lăsând ca ninsoarea să cadă pe ea, mereu, mereu — îngropând-o de vie în suferinţa ei fără leac.

Un german european: Thomas Mann

Dacă literatura unui popor nu înseamnă altceva decât manifestarea artistică a facultăţilor sale culturale, sociale şi intelectuale, tot astfel şi pentru Germania. Literatura actuală este expresiunea anilor acestora haotici. Vechile ruini dispar vertiginos, iar noile clădiri poartă semnul cercetărilor încă puţin sigure şi de un provizorat absolut. Arta este împinsă între expresionismul excesiv al lui Brechet şi Bronnen şi un vechiu romantism, ca acel al lui Zuckmayer. Nici muncă, nici rezultate. Haosul este atât de sălbatic ,că nu permite individului de a stărui asupra unei opere. Starea de revoluţie, adică distrugerea sistematică, cerută de istoria însăşi, este permanentă.

Şi când îţi explici bine lucrurile acestea — scrie un german: Manfred Georg, în franţuzeasca *„Revue bleue"* —înţelegi bine importanţa unui om ca Thomas Mann. Ridicat în cea mai pură tradiţie a civilizaţiei şi democraţiei, el este singurul dintre rarii poeţi germani cari au făcut operă durabilă, scăpând prin aceasta de actualitatea efemeră. Abstracţie făcând de romanele şi nuvelele anterioare, dintre care „Buddenbroocks", care constituie tabloul cel mai grandios şi elocvent al burgheziei germane de înaintea războiului, sau nuvela „Moartea la Veneţia" — o capodoperă de fineţe şi sensibilitate, — singur numai ultimul său roman „Der Zauberberg" este de ajuns pentru a asigura scriitorului cel dintâi loc în Germania contimporană.

Mann a lucrat la acest roman zece ani. Acţiunea este simplă: un tânăr, înzestrat cu capacităţi mediocre şi cu sentimente şi prejudecăţi curente, vine printr'o îmtâmplare, la un sanatoriu, în Elveţia, şi e constrâns să rămână aci, în loc de o săptămână, cât avea intenţia, câţiva ani întregi, pentru că se înbolnăveşte subit. Despărţit de lumea exterioară, el apreciază distanţa, care-i permite să o înţeleagă mai bine şi devine încet încet, graţie conversaţiunilor şi aventurilor pitoreşti cu aceia care-l înconjurau, un om mai instruit, un om mai universal.

Dacă acest singur roman ar rămâne din tot ce s'a scris în timpul ultimilor cincizeci de ani, ar arăta, în mod suficient, evoluţia spirituală a Germaniei. Căci el nu omite nici un aspect al vieţii moderne de pe continent: nici psichanaliza, nici bolşevismul, nici regenerarea Bisericei catolice, nici victoria ideii relativităţii, nici naţionalismul, nici internaţionalismul. Mann vede lumea „en allemand"; dar rădăcinile lui burgheze sunt destul de puternice ca să reziste haosului, este destul de adânc, ca să aibă destulă distanţă în propriile lui habitudini burgheze şi să devină sceptic. Dar Mann vede deasemenea lumea... „en veritable européen", şi aceasta face din el un nou tip de scriitor german, în tradiţia lui Goethe, lui Jean Paul, lui Heine. In acest haos, între trecutul şi viitorul Germaniei şi chiar al Europei, opera lui Mann se ridică dreaptă ca un turn, cu două embleme: aceea a ţării sale şi a Europei noui.

Thomas Mann este — după Manfred Georg, — singurul scriitor german care a putut să-şi stăpânească haosul şi prusianismul, pentru a se întoarce către idealul clasic al umanităţii.

Muzica versurilor

Epoca noastră nu mai are simţul tragicului.. O spune Paul Souday în *„Revue de Paris";* examinând ultimele manifestări ale artei dramatice, el învinueşte timpurile actuale că nu mai iubesc tragedia, căreia bătrânul Corneille i-a dat totdeauna expresia cea mai înaltă şi cea mai virilă. Tinerilor autori cari sunt decişi să încerce tragedia şi „teatrul în versuri" ,Paul Souday le recomandă unele din sfaturile lui Paul Valéry, în privinţa compoziţiei şi muzicalităţii versurilor.

Este, dintru început, o muzică a versurilor, pe care, mai întâiu de toate, trebue s'o simţi: acesta este esenţialul. Aceasta nu interzice cercetarea sentimentului. Cântecul oare, nu comportă tocmai această cercetare sentimentală? Este un adevăr transpus pe un alt plan, dar nu mai puţin limpede, nici mai puţin nuanţat. Paul Valéry se bazează pe însuşi comparaţia aceasta cu cântecul. Poezia, explică el, este intermediarul dintre cântec şi vorba curentă. Ea ţine şi de una şi de alta, fiind o combinare a sonorităţii cu simţurile, un echilibru admirabil şi foare delicat între forţa senzuală şi forţa intelectuală a vorbirii.

Cea mai bună metodă, pentru Paul Valéry, constă în a stabili şi a pune o voce, mai întâi în domeniul sunetului, în cântec pentru a o adopta şi cobori apoi la simţuri păstrând tonalitatea muzicală fără de care nu există poemă de teatru, nici de altfel de gen poetic.

Guérin şi poezia melancoliei

Henry Dérieux consacră, în *„Mercure de France"*, un lung studiu poeziei lui Charles Guérin, analizând şi comparând poezia acestuia cu aceea a lui Verlaine şi Mallarmé, cu a lui Gorges Rodenbach mai ales, a cărui graţioasă feminătate transpiră în toate versurile poetului. Intr'un sonet din primele lui compoziţii poetice, Guerin îşi rezumă intreaga lui sensibilitate, motivul iniţial al viitoarei poezii:

Tout est poussière, tout est triste; je le sais.
Je sais qu'il faut vivre; et la vie est éphémère.
Je sais qu'il faut aimer; et la femme est amère
Et l'homme passe et se consomme en vains essais.

Este cea dintâiu etapă a unei tradiţii mistico-păgâne care, plecând dela Baudelaire, se desfăşoară, trecând prin Verlaine, Rimbaud, Laforgue şi Rollinat, către Parnas şi simbolism. Lumea apare, lui Guérin, veşnic sub negură. Din cauza tristeţei şi infinitei lui melancolii, versurile-i sunt ca o muzică de cameră, în care plângerea lui se înăbuşe şi moare într'o tonalitate stinsă.

Plecând dela această generală caracterizare, Henry Dérieux analizează intreaga producţie a poetului.

Victor Hugo şi sinceritatea

Deşi n'a crezut-o nimeni — autorul a fost totdeauna acuzat de artificiu, — poezia lui Victor Hugo a fost una dintre cele mai sincere. Cea din urmă parte a corespondenţei Titanului cu Louise Colet, pe care Gustave Simon o publică in *„Revue de France"* constitue un pitoresc tovarăş al versurilor sale din exil. Frumoasei „muze", rămasă în Paris, Victor Hugo îi scrie toate supărările sale ca şi întreaga şi galanta lui veneraţie.

„Dela fereastra dela care-ţi scriu — îi mărturisea el — văd femei din oraş cum îşi scaldă picioarele în marea care se deschide dinainte-mi. Dacă tu ai fi aici, ai fi poate şi tu acolo, printre ele, scăldându-te printre ele, muindu-ţi aripile albe în apă. Mi-am făcut visul acesta şi-l termin cerând umbrei tale să-mi îngădue să-ţi sărut picioarele. Picioarele goale ale muzei, Doamnă... Imi spui că fiica ta e frumoasă. Cum, Dumnezeu, ar putea fi altfel? Făcui odinioară aceste versuri:

D'un Cygne il ne peut jamais
Tomber que des plumes blanches."

Louise Colet, vizitând cele două camere pe care Hugo le ocupă cândva la Bruxelles, revăzu, ca într'o lumină, toate mâniile-i trecute:

„Mi-ai văzut prin urmare cele două scorburi dela Bruxelles. Acolo a fost atelierul meu. Acolo am bătut pe nicovală fierul, roşu al indignării pe care o duceam în suflet, din care ţâşni „Napoleon le Petit."

Pentru Victor Hugo, ca şi pentru toţi marii artişti, nu există artă fără suflet; şi opera realizată nu utilizează niciodată decât numai o scânteie din fierberea interioară.

Poezie şi telefon

Titlul poate contraria; dar deschideţi numărul din urmă (15 Iunie) al revistei *„Mercure de France"* şi veţi citi poezia „Téléphone" a lui Jaques Feschotte, care începe în felul următor şi într'un ritm destul de armonios:

Je t'avais dit, en te quitant:
„Pour enchenter ma solitude monotone
Et nous réunir un instant
Malgré tant d'éspace et de temps,
Apelle-moi dimanche soir au téléphone"...

Urmează apoi plecarea poetului într'un oraş, îndepărtat din provincie, — descrie monotonia iernii provinciale şi bucuria că a venit Duminica, mult aşteptatul ceas al convorbirii, în care timp poetul mărturiseşte:

...Je tremble
De ce mystère né de quelques fils flottants
Et dont, magiquement, le pouvoir nous assemble...

Poezia se închide cu regretul autorului că a fost întrerupt (ah, întreruperile!) tocmai când îşi simţia iubita mai aproape:

Et je suis ivre de ta présence et je vaîs...
Hélas! un brusque déclic brise
L'image féerique et tout le réve ardent.
Paris impérieux d'un seul coup t'a reprise!
Et j'écoute en vain-cependant
Qu'à nouveau, s'accoudant à ma table, âpre et sombre
La solitude reconquiert sa royauté,
Et, triomphant du téléphone déserté,
Me regarde pleurer dans l'ombre...

Este realizarea, cu destulă plasticitate, a unei stări de suflet ,deşi motivul şi cadrul par.... prea moderniste. Poezia este mai întâi de toate simţire, indiferent în jurul cărui motiv şi-o apropie autorul. Şi dacă răspunde legii bunului simţ, ea place; prin noutatea ei, cât şi prin realizarea ei.

In tot cazul o preferăm tuturor încercărilor de modernizare poetică, în care ritmul şi expresia nouă este dată în adevărat joc de „mots croisés".

Ellen Key

Ilustra scriitoare suedeză care a murit săptămânile trecute a fost mai presus de toate o luptătoare în domeniul politicii culturale. Apărarea femeii şi a copilului a fost apostolatul pe care l'a susţinut neîntrerupt, cu pana şi cu graiul, ca autoare, conferenţiară, profesoară şi jurnalistă, până în ultimul an al nobilei sale vieţi de 77 de ani.

Ellen Key s'a născut la 11 Decembrie 1849 pe moşia Sundsholm (Suedia). Tatăl ei a fost deputatul înaintat Emil Key, mama ei o contesă Posse prin naştere.

De mică, Ellen Key a arătat un interes extraordinar pentru studiu. A fost crescută foarte simplu. Nu a fost dată la nici o şcoală. In 1868 veni cu părinţii ei la Stockholm. Acolo, premergătoarea feminismului suedez Sofia Adlersparre prevăzu marele ei talent şi o îndemnă să scrie. Işi propuse să întemeieze o Universitate populară în patria ei. Ca pregătire pentru aceasta, căută să vie cât mai mult în atingere vie cu populaţia de oraş şi dela ţară şi se duse în 1874 în Danemarca ca să studieze organizaţia Universităţilor populare de acolo. In diferite călătorii la Berlin, Viena, Veneţia, Florenţa, Paris, Londra, ea studiă capodoperile artei, scriind asupra lor numeroase essay-uri.

In 1880 deveni profesoară la o şcoală de fete din Stockholm, şi nemulţumită de constrângerile programei şcolare, deschise un curs de istorie şi literatură pentru doamne şi domnişoare. In 1883 dr. Nyström o delegă să ţie un curs de istoria culturală a Suediei la aşa numitul institut al lucrătorilor, din Stockholm. Activitatea ei la acest institut a fost una din cele mai intense din viaţa ei şi-i câştigă numeroşi adepţi.

Paralel cu munca ei şcolară regulată, ţinea un mare număr de prelegeri publice şi private în societăţi femeieşti sau studenţeşti, în multe oraşe, suedeze, norvegiene şi daneze. Intemniţarea a patru studenţi în virtutea paragrafului privitor la blasfemia religioasă făcu pe Ellen Key să ia o atitudine publică prin conferinţele: „Cum se nasc reacţiunile" şi „Despre libertatea cuvântului şi a presei", prin care lua inimoasă, apărarea osândiţilor. Işi atrase prin aceasta atacuri violente din partea obscurantiştilor. Dar odată angajată pe această cale, ea merse înainte. In lupta pentru idealismul absolut, şi pentru personalitate, ea repurtă prima pictorie publicând biografia amicei sale moarte de curând, literata „Ana Charlotte Leffler, Duchessa di Cajanellos", lucrare care ne introduce în acelaş timp, în chip strălucit, în lumea literară suedeză de prin 1880.

In lupta ei pentru apărarea femeii era adesea în desacord cu luptătoarele feministe pentru emancipare. Atacuri violente din partea acestora o făcură să scrie broşura „Abuzul de puterile femeii" în care susţinea că munca aspră profesională (spre care protagonistele emancipării îndemnau pe femei) e cu neputinţă de împăcat cu îndatoririle materne. Pentu ea, atunci, în toată problema emancipării, principalul era situaţia femeii căsătorite. In „Despre iubire şi căsnicie", ea se ridică împotriva acelor femei, „cari având putinţa unei libere alegeri a carierii, nu se gândesc totuşi măcar o clipă, ca să aleagă în aşa chip încât ceeace-i femeiesc în firea lor să-şi găsească întrebuinţare în munca lor. Ocupaţia, chiar mai puţin rentabilă, dar personală, e de preferat celei impersonale". Tot ca răspuns la multele atacuri, ea îşi clarifică atitudinea în scrierile de luptă: „Psihologie feminină şi logică femeiască". „Secolul copilului" (cuvânt devenit de atunci lozincă), „Oameni şi linii directive", etc.

Toate aceste cărţi apăreau, pe când Ellen Key era încă legată, în timpul deceniului 1890—99 de munca zilnică şcolară şi de institutul lucrătorilor; într'o broşură apăra dreptul de asociaţie al lucrătorilor. In toamna anului 1903 se retrase din Stockholm, trăind până la sfârşitul vieţii la o moşie a fratelui ei în provincia Smaland, aproape de locul copilăriei sale Sundsholm.

De atunci mai apărură un număr de lucrări, din care cităm: „Rachel Varnhagen (1900), „Trei vieţi femeieşti" (1908), „Mişcarea feministă", „Răsboi, pace şi viitor" (1914), „Femeile şi răsboiul mondial" (1918) apoi nenumărate articole în ziarele mondiale, răspunzând cu inimă caldă şi înălţime de vederi la voluminoasa sa corespondenţă zilnică, în care e asaltată cu întrebări şi cereri de sfaturi în cele mai variate şi vitale chestiuni; şi, în fine, opera de încoronare şi rezumativă a întregei sale vieţi: „Atotbiruitorul", al cărei prim volum a apărut în 1918, iar al doilea în 1924. Toată lumea ideilor ei de luptă — din care multe nu mai isbesc azi ca noutăţi pe unii, tocmai pentrucă au cucerit de atunci spiritele şi s'au şi realizat în parte — ea le grupează, în această din urmă operă, în jurul lui Isus din Nazaret, ca mare profet al Iubirii şi Păcii. Până la sfârşit ea îşi rămâne credincioasă, — „incorigibilă", cum zice ea singură.

O mare operă, o mare viaţă. Şi mai ales: O inimă care s'a dăruit tututror vânturilor, polenizând un secol..

MARUNTE

— Printr'o regretabilă omisiune, articolul „Cum am ucis pe Grigore Rasputin" de F. Cupcinschi din numărul trecut al „Adevărului Literar", nu conţine menţiunea că cele trei ilustraţiuni reproduse de noi (portretul lui Rasputin; Rasputin în mijlocul admiratoarelor lui; pavilionul din Tarscoe Selo unde fusese îngropat Rasputin) au fost luate — cu autorizaţia autorului — din cartea d-lui Boris Almazov: „Rasputin und Russland".

— Duminică 4 Iulie, ora 10 dim., va avea loc, la biserica Boteanul, un parastas pentru pomenirea a zece ani dela moartea pictorului *Ştefan Luchian.*

După slujba religioasă, reprezentanţii ministerului de Arte, membrii Sindicatului Artelor Frumoase şi admiratorii marelui înaintaş al plasticei româneşti, vor face un pelerinaj la mormântul artistului — din cimitirul Bellu.

— Sâmbătă 3 Iuie, are loc la Teatrul Popular reprezentarea piesei „Roba albă" de Sandomir. Rolurile vor fi interpretate de autorii Teatrului Popular.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 292

6 LEI EXEMPLARUL IN TARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRAINATATE

Duminică, 11 Iulie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

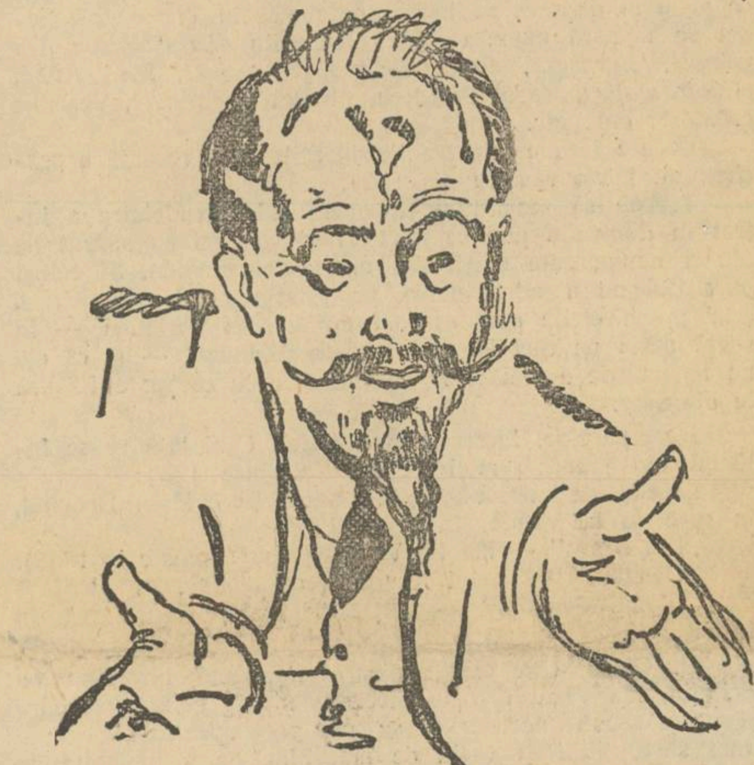
Keyserling şi „Şcoala Inţelepciunii"

In Germania — acea răscruce unde se îmbină Apusul cu Orientul — s'a ivit un predicator al unei morale nouă. Este contele Keyserling, cunoscut cititorilor printr'un „Jurnal de Călătorie al unui filozof".

Dela publicarea acestei cărţi, Keyserling a devenit, cel puţin pentru Germani şi în deosebi pentru cei din Răsărit, un fel de messia foarte ascultat. Să-l ascultăm deci şi noi puţin:

„Inrâurirea pe care o am asupra oamenilor — spune el — se datoreşte în mare parte şi capacităţii mele de a pricepe iute ce fel de om este acela căruia îi vorbesc, apoi de a înţelege exact locul pe care îl ocupă în Cosmos. Căci dacă un individ este bine *ajustat* mediului unde trăeşte, tot ce face, este bun. Şi acelaş ins, dacă se află într'o situaţie falsă, va reuşi, cu aceleaşi capacităţi şi daruri, să facă numai rău. Iată ce numesc eu Inţelepciune: este o bună ajustare — ajustarea exactă, potrivită, faţă de ordinea cosmică şi faţă de sine-însuşi. Această dreaptă orientare odată obţinută, trebuie să lăsăm realizările să se înfăptuiască, prin acţiune, prin acţiuni ori cât de violente".

„Nu vreau să aduc vre-o teorie nouă", şi „opera pe care am început-o nu-i o operă de artă, nu-i o statuă, de

Contele Keyserling

care, odată sfârşită, să nu trebuiască să ne mai atingem. Este altceva, şi anume ceva în legătură cu problema individuală a fiecăruia. De altfel *nu există, în Univers, decât situaţii individuale.* Fiecare din noi este un punct necesar din Cosmos. Ajustaţi-ne cum trebue, şi fiecare îşi va da nota justă. Sarcina pe care mi-am luat-o este să arăt oamenilor care e linia proprie a fiecăruia. Şi intru aceasta mă slujesc de ceeace odinioară s'ar fi numit magie aplicată. Dar nu e nimic ocult în toate acestea. E vorba doar de a spune cuvântul care trebue într'o situaţie anumită".

„Cum funcţionează „şcoala înţelepciunii" dela Darmstaad? O! nu-i vorba de ceva foarte important, cu personal numeros de dactilografe. De altfel am oroare de vastele organizaţii administrative. Organul nostru de conducere nu numără decât doi oameni: eu şi un secretar".

„Ceeace urmăresc necontenit, este de a da prilej fiecăruia să „abundeze în propriul său punct de vedere".

„Socot *că nu-i pe lume decât un singur păcat capital împotriva înţelepciunii.* Este *discuţia.* Discuţia e războiu. Dacă urmărim doar să *impunem* altuia o părere, atunci putem discuta. Dar dacă vrem să învăţăm ceva, şi, cu atât mai mult dacă dorim să înţelegem, — atunci trebue în primul rând să nu mai ţinem morţiş la punctul nostru de vedere, trebuie să abandonăm poziţia, să ne dăruim şi să medităm. Iată de ce discuţia e singurul lucru pe care nu-l admit. Să dăm ascultare lucrurilor, să privim în noi, şi să ne fecundăm pe noi înşine. Desigur, nu mă dau în lături de a discuta, la o masă bună, cu un om foarte deştept sau cu o doamnă seducătoare; *dar este un lucru care n'are nici cea mai mică importanţă*". „Odinioară Socrat făcea silogisme... pentru că pe vremea lui, cugetarea avea nevoie să se desrobească de o seamă de legături iraţionale... Astăzi însă, nu mai putem învăţa nimic prin discuţiune. Ceeace avem de realizat, este fecundarea personalităţii noastre. Şi, mai cu seamă, nu ne trebue teorii nouă: trebue doar să-i schimbăm pe oameni astfel în cât să priceapă mai bine ceeace ştiau deja fără să priceapă".

Condiţia progresului omenesc se află oglindită în următoarea regulă:

„Când ceva nu ne iese bine, să ne spunem că vina e a noastră, şi nu a celorlalţi".

Şedinţele „Şcoalei de Inţelepciune" sunt în perfectă concordanţă cu aceste idei:

„Odată pe an, — zice Keyserling — de obiceiu în Septembrie, avem o mare Tagung, o sesiune la care convoc pe oamenii cei mai luminaţi din Germania. Şi atunci, pe o temă pe care o aleg anume foarte amplă pentru ca toate punctele de vedere individuale posibile să se poată manifesta, fac pe fiecare din oamenii adunaţi acolo să dea dintrânşii tot ceeace sunt în stare să dea. „Este ritualul perfect adaptat nouei biserici unde zeul unic e Persoana sacră a simplului muritor...

* * *

Trebuie să părăsim, un moment, aprehensiunea noastră pentru superlative, căci o morală ca aceea descrisă mai sus nu se poate califica mai puţin decât *grandioasă.* Este tot ceeace mintea noastră etică ar putea concepe mai înnalt. Este cea mai deplină aplicare a imperativului Kantian: „consideră pe individ nu ca pe un mijloc ci ca pe un scop în sine".

Să se reflecteze la nobleţea principiului:

„Fiecare om, dacă face exact aceea pentru care el însuşi a fost făcut, — are dreptate".

Inţelegerea aceasta simplă şi mare a punctului de vedere al altuia; râvna de a pune pe fiecare într'o astfel de situaţie „cosmică" încât să dea tot ce poate da; dispreţ pentru *discuţiune,* isvor al tuturor minciunilor de amorpropriu, de deşertăciune şi de învrăjbiri reciproce; ş'apoi setea aceea de a cunoaşte, de a cunoaşte în toată specificitatea lui individuală sufletul fiecăruia...

Este mai mult decât o morală măreaţă. Este singura morală realistă astăzi. Ea satisface, deodată, toate valorile care stăpânesc societatea contemporană.

Mai întâi pe cele cultural-ştiinţifice, căci se apropie de acea atitudine *obiectivă* şi imparţială care deosibeşte mentalitatea savantului.

Apoi pe cele economice, căci făcându-ne pe fiecare să dăm tot ceeace putem da, se reuşeşte astfel să se obţină dela fiecare maximul de rendement de muncă utilă tuturora. Este deci nu numai isvor de multă moralitate, dar şi de multă îmbogăţire obştească, — în simplele propuneri ale lui Keyserling.

Apoi valorile religioase, puţin ofilite astăzi, pot astfel — şi numai astfel — renaşte întruchipându-se într'acest nou cristianism al respectului necondiţionat faţă de persoana aproapelui.

In sfârşit, să ne gândim că societatea politică modernă — atât cea europeană cât şi cea din continentul asiatic — se află într'un moment istoric când toate cadrele sunt şubrezite şi numai individualismul rămâne forţa dinamică efectivă. Acest individualism, ca orice putere naturală poate fi primejdios. El trebue deci împedecat dela actualizări oarbe, şi canalizat moralmente. Pe el trebuie să contăm. Pe el trebue să-l îndiguim şi să-l orientăm spre mai marele bine şi spre mai adevărata fericire a umanităţii. Este indiferent dacă în alte vremuri lucrurile au stat altfel astăzi situaţia e întocmai aşa cum o descrie Kayserling „cosmosul e un ansamblu de situaţiuni individuale". Să lucrăm deci la ceeace el numeşte „ajustarea individului la Univers". E singura modalitate de muncă eficace.

* * *

In cuvinte puţine, şi simple, Keyserling aduce o morală nu numai nouă, dar singură adaptată realităţilor de astăzi o mântuire nu numai posibilă, dar deja începută. Literatorii subţiri de pe malurile Senei pot zâmbi. Istoria îşi caută de treabă. Şi Istoria este de partea contelui de Keyserling.

* * *

Noul Messia — putem să-l numim aşa fără hyperbolă, căci opinia publică din Germania toată îl consideră şi îl ascultă ca atare — posedă şi o biografie perfect adaptată, perfect „ajustată" profesiunii lui de mântuitor.

Keyserling a avut o tinereţe absolut solitară. Mai bine de cincisprezece ani din viaţă i-a petrecut hoinărind prin pădurile baltice, ocupat cu îmblânzirea (cu îmblânzirea, nu cu „domesticirea") animalelor din codru.

La vârsta de 10 ani are prilejul să *„asiste la naşterea naţiunilor".* Căci în provinciile baltice, feodalitatea — aiurea desfiinţată încă din veacul al XIV-lea — ia sfârşit abia acum câteva decenii.

Apoi ereditatea: Keyserling face parte dintr'o familie de baroni baltici de cea mai veche obârşie. Strămoşii lui s'au bătut cu toată lumea, epuizând astfel toată facultatea de duşmănie, şi lăsând ultimului lor vlăstar acea silă *de discuţiaune contradictorie* pe care l'am văzut mărturisind-o.

Cultura lui Keyserling nu-i belferească. Străbunii lui s'au însărcinat să înveţe pentru dânsul. „Kant a avut nenumăraţi membri din familia Keyserling printre elevii săi".

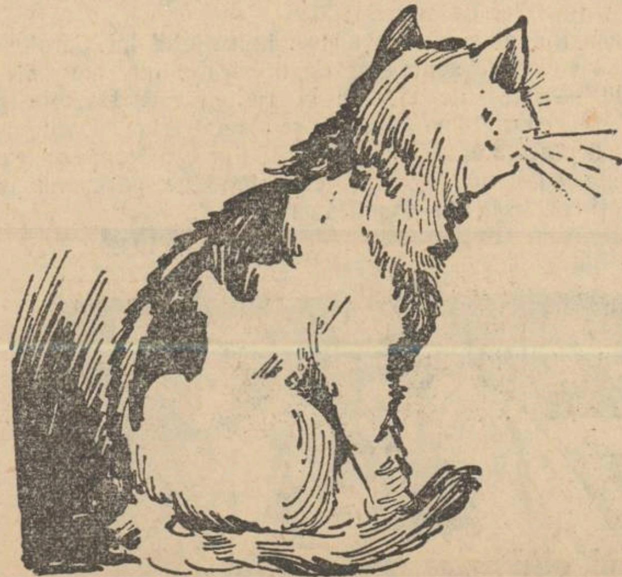
Lui Keyserling nu-i plăcea învăţătura constrânsă. S'a cultivat singur, privind, meditând, şi chiar citind, dar ce i-a plăcut lui.

In sfârşit, un ultim amănunt: până pela 45 de ani, el n'a luptat, n'a muncit, n'a lucrat pentru alţii. A fost contemplativ şi inactiv, sălbatec şi solitar. Şi deodată, aproape de bătrâneţe, el, „cel mai singuratec dintre oameni" — cum necontenit se caracterizează singur — se aruncă în mijlocul societăţii, trăind mereu printre şi pentru ceilalţi, şi lucrând necontenit, prin scris, prin graiu, prin faptă. Este deci o tăiere în două, în două bucăţi de viaţă deplin deosebite, a biografiei sale. Şi este încă o caracteristică a veritabilului Messia...

* * *

Viaţa, opera, activitatea lui Keyserling sunt dintre cele mai impresionante şi mai vrednice de reflecţiune. Apoi „stilul personalităţii" sale: stil simplu, spontan, inspirat; totodată filozofic şi realist, modest şi megaloman... Mărturisesc că rareori am fost mai tulburat în faţa unui „Supraom", ca în faţa acestui blând şi aprig predicator.

D. I. SUCHIANU

AMINTIRI

V. G. Corolenco

de AL. FEODOROV

I

COROLENCO SAU CEHOV?

Acum vreo treizeci şi ceva de ani, stăteam odată pe o pantă înaltă deasupra Volgăi, într'o mahala a Nijni-Novgorodului, împreună cu un flăcău lung, nu tocmai bine făcut, îmbrăcat în bluză rusească şi cu cizme mari, tot atât de tânăr caşi mine. In loc să admirăm Volga, care în acea zi cenuşie şi gânditoare de toamnă era de o deosebită măreţie şi frumuseţe, mişcându-ne inimile de adevăraţi Volgeni numai prin vecinătatea ei, — noi discutam literatură cu aprindere şi înverşunare.

Două nume se distingeau pe atunci în literatura rusă: Corolenco şi Cehov. Deşi încă tineri, dar atât de promiţători pentru viitor, — amândoi erau foarte iubiţi. Aproape de aceiaşi vârstă, ei au făcut şcoala la Moscova: Corolenco la Academia de Agronomie, iar Cehov la Universitate. Puterea lor de creaţiune, clătinată la început de cele mai variate zguduituri, ca o limbă de magnet arăta tot mai exact cu un capăt spre nord şi cu altul — spre sud. Aceste două talente, atât de puţin asemănătoare chiar dela primii paşi, şi-au cucerit repede două cercuri diferite de cititori foarte geloşi, care urmăreau cu emoţie fiecare nouă scriere a lor, discutând cu furie calităţile, prin care Corolenco îl întrece pe Cehov sau viceversa, în prezent şi mai ales — în viitor.

— Daţi-mi voe, — insistam şi eu atuncea: — raza talentului lui Corolenco s'a definit complect, puterea lui de creaţiune s'a cristalizat. Pe când Cehov e tocmai în plină fermentaţie: abia a reuşit să şi spargă scoica de umorist de foileton, iscălind de dragul râsului public „Cehonte" — deci abia acuma se uită cu ochi de om la lumea lui Dumnezeu... Cehov nu scrie totuşi decât pentru distracţie, pe când în talentul lui Corolenco se ascund acele însuşiri sacre, acele drojdii, care comunică literaturii ruseşti adică reprezentanţilor ei celor mai buni — o însemnătate excepţională, de învăţătură aproape evanghelică. Simţim şi pricepem, în numele cui creiază scriitorul, pe care Dumnezeu îl caută şi căruia i se roagă...

— Atunci după părerea dumitale, scriitorul e ceva cam la fel cu un popă? E timpul să ne lepădăm de asemenea cântece. Scriitorul trebue numai să zugrăvească viaţa: puterea unui talent adevărat — şi numai această putere — face apoi ca imagina vieţii, zugrăvită fără gânduri preconcepute, să fie într'adevăr o operă de artă, care descoperă frumuseţea şi urâciunea, binele şi răul vieţii. Numai astfel

V. G. Corolenco

învăţăm să iubim şi să pătrundem tainele fiinţei şi ale firii, să găsim pentru noi un tezaur etern de bucurii dezinteresate. Trebue să părăsim orice tendinţă de publicistică. Mă tem că dumneata cum eşti plin de admiraţie pentru „drojdii" şi „însuşiri sacre", — vei isprăvi prin a fi înghiţit de tendinţă. Iar pentru un artist — tendinţa e un drum alunecos şi un indiciu prost pentru puterea lui de creator.

— Bine, dar tocmai lui Corolenco nu i se poate reproşa vreo tendinţă.

— Din contra, i se poate.

— Anume?

— Acolo unde Corolenco arată cum priveşte poporul: mereu scormoneşte în sufletele criminalilor şi găseşte în ei caractere dotate cu însuşiri superioare.

— Şi credeţi că nu sunt? Atunci şi Dostoevschi...

— Da. A văzut misticism acolo unde-i cea mai brutală ignoranţă. A văzut avântul elementar în desfrâul sălbatec; căutarea adevărului — în nebunie, sau în cel mai bun caz — în superstiţie. Toate aceste tendinţe îmbătrânesc talentul înainte de vreme, îi împiedică aprofundarea şi înflorirea...

II

GORKI MĂ ÎMPINGE SPRE COROLENCO

Astfel, sau aproape astfel, discutam, tineri şi îndeajuns de hărţăgoşi, căzând fiecare în extremităţi de dragul măririi scriitorului adorat. Convorbitorul meu, acest tânăr cu faţă simplă şi scofâlcită, cu mustaţa şi barba rară, de-abia încolţită, cu părul drept, urât, — era al treilea mare talent, pe atunci nu numai necunoscut nimănui ca scriitor, dar nici măcar ca începător: nu publicase încă nici un rând şi tăinuia faptul că scrie... Era Alexis Maximovici Peşcov — Maxim Gorki de mai târziu. Pe atunci era dactilograf la avocatul Lanin...

Intelectualii provinciali, lacomi totdeauna de „monolite" talentate şi de „wunderkinderi", ghiciseră în Peşcov o fire neobicinuită şi se interesau foarte mult de dânsul.

Pe când discutam aşa, din ce în ce mai aprins, apăru pe panta malului un om solid, puternic, cu o barbă lată, care părea roşcată sub razele soarelui de toamnă. Gânditor, el se opri aproape de noi şi se uită spre Volga la şlepurile albe înşirate pe câteva linii, brăzdate apa, şi la malul de dincolo, cu casele şi hambarele de lemn ale satului Curavino. Nourii cenuşii se întindeau sus cu nostalgie. Un vântişor capricios gonea când leneş, când energic, frunzele căzute care săltau ca nişte fiinţe vii...

De sub pălăria moale, lată, izvora lumina unor ochi linişitiţi; iar părul bogat, puţin buclat, acoperea nişte urechi mici, frumoase.

Abia sosisem la Nijni-Novgorod. Auzisem că acolo stăteau scriitorii: Corolenco, Elpatievschi, Lapinschi. In momentul acela nici nu-mi adusei aminte de dânşii, — totuşi figura şi silueta acestui om îmi inspirară deodată un foarte mare interes. Faţa-i frumoasă, privirea blândă, dulce, dar fermă în acelaş timp nu erau de loc obicinuite. După cum stătea cu mâinile duse la spate, privind Volga, se vedea că acest intelectual nu-i nici doctor, nici avocat, nici moşier, nici profesor, nici inginer şi nici într'un caz — funcţionar. Toţi aceştia au semnele lor speciale aproape imperceptibile, după care un ochiu cu experienţă poate să-i distingă.

Peşcov stătea cu spatele spre dânsul şi nu-l vedea. Numai peste vreo cincisprezece minute, când el plecă şi trecu prin faţa noastră, convorbitorul meu rupse deodată discuţia, îşi ridică grăbit pălăria şi-l salută pe trecător, cari îşi ridică la rându-i pălăria cu un surâs uşor şi amabil, făcând să i se vadă o frunte frumoasă şi un păr elegant potrivit.

— Iată, cum se întâmplă uneori... Noi vorbim de dânsul, iar el... Doamne!... parcă într'adins...

— Cine-i?

— Cum cine? — Corolenco, Vladimir Galactionovici.

Ochii mei cercetau spatele acelea late, umerii tari cari mai nu se clătinau în mersu-i drept şi calm, apoi capul care părea cam mare faţă de statura lui, mai ales sub pălăria cu marginile atât de largi...

— Se poate? Vai de mine, nici n'am ştiut măcar că stă atât de aproape de noi! Dumneata îl cunoşti, Alexis Maximovici... Şi eu care vroiam atâta să-i fac cunoştinţa... Acuma, cred că nici n'ar fi bine. Ar fi chiar urât să fug după dânsul...

— Şi, mă rog ,de ce urât? — mă întrebă Peşcov, — muiând puţin degetele cu scuipat şi răsucindu-şi mustaţa rară.

— Pentru mine era un vis să fac cunoştinţă cu Corolenco.

— Du-te la dânsul şi fă-i cunoştinţa

— Cum aşa: tam-nesam?

— De ce tam-nesam? Doar scrii şi publici bucăţi în reviste mari....

— Ce scriu eu! Puţin, şi numai versuri...

— N'are aface. Lui Vladimir Galactionovici îi plac versurile. Dar ştii ce, — îşi aduse aminte Peşcov: — Corolenco şi-a amintit chiar adineauri de dumneata, foarte decurând. In revista „Colaboratorul" a apărut un capitol din „Lumina Aziei" în traducerea dumitale. I-au plăcut foarte mult, şi poemul şi versurile dumitale. Mi-a recomandat-o chiar s'o citesc.

Mă emoţionasem de-abinelea.

— Cu adevărat?

— Iţi spun serios. Dacă ai urmarea traducerii — du-i-o.

— Dar dumneata te duci des la dânsul? Poate că ai scris ceva şi i-ai arătat?

Peşcov răspunse ceva nelămurit şi evaziv, cu oarecare nemulţumire.

— O, nu! Ce să scriu eu? Fleacuri. Du-te la el şi atâta tot. Câtă lume vine la dânsul! Primeşte pe oricine, cu inima deschisă.

— Şi dacă îi voiu aduce un poem original, nu o traducere?

— Ai scris un poem?

— Am păcătuit...

— Atunci minunat. M'aş interesa şi eu, s'o ascult.

— Vino la mine când vrai.

— Bine. Voiu veni negreşit. Dar ce ai cu mine? Du-te deadreptul la Corolenco. Cum e intitulat poemul?

— Furtuna de primăvară.

— Despre ce tratează?

— Aşa... mai mult despre dragoste... Insă acţiunea se petrece în mijlocul Renaşterii şi Reformelor noastre din 1860.

— Şi furtuna de primăvară ce caută acolo?

— Aşa... în genere... întâlnire de dragoste în toiul furtunii şi aşa mai departe. Ştii, totul apare... simbolic.

— Hm... da-a... Şi de ce tocmai în anii 1680?

Mi-a fost foarte greu să explic ce caută anii 60 în poemul meu. Şi m'am încurcat.

— Dar n'are aface, — mă aprobă Peşcov. — El îţi va spune dacă-i bine sau prost. E un om fin. Cum îţi spune, să ştii c'aşa-i...

III

COROLENCO ŞI UN POEM AL MEU

Nerăbdarea tinereţii de a cunoaşte dela un atât de mare scriitor ca V. G. Corolenco, dacă sunt şi eu un om de seamă, s'a aprins în mine cu atâta putere, încât nu m'am chinuit mult cu îndoeli. Intr'un „amurg de toamnă desfundată", eu, ca „fata tânără" a lui Puşchin, m'am în-

Continuare în pag. II-a

îndreptat spre locuinţa lui Vladimir Galactionovici, ţinând în mânile-mi tremurânde „rodul tainic al amorului nefericit" — poemul meu de vre-o două sute de strofe. Am constatat mai târziu că tinerii poeţi sunt un popor care nu cunoaşte cruţarea: li se pare, în toate timpurile, că e o plăcere să asculţi cu forţa vreo mie de versuri...

Dar dacă nu eram atunci sigur că-l voiu fermeca pe Corolenco cu versurile mele, aveam o speranţă tainică, că se vor găsi în poemul meu câteva rânduri care îi vor plăcea, fiind scrise cu tot patosul unui poet de douăzeci de ani şi ceva.

Inima mea dealtfel nu era tocmai liniştită, când intrai pe o scăricică în cerdacul unei case mici de lemn. Undeva se auzi clopotul tras pentru vecernie.

„Nebunule! Ce faci?" — îmi pusei cu groază întrebarea. Dar era târziu să mă mai opresc. Imi făcui semnul crucii, ca răspuns la clopot. Apoi păşii înainte.

Tinda. O uşă în antreu...

— Poftiţi!

Am aşteptat să văd un cabinet frumos, de scriitor cu un biurou mare — un fel de altar — cu mulţime de cărţi, reviste... potrete mari de celebrităţi pe pereţi... Şi văzui o locuinţă simplă de tot, de provincie, chiar sărăcăcioasă.

Dar în clipa următoare Corolenco mă întâmpină cu acelaş surâs primitor şi blând, pe care-l văzusem pe faţa-i frumoasă, când trecuse pe lângă mine pe panta de deasupra Volgăi. Simţii deodată că totul trebue să fie aşa cum e, că simplitatea şi modestia îi vin foarte bine, iar el însuşi e şi mai simplu, şi mai intim, mai casnic aci decât la plimbare.

Această impresie s'a afirmat şi mai mult în mine, când Vladimir Galactionovici mă duse în sufragerie şi mă prezentă soţiei sale, unei femei înalte, foarte binevoitoare, care îmi reaminti nelămurit figura mamei, pierdută în prima mea copilărie.

— Iată, Avdotia Semionovna, tânărul poet care a tradus „Lumina Aziei", — zise Corolenco cu o voce egală, cam subţire şi slabă pentru o înfăţişare atât de puternică.

Avdotia Semionovna îmi zâmbi şi ea prietenos.

— A, da... Ne-a plăcut foarte mult poemul. Am vrea să citim şi restul în traducerea dumneavoastră. Când se va mai publica?

Răspunsei că revista nu poate publica întreg poemul.

— Imi pare rău. Să ne-o aduceţi totuşi şi să ne-o citiţi? Intr'o singură seară nu se va putea, desigur; dar aşa, în părţi....

Această atenţiune mişcătoare împreună cu amintirea mamei; primirea caldă făcută mie de un mare scriitor; cele două fetiţe minuscule, dar robuste, pe care Avdotia Semionovna le hrănea cu lapte înainte de culcare; sufrageria simplă, dar umplută parcă de căldura inimii, — toate îmi zguduiră sufletul — şi-mi era acum ruşine să-mi citesc poemul de dragoste atât de lung. Trebuia să mă mărginesc cu lumina şi căldura acestei primiri, să plec acasă cu sufletul bucuros, şi să viu, poate, altă dată cu traducerea „Luminii Aziei"... Insă duhul rău al vanităţii şi fuduliei mă cuprinse aşa că, după câteva clipe de ezitare, spusei lu Corolenco, mai mult prin aluzii, că am adus un poem original... şi aş vrea să-l asculte şi să-şi dea părerea.

— Dar nu-i prea mare? — mă întrebă Corolenco surâzând.

— Nu, nu tocmai, — minţii eu arătându-i cu perfidie un mare caet umplut cu scrisul meu mărunt.

— Atunci, numai să culce Avdotia Semionovna copiii. şi vine şi ea să asculte...

Sărmanul Vladimir Galactionovici! Dându-şi consimţimântul, nici nu bănuia el la ce tortură se condamnă nu numai pe dânsul, ci şi pe nevasta lui, care n'avea nici o vină...

Simţind că Corolenco făcea un sacrificiu, eram cât pe aci să mă pocăesc, să cer scuze, să declar că poemul nu-i decât o bâlbâială de copil, că nici nu face să fie citit — fapt de care mă convinsesem aşa, dintr'odată... însă era prea târziu: consimţimântul lui Corolenco mă apăra însă împotriva unei asemenea expansiuni, iar un diavol pizmaş şi glumeţ din inima mea, mă tachina, instigându-mă: ce crezi? Să nu se găsească măcar două-trei versuri bune în Sodoma şi Gomora poemului meu?

Pentru o jumătate de oră rămăsei numai în patru ochi cu Corolenco, care cu o mare delicateţă şi precauţiune începu să mă întrebe: Cine şi ce sunt, unde am făcut şcoala, din ce mijloace trăiesc, dacă am venit de mult la Nijni-Novgorod şi pentru ce anume? Amurgul de toamnă plutea deasupra acestei convorbiri liniştite, când veni Avdotia Semionovna şi aprinse lampa.

— Samovarul vine îndată. Aşa că, dacă doriţi, puteţi să ne citiţi poemul.

Vladimir Galactionovici împinse lampa mai aproape de mine. Mai aveam o clipă pentru a mă retrage, însă diavolul puse definitiv stăpânire pe mine. Cu mâna tremurătoare deschisei manuscrisul şi începui.

Mă simţeam relativ bine la început, când defilau câteva descrieri de natură. Pe urmă însă intrai într'o nesfârşită ţesătură de amoruri încrustate absurd în cântarea-mi patetică — gen 1860. Vocea-mi începu să se întrerupă, iar fruntea mi se acoperi cu picături reci de sudoare.

E de mirat cum simte autorul cusururile operei lui, când o citeşte unor oameni cu adevărat pricepuţi. Eram conştient, prin toţi nervii mei, că nu citesc decât un fel de sentinţă de moarte — mie însumi; că poemul e naiv, copilăresc şi fără nici un rost, cu toate peripeţiile-i de amor, în sufrageria aceasta luminoasă, în faţa omului care îşi petrecuse anii în închisoare şi în exil, şi înaintea soţiei lui care abia îşi culcase fetiţele pline de drăgălăşie.

Totuşi încăpăţânarea diabolică nu mă părăsea. Debitam strofă după strofă, neluându-mi ochii depe caiet, rugându-mă în taină lui Dumnezeu, ca o putere străină să intervie şi să mă împiedice în prelungirea acestei torturi. Să se declare un foc în apropiere, să ne zgudue un cutremur de pământ. In sfârşit să vie cineva, care să ne întrerupă...

Dar, vai! Totul contribuia la peirea mea definitivă. S'a adus samovarul. Mă oprii o clipă. Insă cum până la sfârşit nu mai erau decât câteva pagini, am continuat să citesc, cu o hotărîre disperată, dar fără să pricep singur ceiace citeam.

Şi când am isprăvit, singura mea dorinţă era să mă dărâm, să mă prăvălesc în Infern, numai să nu-i mai văd pe aceşti oameni destoinici, în faţa cărora mă pierdusem de bunăvoe, pe veci.

După o tăcere scurtă, dar foarte jenantă, Avdotia Semeonovna mă întrebă cu compătimire:

— Vroiţi un ceai? V'aţi obosit, desigur, citind mai bine de un ceas...

Vârîndu-mi încetişor manuscrisul ucigător în buzunar, mormăii un cuvânt de mulţumire, şi nici nu îndrăzneam să-mi ridic ochii la Corolenco.

Lui Corolenco i se făcu milă de mine şi el îmi zise, blând şi cu bunătate, pricepând că prin tăcere m'ar fi putut strivi cu totul:

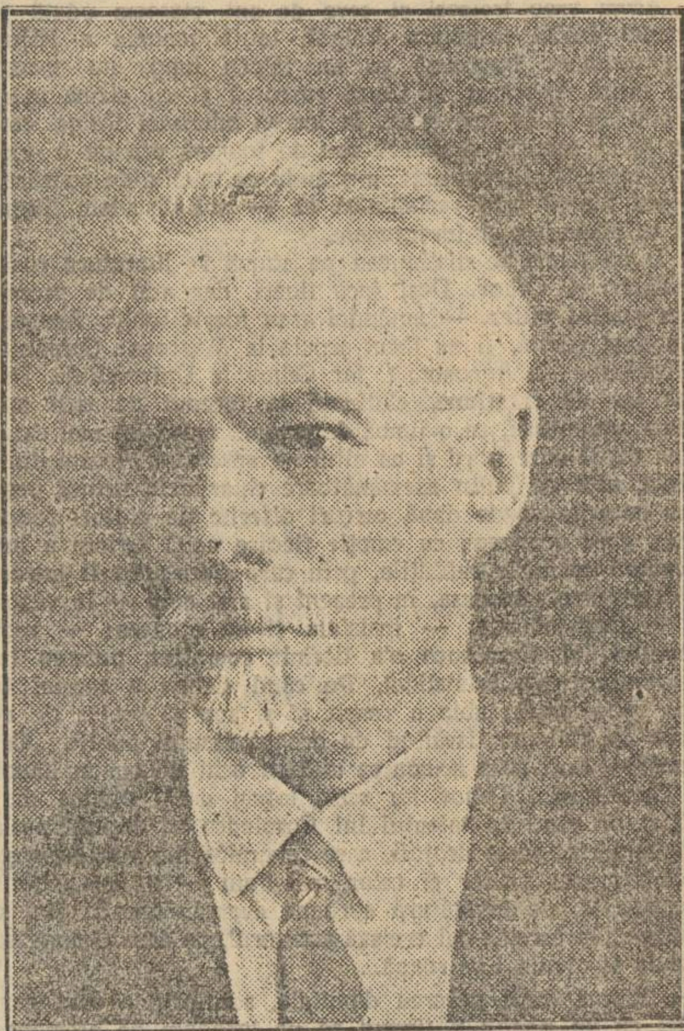
— Trebue să recunosc că nu mă pricep decât foarte puţin în chestii de dragoste.

Frigându-mi gura cu ceai, am vrut să-i explic că nu atâta personal trecusem prin toate aceste peripeţii amoroase, cât mai mult auzisem dela alţii, — şi astfel să mă scutur măcar de o parte din vinovăţie, — însă în acest moment un om neobicinuit de simpatic intră în sufragerie. Plin de bună dispoziţie, omul acesta schimbă şi învioră deodată aerul sufrageriei îndesat parcă de praful poemului meu. Făcu ca o glumă atât pe Corolenco, cât şi pe nevastă-sa să râdă cu mare poftă. Era Nicolai Feodorovici Lapenschi, unul dintre cei mai spirituali şi fascinatori oameni, pe care i-am întâlnit în viaţă.

IV

COROLENCO: OM, ARTIST ŞI LUPTĂTOR

Această mică întâmplare n'ar merita să fie povestită, dacă nu l'ar fi cuprins şi pe V. G. Corolenco. N'am fost singurul care am venit la dânsul şi i-am răpit lui şi nevestei sale odihna, citindu-le o „operă" necoaptă. Corolenco era totdeauna gata să dea concurs oricui venea la dânsul după sfat sau ajutor în chestii literare, sociale, filantropice şi chiar personale.

Al. Feodorov

Ori unde vedea o scânteie cât de slabă de talent, Corolenco cel dintâiu îl saluta pe autor şi-l ajuta să-şi dea seama de calităţile şi de neajunsurile lui, îi arăta drumul, luminându-i-l şi căutând să-i plaseze producţia într'o revistă care plătea onorarii. Astfel a procedat Corolenco şi cu Gorki. Prin mâinile lui Corolenco au trecut „Celcaş" şi alte scrieri ale lui Gorki, ca şi unul din primele-mi romane, „Pământul", publicat în „Bogăţia Rusească".

Astfel proceda Corolenco atunci, în Nijni-Novgorod, când fiecare oră îi era foarte scumpă. In afară de literatură, el se ocupa cu o intensă activitate socială şi publicistică, ca un adevărat luptător energic şi tenace. In 1891—92 foamea cuprinsese guvernia Nijni-Novgorod, şi tocmai Corolenco — ceiace ţine minte şi astăzi toată Rusia conştientă — a condus intelectualiceşte lupta contra grozăviilor foamei şi a acelor trântori sociali care căutau să ascundă calamitatea de ochii lumii.

Corolenco-luptător nu seamănă cu Corolenco-artist. Pe cât artistul era moale, blând, dulce şi plin de simpatie şi de dragoste pentru orice fiinţă părăsită, nefericită şi ignorantă — pe atâta luptătorul Corolenco era aspru şi necruţător faţă de duşmanii binelui şi ai libertăţii.

Era firesc deci ca V. G. Corolenco, unindu-se cu Nic. Const. Mihailovschi, să meargă cot la cot întâi în „Mesagerul de Nord" şi apoi în „Bogăţia Rusească", ca doi cavaleri nobili şi credincioşi, groaznici prin curaj şi cinste. Dacă N. C. Mihailovschi era o spadă de vechiu oţel de Toledo, tăioasă şi mlădioasă, — Corolenco era o faclă, care lumina toate fenomenele întunecoase ale vieţii şi ardea cu scânteile ei orice ticăloşie.

N'am de spus ceva nou despre această lature a caracterului şi a activităţii lui V. G. Corolenco: ea e clară pentru toţi până în ultimile zile tragice prin care trece Rusia.

V

TRAGISMUL BIBLIC, TOLERANŢA ŞI MUZICALITATEA LUI COROLENCO

Cu unele însuşiri şi directive ale talentului său, Corolenco aparţine poporanismului. In floarea vârstei a fost aruncat în Siberia. Corolenco a ştiut şi acolo să găsească o astfel de nobleţe sufletească printre cei prigoniţi şi desmoşteniţi, o astfel de putere instinctivă pentru a protesta împotriva nedreptăţii, cruzimii şi a tembelismului, — încât tipurile din popor, creiate de Corolenco, capătă uneori însemnătate şi dimensiuni aproape biblice.

Spun „aproape", deoarece eroii lui Corolenco au lipsa de claritate şi de raţiune în protestul, în ţipetele şi în lupta dusă cu prigonitorii şi cu siluitorii.

Aşa e „Iacovache" în nuvelă cu acest titlu, care, fiind deţinut fără vină, exaspera toată lumea închisorii cu bodogăneala lui de zi şi de noapte.

— Ii demasc pe şefi, — explică Iacovache. Pe şefii cei nedrepţi îi dau în gol. Ii „ciocănesc tot timpul".

— Şi care-i folosul?

— Folosul? Este folos, — repetă el cu încăpăţânare.

— Ascultă cu urechile! Stau neclintit pentru Dumnezeu pentru Ţarul cel mare.

Acest tip capătă într'adevăr o măreţie tragică, când aflăm că Iacovache n'a făcut nici o crimă şi că vrea răzbunare numai pentru sufletul uman pângărit — asupra tuturor purtătorilor de prade, răzbunare cu o „ciocănire" sălbatică şi grozavă. Apoi, persecutat pentru această „ciocănire", ia de bună voe asupra-şi — crucea suferinţii în numele tuturor prigoniţilor, în puterea urii împotriva silei şi a răului, şi nu pentru vre-un interes personal.

Dar m'am abătut puţin dela amintirile personale despre Corolenco. Şi doar, din fericire, m'am întâlnit cu el de atâtea ori, în cele mai diferite împrejurări, locuri şi condiţii, ca şi în clipe de variat rost istoric.

Locuinţa lui Corolenco din Petersburg, unde trăia Corolenco cu aceiaşi modestie ca şi în Nijni-Novgorod, avea acelaş aspect provincial: o căsuţă de lemn închiriată pe o stradă din suburbia „Nisipuri..." Veneam aci destul de des. Apoi îl vedeam prin redacţii, adunări, case particulare, pe la serbări entuziaste, — cum a fost de pildă sărbătorirea jubileului său de 25 ani de activitate literară, din restaurantul lui Constant, unde mii de oameni au căutat să exprime unanim şi din fundul inimii, dragostea şi recunoştinţa pentru acest scriitor, artist, cetăţean şi om. Imi aduc aminte că dintre toţi luptătorii revoluţionari, numiţi atunci în Rusia cu un epitet foarte timid: „progresişti", numai Corolenco a asistat la înmormântarea poetului Appolon Nic. Maicov, care nu numai că aparţinea partidului advers, reacţionar, dar era şi poet al Curţii Imperiale.

Insă Maicov a fost un mare artist, un adevărat cântăreţ al frumosului. Corolenco n'a putut să nu-l iubească sau să nu-l preţuiască. Am văzut lacrimi multe în ochii lui Corolenco, când sicriul lui Maicov a fost coborît în groapă.

Corolenco n'a fost niciodată îngust în umanitarismul său, nici netolerant faţă de acei cari credeau şi gândeau altfel: el nu le cerea decât sinceritate şi cinste. Ţin minte cum într'o zi s'a iscat o discuţie asupra formelor nouă în creaţiunea literară: Corolenco n'a apărut ca adversar al aşa numitului „decadentism", ci dimpotrivă ca apărător.

— Numai să fie talent şi cinste. Nu trebue să ne mulţumim cu formele stabilite. E necesar să fie create mereu altele. Dar să fie create şi nu inventate. Sentimentele trebue să ia parte la această creaţiune cu tot atâta putere ca şi pretutindeni în artă, fiindcă forma e una din esenţialele aspecte ale unui talent original.

De curând, criticul Voitolovschi, orb astăzi, observă cu mare dreptate în ultimu-i articol despre Corolenco.

— In sufletul creator al lui Corolenco conlocuesc două stihii artistice: stihia plastică şi cea muzicală.

Cea dintâi reflectă statica vieţii şi-l face pe Corolenco aproape un căutător de aventuri, un rob al zilei curente — un scriitor-publicist.

A doua reprezintă cinematica vieţii. Insă căutând mereu, mereu acorduri desăvârşite, armonice, — Corolenco nu le găseşte în lumea exterioară. Atunci stihia muzicală îl împinge în braţele viziunii îndepărtate, a visului care împacă. Aci cunoaşte Corolenco deliciul sublim al creaţiunii, bucuria de a se simţi liber de robie şi de mizeriile minutei curente şi de a vedea lumea realităţii neprihănite — supusă voinţei lui de artist.

Elementul muzical prevalează în sufletul lui Corolenco: deaceia temele lui sunt atât de muzicale, iar imaginile şi chipurile — atât de ritmice şi melodioase. Deaceia stilul său are proprietatea repetării şi a reîntreruperii armonice. Deaceia îi place atâta lirizmul amintirilor cântătoare şi triste, şi iubeşte coloritul legendei care îngădue păstrarea unei integrităţi perfecte în tonalitatea operei.

AL. FEODOROV

O anecdotă de Tristan Bernard

Tristan Bernard, cunoscutul autor de comedii, reprezentat cu mare succes şi pe scenele noastre, scrie următoarele în ziarul francez „Le Quotidien":

Vreau să vă istorisesc o anecdotă destul de răspândită şi care trebue să fie autentică.

Nu ştiu dacă a fost publicată pe undeva. Dar cred că eu sunt cel care am adus'o întâi din America de Sud.

Un tânăr Evreu s'a dus la un rabin să-i ceară ajutorul pentru găsirea unei slujbe.

— Cazi la timp, îi zise rabinul; tocmai îmi pleacă ceauşul templului. Vrei să-l înlocueşti? E foarte uşor: te plimbi printre bănci şi faci ordine când cineva a luat locul altuia.

— Inţeleg, înţeleg, zise tânărul. Nu e prea greu.

— Odată pe săptămână eu am să plec, zise rabinul, aşa că tot tu vei semna chitanţele pentru darurile ce se vor aduce pentru templu.

— Să semnez chitanţele?

— Da, iscăleşti şi adaogi acolo: „pentru Rabin".

Tânărul rămase pe gânduri şi se scărpină în cap.

— Inţeleg, dar... eu nu ştiu să scriu.

— Atunci e grav, eu nu pot lua doi oameni numai pentru atâta lucru.

— Ce să fac? zise tânărul trist. N'am învăţat carte. Altfel poate aşi fi avut de mult o slujbă.

Şi tânărul plecă foarte abătut când norocul făcu să găsească un loc pe un vapor care pleca la Montevideo.

Când Solomon (să-i zicem Solomon) ajunse la Montevideo intră la o fermă. După câtava vreme, prin munca, hărnicia şi priceperea lui, isbuti să cumpere ferma. Peste alţi trei ani era stăpânul a şase ferme şi peste alţi trei ani devenise cel mai mare proprietar agricol din Uruguay.

La un mare banchet care i s'a dat, toată lumea a închinat în cinstea lui, aducându-i-se cele mai mari omagii. La sfârşitul banchetului se ivi cineva cu o carte mare, legată în marochin şi aurită.

Omul se apropiă de Solomon şi 'i întinse Cartea.

— Ce e asta? întrebă Solomon!

— Cartea noastră de Aur...

— Cartea de Aur...

— Da, şi toţi aceia care sunt sărbătoriţi e obiceiul să iscălească în această Carte de Aur.

Solomon se uită la el cu ochii mari.

— Nu-mi place acest obicei, zise el.

Dar stânjenit de privirile uimite ale celor de faţă, se hotărî să spue adevărul şi mărturisi că nu ştie să scrie. Toată lumea rămase surprinsă.

— Nu ştiţi să scrişi? îi zise un personagiu distins care se afla la dreapta lui Solomon. Nu ştiţi să scrişi şi aţi ajuns la această situaţie! E într'adevăr admirabil, şi mă întreb ce aţi fi ajuns dacă aţi fi ştiut să scrişi...

— Cred, răspunse Solomon, cred că aşi fi fost ceauş de sinagogă...

Procesul Beaudelaire

Există la tribunalul Senei, un dosar din 1857 în care: Inculpatul — este *Charles Beaudelaire.*

Acuzator şi victimă: societatea franceză. Recte: *morala religioasă şi morala publică.*

Insfârşit, corpul delictului, — *„Les Fleurs du Mal"*.

„Les Fleurs du Mal" — capodopera poetică a planetei noastre, tradusă în corecţional!

Dar iată dispozitivul sentinţei:

„Tribunalul,

„In ce priveşte delictul de ofensă în contra moralei religioase,

„Având în vedere că prevenţiunea nu este stabilită,

„Ridică pe prevenit din finele de urmărire.

„In ce priveşte prevenţia de ofensă în contra moralei publice şi a bunelor moravuri,

„Având în vedere că eroarea poetului în scopul ce voia să atingă şi în calea pe care a urmat-o, oricare i-ar fi fost efortul de stil şi blamul care precede sau urmează picturilor sale nu pot în nici-un caz şterge efectul funest al tablourilor pe care le prezintă cititorului şi cari, în piesele incriminate, conduc necesarmente la o excitaţie a simţurilor şi la un realism grosolan şi ofensător pentru pudoare,

„Având în vedere că numitul Beaudelaire Charles a comis delictul de ultragiu în contra moralei publice şi a bunelor moravuri publicând şi vânzând la Paris şi Alençon lucrarea intitulată „Florile Răului" care cuprinde pasagii sau expresii obscene şi imorale,

„Având în vedere că zisele pasagii se află în bucăţile No. 20, 30, 39, 80, 81 şi 87,

„Ordonă:

„Suprimarea ziselor bucăţi din carte, şi

„Condamnarea prevenitului la 300 franci amendă şi la cheltueli de judecată".

* * *

Lucrul nu-i nou. Printre autorii osândiţi de magistraţii ce au avut onoarea să judece odinioară în Tribunalele Senei se numără nume ca Jean Richepin *(La Chanson des gueux)*, Bérenger, René Maizeroy *(Amies)*, Paul Adam *(Chair molle)*, Raoul Ponchon, Musset *(Gamiani)*, Verlaine *(Annés)*, etc., etc.

Ceeace însă e interesant este atitudinea recentă a parchetului, într'o afacere din 1924.

Trebue să reamintim că opera lui Beaudelaire a intrat în domeniul publicc în 1917 şi că deci au apărut de atunci nenumărate ediţii din opera condamnată. Şi totuşi parchetul nu a adus nici-o protestare şi nici-o urmărire. S'ar putea crede deci că moravurile s'au schimbat — în speţă acele pe cari legea le numeşte „bune" — şi că ele au încetat de a mai fi în contrazicere cu ceeace odinioară le ofensase.

Dar, pare-se, lucrurile stau altfel. Căci iată ce se întâmplă în preajma zilei de 29 Noembrie 1924:

La acea dată urma să se ţină o licitaţie la Hotel Drouhot, în care să se vândă, între altele:

„Les amies" — ale lui Verlaine (condamnate în 1868).

„Gamiani" — a lui Musset (condamnată în 1865) şi

„Fleurs du Mal" — ediţie originală, condamnată în 1857.

D. Giard, care era comisarul „priseur" însărcinat cu licitaţia, n'a văzut nici-un inconvenient în această vânzare şi nu a socotit necesar să se mai preocupe de bizareriile unei susceptibilităţi vechi de mai bine de o jumătate de veac.

Dar parchetul veghea. D. Giard fu chemat în faţa procurorului Republicei care îl sfătui energic să renunţe de a patrona o operaţie pe care legea o pedepseşte cu nu mai puţin de 1—2 ani închisoare şi cu o amendă de 1000—5000 franci.

In faţa acestora, d. Giard se supune, iar vânzarea nu mai are loc.

Şi totuşi.

Şi totuşi aceasta se petrece într'o epocă în care pot circula în comerţ „Europe galante" a lui Morand, „Les faux monnayeurs" a lui Gide şi — ca să cităm şi o carte proastă — „La garconne" a lui Margueritte. Pe lângă acestea din urmă, bucăţile osândite din „Florile Răului" sunt lecturi de o inocenţă care n'ar speria nici pe cea mai rezervată dintre domnişoarele de pension.

Aşa că un revirimеnt în moravuri s'a produs cu siguranţă, în ciuda atitudinii celei recente a Parchetului Senei.

Decât legea e lege. Ea e făcută să dureze: O lege învechită, tot lege este. Iar popoarele trebuesc, până la noui ordine, să poarte, vrând nevrând, povara solidarităţii cu trecutul, chiar când acesta din urmă este nu numai cronologiceşte, dar şi moralmente... trecut.

Pentru ca lucrul oprit să devină din nou îngăduit, trebue ca autoritatea publică să o constate formal. Dar cum?

Şi atunci amicii credincioşi memoriei lui Beaudelaire, în speţă d. Emile Michelet, preşedintele „Societăţii Beaudelaire" şi d-na Dutertre, ultima descendentă din familia poetului, s'au gândit să se folosească de ceeace în dreptul penal se numeşte procedura „revizuirii".

Legea spune:

„Când, după o condamnare, un fapt nou ar surveni sau vre-un act necunoscut în momentul desbaterilor care ar fi de natură a stabili nevinovăţia condamnatului" —, procesul poate fi redeschis şi judecat din nou.

Pe acest temeiu, la începutul anului 1925, cele două persoane de care vorbeam mai sus au depus o asemenea cerere de revizuire pe lângă curtea de Casaţie. Dar Inalta casă a Justiţiei franceze — care fără îndoială e compusă din oameni ce posedă în a lor bibliotecă şi cetesc cu delicii bucăţile condamnate — au găsit cu cale să trimită la plimbare pe cei doi reclamanţi.....

Dar ce „fapte nouă" invocau aceştia din urmă, şi pe ce motive s'ar putea întemeia „finele de neprimire" ale magistraţilor supremi?

Despre toate acestea vom vorbi poate altădată.

D. I. S.

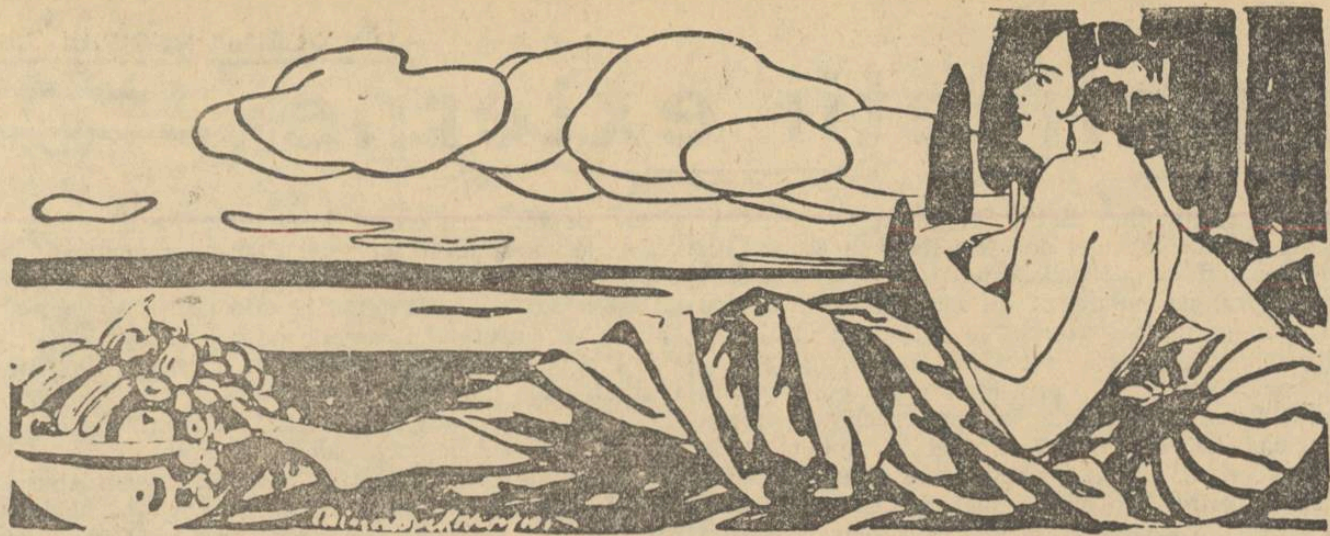
Aşteptatul volum

„PESTE OCEAN"

Note de călătorie în America

de JEAN BART

a apărut şi se găseşte la toate librăriile din ţară

Marele motiv

Ion Albu isprăvi o scrisoare pe care trebuia să o trimită chiar azi familiei în satul acela dela munte. Nevastă-sa, îndată ce primi mia de lei pe care le-o trimisese peste banii de cheltuială înainte hotărâţi, făcu repede o socoteală şi află că Vasile n'a mai putut rămânea decât cu două-trei sute de lei în buzunar. Şi erau numai la mijlocul lunii. „Ştiu că nu te-ai apucat să furi, iar să-ţi tragi dela gură pentru noi, nu putem suferi. Pe de altă parte ne-ai lăsat bani destui. Tu ştii că nu ţi-am cerut eu nici copiii să faci lucruri peste puterile tale".

Aşa-l înfrunta nevasta într'o scrisoare lungă în care îi arăta cât de binefăcător e aerul acela de munte. Dar, cu toată dojana, jertfa asta o impresionase adânc pe femee, şi cuvintele epistolei aveau o duioşie pe care n'o mai descoperi Vasile în scrisorile nevestei sale de pe când era logodnică. Sfârşia lunga epistolă ameninţându-l că dacă nu-i explică de unde are o mie de lei de aruncat, o să-i retrimită cu poşta.

Iată ce trebuia să împiedece Vasile Albu, şi pentru ce trebuia să trimită scrisoarea chiar azi. El îi înşiră nevestei o poveste întreagă, arătându-i, cum trei prietini, cari se împrumutaseră dela el cu ţârâita vreme de vr'o jumătate de an, s'au găsit chiar acum să-i înapoieze banii. Ei nu i-a spus niciodată de aceste mici servicii pe care le făcea prietenilor mai necăjiţi decât el, ştiind bine că nu s'ar fi putut desvinovăţi în faţa ei, când nici lor nu le ajungeau bani dela o lună la alta. „Dar tu mă ştii că am inimă miloasă. Nu pot refuza când văd suferinţa".

Acestea şi alte asemenea poveşti îi înşiră în cele patru pagini ale scrisorii, arătându-i că el nu duce lipsă de nimic, că se simte foarte bine, deşi i-e aşa de dor de ei de toţi, şi casa îi pustie.

Vasile Albu nu minţea; deşi nu mai avea în buzunar, după cum bine făcuse nevastă-sa socoteala, decât vre-o două-trei sute de lei, el era fericit la gândul că familia lui nu va duce lipsă de nimic.

Apoi, de eri, decând Ilarie începu să-i ridice ceaţa de pe gândurile lui din ceasurile de „metafizică", se simţea într'adevăr mulţumit şi liniştit. Greutatea aceea ce se punea pe creerul lui în fiecare seară, nu se mai arăta. El ştia acum ce sunt gândurile lui, ce voesc aceste gânduri, cari se desluşeau. Se înţelegea ca un început poruncit de adâncurile din el, ca începutul unei temeinice orientări în lume şi viaţă.

El nu simţi niciodată nevoia unei concepţii asupra lumii şi vieţii, cum, în tinereţe nu înţelese nimic din „metafizica" ce-o învăţase la universitate. Nu avea nici aplicare, nici vreme ca să se lase pradă gândurilor cari n'au nici o legătură cu greutăţile vieţii, la cari se înjugase de tânăr şi trăgea cu gâtul întins.

Dar după suferinţa prin care trecuse, sufletul lui simţi nevoia unei orientări, şi el îi dădea îndemn în toată seara. Acum, ascultându-l pe Ilarie vorbindu-i de lumina cea rece prin care se poate vedea în infinit, el a înţeles că năzuinţa lui e de a-şi câştiga o convingere asupra lumii şi vieţii, asupra tainei de dincolo de moarte.

Şi cât ce pricepu acest adevăr, gândurile lui se înzdrăveniră: pentru el era limpede că trebue să mai existe o viaţă în care să nu mai fie durere, nici întristare. I se părea că lucrul acesta „se cuvine", e „cu dreptate", mai ales pentru el şi alţii ca el cari au trecut prin grele suferinţe. Da, de-acum înainte n'are să se mai teamă de ceasurile lui de „metafizică". Cine ştie, poate că ele nici nu se vor mai întoarce! Şi de vor reveni, repede le va umplea cu gândul altei existenţe ,şi ele nu-l vor mai tortura.

Işi luă pălăria şi porni să ducă scrisoarea care nu suferea întârziere. Dar în prag se izbi de Ilarie Bogdan.

Vasile Albu, se dădu un pas înapoi, şi se uită cu mirare şi cu neplăcere la străin. Nu-l cunoscu. Ilarie îşi răsese barba roşcată, încâlcită, şi mustaţa, şi apleca spre Vasile o faţă lungă şi uscată, cu nasul şi cu barba ascuţită, cu umerii obrajilor împungând prin piele.

— Nu mă recunoşti? întrebă Ilarie cu o bucurie ciudată în privirile verzi. Serios, sunt greu de recunoscut?

După glas, Vasile îl recunoscu numaidecât. Apoi îl privi din creştet până în tălpi, şi se încreddinţă că era într'adevăr oaspele lui. Dar ce schimbare! Pentru un fleac de barbă încâlcită! Părea că-i un voiajeur englez.

— Dar ce-ai păţit? întrebă gazda, revenindu-şi în fire.

— Chiar nimic! Dar n'o mai puteam suferi. Iată, acum sunt cu mult mai liniştit, zise Ilarie. A, te grăbeşti! O scrisoare? Da, înţeleg! Şi eu sunt grăbit! Am venit mai mult pentru a-mi lua rămas bun. Dar scrisorile din cutii nu se mai ridică până la şase jumătate. Ştii, întâiul tren e la şapte. Acum sunt patru fix. Deci, putem sta puţin de vorbă".

Vasile se gândi puţin şi văzu că străinul are dreptate. Intâiul tren pleca din gară la şapte.

Ei şezură pe divanul deşelat, şi multă vreme tăcură. Lui Vasile nu-i eşia din cap cum poate schimba pe-un om aşa un fleac. Să te razi de barbă şi mustăţi şi să nu te mai cunoască nimeni.

— Uite ce este, vere Vasile, începu într'un târziu Ilarie. Am tot voit să te întreb! Care crezi tu că e marele motiv care răstoarnă viaţa, iar în aceeaşi vreme poate creia alta, ori pe cea dintâi poate s'o facă mai nobilă, mai umană?

Luat în grabă, Vasile nu-l înţelese şi nu ştiu ce să-i răspundă.

— Iată ce vreau să spun! In viaţă, în cărţile ce se scriu, în operele de artă, în conversaţiile particulare, în frământările sociale, întâlneşti ca mari motive dragostea, ambiţia, averea, egalitatea, dreptatea socială. Sunt oameni, sunt artişti cari caută cu lumânarea motive noui, despre cari ar vrea să arate că se amestecă adânc în viaţa omenească, în faptele omului. Care crezi tu că e motivul cel mai mare, care determină viaţa şi felul vieţii, şi care, deci, ar fi vrednic să fie mereu în preocupările societăţii, ca şi a creiatorilor de viaţă?

— Toate cele înşirate de tine intră adânc în determinarea vieţii omeneşti, răspunse Vasile.

— Da, intră.

— Şi chiar răstoarnă viaţa.

— Uneori o răstoarnă. Atârnă de om, de sufletul în care se reflectează. Dar nu sunt ele marele motiv. E în firea acestuia să răstoarne orice viaţă.

— Şi după credinţa ta, care e motivul acesta?

— Moartea! Da! Nu te mira! Moartea este întâiul. Şi al doilea, care izvorăşte şi duce la cel dintâi, şi, deci, se poate confunda cu primul, este suferinţa. De aceea, după convingerea mea, în faţa morţii omul, şi cel mai slab înzestrat, nu poate avea altă atitudine decât o închinare mută. Nu în faţa morţilor, înaintea morţii ne descoperim. Moartea singură răstoarnă viaţa. Ea, şi ceeace izvoreşte şi duce la ea, suferinţa.

— Poate că ai dreptate! zise Vasile. Cel puţin pe-un ceas, pe două, pe-o zi, orice viaţă e răsturnată în faţa trupului îngheţat. Şi cel mai vesel şi mai fericit om se cutremură în faţa tainei de nepătruns.

— Aşa este! Şi tocmai fiindcă aici nu-i nici o excepţie, cred eu că marele motiv ar trebui să intre ca un ferment de nobleţe, de umanitate, în viaţa noastră. Să fie întrebuinţat în întocmirile sociale, în artă, în preocupările zilnice.

— Nu înţeleg! şopti Vasile, simţind un fior de frig, şi privind cu teamă la străin.

— Cum să fie întrebuinţat marele motiv al morţii în întocmirile sociale? Dar cum se întrebuinţează ideea de egalitate şi frăţietate? Şi aceste sunt motive care nici nu se razimă pe un adevăr absolut. Oamenii nu se nasc egali, dar mor egali, şi mor cu o certitudine ca şi care alta nu găseşti în lume. Nu crezi că mai repede am înainta în adevăr şi umanitate dacă am pleca de la ideea morţii, dacă marele motiv ne-ar porunci realizările sociale?

— Dar e absurd! spuse cu groază Vasile. Ar trebui ca orice om să fi fost în faţa morţii, ca ea, marele motiv, cum îi zici tu, să-i fi răsturnat viaţa.

— Nu. Nici absurd, nu e nici imposibil. Ilarie clipi din ochii verzi şi rămase un răstimp în tăcere. Poate ar fi nevoie de-o educaţie. Dar şi fără o educaţie specială. Poate un singur lucru ar trebui: ca orice om viu să vadă un cadavru, şi să rămână un ceas lângă el!

Vasile se neliniştea tot mai mult. Ce gânduri ciudate trec azi prin mintea lui Ilarie!

— Da! Un ceas cu adevărul în faţă! Dar nu-i numai decât nevoe de primul mare motiv. E de-ajuns şi al doilea: Lumea să se obicinuiască a se opri în faţa suferinţei! Să se descopere înaintea ei, să-i deschidă porţile indurării, ale milei, ale ajutorului frăţesc care pleacă din sufletul mişcat. Inchipuieţi, vere Vasile, de mii de ani omenirea caută mereu motive şi mijloace prin care să-şi crească nobleţa, umanitatea. De mii de ani creiatorii caută motive care să mişte pe oameni, să-i nobiliteze, făcându-i mai sinceri, mai buni, mai drepţi. Şi iscodesc de obiceiu motive şi mijloace care-i delectează pe oameni, îi umple şi mai mult de ei înşişi, îi face mai răi, mai necuraţi, mai nedrepţi. Numai exemplarele alese ale omenirii se lasă influenţate de ceeace-i nobil şi mare într'o creiaţie. Restul caută amănuntul, şi adeseori printre rânduri. Dar dându-le motivul suferinţii, nimeni n'ar putea înţelege greşit, orice viaţă poate fi răsturnată prin el.

— Vorbeşti şi clar şi întunecat! Nu te mai înţeleg, zise Vasile cu un fel de nemulţumire.

— Nu mai am mult de rămas aici! Să-ţi vorbesc limpede! Iată, vere Vasile, eu cred că o singură propagandă trebuie pusă de-asupra tuturor: mila faţă de cei nenorociţi, de cei bolnavi, de cei în grea suferinţă. Mai mult decât lupta pentru dreptate, egalitate, pentru cultură, pentru frumos, mai mult va însemna în drumul pentru creşterea umanităţii din noi ofensiva milei, a indurării celei frăţeşti. Un singur rău există în viaţă: suferinţa. Şi suferinţa reală are o singură cauză: boala, mai ales boala îndelungată! Deci în rândul întâi, lupta pentru sănătate, pentru împiedecarea boalei, pentru alinarea suferinţelor. Iată marele motiv, ca şi al morţii, mila, care ne poate face să înaintăm în desăvârşirea umanităţii, mai mult decât toate celelalte. Ţi-aduci aminte că eu am vorbit cu dragoste de spitale, de clinici, de sanatorii?

— Da!

— Şi tot cu dragoste mă apropiu de orice om pe care-l văd că alină suferinţa de-aproapelui său. Noi ne descoperim înaintea frumuseţii, a luptătorilor pentru dreptate, a bogăţiei, a măririlor lumeşti! De mii de ani ne descoperim şi tot n'am eşit încă din stadiul ferocităţii animale. Dar nu ne-am descoperit înaintea suferinţii! In loc să o căutăm şi să o alinăm, o înconjurăm ca pe un lucru neestetic. Şi cred că-ţi spun un adevăr care nu se va răsturna că până când nu ne vom şti descoperi şi îngenunchia înaintea morţii şi a suferinţii, umanitatea noastră va rămânea un cuvânt deşert. Căci nu motivele şi problemele puse şi deslegate de intelect vor mântui omenirea, ci sentimentele inimei, şi întâiul între ele: mila în faţa suferinţii. Nu spun eu, mântuitorul a spus că viaţa vecinică va fi a celor ce au făcut faptele milostivirii către fratele lor în suferinţă. Iată ce mai aveam să-ţi spun, vere Vasile! Eu, dacă ar fi să cârmuesc popoarele le-aş învăţa să se închine, de-asupra tuturor acestui altar din care picură umanitatea: milei faţă de cei în suferinţă! Şi acum, un cuvânt de despărţire. Nu ţi-ai adus nici până azi aminte cine sunt?

Vasile se tulbură adânc. De mult se obicinuise cu prezenţa străinului, şi nu se mai gândise la asta.

— Văd că nu ştii nici acum cine sunt. Deşi ţi-s rudenie. Dar, de pedeapsă n'am să te lămuresc! Bateţi capul!"

El îi strânse mâna de plecare. Zâmbea cu bunătate.

— Eşim împreună! zise Vasile. Ştii că mă grăbesc şi eu.

— Nu, te rog! Cinci minute să-mi dai răgaz după ce voi eşi eu.

Străinul dispăru pe uşe. Vasile, mirat din nou se uită la ceas. Când se împliniră cele cinci minute, porni să pună scrisoarea. In stradă nu-l mai văzu pe Ilarie.

* * *

In aceeaşi zi, spre seară, Vasile Albu avu două vizite scurte. Intâiul fu un gardian dela sanatoriul pentru boale nervoase din localitate. El se informă despre un pacient, care, de-o vreme încoace, ieşea regulat după amiezile, dar care de două zile nu s'a mai înapoiat. După descrirea amănunţită, trebuia să fie Ilarie. Gardianul spuse c'a venit aici, îndrumat de nişte copii, cari ziceau că l'ar fi văzut, zile de-arândul, pe bărbosul, intrând la Vasile.

Vasile Albu îi mărturisi c'a fost pe la el, dar, nu înţelegea de ce, nu-i spuse că acum omul e ras.

După un ceas avu o altă vizită: o femee bătrână, o rudenie depărtată, pe care n'o mai văzuse de vr'o cincisprezece ani, dar pe care o recunoscu numaidecât.

Ea-l întrebă de vărul său de-al treilea, de Ilarie Bogdan. Şi îl descrise aşa cum îl ştia Vasile pe Ilarie. Nici acum nu-şi aducea aminte de el.

— Dar, pentru Dumnezeu, cum să nu-ţi aduci aminte de Lică?

— Ah! Doamne! Lică era! Se gândi Vasile luminat de numele ăsta ca de-un fulger! Şi-i spuse tot ce ştia despre el. Dar, nu-i pomeni nici ei că-şi răsese barba şi mustăţile.

— Nu e mirare că nu l-ai mai cunoscut. Când v'aţi despărţit, eraţi de zece ani, zise bătrâna suspinând. Şi-i povesti şi ea nenorocirea lui Ilarie.

— Şi... ce boală are copilul? întrebă cu greu Vasile.

Bătrâna privi în jur să n'o audă cineva şi-i spuse în taină: Boala copiilor. Epilepsie. O căpătă de când era să se înece! Tatăl său umblă şi acum ca nebun. Crede că aici va descoperi un doctor care să-i ştie leacul! Dar, e fără leac! Şi ea işi duse o batistă mohorâtă la ochi.

Vasile îi spuse acum că Ilarie, de două zile şi-a ras barba şi mustăţile. Şi, cu bătrâna alăturea, porniră să-l caute.

In aceeaşi vreme îl căuta şi gardianul dela sanatoriul de boale nervoase.

I. AGARBICEANU

Ştefan Luchian

S'au împlinit zece ani de când, sărac şi bolnav, cel mai vrednic elev şi continuator al lui Grigorescu, a murit. Lui, lui Ştefan Luchian, pictorul care nu cunoştea decât munca mereu sporită pentru desăvârşirea artei sale, i se cuvine aceeaş cinstire postumă ca şi celuilalt mare neînţeles al vremei sale: Mihail Eminescu.

Ştefan Luchian s'a născut la 1 Februarie 1868 în comuna Ştefăneşti-Botoşani. La vârsta de nouă ani îi moare tatăl (maiorul Dimitrie Luchian), în Bucureşti. Intr'o uliţă liniştită şi retrasă a capitalei, îşi petrece Ştefan o copilărie fără necazuri prea mari, dar şi fără bucurii.

Incă din primele clase de liceu el se distinge ca un desenator de talent, şi toate lucrările colegilor de clasă sunt făcute de dânsul. Când a terminat liceul, neamurile l-au trimis la şcoala militară, dar el a preferat să se înscrie, împotriva voinţii lor, la Belle Arte şi la clasa de flaut a Conservatorului.

Cu viu interes urmăreşte el acuma desfăşurarea tot mai personală şi mai viguroasă a talentului lui Grigorescu, pe care încearcă să-l imite.

In 1889 isprăveşte şcoala (condusă pe atunci de Teodor Aman) şi se înscrie la Academia din München. In anul 1891 trece la Paris, unde cunoaşte adevărata şcoală: Luvrul. In 1893 se înapoiază în ţară, aducând cu dânsul numai câteva copii după marii maeştri ai Apusului şi nicio lucrare originală.

Nemulţumit, răsvrătit împotriva oficialităţii stupide, bolnav, Luchian găseşte puţină înţelegere şi preţuire în ochii contimporanilor. Expoziţiile nu-i produc mai nimic. Zugrăvirea bisericilor din Alexandria, Tulcea şi Bucureşti, în colaborare cu pictorul Artachino, întreprinsă cu multă bătaie de cap, şicane şi cu o plată mizerabilă, — i-a fost, se spune, fatală. De aci i s'a tras toată boala, care i-a răpit în scurtă vreme puterea de muncă şi încrederea în sine.

Ştefan Luchian

Curând însă, el se prinde iar de viaţă cu doruri noi de bucurie şi izbândă. In tăcere şi singurătate, el lucrează mult şi frumos. Talentul lui cutezător şi sincer începe să fie apreciat: tablourile lui sunt căutate şi se vând pe preţuri bune acum. Dar e prea târziu: artistul nu se mai poate folosi de succes. Luchian moare în vârstă de 47 ani, la 29 Iunie 1916... Cu el se stinge cea mai originală individualitate artistică a epocii....

* * *

Structura artei lui Luchian e foarte puţin complicată. El lucrează în vremurile tulburi, nehotărîte ale începutului mişcării moderne, în maniera impresionistă. Dar impresionismul său nu se ratează prin simplificare; dimpotrivă: creşte în luciditate şi adevăr. Coloritul lui poartă o valoare în sine: domină forma şi o întregeşte. E sinteza intimă dintre expresie şi conţinut, dintre stilizare şi fond.

Toată activitatea lui artistică a fost o generoasă strădanie pentru afirmarea unei concepţii de artă care, şi astăzi încă e pe alocuri contestată. Dela Grigorescu, Luchian a învăţat ştiinţa desenului ferm, simplitatea gestului şi a atitudinii, soliditatea pastel şi vibraţia viziunii plastice. Lucrările lui pătrunse de sinceritate şi emoţie senină, neglijează detaliul, simplit[illegible] dând cu masse fundamental echilibrate o tonalitate armonioasă, o natură unitar însufleţită şi energic tratată.

Luchian lucra cu o rară siguranţă şi stăpânire de paletă. Nu retuşa niciodată, şi nu schematiza subiectul: îl aşeza dintr'odată din penel, şi nimerea totdeauna valoarea, gradaţiunea, expresia cea bună.

Factura lui, impregnată de un tainic lirism lăuntric, e în acelaş timp originală şi disciplinată.

Autoportretul pe care-l dăm aci, e o bucată foarte caracteristică şi reprezentativă. Ochii lui Luchian au aici atâta strălucire şi expresie! ochii aceştia cari au adus minunate viziuni, cari au cadenţat atâtea evocatoare ritmuri cromatice, ne spun trista poveste a unui sbucium necurmat. Sunt ochii sufletului de artist... Sunt ochii boalei, ai geniului...

* * *

Lucrări de pură imaginaţie n'a lăsat Luchian. Era şi un temperament prea realist ca s'o poată face. Aspiraţiunile lui artistice mergeau către înfăptuirea unei opere de înaltă sensibilitate poetică, din materialul pe care îl împrăştie pretutindeni din belşug natura. Arta însă, nu e pentru el imitaţia servilă a naturii, ci transformarea acesteia în sufletul creatorului, şi elaborarea ei din nou prin mijloace plastice ingenue, ca pe o altă plăsmuire divină...

In peisagiile lui, tremură, freamătă graţia naturii în toată delicateţa jocurilor de lumină, în toată vibraţia şi diversitatea aspectelor.

Faptul divers, episodul cotidian, individul întâlnit, lucrul văzut la tot pasul şi oricând, — acestea au fost motivele pe cari le-a zugrăvit Luchian, în ulei, aquarelă şi pastel: Ciobani cu oi, Safta florăreasa, O fată care toarce, La fântână, Ovrei, Alecu literatul, Ţigănci, Flori, Naturi moarte, Nuduri...

Culorile în toate pânzele acestea se închează prietenoase, cumpănite, fără a fărâma înlănţuirea logică a planurilor, fără a dezarticula prin retuş compoziţia.

Cu însuşirile reale de cari a dat cu prisosinţă dovadă, Ştefan Luchian anunţa o strălucită carieră artistică.

Răpus de o necruţătoare boală, tocmai când complotul tăcerii se spulberase la lumina geniului său, Luchian lasă o operă întreagă, plină de elan şi de simţire.

Uitat şi neîmpodobit sub crucea dela Bellu, Ştefan Luchian e fericit că nu cunoaşte împietatea cea mai recentă a Statului faţă de opera lui, vândută cu chilogramul la licitaţia Bogdan-Piteşti...

H. BLAZIAN

Privelişte viitoare

Lui Stejar Ionescu

In oraşul mohorât
Totu-i veşted şi urât;
Dintr'un capăt până'n celălalt
Străzile şi sufletele-s de asfalt.

Pe schele aspre de beton şi fer
Se 'nalţă casele mereu spre cer
S'acopere şi petecul din el,
Cât o fereastră,
Prin care oamenii nu mai privesc
Lumina lui albastră.

Oraşu-i ca un nour plumburiu
De piatră, şi-i atâta de sărac,
Că nu mai înfloreşte'n el nici un copac.

Aici, ori unde ochii ţi-i întorci,
Nu întrevezi (aşa e şi firesc)
Decât doar mugurii la sânii fetelor ce cresc,
Ori muguri veştezi de călduri prea mari,
La sânii care au fost odată tari.

In oraşul de asfalt şi de beton armat,
Ca'ntr'un cavou
Cu luminaţii gângave de bâlciu hohotitor,
Şi oamenii şi sufletele lor,
Mai înainte de-a muri, s'au îngropat

G. BĂRGĂUANU

CURENTE, OAMENI ŞI IDEI

Recitind „Caleidoscopul lui A. Mirea"

Când au apărut în *Viaţa Românească* cele dintâiu satire — sclipitoare de vervă, şlefuite în vers — semnate *A. Mirea*, se întreba lumea cine este *noul* poet. Noul poet era... mai vechiu. A. Mirea era un pseudonim al strălucitei colaborări D. Anghel — St. O. Iosif.

Anghel aducea verva scânteetoare, spiritul caustic, rima rară; Iosif aducea duioşia, sentimentalismul discret. Din îmbinarea acestor două temperamente contrarii, a rezultat un poet nou — un poet desăvârşit. Un poet, care unea zâmbetul cu lacrima, verva cu visarea. Un critic — o pacoste a criticei — d. Mihalache Dragomirescu s'a grăbit să declare, într'un articol nerod, că A. Mirea este rezultatul „unei împerecheri hibride". A. Mirea s'a indignat şi a răspuns cu versurile de mai jos la atacul d-lui Dragomirescu:

Celebrule între esteţi
Declari că eu, subscrisul Mirea,
Sunt, pur şi simplu, contopirea
Hibridă între doi poeţi.

Aceasta e o infamie,
O născocire infantilă!...
Ai cercetat la Primărie?
Cunoşti tu starea mea civilă?

Şi cum tocmai atunci d. Dragomirescu — pe lângă îndeletnicirea de critic, o îmbrăţişase şi pe aceea de poet (tradusese o piesă în versuri) şi de om politic (se înscrisese în partidul democrat al lui Take Ionescu, — A. Mirea replica indignat:

Hibrid eşti tu, ilustre critic,
Tu, imposibilă treime:
Poet, estet şi om politic
Făptuitor de triple crime.

De-aceea, pentru Dumnezeu,
Ascultă-mă şi ţine-ţi firea:
Căci tu eşti tu şi eu sunt eu
Aşa cum iscălesc: A. Mirea.

Cu aceeaşi vervă, A. Mirea polemizează cu toţi criticii săi: Ovid Densuşianu, G. Bogdan-Duică, S. Mehedinţi, etc. Acestuia din urmă, în deosebi, îi dă una din replicele cele mai crude. Era, în vremea aceea, o mică revoluţie literară: *Viaţa Românească* introdusese obiceiul să-şi plătească colaboratorii. Celelalte reviste s'au scandalizat. Cum? Să plăteşti o poezie? O nuvelă? Un studiu critic? Poetul trebue să se hrănească cu aer. Nuvelistul să-şi mănânce proprii eroi. Iar criticul — volumele, pe care le critică. Inspiraţia nu se plăteşte... E o înjosire!

D. S. Mehedinţi, care conducea revista *Convorbiri literare*, s'a şi grăbit să declare că retribuirea muncei scriitorului e un fenomen de *„americanism literar"* A. Mirea a răspuns prompt:

Eu sunt americanul literar,
Şi-s înzestrat cu 32 de dinţi...
Aşa-i stimate d. S. Mehedinţi:
Tot omul cu modestul său salar!

Talentul meu e 'ntocmai ca un bar!
Pui banul aici, şi versul a picat:
Sunt, prin urmare, un automat
Ca orice dascăl universitar!

Cum pentru bani, la ceasul anumit,
Se duce bietul om să-şi ţie cursul,
Eu, pentru bani, îmi joc la poartă ursul...
Atâta tot — şi cred că suntem chit.

Profesorul universitar S. Mehedinţi n'a mai răspuns nimic...

* * *

Dar A. Mirea nu se înfăţişează în cele două volume ale *Caleidoscopului*, numai ca un spadasin. Este — mai înainte de toate — un sentimental.

Primăverii trecătoare el îi spune:

Dar stai puţin... De ce vrei să te duci?
Mai stai măcar un rând să isprăvesc...
Pe când voi scrie eu un vers burlesc
O lacrimă pe-obraz tu să-mi usuci.

Asta e întreaga poezie a lui A. Mirea: o lacrimă tăinuită, cu un aristocratic gest, într'un zâmbet sarcastic. Râsul batjocoritor al celui care socoate inelegant să plângă. Ironia celui care îşi înfrânează revolta:

Ah, suflet vagabond de Robinson
De zece luni eşti rob al Capitalii!
Te-am îmbrăcat în fracul de salon,
Ţi-am arătat şi flirtul mahalalii,

Te-am dus prin fel de fel de saturnalii,
Prin locurile zise de bon-ton.

. . . .

Ce mai voeşti?... Eu ţi-am făcut de toate
Ţi-am dat ce-ai vrut: distracţii de tot felu
Ai să-mi pretinzi acu ce nu se poate...

Devii bucolic?... Insă n'am ce-ţi face,
Că fonduri n'am.
— Vreau linişte şi pace.
— Ei lasă, că te-oi duce şi la Belu!

Este, în acest sonet, întreaga poezie a lui A. Mirea. Poezia avânturilor sentimentale, brusc — şi aproape brutal — tăiate de ironia crudă. Ironia, care nu se iartă nici pe sine însăşi. Cu atât mai puţin pe alţii:

Ce e Şoseaua — Este un drum de-orizontal
Creiat odinioară de domnul Kiseleff
Şi dat în concesiune progeniturei sale
De când în România era muscal en chef.

Deci vechea ocupaţie n'a dispărut din scenă,
Căci Kiseleff trăieşte în ori şi ce muscal...
Şi-apoi ce e muscalul?... Nici birjă nu-i, nici cal,
Nici om, — ci toate-acestea... plus o demimondenă!

Iar când zugrăveşte, în versuri scânteietoare, şirul de echipagii dela Şosea, — A. Mirea notează cu o precizie ascuţită:

Trăsuri şi echipagiuri cu mândre quadrupede,
Ce costă o avere. Din tot acest alai,
Câţi nu păţesc întocmai ca bietul Diomede
Ce-a fost mâncat cu pofta de proprii săi cai!

. . . .

Vezi blonde astăzi brune şi brune mâne blonde,

. . . .

Au doliul lor şi caii şi poartă negre hamuri...
Cunosc cucoane blonde ce 'n cruntul lor orgoliu
Ar face-o hecatombă, dac'ar putea, 'ntre neamuri,
Căci blonda e mai blondă în negrul crep de doliu!...

Şi minunata poemă se încheie cu strofa aceasta:

Dar după două ceasuri alaiu 'ntr'o clipită,
Când noaptea se coboară din ramuri pe alei
Dispare ca prin farmec, căci nobila elită
Nu vine să ia aer, ci aere să-şi dee...

Şi A. Mirea îşi pleacă, o privire înduioşată asupra celor mici şi oropsiţi, asupra micilor funcţionari, cărora le închină o minunată elegie:

O viaţă năcăjită de mici funcţionari,
Ce scrieţi voi într'una în catastife mari?
Ce tăcăniţi într'una voi la maşina Yost?
Ce 'nseamnă toate aceste coloane fără rost,
De cifre cu eterne totaluri şi scăderi,
Fără-a putea s'ajungeţi azi, mai bogaţi ca ieri?

* * *

In prologul admirabilei piese *Cometa*, A. Mirea spune că dacă autorii — Anghel şi Iosif — au scris această piesă

E că au vrut să dee elitei o dovadă
Că dulcea noastră limbă, când o vorbesc poeţii,
Nu-i mai prejos ca graiul simpaticei Luteţii...

Şi versurile din *Cometa* şi *Caleidescop*, şi proza din Fantome, au făcut deplin această grea dovadă.

Recitind *Caleidoscopul*, ai un singur regret: că A. Mirea a murit înainte de-a traduce în româneşte *Cyrano de Bergerac*.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE.

Tragediana Rachel

Louis Barthou, membru al Academiei Franceze, fost prim-ministru, a scris o carte asupra vieţii şi activităţii ilustrei tragediane Rachel care a trăit cam pe la mijlocul veacului trecut. Louis Barthou începe cartea sa cu aceste cuvinte: „A fost odată o mică evreică..." şi încheie: „A fost odată o mare tragediană..."

Tatăl Rachelei, Iacob Felix, un biet negustor de mărunţişuri care-şi ducea marfa într'o cărucioară din sat în sat, trăia o viaţă amară. După naşterea celui de-al treilea copil — Rachel era a doua — Iacob Felix s'a stabilit la Lyon. Cei doi copii mai mari, Sarah şi Rachel vindeau portocale şi cântau romanţe prin cafenele. In 1831 (Rachel avea zece ani) familia s'a mutat la Paris. Aci fetele îşi reluară meseria de cântăreţe pe străzi şi prin localuri, până când un domn Choren, directorul unei şcoli de muzică, a „descoperit" vocea Rachelei şi a luat'o cu sine să-i facă educaţia muzicală. Mai târziu a băgat de seamă că vocea Rachelei e mai potrivită pentru declamaţie şi a condus'o la un societar al Comediei-Franceze, Saint-Aulaire, care avea şi o şcoală de declamaţie. De la treisprezece la cinsprezece ani Rachel a învăţat cu Saint-Aulaire şi a jucat de pe-atunci cu mare succes la toate reprezentaţiile şcolare, Ifigenia şi Adromaca de Racine. Scriitori celebri care luau parte la aceste reprezentaţii, au fost isbiţi de forţa creaţiilor tragice ale micei evreice. Védel, mai târziu director al Comediei, însemna în carnetul său următoarele: „Era mică, slabă, scundă, deghizată într'un costum negru, nefericit; privirile goale, vocea aspră, uscată; era urâtă". Dar vocea Rachelei devine tot mai dulce, dicţiunea curată şi corectă, fără declamaţie, fără emfază, liberă, naturală şi totuşi ridicată la nivelul înaltei poezii. Nédel i-a făcut un loc în Conservator.

Nu mult după aceia a urmat triumful, la teatrul Gymnase.

In 1838 (abea de 17 ani) Rachel a fost angajată la Comedia-Franceză şi devine cea mai cunoscută artistă a teatrului. Scriitori celebri, ca *Alfred de Musset*, au scris articole entusiaste asupra tinerei tragediane. Alfred de Musset care petrecea uneori în sânul familiei sărace evreeşti, între Sarah şi Rachel, a scris „Une soirée chez Rachel". Toată presa franceză a timpului o socotea un miracol şi o sărbătorea ca pe un geniu. A fost decorată de regele Louis-Philippe, precum a fost sărbătorită la toate curţile regale şi imperiale în timpul turneelor ei mondiale.

Rachel moare foarte de timpuriu, dintr'o veche maladie. Se pregătise vitează de moarte şi a închis ochii în vârstă numai de 37 de ani.

„Când s'a apropiat clipa morţii, scrie Barthou, în glasul ei slab s'au amestecat cântece ebraice, cerând mila şi îndurarea Domnului pentru suferinţele şi păcatele ei".

Parisul a făcut tragedianei o pompă mortuară cum nu se mai văzuse. După car au mers cei mai de seamă bărbaţi ai timpului. Rachel e nemuritoare pentrucă a dat arta, glasul şi geniul ei capodoperilor lui Corneille şi Racine.

In tot timpul gloriei ei, sărbătorită de regi şi împăraţi, ridicată pe scut de esteţi, iubită de artişti şi scriitori, Rachel a rămas aceiaşi saltimbancă săracă, copilul care privea cu ochi mistici şi sperioşi în figura de meduză a vieţei, copilul cu sufletul curat în jurul tuturor ispitelor şi care căuta în orele de smerenie şi singurătate răspuns la întrebarea:

— La ce toată gloria? Eu sunt numai fata simplă care-şi închină viaţa la picioarele altarului artei...

Şi Barthou a găsit răspunsul: această neştiinţă a geniului ei era însuşi semnul genialităţii.

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească — Preţul 70 lei

DIN DOMNIA REGELUI CAROL

Complicaţii externe

Incordarea relaţiunilor dintre Franţa şi Germania în urma oferirii coroanei Spaniei de către Regenţa acelei ţări, principelui Leopold de Hohenzollern, fratele mai mare al principelui nostru, nu putuse să nu aibă un efect deplorabil asupra acelor dintre guvernul lui Napoleon al III-lea şi acel român.

La începutul anului 1870 principele Carol era informat că mareşalul Prim, preşedintele Regenţei spaniole, propusese principelui Leopold tronul Spaniei, vacant în urma izgonirii la 1868, a reginei Izabela, garatându-i totodată alegerea sa de către Cortesi. Se mai vorbise de această candidatură şi cu câteva luni înainte, dar numai în chip trecător. De astădată propunerea era făcută cu tot dinadinsul, de către un trimes special al mareşalului Prim. Regele şi principele de coroană ai Prusiei erau de părere ca principele Leopold să nu primească candidatura, părere dealtmintrelea împărtăşită şi de însuş acest de pe urmă. Bismark însă, din motive politice şi dinastice, stăruia cu mare energie pentru primire, şi când, după puţine zile de gândire, principele Leopold declară regelui că este hotărît să decline cinstea ce i-se face, Bismark susţinu că familiei Hohenzollern nu-i este permis să renunţe la această candidatură. Faţă cu refuzul categoric al principelui Leopold de o parte şi cu stăruinţa pusă de Bismarck, principele Carol-Anton, care împărtăşea părerea ministrului, dar era de părere că înainte de toate trebuia să se asigure consimţimântul Franţei, telegrafiă celui de al treilea fiu al său, principele Frideric, care călătoria atunci în Italia şi în Franţa, să se întoarcă cât mai curând la Berlin spre a-i propune lui candidatura oferită fratelui său mai mare.

Dar, când tânărul principe sosi şi i-se arătară motivele chemării sale, el dela început, se arătă tot atât de puţin dispus ca frate-său să rişte aventura. La propunerile ce i-se făcură şi la stăruinţele tătâne-său şi ale lui Bismarck, răspunse că va primi numai dacă regele îi va porunci, iar regele refuză să poruncească. La urma urmei principele Frideric declină candidatura în chip categoric, zicând că nu se simte de talie să îndeplinească o sarcină ca acea ce i se propune, aceasta spre marea părere de rău a principilor Carol-Anton şi a Domnului Românilor. Se credea acuma că chestiunea este definitiv îngropată şi Bismark nu-şi ascundea supărarea.

Dar, deodată, principele Leopold îşi schimbă părerea, probabil în urma unor raporturi favorabile trimise din Madrid de Lothar Bucher, confidentul lui Bismarck şi de maiorul v. Versen din marele stat major prusian, care se aflau acolo inadins pentru a studia situaţia din Spania faţă de candidatura la tronul acelei ţări a unui membru al dinastiei Hohenzollern. El, pe la mijlocul lui Mai, scria regelui Prusiei că deoarece din partea competentă i-se asigurase că interesul Statului cere ca el să primească acum candidatura, este gata să i-se supue, iar regele îi răspunse că încuviinţează hotărîrea lui.

La începutul lui Iulie (st. n.) toată presa europeană aflase şi răspândise vestea că Regenţa din Madrid se hotărîse să ofere principelui Leopold de Hohenzollern coroana Spaniei şi că o deputaţiune numită în acest scop plecase spre a aduce în mod oficial faptul la cunoştinţa principelui.

Era firesc ca darea în vileag a acestei candidaturi, fără ca, sau Prusia sau Spania să fi găsit cu cale, în starea de atunci a situaţiunii politice europene, să pue şi pe Napoleon al III-lea în cunoştinţa unei asemenea intenţiuni, să fi stârnit bănuelile şi via îngrijorare a guvernului francez. Rivalitatea Franţei şi a Germaniei pe Rin făcea din izbucnirea unui răsboiu între amândouă aceste state o eventualitate foarte posibilă care, în urma intronării unui Hohenzollern la Madrid, date fiind resentimentele şi lipsa de simpatie a poporului spaniol faţă de Francezi, putea să ameninţe pe aceşti de pe urmă cu primejdia unui războiu pe două fronturi: pe al Rinului şi pe al Pyrineilor. Nu a fost deci pentru nimeni lucru de mirare dacă emoţiunea produsă de această ştire a fost mare în Franţa şi dacă guvernul lui Napoleon al III-lea a dat chiar a doua zi, însărcinatului său de afaceri la Berlin, ordin să aducă la cunoştinţa guvernului prusian protestul guvernului împărătesc la această candidatură şi să exprime impresiunea penibilă pricinuită de dânsa în Franţa. Iar ministrul francez al afacerilor străine, ducele de Gramont, declară reprezentantului Prusiei la Paris, faţă fiind şi preşedintele consiliului, Emile Ollivier, că împăratul nu va admite niciodată candidatura Hohenzollern la tronul Spaniei.

Dintr'o convorbire cu ducele de Gramont, agentul nostru la Paris, Strat, s'a convins că nenorocita candidatură Hohenzollern ameninţă să pregătească mari greutăţi principelui Carol şi României. Ministrul afacerilor străine al Franţei mărturisi agentului diplomatic român că acea candidatură este pusă în legătură şi cu acţiunea principelui Carol, adăugind că: „din momentul ce principele Carol conspiră împotriva intereselor franceze, Franţa este îndreptăţită să facă tot posibilul pentru a-l răsturna şi chiar în cazul unui războiu între Franţa şi Prusia, să înceapă prin această acţiune, spre a da o satisfacere opiniei publice care adesea a ţinut pe împărat de rău fiindcă a adus pe un Hohenzollern pe malurile Dunărei".

Strat văzând că nu poate izbuti să convingă pe Gramont că principele Carol întru nimica nu poate fi făcut răspunzător pentru candidatura frăţine-său, de care a fost cu totul străin, a cerut ducelui un termen de cinci zile, în cursul cărora să nu întreprindă nimica împotriva României şi a Domnitorului ei, căci, la expirarea acestui soroc, el va aduce despre lealitatea Domnitorului României dovezi prin care va distruge întreaga ţesătură de minciuni pusă la cale în Paris de către partidul român de opoziţie şi de răsturnare, care număra printre membrii săi cei mai activi pe Dumitru Brătianu. Iar două ceasuri după această convorbire, agentul român plecă la Sigmaringen spre a expune starea de lucruri principelui Carol-Anton.

Acesta, la sosirea lui Strat, primise dela regele Prusiei o scrisoare prin care, după ce îi comunica cuprinsul notelor preschimbate până atunci în chestiunea candidaturii spaniole, îi aducea la cunoştinţă că Franţa, în chip vederat, voeşte războiul şi că în cazul când principele Carol-Anton ar hotărî să retragă candidatura principelui Leopold, el, regele, în însuşirea lui de şef al casei, ar da consimţimântul lui la acea retragere tot aşa cum, cu câteva săptămâni mai înainte, îl dăduse la primirea acelei candidaturi.

In urma acestei scrisori şi a lămuririlor date de Strat, principele Carol-Anton, în numele principelui Leopold, absent într'o excursiune în partea muntoasă a Bavariei, telegrafia mareşalului Prim că retrage candidatura la tronul Spaniei a fiului său.

Intors la Paris, Strat telegrafiă Domnitorului că principele de Hohenzollern îl însărcinase pe dânsul cu aducerea documentului original cuprinzând renunţarea oficială a principelui Leopold, document pe care l'a remis la Paris, şi astfel s'a schimbat totodată situaţiunea şi pentru ţară. Adăuga că împăratul i-a trimis răspuns să scrie principelui Carol că poate conta pe dânsul, iar guvernul francez a rupt imediat orice relaţiune cu adversarii români ai Domnului.

Lumea credea că orice pericol de războiu imediat între Franţa şi Germania este acuma înlăturat.

In aceiaşi zi, când ştirea retragerii candidaturii principelui Leopold încă nu sosise în Bucureşti, unul din membrii cei mai aprigi ai opoziţiei, Neculai Blaremberg, un bărbat cinstit, cult şi nu lipsit de talente, dar de o cumplită violenţă şi nestatornic în politică, interpela ministerul pentru a-i cere să declare: „dacă cabinetul este hotărît să-şi facă datoria în cazul unui conflict între Franţa şi Germania? Este cabinetul hotărît să urmeze singura politică cu putinţă, bazată pe simpatia de rasă, sau se va lăsa el să fie condus de interese şi de consideraţiuni egoiste şi personale?"

Iar în cursul desvoltării acelei interpelaţiuni, Blaremberg mai declara că „orice altă politică decât acea franceză, este potrivnică simţimintelor naţiunii şi aspiraţiunilor vechi de secole ale Românilor şi se va lovi în ţară de o rezistenţă de neînvins".

Iepureanu răspunde în chip foarte înţelept: „că numai cea mai strictă neutralitate se potriveşte cu rolul modest cuvenit României. Dealtmintrelea într'un stat constituţional nu încape o politică personală şi naţiunea română nu va uita niciodată câtă recunoştinţă ea datoreşte Franţei".

Iar Blaremberg a ripostat protestând împotriva rolului din cale afară de modest la care cabinetul voieşte să condamne România: „o alianţă cu România nu este lucru de dispreţuit şi, în ciuda tuturor meşteşugurilor ce se întrebuinţează, este silit să constate că în ţară domneşte un regim personal, deoarece cabinetul actual îşi datoreşte situaţia numai favoarei Domnitorului".

Ministerul numai cu greu evită un vot de blam, cerând Camerei ca, înainte de toate, să-şi aleagă biuroul şi după aceasta îşi va da demisiunea. Costaforu fu ales preşedinte al Camerei şi, în cursul audienţei acordate de Domn, sfătui pe acesta să nu primească demisia cabinetului, dar Domnitorul consimţi ca, Camerele să comunice guvernului dorinţele lor în privinţa politicii interne, iar ca miniştrii să urmeze aceste directive.

Cu toată renunţarea principelui Leopold la candidatura spaniolă, în urma evenimentelor petrecute la Ems, complicate încă prin faimoasa depeşă plăsmuită de Bismarck, care voia cu orice preţ să nu scape momentul atât de favorabil atunci pentru Prusia, din cauza nepregătirii militare a Franţei, războiul era declarat în ziua de 16 Iulie st. n.

RADU ROSETTI

Inlăturarea războiului

Intr'o broşură intitulată: „La cause biologique et la prévention de la guerre", *Manuel Devaldès* expune problema „pacifismului ştiinţific", pornind dela această idee în aparenţă paradoxală: Războiul din 1914—1918 este un efect direct al suprapopulaţiei europene.

Maltusianismul e readus în discuţie pe temeiul unor realităţi evidente. Legea lui Malthus e simplă: populaţia unei ţări tinde să sporească mereu în proporţie geometrică, pe când alimentele pe cari le poate furniza aceiaşi ţară sporesc în proporţie aritmetică. „Populaţia are tendinţa neîncetată de a spori dincolo de mijloacele ei de subsistenţă" (pg. 7). Rezultă deci un desechilibru, ale cărui efecte sociale sunt sărăcia şi suferinţa. Limitarea naşterilor poate aduce un echilibru între numărul populaţiei şi cantitatea de alimente.

Pentru a evidenţia aceasta, Manuel Devaldès cercetează după Malthus şi alţi autori caracterul suprapopulaţiei, arătând raporturile de concurenţă între ţările agricole şi cele industriale; acestea din urmă au o suprapopulaţie care nu poate fi hrănită decât silind ţările agricole să le dea alimente în schimbul produselor tehnice. Această luptă comercială întreţine ura dintre popoare — cari caută debuşeuri privilegiate. Coloniile menţin „geloziile internaţionale" cari pregătesc războaiele viitoare.

In Anglia, unde maltusianismul a influenţat mult mentalitatea oamenilor, o filială a lui „National Council of Public Moral", recunoaşte, în raportul ei din 1916, că: „presiunea populaţiei în orice ţară are, ca primă consecinţă istorică, migraţiuni şi invazii cari tind nu numai la o stabilire paşnică, ci la cucerirea, la aservirea şi exploatarea popoarelor mai slabe. Cauza principală a certurilor internaţionale, e în aceste migraţiuni" — cari au fost înainte făţişe („năvălirile barbare") iar azi sunt viclene — (cu convenţiuni sau restricţiuni vamale). Şi Manuel Devaldès trage concluzia: „In viitor, când această concepţie asupra cauzelor războiului va fi împărtăşită de un număr tot mai mare de oameni, responsabilitatea războiului va fi măsurată după suprapopulaţia ţărilor beligerante" (pg. 15).

Natura opune suprapopulaţiei un „frâu represif" — războiul, — sau alte mijloace de rărire a prisosului de vieţăţi: molimile, foametea. Omul a ajuns însă la acea putere de auto-apărare şi la acea auto-critică care îl face să judece altfel fenomenele naturale. El nu le consideră ca absolute, ca inevitabile. Suprapopulaţia e un fenomen natural, dar omul *poate* să evite acest fenomen prin bunul său simţ. Ştiinţa îi pune la îndemână destule mijloace pentru a limita naşterile, fără să atrofieze instinctul generic. Organizarea socială trebue să aibă şi ea norme cari să tindă la îmbunătăţirea fizică a speciei umane, prin selecţia voluntară, prin sterilizarea indivizilor degeneraţi, a nebunilor şi bolnavilor. Există unele organizaţii cari practică, cu mijloace restranse, această selecţiune. Evident, statul, care are nevoe de carne de tun, nu le pune la dispoziţie, imensele sale resurse. Ideea e însă în mers. M. Devaldès citează numeroase opinii ale economiştilor şi oamenilor de ştiinţă cari, toate, ajung la aceiaşi concluzie: „Regulamentarea populaţiei (a procreaţiei) e modul cel mai sigur pentru înlăturarea războiului". Dar, adaogă autorul: limitarea naşterilor trebue să fie *mondială*, căci planeta e supusă azi unor legi unitare. Singura organizaţie mondială, care e capabilă să adune informaţii statistice pentru a se lua apoi măsurile necesare unei regulamentări a naşterilor, este Societatea Naţiunilor. Dar această organizare e opera statelor cari au pregătit şi purtat războiul european din 1914—1918! Totuşi ideea maltusiană va trebui să se impună şi la Societatea Naţiunilor, mai curând sau mai târziu. Prin propaganda individuală, care s'a dovedit eficace în Anglia şi America, maltusianismul duce lupta pentru a salva omenirea. — E. R.

MINIATURI

Destrăbălata

Doamna Mândru păşeşte măruntei şi cu multă grijă, ferindu-se cât poate de glodul abundent şi cleios.

— Da' sunteţi cu galoşi, doamnă! nu mă pot opri să-i spun eu, care — numai în ghete — dau mai deadreptul. Puteţi păşi fără frică.

— Da, dar tot nu pot să sufăr murdăria asta pe mine, îmi răspunde bătrâna profesoară, încreţind cu repulzie nervoasă nasul şi izbind sacadat consoanele, ca nişte ciocănele.

O privesc cu interes, ca întotdeauna. Părul strâns cu îngrijire sub pălăria mică, haina invariabil neagră şi galoşii numai cu o uşoară dungă de noroi, vădesc neîncetata preocupare de curăţenie şi de ordine strictă.

Facem câţiva paşi în tăcere. Accidentele dese ale drumului mă silesc să mă uit mai mult în jos. Deodată tresar la glasul grozav de iritat al doamnei Mândru.

— Ia te uită, domnişoară, la destrăbălata asta! Zău, ar trebui dată afară din şcoală.

Ridic repede privirile şi caut în lungul străzii pustii. La zece-cincisprezece paşi înaintea noastră zăresc un nod de fetiţă — destrăbălata — care, târându-şi distrată ghetele cu amploare stropite de noroi, lasă aproape să-i lunece geanta de subţioară şi cu capul ridicat cercetează gardurile, ferestrele, porţile pe lângă care trece. Cu pasul nostru grăbit — e aproape ceasul opt — o ajungem numaidecât. Doamna Mândru se opreşte la doi paşi în urma ei. Fetiţa a încetenit de tot din mers. Nu aude, nu simte nimic din jurul ei. Cu nasul în vânt, cu pălăria prăfuită aproape să-i cadă de pe părul răscolit, adulmecă în aer. Ii urmăresc privirea: Ochii vagi, guriţa întredeschisă parcă vor să soarbă albastrul tare al cerului spălat de ploi. De pe un dâmb îngrădit cu nuele se proiectează pe zarea limpede, înălţându-se din frunziş întunecat, struguri grei de liliac vioriu cu mireasmă de primăvară.

Doamna Mândru nu vede florile dantelate, nici aerul care tremură în jurul lor ca o lumină de curcubeu palid. ea vede în închipuire şcoala, cu elevele geometric rânduite în bănci şi—aevea, în faţa ei—o mică netrebnică hoinară, care va intra în neorânduială şi cu întârziere şi va strica simetria desăvârşită a clasei.

— De asta îmi vii întotdeauna târziu ? izbucneşte profesoara cu nervii exasperaţi de ani îndelungi de şcoală. Consoanele răsună şuerător, în cadenţă ciocănită. Hai, strânge-ţi părul ca oamenii şi pleacă mai repede... Vom mai vorbi noi !

Fetiţa tresare la zgomotul mecanic al vorbelor. Inţelegerea ei rămâne însă străină de cuprinsul lor şi surâsul ei rătăcit întârzie ca o fericire plină de regrete pe tufa înflorită, clătinată abia în vârfuri de jocul nevăzut al vrăbiilor.

Cu îndoială „destrăbălata" porneşte, în urma noastră, spre şcoală.... Acolo trebuie să stea cuminte, acolo razele cele mai strălucitoare străbat lâncede şi reci prin geamurile albite cu cridă...

Doamna Mândru, strângându-şi nervos buzele, se sileşte să-şi păstreze atitudinea severă, porneşte mai mărunţel şi mai repede şi aruncă în tăcere priviri nesigure îndărăt.

LUCIA MANTU

Existenţa lui Shakespeare

DOCUMENTELE D-NEI CHAMBRUN

Istoriografia literară e o meserie uneori şi mai inutilă şi mai periculoasă decât chiar critica literară. De fapt, nu există, propriu zis nici istoriografie literară, nici critică. Sunt numai istoriografi şi critici. Adică oameni cari pofticiori de publicistică, aleg „branşele" cari te pot face interesant şi fără talent şi fără carte...

Nu-mi cereţi exemple vii din piaţa noastră românească. Sunt hotărît să fiu obiectiv...

Fapt e că un istoriograf, ca şi un critic, nu pot trăi fără „probleme". Şi, dacă nu e vorba chiar de existenţa sau neexistenţa trupească a autorilor slăviţi, — problema se reduce şi la alte preocupări tot atât de grave: „e adevărat că Goethe scria cu creionul?"; „a avut sau nu Cervantes cioc?"; „îi plăceau lui Flaubert ouăle răscoapte?", etc., etc. Aceasta ca să ne referim numai la problemele de ordin general social. Fiindcă istoriograful merge şi mai departe. El vrea să stabilească cu date, cu documente, cu comparaţii şi cu desenuri: cum îşi recruta George Sand amanţii, sau, cum a pus M-me Victor Hugo coarne bătrânului zeu al poeziei, sau numai cum iubea Eminescu...

Dintre toate aceste nenumărate probleme cari au făcut cariera lesnicioasă a atâtor „literarografi" erudiţi, — una a stăpânit multă vreme cerul oamenilor fără treabă din cafeneaua imensă a palavrei internaţionale: a existat Shakespeare?, cine e autorul operei lui Shakespeare?

Sute de opuri greoaie, pretenţioase şi erudite au desbătut problema în toate sensurile. Şi, nu numai oamenii cari îşi căutau cu orice preţ o treabă în sferele literare şi-au nutrit din ea existenţa publicistică; spirite serioase şi respectabile au fost răpite de marea harmalaie a „problemei shakespeariane."

O carte nouă apărută acum de curând în editura Plon isbuteşte să cureţe terenul de grămada de nimicuri şi fals ce se adunase în jurul chestiei existenţei Titanului poeziei dramatice. E cartea d-nei *Longworth Chambrun:* „Shakespeare, auteur-poète". O carte de documente precise, incontestabile, decisive.

Cu actele autentice cercetate de ea însăşi în Stratford şi cu amintirile inteligent şi obiectiv concentrate ale contemporanilor lui Shakespeare — amintiri ignorate sau nesocotite până azi — d-na Chambrun reconstitue an cu an viaţa, aşa de sbuciumată, aşa de dramatică, a marelui Will.

Avem înainte copilăria amărîtă a uriaşului, tinereţea lui sfâşiată de neîncredere, de invidie şi mai ales, de pretenţiile asupritoare ale actorilor teribili cărora se adresa, până în ziua când norocul îi trimite amiciţia generoasă, inspiratoare şi inteligentă a acelui Petronius dublat de un Mecena britanic, care fu Henry Wriothesley, lord Southampton.

Fiecare piesă a lui Shakespeare e fixată în luminoasa carte a d-nei Chambrun în lumea, în spaţiul moral, în punctul social cari au inspirat-o şi au realizat-o. Totul ni se desluşeşte, ni se justifică şi ni se actualizează cu o dureroasă verificare a propriilor noastre experienţe. Nu aceasta e partea care formează ţinta articolului de faţă, dar nu mă pot opri să notez aci că şi Shakespeare, actorul Shakespeare, a avut să sufere de pe urma tiraniei actorilor.... Se înşeală cine îşi închipuie că Shakespeare şi-a scris piese pentru el... Shakespeare a scris de cele mai multe ori pentru marele tragedian al vremei, Bourbage şi pentru comicul irezistibil Kempe, cel mai răsfăţat din zeii adoraţiei publice de pe atunci. De aceia, în toate tragediile lui Shakespeare se găseşte mereu un rol de comedie, — publicul cerea pe Kempe... Mai mult, *Hamlet* — *Hamlet* pe care îl cunoaştem — a avut şi o altă versiune, care din fericire a dispărut: o versiune cu un Hamlet mai puţin trist şi nehotărît, un Hamlet teribil şi răsunător, — aşa cum convenea temperamentului lui Bourbage....

Dar, să trecem la ceiace interesează azi această cronică: dovedirea paternităţii operei Shakespeariane. Autorul acestei opere e Shakespeare, — numai el.

Există 17 piese de teatru publicate sub numele său pe când conducea încă el însuşi reprezentarea lor. Lucrările lui figurează de 49 de ori, între 1593 şi 1640 în *Stationer's Register:* registrul de cenzură al vremei. Iată o inscripţie din filele acestor registre:

„Andrew Wyse şi Willial Apsley, 23 August 1600. Inscrişi pentru drepturile lor asupra a 2 cărţi: din care una se chiamă *Mult sgomot pentru nimic şi alta A doua parte a Istoriei* regelui Henric IV cu hazurile lui sir John Falstaff, scrise de domnul Shakespeare".

S'a crezut până acum că primul biograf al autorului lui Machbeth e Rowe (1709). D-na Chambrun prezintă alte notiţe biografice autentice, semnate chiar de contemporani de-ai lui Shakespeare. E notiţa lui Thomas Fuller (1643), în lucrarea *Worthiers of England* (Notabilitătile Angliei).

In 1675, scriitorul Edward Philipps în lucrarea sa *Consideraţiunil critice asupra poeţilor englezi scria:* „cel mai mare dintre toţi e Shakespeare... el e gloria scenei engleze. Din actor tragic şi comic, el devine autor şi într'un chip aşa de magistral că nimeni n'a atins niciodată o asemenea elevaţiune. Cu toate că alţii au putut pretinde un decor şi o economie mai exactă, nu s'a înfăţişat niciodată natura mai viguros şi mai pur. In acele părţi din piesele lui în care desăvârşirea artei pare că lipseşte — căci e probabil că ştiinţa şi erudiţia lui Shakespeare nu erau extraordinare — toate scrierile sale, printr'o eleganţă născută, sunt departe de vulgaritate, atât poemele cât şi lucrările dramatice".

D-na Chambrun mai citează notiţele lui Fulman (1688), şi însfârşit studiul lui Aubrey care se ocupă în acelaş timp şi de meritele lui Bacon, cel căruia i s'a atribuit de unii paternitatea reală a operei shakespeariane, — nici-o vorbă de talentele de autor teatral ale filosofului!

Dar, desigur, cea mai concludentă din toate vorbele, rămâne himnul pe care rivalul cel mai de seamă şi cel mai înzestrat al lui Shakespeare l'a cântat la moarte stratfordianului, — himnul poetului *Ben Jonson:*

„Tu ai venit ca Apolon să ne farmeci, ca Mercur să ne seduci. Când ai încălţat coturnul pentru a face să tremure scena, ai întrecut tot ce Grecia insolentă şi Roma mândră dedeseră descendenţilor lor. Aşa cum chipul Tatălui se regăseşte în progenitura sa, eu văd aici adevărata dovadă a unei rase shakespeariane, căci spiritul şi manierele lui Shakespeare supravieţuesc în versurile sale desăvârşite şi sincere."

Iar prima ediţie a operei shakespeariane publicată îndată după moartea marelui stratfordian, Leonard Digges scrie în numele admiratorilor:

„Camarazii tăi pioşi, Shakespeare, au dat lumii opera ta, această operă graţie căreia numele tău va supravieţui morţii. Când piatra va fi devenit pulbere, când timpul distrugător va fi sfărâmat monumentul tău din Stratford, vei rămâne aici proaspăt şi viu înaintea posterităţii; moartea ta nu e decât o ieşire din scenă, această tipărire o reintrare cu aclamaţiuni."

Iar marele filolog englez *Camden* cita încă în 1603 pe Shakespeare ca „pe unul din spiritele cele mai înzestrate ale epocii sale." Iar în *Descriptio Britanica,* ceva mai târziu, aceleaş Camden scrie:

„In tinda bisericii din Stratford zace William Shakespeare care, prin cele 43 de piese, ce posedăm dela el, dete cea mai mare dovadă de geniu."

Iată atâtea probe care vor închide definitiv — spre cea mai mare nefericire a istoriografilor — controversa veche de cincizeci de ani a paternităţii operei lui Shakespeare.

DEM. THEODORESCU

Scrisoare despre râsul tău...

Mă urmăreşte râsul tău... ţi-aşi scrie
Că-i limpede şi pur ca un cristal,
Dar mi se pare termenul banal
„Râs cristalin?..." S'a spus de mult... Se ştie

Ceva mai proaspăt... mai original
Mai fraged... mai spontan aşi vrea să fie:
Să sune'n suflet ca o bucurie...
(Nu vreau un termen intelectual)

Să sune'n suflet, când l'aud aşa
Cum sună râsul tău nevinovat,
Cum sună trilul tău suav „haha..."

Şi-aşi vrea, s'apară'n urmă când l'aşi scrie,
Ca dintr'un roşu fond rotund şi mat,
A dinţilor tăi albă simetrie.

TUDOR MAINESCU

HEINRICH MANN

Tinereţă

I

Tânărul austriac se trezi din somn, în micul hotel din Zurich. Soarele pătrundea în odae. Inima îi tresări: Să plece! Să plece, îndată! Izbi fereastra: întinderea albastră îi apăru în faţa ochilor, şi cu gura întredeschisă, îşi amestecă răsuflarea cu aerul dimineţii. Să plece! şi ce călătorie! Cu femeia visurilor sale, şi femeia aceasta era a lui. Puţin interesează că nu ştia nimeni, şi nici chiar ea!

Era uimitor; lumea se întrecea pe sine, pentru dânsul.

Fiind angajat prin scrisoare într'un teatru comunal din Germania, vine prin Elveţia; a călătorit sub ploile torenţiale de vară, sub cerul arzător, sub cerurile nocturne vărgate de fulgere. Soseşte la Zurich, zăreşte o fetişoară. A întâlnit-o numai, a urmărit-o, a privit-o trecând, în oglinda vitrinilor, pândind la uşa ei, tupilat, mut. Dar i-ar fi destul să i se înfăţişeze, să-i arate din ochi cumplita-i patimă a inimii, şi îndată ea şi-ar părăsi tată şi mamă, palatul şi totul, ca să-l urmeze în lipsuri şi în voia soartei.

Il munceşte un gând: nu mai are nici nu gologan. Eh! va face şi ea ca dânsul, va juca comedia, va trăi şi va face amor totodată. Dar nu mai are cu ce să se prezinte la timp înaintea directorului! E chiar 1 Septembrie? Are să piardă totul fiindcă a aşteptat-o? Iese alergând, coboară spre lac, respiră spaţiul şi a uitat totul; totul e fluid şi infinit.

Automobilul se află în faţa palatului, părinţii se urcă. Iat-o! şi spaţiul parcă se lărgeşte. Nu mai sunt portari şi lachei, trotuarul se goleşte; numai ea înaintează cu măreţia şi solemnitatea marilor evenimente, dar cu o duioşie vizibilă, datorită capului ei blond aplecat puţintel pe umăr. Are mersul deopotrivă de mândru şi sprinten, chipul ei condensează limpezimea dimineţii. Voalul lucios care-i fâlfâe pe umeri e înflorit ca şi buchetul ce-l poartă în unghiul braţului.

Aţi văzut privirea furişă ce-a aruncat-o adoratorului? Automobilul a şi pornit. El se agaţă de primul tramvai. Gara. Măsoară trenul de la un capăt la cellalt. Nici urmă de dânsa. Mort de îndoială, ia loc în clasa III-a. Dar abia a pornit trenul că murmurul şi mirosul vagonului îi redau încrederea; universul şi inima-i se redeschid iarăşi. Or unde ar merge, gloria şi iubirea îi aşteaptă! Abia o clipă şi iată-i la lacul Constanţa, întâiul pas spre certitudine. Ea i-a trecut pe dinainte, l-a salutat, de data aceasta fără echivoc, cu o privire trăgănată care spunea: stai cuminte, lasă-te condus. Pe vapor o pierde din ochi. Apoi îmbulzeala călătorilor ordonându-se, o regăseşte înghesuită pe o bancă între alte persoane. Nu vede decât capul ei nimbat de albastrul cerului şi voalul fâlfâind. Tatăl ei, ocupat cu aranjatul valizelor, scapă una. El se repede s'o ridice. Şi-a şoptit numele „Franz Velten"; tatăl abia l-a privit, reluându-şi ocupările. A observat ea ceva? Iat-o privind în zare, absorbită. Şi mamă-sa are un aer străin, care nu-i de prin părţile noastre. Ca pe altă lume, absent, distins, rece, tatăl are o barbă de funcţionar superior. Vorbesc prusaca, cu puternic accent local". Pe loc îl cuprinde descurajarea, se retrage deoparte şi-i apare dintr'odată oroarea situaţiei în care se află: ajuns pe ţărmul german, nu va mai avea nici un gologan, va trebui să-şi continue drumul pe jos, să piardă zile întregi. Ce-i de făcut, drace? Oare îl vor părăsi deodată şi amorul şi gloria?

In aceiaşi clipă, ca pentru a-i răspunde, tatăl rugă pe fată să-i cedeze locul lângă mamă-sa. Ea se ridică şi veni să se aşeze la capătul băncii, chiar în locul unde Franz, sprijinit de marginea vasului, era absorbit în contemplarea apei. Ea nu dădu nici un semn de atenţie, el nu întoarse capul. O ştia lângă dânsul numai după bătăile inimei, şi că privea fix ţărmul ceţos aşa cum şi el privea zarea ceţoasă. Simţea toate acestea, fără să vadă: sprâncenile n'arătau semne de nemulţumire, ci numai o aşteptare îngrijorată. Şi atunci se simţi mai tare ca oricând. Vântul care împrăştia vorbele abătu pe pieptul lui voalul fetei şi îngădui numai glasului său să ajungă până la dânsa. Fără a-şi fi dat seama, îşi auzi propriul glas spunând:

Ea singură făcliilor dă pildă
Să ardă cu atâta strălucire!
Aşa cum licărind, împodobeşte
Urechea Maurului, piatra de rubin,
La fel şi Prea-Frumoasa 'şi profilea...
Făptura ei de daruri fermecate,
Pe-obrazul vast al nopţii înstelate.

Şi spunând versurile, îi venea cât pe ce să creadă că sunt ale lui şi că le compune atunci. Ea socoti aşa, căci se ridică, se aplecă spre obrazul lui, murmurând: „Dragule!". Se răspândi o mireasmă de toporaşi, amândoi se simţiră transportaţi în văzduh, paradisul se deschise dincolo de ceaţa risipită; dintr'odată se simţiră întâriţi... Dar apoi simţi că ea se reaşezase ca mai înainte, şi pe urmă, că nu făcuse altceva decât să reciteze un rol. Dar, iată, niciodată nu fusese mai bun! „Minunat!" îşi spuse, la sfârşitul tiradei, — şi niciodată nu suferise mai mult.

Vântul a adus un nume: „Herta!" Dar ea nu se întoarse într'acolo. Chipul ei privi spre dânsul, ca şi cum el ar fi strigat-o, — un chip înlăcrămat; şi într'o încrucişare de ochi îşi mărturisiră înflăcărarea.

„Herta!" se auzi din nou vocea mamei. Atunci el se smulse brusc de acolo şi reveni între bănci. Oare oamenii aceştia puteau să bănuiască lucrurile importante care se întâmplaseră! Dar mersul lui, aspectul, totul trebuia să le arate cât de mult dorea singurătatea. Trecu în partea din faţă a vasului, care se golise de lume la ultimul debarcader. Se învălui în manta, încrucişă braţele, plecă fruntea. Concentrat în sine însuşi, începu să cugete la soarta declasaţilor, a vagabonzilor, sclavi ai iubirii şi respinşi de oamenii sus puşi. El atât de tânăr, atât de sărac, abia plecat din casa părintească, ce-ar putea să cunoască din viaţă altceva decât lupta şi dorinţa până la moarte! In locul Iubitei, n'ar putea să aibă decât imaginea, poezia, şi aşa mereu, exilat de toţi şi chiar de dânsa!

Acolo-i cerul unde vieţuieşte
Julietta; unui câine, unei mâţe
Sau şoarece sau altă creatură
Ce se târăşte jalnică sub soare,
Ii este 'ngăduit să-i vadă chipul;
Romeo, numai, n'are 'ngăduinţa.
Atenţie, onoare, mulţumire,
Au muştele mai mult decât Romeo.

Plângea, gemea, frământa din picioare aceste versuri; îşi băga pumnul în gură, ar fi vrut să se arunce în apă. Dintr'odată i se linişti sufletul: o senzaţie extraordinar de dulce îl înştiinţase că ea era acolo, îndărătul lui, că auzise totul, că plânsese cu dânsul şi că acuma surâdea. Oh, surâsul acesta, e cerul care se deschide, şi nimic alta nu-ţi mai trebue. Trezit de minunea aceasta, tremurând, arzând, sufocându-se, întinse încet braţele, abia îndrăznind să se întoarne spre dânsa, spre cer! Dar ce! Nimic? Scândura bătută de soare? Işi sfarmă elanul care-l duce spre obiectul dorinţelor şi, sleit de sforţarea făcută, izbucneşte în lacrimi, — lacrimi care nu mai sunt nici de mânie, nici de dorinţă, ci lacrimile unui biet tânăr.

Când înălţă capul, încă scuturat de hohote, vasul a intrat în port. Se apropie, priveşte debarcarea cu un aer nepăsător. Inima nu-i mai tresaltă când vede tânăra fată, între părinţii ei, părăsind bordul. Păcătoasă situaţie a poftelor neputincioase, inimă zgârcită şi pustie! Tatăl se căznea neînchipuit de mult, ţinând în mână nişte hârtii desfăcute şi căutând nu ştiu ce în jur. Se urcă din nou pe punte. Maşinal, Franz îi ieşi întru întâmpinare.

— „Tinere, zise tatăl; nu eşti grăbit, desigur. Iată două telegrame; eu trebue să iau trenul Sânt acolo şi banii. Pot să comptez pe d-ta? Bun!"

Şi apoi, un gest voios din mână care arăta pe domnul deprins să comande. La rândul ei, fata aruncă de departe o ultimă privire pentru cel părăsit. Căzut din toată înălţimea visului, el îi văzu depărtându-se.

Aşa dar, pentru asta mi-am lăsat baltă angajamentul!

Debarcând şi el, îşi aminti de hârtiile şi banii pe care-i ţinea în mână. „Bani! Dar e aproape cât îmi trebue ca să mă duc la destinaţie. Situaţia-i salvată".

Şi lăsându-şi jos geamantanul, îi venea să sburde de bucurie, când îşi luă de seamă să citească mai întâi telegramele. Şi îndată se prăbuşi pe o bancă. Logodită! Ea era logodită! Erau înştiinţate rudele din Colonia care-i aşteptau să se ducă la Frankfurt unde-i va întâlni logodnicul. A doua telegramă era tocmai pentru dânsul... Nenorocita! Acuma se explica totul, lacrimile, sprincenele încruntate, aşteptarea. „Aştepta s'o iau cu mine, s'o salvez. Nătărău, zmintit, na!"

Dar remuşcările îi arătară drumul. „E calea Providenţei, ca tatăl să-mi încredinţeze tocmai mie aceste telegrame a căror sosire la adresă sunt ultimul care s'o voesc! Trebue s'o salvez cu orce preţ. O credeam pierdută, am s'o regăsesc. Prea mi-i inima plină de dânsa ca să-i pierd urmele. Ce întâmplare miraculoasă! Rudele acelea din Colonia care întorc degeaba bucătăria cu susul în jos, nici tu logodnic, nici tu buchet la sosirea în Frankfurt, ba şi banii găsiţi ca să apară la timp în faţa directorului. „Intâmplare? Aş! E degetul Providenţei! Sunt în mâna Destinului".

II

Trenul-omnibus pleca abia noaptea, aşa că Franz n'a putut să se prezinte la teatru decât în ziua de 2. Clădirea aceasta care era izolată de celelalte case şi avea şi un portar, l-a intimidat din capul locului. Zarva biurourilor îl zăpăci deabinelea. Un debutant căzut cine ştie de unde şi, — culmea — venit cu întârziere, să îndrăznească a tulbura maşina aceasta atât de bine orânduită! Directorul, cu înfăţişare anume croită ca să ordone şi glas de aramă, se zbătea, dictând, telefonând, dojenind de la o cabină la alta, — un adevărat cap de administraţie. Deodată se opri în faţa noului venit, ca şi cum l-ar fi observat în clipa aceia.

— „Pentru ce fel de roluri?" întrebă deadreptul. „Prim amorez. Să auzim!"

In ţăcănitul unei maşini de scris, Franz începu:

Acolo-i cerul unde vieţueşte
Julietta...

La primele cuvinte era cu inima cât un purice, dar puţin câte puţin căpătă stăpânire de sine şi chipul iubitei parcă-i apăru în faţa ochilor.

— „Ai fi potrivit, hotărî directorul; cel pe care-l angajasem nu s'a prezintat. Numele d-tale?"

Tânărul presimţi catastrofa. „Cu atât mai rău; am să dau un nume fals!" Dar numele adevărat îi scăpă de pe buze. Directorul făcu o mutră uimită:

— „Până acum nimeni nu şi-a permis aceasta, aici. Imi datorezi două zile de întârziere. Imi pare foarte rău; n'am ce face!"

Nimicit, Franz stătea răzimat de pervazul uşei, în timp ce directorul se ocupa de alte persoane. Se întoarse spre uşă, şi o lume întreagă se închidea îndărătul lui.

Vrasăzică asta era Providenţa? Atâtea întâmplări şi emoţii ca să ajungă la acest rezultat? Zărghit! Vrasăzică ea, care era cerul, se coalizase cu infernul ca să-l piardă? Acum când se făcea gol în jurul lui, unde era dânsa? Fără prieten, fără un ban, la nu ştiu câte sute de leghe de vre-o fiinţă care-ar putea să-l ajute, blestămat, cu moartea'n inimă şi cu foamea'n burtă. Oamenii de speţa aceasta au nevoe de groaza nopţii, de ploae şi fulger în hău. Va părăsi oraşul, se va duce pe drumul acesta lung, la câmp. Şi cu toate că un soare minunat de Septembrie inunda spaţiul, începu să declame:

Trozneşte tunet, cât ce poţi de tare,
Brăzdează'n fulger cerul, rupe norii!
Nici fulgerul din cer şi nici furtuna,
Nici ploaia nu sunt fiice de-ale mele,
Nu lupt cu voi, puteri elementare;
Nici când, pe voi nu v'am încovoiat
Şi nici „copiii mei' nu v'am chemat.

Şi ridicându-şi gulerul mantalei, continuă:

Bătrân, sărac, infirm, dispreţuit.

Şi lăsându-şi bărbia pe piept:

Să fiu gonit pe-o noapte ca aceasta!
— Dar ploae-mă, voi suferi umil.
Cumplită noapte! Regan, Goneril!

— „Ţine asta, sărmane; spuse un glas de femee îndărăptul lui. Desigur, n'ai mâncat de mult".

El mormăi cu o voce spartă, bătrânească:

— „Zău, ai sta mai bine culcată în mormânt decât să înfrunţi, neînveşmântată, furia elementelor. Oare omul nu-i mai mult decât atâta?"

La aceste vorbe, femeia îl ocoli şi privi îngrijorată sub borul pălăriei lui bătrâneşti. Dar la vederea acestui chip atât de tânăr şi atât de descompus, ea făcu un pas înapoi şi întrebă uimită:

— „Se vede că vrei să sperii oamenii?"

— „Nu, fac repetiţie. Sunt actor!"

— „Ah, eşti dintre-aceia!"

Era un fel de cucoană şi nu tocmai bătrână. El îşi luă o atitudine mai potrivită şi explică:

— „Nu „dintre-aceia", ci chiar membru al Teatrului comunal". Şi cum ea mai aştepta explicaţii; „Uite am greutăţi cu directorul meu; am sosit cu întârziere".

Ea înţelese:

— „Atunci, te-a dat afară?" Obrazul ei a luat o expresie maternă: „Şi nu ştii unde să te duci?" Şi văzându-l gata să plângă, îl luă de braţ: „Lasă, ai să-mi povesteşti mai târziu".

Il duse până la o casă mare pe care era scris: „Berărie şi hotel Iohann Wimmer". — „Eu sunt patroana, îl lămuri. Vei putea locui în mansardă până când ai să ai parale. Dacă ţi-i foame, rămâi jos; ţi se va da să mănânci". Ii puse tacâmul în odaia din fund, care era goală. El începu să mănânce cu lăcomie, ea îl privea surâzând. Când se mai potoli din mâncat, ea îl întrebă:

— „Şi ce-ai de gând să faci?"

— „Să-i scriu", răspunse el, cu îndoială în glas.

Ii aduse hârtie şi-l privi peste umăr cum scrie: „Prea onorate Domnule Director!" Ridicând capul, ca să găsească fraza următoare, zări pe patroană în oglinda din faţă şi descoperi că era o persoană ciudată. Găsise foarte firesc să-l culeagă de pe drum, să-l aducă sub acoperişul ei şi să-i dea de mâncare. Aspectul, glasul ei, arătau că-i o femee de ispravă, ocrotitoare ca o mamă, dar şi pricepută în afaceri. Insă petele şi increţiturile obrazului pe care-l vedea în oglindă arătau un suflet chinuit, şi ochii erau destul de tulburi ca să nu ascundă intenţii nemărturisite. Şi apoi, suspina mult. Atenţie! Ochii li se întâlniră în oglindă. „Ah! Ah!" îşi zise cu îndrăzneală în vreme ce dânsa îşi întoarse capul. Şi-i plăcu să-şi dea seamă că era băiat chipeş, cu şuviţa bălae de păr, cu gura cărnoasă, genele bine estompate. Cum de putuse da atât de puţină însemnătate calităţilor lui proprii, pe lângă scumpa-i părăsită?

Deodată se întoarse în scaun, îşi înfipse ochii cu îndrăzneală şi alintare în acel al femeii şi îşi povesti necazurile. Işi scoase tot ce-avea pe inimă. Invingând prima rezistenţă, se simţi uşurat şi se reculese. Când ea suspina: „Biet copil!", el surâdea cu o tulburătoare melancolie. Dacă o scântee suspectă se aprindea în ochii ei, el redevenea serios şi absent. In sfârşit, o mână care de mult timp nu-şi mai găsea liniştea, i se puse pe frunte şi, tremurând puţin, se încumetă să i-o mângâie.

— „Prostuţule, nu trebue să-i scrii. Ne vom duce acolo. Am să-l lămuresc. Eu furnizez berea la bufetul teatrului".

El îi sărută mâna ca s'o îndepărteze de pe frunte-i şi gândi: „Iacă, n'are să fie pe degeaba".

Patroana continuă: „Ne vom duce îndată ce se va înapoia acasă bărbatu-meu", şi tocmai atunci intră bărbatul, un biet bătrân, încotoşmănit până la urechi, cu toată căldura anotimpului. El declară cu indulgenţă că, după părerea lui, nu toţi actorii erau numaidecât canalii. Franz nu era atât de sigur.

A doua audienţă la director a decurs într'un chip cu totul deosebit. Nici n'a fost nevoe să se amintească despre bere, şi cât despre scuze, directorul n'a făcut decât o aluzie vagă şi dealtfel inutilă. Franz fu reintegrat fără nici o greutate. Directorul îi mărturisi, aparte, patroanei că-i păruse foarte rău de întâmplarea aceasta; un tânăr cu aşa talent! In timp ce noul pensionar rămânea să se familiarizeze cu locurile, ea se retrase, dar el a ţinut s'o conducă până la uşă. Şi acolo, luând-o de mână: „Doamnă Wimmer!... Mămucă Wimmer!" supralicită într'un avânt al inimei, şi apoi îşi întoarse călcâile, fiind puţin curios să vadă ce impresie a făcut. Cum să se îndoiască de Providenţă? Ea folosea ocoluri, fie, dar în cele din urmă totul se întorcea spre binele lui. „Am fost ajutat; de-aşi putea la rândul meu să ajut pe un altul!"

Pe când descshidea uşa scenei, o fată agitată şi înfierbântată, care ieşea de după un decor, era cât pe ce să-l izbească, şi se agăţă de dânsul ca să nu cadă.

— „Franz Velten", spuse el, dulceag.

— „Geck", răspunse dânsa. Probabil numele ei (1).

— „Prim amorez!" adăogă el, încercând s'o oprească.

— „Nici un zor!" exclamă fata, în dialectul austriac, desfăcându-se din mânile lui. Apoi, răzgândindu-se, îi trase o ochiadă, peste umăr, din pragul lojei sale.

El se duse să facă plecăciune „comicului", un om zdravăn şi păros, în care prevăzuse dela prima ochire un duşman; apoi „rolului principal" care îi păru pe dată un om de ispravă. Acest Raspe (2) avea un fel atât de fericit de a zice: „Fată vrednică această mică Geck!" încât părea că-ţi dă fata, împreună cu binecuvântarea lui şi cu îngăduinţa de a îndrăzni orice.

1). „Geck" era numele (porecla) fetei. Dar în nemţeşte, cuvântul acesta are înţelesul de „înfumurat", „nătărău", „zvăpăiat", „zănatic". De aici, confuzia (Nota trad.).

2). „Raspe" este o poreclă. In nemţeşte, cuvântul are înţelesul de: cal negru, cal răpănos, lepră, ciot, putregai, sau popular înţelesul de corb, cioroi. Forma Raspe e puţin uzitată în vorbire, obişnuindu-se forma Rappe. Preferăm (ca şi la Geck) a păstra termenul nemţesc (Nota trad.).

Continuare în pag. VI

După repetiţie, toată lumea, inclusiv Geck, s'a dus să mănânce. Nici nu trecură zece minute de când se puseseră la masă, că Franz simţi un picioruş punându-se peste al lui, în timp ce „ingenua" făcea glume pe socoteala comicului şi a schimelor lui de animal prins în cuşcă.

— „Ştii, Lina, că Velten locueşte la Wimmer?" zise cu înţeles eroul.

— „De ce aşa departe?" întrebă ea cu o voce devenită serioasă dintr'odată. „Ce te ţine acolo?"

El se simţi roşind prosteşte. Picioruşul se retrase.

La Wimmer ocupa o vastă mansardă unde putea repeta în linişte. Uneori, în mijlocul tiradei, alerga la uşă şi o deschidea brusc. „Te-am prins, mămucă Wimmer!" şi o lua în odae. Indată ce-i trecea puţin emoţia, îi îngăduia să-i dea replicile, să facă pe publicul şi s'aplaude pe artist. Niciodată el nu se arăta mai simplu şi mai drăgăstos decât atunci când îşi pierdea ea însăşi calmul şi sângele rece. Dacă o năpădeau suspinele, sau lua o atitudine prea liberă, el căuta s'o liniştească prin măguliri şi vorbe bune, şi o scotea din odae. Totuşi, ea se simţea puţintel fericită.

Să se mute? „Dar mi-a făcut un bine, biata femee".

Şi bărbatul ţinea la dânsul. Căci bătrânul găsea în Franz un argument pentru ideia lui că actorii nu sunt cu toţii oameni murdari. Franz îi cânta, numai pentru dânsul, bucăţi din operete, şi rar se întâmpla să iasă seara. Păcat numai că atunci când era luat prieteneşte şi ar fi produs plăcere cu povestirea întâmplărilor din lumea aceasta a artiştilor, nu i se putea scoate o vorbă mai acătărei din gură. Oricât de caste ar fi fost relaţiile lui cu Lina, Franz îşi dădea seama că era mai nemerit să nu vorbească aici. Patroana îl întrebă odată dacă printre camarazii săi nu găsise compatrioţi, şi tocmai în aceiaşi clipă ea îşi întoarse ochii. Dar el negă cu îndrăzneală pe „compatrioată".

— „Vezi că, reluă patroana întorcând asupră-i o privire plină de bănueli, se aud atâtea lucruri!'

Dar a dezarmat-o de data aceasta ca şi în atâtea alte dăţi. La prima leafă a putut să facă un cadou mititicăi. Cheltuelile obişnuite ale traiului nu-l ruinau de loc. Pensiunea i se socotea mai ieftin ca unei rude. Şi îşi zicea: „Trebue să ştii cum să te porţi cu oamenii; şi aşa fiecare foloseşte". Astfel a cedat un rol amicului său „Rolul principal". In schimb, acesta i-a promis pe Romeo; dar lucrul a tărăgănat până 'n Noembrie. Se vedea bine că directorul punea beţe în roate, cu toate că Franz fusese special angajat pentru acest rol. Franz îşi vărsa necazul vorbind amicului său Raspe pe socoteala tiranului. Odată a nemerit-o prost la birou, directorul n'a voit să-l primească. Dar a doua zi totul reintră în ordine şi Franz avea pe Romeo.

La premieră a fost inegal, lucru de care şi-a dat seamă. N'a izbutit în scena cu fratele Lorenzo, bineînţeles din cauza duşmanului său „comicul" care făcea pe călugărul. Cât despre monologul adoraţiei şi dorinţei, ştia, înainte de a începe, că-i reuşise incomparabil mai bine pe vapor, atunci când însuşi voalul celei mult dorite îi atingea faţa şi când durerea despărţirii... Ba nu! această durere, ea însăşi, îi unea pe vecie. Redeveni stăpân pe sine, îşi răcni pasiunea. Nu mai era prea departe de efect. In scena ultra-amoroasă şi a îmbrăţişării arzătoare „nu era privighetoarea, ci ciocârlia", domnişoara Geck a subjugat, dar Romeo nu era în apele lui. Pe pernele împrăştiate, în zorile cenuşii, încă nu descoperea adevăratul chip al Julietei. Nu-şi făuria în minte mutra aceasta drăguţă de copil desfrânat, cu părul negru în dezordine. Şi totuşi, cât ai clipi din ochi, minunea s'a făcut, şi deodată descoperi pe Julieta sub buzele lui. Şi Romeo şi-a vărsat toată ardoarea inimei asupra acestei Juliete pe care o creiase. Cât pe ce să uite să mai joace. Julieta începuse să plângă împreună cu dânsul. Plângeau zgomotos, ca doi copii. Era cu adevărat durerea despărţirii, şi asta a făcut mare impresie.

Franz era încântat şi de dânsa şi de el. Fata asta bună de palavre şi de sfadă, şi dintr'odată atâta suavitate, aşa temperament! Când s'a lăsat cortina, a aşteptat-o în culise, în faţa lojei sale. Leoarcă de sudoare, ea desfăcu braţele şi-i căzu la piept. Uşa se deschise în lături. Indărătul lor, camerista se dădu deoparte, le făcu loc să intre îmbrăţişaţi şi ameţiţi, şi închise la loc cu evlavie.

Pe urmă, primul lucru pe care Romeo a putut să-l articuleze, a fost că se întrecuse pe ea însăşi; ea nu tăgădui. Şi în timp ce se pudra, îi întoarse complimentul. Apoi, brusc:

— „Măcar nu te-a văzut nimeni intrând?" şi aranjându-se la oglindă: „Ei, tot nu ştii cine a vrut să-ţi sufle pe Romeo? Am să-ţi spun eu: Raspe".

Franz rămase fără grai. Dar se dădea semnalul, trebuia să intre în scenă. Era pe scenă şi tot se gândea. Amicul Raspe îl ponegrise pe lângă bătrân. Dar cine aranjase lucrurile? Când străpunse cu pumnalul pe contele Paris în cavoul Capuleţilor, ceru lămuriri Julietei care era întinsă în sicriu.

— „Nu mă întreba" îi răspunse dânsa. Dar nu roşise puţin? Işi păstră rigiditatea cadaverică până la sfârşitul marei tirade a lui Romeo. După aceia socoti nemerit să insinueze:

— „Te-a scos din încurcătură tocmai acela pe care-l crezi că ţi-i duşman. Am fost împreună acolo".

N'are să-i mulţumească pentru asta, nu! Acela a vrut să-i sufle mai multe roluri. In clipa când să îmbrăţişeze pe Julieta şi să bea otrava, îi şopti:

— „Aşa dar ţineai la mine?"

In clipa următoare, când ea îl îmbrăţişa cadavrul spunând: „Buzele tale sunt calde, iubitul meu", adăugă încet: — „Eşti un tâmpit!"

In seara aceia luară masa împreună, iar seara următoare, Franz propunând să se ducă la ciocnit paharele cu camarazii, Lina n'a primit. El a supus-o atunci unui interogator în toată legea. Răceala ei în privinţa lui Raspe era prea vădită pentru ca Franz să poată vedea în aceasta numai un efect al dragostei lor. Ea se încăpăţână: „Tocmai din pricina ta. El s'a purtat rău'. Şi Franz admise explicaţia aceasta foarte firească. Dar discuţia reîncepu, el ridică glasul şi declară că nu se va lăsa îmbrobodit atât de prosteşte, şi că dealtfel chiar şi aflase... Ea făcu o mutră dispreţuitoare şi arătă un calm extraordinar. Totuşi, puţin câte puţin, lăsă să i se smulgă câte-o mărturisire, şi din ceartă în împăcare, mărturisirile se precizară.

— „Cel puţin n'ai să mă necăjeşti?" se ruga ea, tot atât de deprimată ca şi dânsul. „Ah! Sânteţi cu toţii la fel"!

Intrucât era el la fel cu Raspe, ea nu voi s'o explice. Mult mai târziu, când o năpădise somnul, îl întrebă dacă nu observase brăţara cu briliante, bătătoare la ochi, pe care o purta Raspe.

— „C'ar fi băieţi frumoşi care să primească juvaeruri de la femei îmbrobodite, bine; însă să nu mi se pretindă a-i lua în serios". Şi adormi, în timp ce Franz, sprijinit în cot, încă urmărea neliniştit ecoul cuvintelor ei.

In ochii lui, explicaţia aceasta îi pecetluia definitiv legătura cu mica Geck. Era hotărît s'o ia sub ocrotirea lui.

La prima prăvălie unde se opri, îi oferi, fără să se sinchisească de preţ, o rochie pe gustul ei. Văzând-o că stă nehotărîtă, a insistat:

— „Nu mă stinghereşte de loc; cheltuesc atât de puţin pentru mine!"

— „Tocmai!" îi răspunse dânsa, cu dublu înţeles, şi trecu mai departe.

Se simţi jignit. Mai încolo, ea îl ţinu de rău că a încurcat-o de la repetiţie; şi îşi întoarseră spatele.

Certurile acestea nu erau decât prilej de a se apropia mai mult, dar ea se arăta protivnică cadourilor. „Ba de loc", „iată dece", şi nici o altă explicaţie.

Intr'o zi, pe scenă, când ea ronţăia nişte cofeturi în tovărăşia lui Raspe, Franz se simţi sătul până în gât şi hotărî s'o sfârşească.

— „Atenţie!" strigă un maşinist.

— „Uite-o c'o ia la sănătoasa", zise Raspe.

Ambii se găseau acum, faţă în faţă, între maşiniştii care mutau nişte stinghii. Raspe mai făcu mititicăi un gest de salut cu braţul la care lucia frumoasa brăţară. Dar privirea lui deobicei atât de deschisă, devenise răutăcioasă şi în frumosul timbru al vocei apăru ironia. La vederea brăţării, Velten înţelese ce are de făcut. Va zice un singur cuvânt, cuvântul care ucide: şi ţinea pumnul pregătit, când tocmai atunci un lucrător izbi pe erou, sau fu izbit de erou? Lucrul s'a petrecut cu iuţeala fulgerului. „Atenţie", strigă omul, dar stinghia se şi prăvălise peste piciorul lui Velten.

Era o luxaţie; a trebuit să stea în casă, cu piciorul bandajat; vizitele erau numeroase, iar „eroul" veni cel dintâi. Atenţie foarte firească, fiindcă la urma urmei stinghia putea să cadă peste piciorul lui, aşa cum a căzut peste al camaradului şi amicului.... Ba pedeasupra, îndemnase pe director să scrie un rând de simpatie tânărului pensionar, şi deci? Işi dădură mâna. Colegii aplaudară, inclusiv Geck. Işi trecură după-amiaza, care pe pat, care pe podea; comandară cafele şi groguri; în fumul nenumăratelor ţigări, glasurile făceau o întreagă larmă, chipurile nu se mai recunoşteau, afară de acel al comicului care se strâmba dureros lângă pianul luminat. Mai târziu, când toată lumea plecase, uşa se întredeschise şi Lina, albă de brumă, sări de gâtul amantului. Se întorsese, părăsise pe ceilalţi, şi strecurându-se pe burtă ca un apaş, ca să nu fie văzută de la bucătărie, se urcase sus.

— „A scârţâit scara, dar — spuse ea, triumfătoare — ca să mă prindă cineva trebuie să fie mai sprinten decât mine. Iată", şi împingând încetişor uşa, sări şi se închise într'un dulap.

Mai înainte ca Franz să-şi fi dat seama, se auzi o bătae în uşă şi patroana îşi făcu apariţia. „Ha, maica Wimmer!" Franz era cât pe ce să-i sară înainte şi să cadă cu scaun cu tot. Femeia stătea răzimată de uşă, tăcută şi parcă copleşită.

— „Nu te veseli atâta", spuse ea domol, cu un aer întunecat. Şi fără a mai zice o vorbă, îl învălui cu o privire tulbure şi duşmănoasă. Pentru întâia oară îi lipsea tânărului nostru cuvântul potrivit. Atunci femeia începu să vorbească în lungul şi latul odăii, ca pentru ea însăşi.

— „Iată-l acum bolnav, Dumnezeu ştie de ce boală. Niciodată un atac de boală n'a ofilit, n'a supt mai tare pe cineva. A fost îngrijit, a fost hrănit. Nu trăia la noi ca în paradis? Cine a făcut mai mult pentru arta lui teatrală, noi, sau puiul cela de lele care l-a depravat! Eu... eu nu l-am depravat".

Franz îi tăie vorba:

— „Hei, măiculiţă Wimmer, îţi trebue o declaraţie de amor în toată regula? Dacă aşi putea măcar să îngenunchez, dar ar cădea scaunul".

Spre mirarea lui, patroana ridică braţele, îşi astupă urechile şi începu să ţipe:

— Nu, nu, e prea mult. Mincinos! Murdar! M'a înebunit că nu ştiu ce să mai fac, şi încă îşi mai bate joc!" Degeaba Franz întinse mâinele. Ea nu va mai primi nimic de la dânsul, nici mângâeri, nici regrete. „Dac'aşi fi un animal — continuă cu glas înăbuşit — încă mi-ar fi destul. N'ai dreptul să mă loveşti mai mult". Şi cu vocea ştearsă: „De ce-ai rămas aici? Ai o damă şi cu toate astea, mai rămâi? Iţi zici: ea îi a moşneagului ei, şi ai dreptate, nu-mi trebuie nimic".

Şi deodată izbucni:

— „Dar dumneata, unde ţi-i locul? In stradă de unde, te-am cules! Ce, un şoltic să se lese întreţinut de oameni de treabă, ca să-şi ducă banii unei fete pe care-o plăteşte orcine. Avem să-l învăţăm însă minte; asta nu mai merge". Şi redevenind birtăşiţa, îşi puse mânele în şolduri şi zbieră: „Haida, în stradă, dar întâi paralele! Ii de plată ceva punci, cafea..." Şi cu paşi mari ajunse la masă şi luă totul, chiar şi lampa.

Franz se pregătea să sară la zgripţuroaică, desfăcându-şi nervos bandajul.

— „Şi banii; îi am", spuse destul de încet. Nu îndrăznea s'o spue prea tare, fiindcă banii erau în dulap. Dar femeia şi deschise uşa, ieşind din odae, într'o zornăială de ceşti şi farfurii.

— „N'ai să ai mâncare diseară!" mai spuse peste prag şi izbi uşa.

Rămas zăpăcit, o auzi cum încue cu cheia şi cum coboară scările. Stătu o clipă cu urechea la pândă. Apoi şopti: „Lina!" Nici un răspuns. Işi puse gheata ca să vadă ce este, când i se păru că aude un plâns înăbuşit ieşind din dulap. Se apropiase când Lina ieşi. Cu faţa crispată, ea se prăbuşi pe scaunul pe care şezuse el, ca şi cum numai acest scaun putea s'o primească, şi îşi lăsă capul pe spetează, gemând. Franz tăcea chitic. Simţea că Lina plângea de durerea altora, acea durere încă necunoscută, care i se înfăţişase atât de brutal şi fără spoială, şi că-şi plângea propriul destin de femee. Se aplecă spre dânsa: „Lina!" Ea îi întinse mâna, numai mâna, dar la această atingere simţi că dânsa a priceput ceeace i se desvăluise.

Ea se sculă încet: paloarea mată a chipului său în umbră părea exaltată şi înobilată de încetineala gesturilor. In faţa ferestrei deschise, ţinându-se de mână, apoi umăr la umăr, se cufundară în acel nebănuit şi mare viitor, care li se vestea. Răsări luna. Frigul, strălucirea de lună, şi imensa câmpie tremurândă îi absorbi ca sunetele unei muzici încă nezămislite, şi între inimile lor se ţesea solemn o iubire care era vis şi cânt.

Iubita tremurase şi Franz închise fereastra. Cum se făcea că le era frig şi foame şi că erau captivi? El îşi duse mâna la frunte şi făcu câţiva paşi, nesiguri însă, fiindcă paşii aceştia îl îndepărtau de dânsa. Lina îşi puse genunchiul pe scăunaşul pianului, îşi suflă în degete şi atinse câteva note, — abia un suflu. Incepu să cânte, fir subţire de argint curgând între notele rare. Atunci Franz stătu pe loc, ne mai ştiind, ne mai voind altceva decât să asculte şi să simtă glasul acesta toată viaţa. Dar chipul iubitei scăldat de lună şi gura care păstra încă forma ultimei note abia sfârşite, se întură spre el, într'o chemare mută. Veni ca un somnambul, ea îl primi încă îngenunchiată şi-i se lipi de trup, condusă de mâinele-i visătoare. Braţul lui, uşor ca o rază, alunecă spre umărul ei. Incovoindu-se încetişor sub apăsarea braţului, chinul duios al poftei i se urcă din piept pe chipul ei încântător şi serios. Şi topiţi în această flacără intimă, stăteau nemişcaţi, arzători şi strânşi unul de altul.

In acest timp o umbră se apropia, se îngroşă, şi cu glasu-i de umbră îi smulse visului. Ei o bănuiră şi o simţiră înainte chiar de a înţelege că plângea cineva. Acolo în uşă o umbră îngrămădită în ea însăşi, scotea sunetele acestea discordante. Ea luă formă, — era o femee — veni umilă spre ei care se despărţiseră, şi încercând să surâdă, îi dădu unul altuia.

III

Trecură zile, serioase, liniştite, puţin cam monotone, cu toate că-şi reluaseră ocupaţiile la teatru. Puţină ceartă ar fi împrospătat atmosfera, dar certurile nu se produceau. Plictiseala şi reaua dispoziţie sporeau. „Era mai bine când existau neînţelegeri între noi", gândea fiecare în parte. Se puse în repetiţie o piesă în care Velten n'avea rol. Lina juca cu comicul; faptul avea influenţă asupra el. Venea din scenă mai excitată ca oricând, ceiace supăra pe Franz. Dar dacă întâlnea pe comic, faţa i se încreţea într'un surâs de triumf. Acest excentric, acest nebun răutăcios care n'avea prieteni, se simţea atras de Velten şi aducea slavă plăcerii de a trăi. Franz nu respira în linişte decât când celalt se tupila în gulerul paltonului şi nu-l mai saluta.

O situaţie neplăcută era aceia când ieşeau tustrei. Veneau chiar să ia masa împreună la Wimmer; Geck avea plăcere. La masă comicul ruga în genunchi pe mititica să binevoiască a-l frige cu ţigara. Şi ea îl frigea, îndepărtând cu cealaltă mână pe amantul gelos:

— „Lasă-mi maimuţa în pace" spunea cu un ton autoritar; „sau totul e sfârşit între noi!"

Franz făcea o mutră atât de jalnică încât d-na Wimmer, când aducea şnapţul, se retrăgea fără să fi pus sticla pe masă. Dar astfel, datorită acestor certuri nemerite, lucrurile mergeau iarăşi cât se poate de bine. In cele din urmă, comicul ajunse să fie faţă la toate incidentele; se sfădeau, se împăcau, şi totul era bine,... numai să continue stagiunea.

Dar stagiunea a luat sfârşit, compania s'a risipit, fiecare urmându-şi steaua norocului. Franz plecă cu câteva ceasuri înaintea Linei. Ea îl conduse la gară. Ce rămas bun în odăiţa lor! Ce suspine sfâşietoare, ce lacrimi fericite! Pe când mergeau spre gară, supraveghind bagajul lui Franz, amanţii redeveniţi simpli colegi, nu pierdură acest ultim prilej de ceartă. Luându-şi rămas bun în faţa gării, Lina spuse ultimul cuvânt, jumătate în glumă, jumătate serios: „Aşa lipsă de talent!" Rochiţa ei flutură o clipă în vântul de primăvară, apoi Lina dispăru. Dar când trenul se puse în mişcare, ea se repezi la o barieră, surâzând şi fluturând batista. Şi deodată, în timp ce el îşi mai agita pălăria, o văzu pe Lina ascunzându-şi faţa în batistă.

Când totul se sfârşi, se aşeză jos, privi cerul albastru: „S'a isprăvit!" îşi zise, şi ar fi vrut să se simtă întristat. Dar imaginea prietenei sale nu întârzia să se limpezească şi apoi se destrămă în spaţiul senin.

Şi inima începu să-l bată. Liber! să plece iarăşi la întâmplare, spre hazardurile lumii — şi mereu spre amor, încântătorul, unicul! Mereu aceleaşi urme, mereu şi pretutindeni ştie să recunoască pe aceia care-l urmăreşte cu credinţă; e scris. Va şti s'o uimească, s'o înalţe, s'o copleşească peste măsură şi peste merit, — ceva mai bine decât pe o mică comediană care, în decursul unei ierni, desfăta un camarad cu plăceri mediocre şi cu certuri meschine. Un văl lucios chiar anunţă venerabela apropiere te şi salută o privire a cărei culoare supranaturală n'ai numit-o niciodată, şi această aureolă blondă e aureola însăşi a fericirii! Cu asta, cine-ar putea sta liniştit, orcât de lipsit de speranţă ar fi el? Dar tu, tu ai titluri. El desfăcu faimoasele telegrame pe care le avea totdeauna la dânsul. Tu ţii zăloguri ale soartei — şi apoi ai şi misiunea să ajuţi pe altul în măsura în care ai fost şi tu ajutat. Ce-i mai uşor decât asta! Işi pipăi portofelul. Nu prea conţinea mare lucru, decând Lina primise să-l golească cu el împreună. „Imi rămâne totuşi mai mult decât îmi trebue. Unde-i muritorul pe care trebue să-l salvez?" Exaltat, îşi cercetă tovarăşii de drum: erau cu toţii nişte ţărani bine hrăniţi.

Expresul îl ducea spre München. O doamnă tânără, elegantă, de aparenţă independentă, se afla în acelaş compartiment. Dar, drept vorbind, părea mai ales absorbită. Probabil se gândea. Apoi scoase o pungă dintr'un săcuşor de argint. Chiar se puse de mai multe ori să numere. In cele din urmă, ca şi cum l-ar ţine de rău, se întoarse spre Franz Velten şi îi spuse cu un ton rece:

— „Imi lipseşte o parte; şi trebue numaidecât să mă duc până la Hamburg".

El făcu o plecăciune, ca şi cum ar fi aşteptat ordinul:

— „Foarte bine, sunt la dispoziţia dumneavoastră", spuse ceremonios.

Dar ea nu răspunse nimic şi închise punga fără a-l slăbi din ochi. Lui Franz îi fu grijă să nu piardă prilejul:

— „Binevoiţi să constataţi că sunt în măsură'... spuse arătând portofelul.

— „Sunteţi bogat; adăogă tânăra doamnă, cu un uşor surâs. Nu mă îndoiam. Păcat însă că n'aş putea primi". Şi se retrase în colţul ei.

El simţi că n'ar fi fost cuviincios să insiste; şi-ar fi închipuit că caută pretext să devie îndrăzneţ. Şi pentru a risipi orce neînţelegere începu să povestească. Povesti în timpul călătoriei cum i-au căzut în mână primii bani pentru drum; nimic nu i-ar părea, deci, mai firesc decât s'o ajute. Ea nu avu încotro şi primi; se apropiă de dânsul şi luă o bancnotă.

— „Dar ţi'nchipui c'ai să capeţi cândva banii îndărăt?" îl întrebă cu glasul ei ciudat şi sec. „Gândeşte-te, ai înapoiat banii domnului din Colonia?" Şi văzându-l stingherit: „Vezi bine că nu!" Ea începu să râdă, un râs cu două înţelesuri, amar sau uşuratec, — nu s'ar fi putut preciza. „Iată ce face viaţa din noi. Mai ai încă multe de învăţat". Spuse cuvintele acestea cu un ton şi batjocoritor şi duios. Apoi revenindu-şi dintr'odată: „Să-ţi dau adresa! Sunt institutoare".

Lui Franz nu-i plăcu familiaritatea aceasta. El întrebă pe un ton de curtezan:

— „Toate institutoarele din Hamburg sunt nostime, ca d-ta?"

— „Vino ca să-ţi dai seama", îi răspunse fără jenă şi aşezându-se mai comod pe bancă.

El îi oferi o ţigară şi o observă în timp ce ea începu să fumeze. Un ten nu prea tânăr îndărătul voalului scurt, gura întredeschisă, puţin palidă, dar în general bine pusă şi cu deosebire sveltă. Poate era profesoară de dans?

Purta cu oarecare eleganţă o etolă din pene, destul de uzată, şi ghete cam scâlciate. Desigur, în timpul vacanţelor, îi plăcea să-şi ia ifosul care caracterizează acest soi de femei. O privea cu bunăvoinţa unui cunoscător, mulţumit că-i mai bine ca dânsa. Târziu îşi dădu seama că şi ea îl observa cu coada ochiului. — „Nu eşti negustor", îi spuse deodată. „Dar ce eşti?" El îi dădu explicaţii. „Atunci n'ai nici o grijă; poţi să-ţi risipeşti banii". Ce părere ciudată avea despre artişti! „Treceţi prin lume fără să luaţi nimic în serios".

Cu toată modestia, el se simţi dator să protesteze. Dar o făcu cu băgare de seamă. „Hei, învăţăm multe lucruri şi chiar mai repede ca alţii. Dar nu-i totdeauna uşor". Şi vorbind, îi treceau prin minte: rămasul bun al bietei Geck, Lina şi comicul, ţigara cu care-l frigea, şi iar Lina lipită de dânsul în mansardă în razele lunii, închisoarea lor rece, Julietta şi Romeo, maica Wimmer, maşteră şi victimă, „Rolul principal" devenit un asasin ordinar, directorul, ziua în care îl gonise în mizerie, drumul pe care-l culesese femeia ceia inimoasă, apoi într'o depărtare nelămurită, un lac scânteetor, un vapor întunecat în care se vedea copleşit de furtuna durerii, apoi la debarcader, cu cele două telegrame în mână, lăsând să dispară pentru totdeauna chipul acela luminos care-i face un ultim semn de adio, voalul care nu mai e decât fum... Şi la capătul acestor amintiri, întrebarea: Ce să vreau mai mult? Nu-i asta tot ce pot să mă înveţe oamenii şi viaţa? N'am atins miezul lucrurilor? Gândul acesta i se citea pe faţă; gura, fruntea, ochii se munceau să exprime, cu anumit efect, luptele lui pasionale, cufundările lui în dedesubturile vieţii, mersul lui spre resemnarea filosofică.

— „Ai aerul unui actor bun!" spuse vecina, privind mereu înainte, dar cu un ton cam trist. „In definitiv, e frumos...."

— „Ce?", întrebă el curios.

— „Atâta naivitate!"

Franz sări ca ars. Ea era naiva; ea care nici nu bănuia prin câte a trecut el. Exploatase o femee bătrână şi o împinsese la disperare şi sinucidere. Vecina nu păru de loc că se emoţionează de această mărturisire.

— „Mă cam îndoesc cine era exploatat", conchise dânsa. Franz roşi puţin şi se pregătea să răspundă, când trenul tocmai se opri şi intrară călători în compartiment: o pereche de moşnegi cu multe bagaje. Tânăra doamnă goli plasa pentru dânşii, împinse la o parte valiza galbenă, nouă, a vecinului, pentru a pune în locu-i valiza de acelaş culoare a bătrânilor. Apoi aşezându-se modest răspunse cu o voce mieroasă la toate întrebările lor. Cât despre Franz, nu mai exista pentru dânsa. Grija ei era de a uimi aceste persoane bătrâne, cu talentele sale de tovarăşă de drum. Bun, iat-o damă de companie. Tot restul drumului Franz se concentră în el însuşi. Dar îl chinuia remuşcarea de a fi vorbit de rău pe doamna Wimmer.

La München, luându-şi rămas bun, ar fi vrut să pue lucrurile la punct, dar tânăra doamnă n'avea ochi decât pentru cei doi bătrâni. „Poate ne vom întâlni acolo", spuse ea arătând un hotel de peste drum.

Dar hotelul era plin; tot aşa şi al doilea. Era probabil o expoziţie la München. Două ceasuri mai târziu, pe înoptate, încă rătăcea pe străzi, când o voce de femee îl strigă dintr'o trăsură: ea, institutoarea. Condusese pe bătrâni la loc bun, pe ei „şi valiza lor galbenă", preciza dânsa cu o voioşie cam deplasată şi glumind pe socoteala valizei pe care Franz o ţinea în mână. Ii promise o odae în pensiunea ei de familie, „dar e departe de aici şi ni-i foame". El se sui în trăsură, se răzimă de un pachet şi avu senzaţia că alunecă într'o situaţie cu totul nedemnă de dânsul. Ce alta să facă pentru a îndrepta lucrurile decât să-şi ia vecina de mijloc şi s'o sărute? Ea nu se mişcă, ci numai zise cu acelaş râs plin de înţelesuri:

— „N'am spus că n'ar să fie rost de trai în astăseară. De ce te zoreşti atâta?"

Cu valiza în mână, se pregătea să intre la Künsterhaus, când observă că uitase bagajul ei în trăsură. Trăsura nu era departe; el se pregăti s'o ajungă, dar dama îl opri:

— „Ştii bine că n'aveam nimic! spuse cu un fel de spaimă. Eşti zăpăcit!" Era într'adevăr, dar din pricina ei. Superioritatea şi dibăcia acestei fiinţe îl tulbura şi îl fascina. La masă, ea îşi scoase mai întâi mănuşa-i albă, şi chelnerul încă aştepta comanda când Franz îşi apropiă buzele de acest braţ, şi apoi se aplecă cu îndemânare mai în jos, spre mănuşa ce-o împinsese să cadă. Nu s'ar fi crezut atât de ingenios. Dar distracţia aceasta vaporoasă, vinul băut dintr'o înghiţitură, vorbele, mângâierile furişe, tot ce emana de la această făptură spumoasă cu mâinile parfumate, cu buzele roşii şi cărnoase ca cireşile, — ce beţie! Sala aceasta în care stăteau, cu sutele de măşti bizare pictate pe pereţi, priveliştea capetelor de oameni care petrec, în lunga galerie lărgită şi mai mult de oglinzi, miile de lumânări, perdelele, taraful de lăutari, — nu erau imaginea fastului şi fericirii? Şi se zice că viaţa e un câmp de obstacole, că succesul fuge de sub mâna celui care vrea să-l apuce, că cerul nu-ţi face semne?! Cu capul ameţit, cu glasul tare, nu mai contenea; povestea despre stagiunea strălucită care se închisese, stagiunile şi mai strălucite care-l aşteptau. Ea, cu bărbia sprijinită 'n mâni, îl privea în fundul ochilor.

— „Straşnic!" striga el înnebunit de această privire. „E straşnic să fii ceeace sunt, să poţi ceeace pot! Să mă fixez? De ce! Mă cere lumea întreagă. Simt că într'o zi mă va socoti omul ei mare. Mare!" repeta el în vis. O formă blondă îl atinsese cu voalul şi simţea suflul răcoros pe frunte.

Ea, privindu-l mereu, adăogă deadreptul:

— Foarte bine! Mai ales nici o piedică! Ce-ţi trebue angajamentul acesta păcătos pe timpul verei? Gloria e pregătită pentru acel care domină viaţa. Vino cu mine la Paris!"

— „Te duci acolo ca institutoare?" Intrebarea aceasta o lămuri deplin; izbucni în râs. El continua să-şi surâdă visului. Atunci ea îl apucă de mână şi cu vocea înflăcărată: „Vino!" Ieşi cu capul înfierbântat, chemă o trăsură şi suindu-se într'ânsa, se gândi să sară peste această femee,... dar când trăsura se opri, îşi dădu seama că adormise pe umărul ei.

Ajunseră la un apartament a cărui chee era la dânsa. El nu vroia s'o părăsească: „nu vreau, mai înainte de a fi fost a mea!" îi spunea rugător.

— „Copil ce eşti! Ia seama, am să te împing departe!"

— „Tocmai asta vreau!"

— „Bine; atunci hai să-ţi deschizi valiza!"

Ea străbătu odaia goală, ducând valiza lângă lampă. „Să deschid!" repetă el cu supunere, căutând cheia. „Iat-o" şi se aşeză în faţa lui. Franz îşi purta ochii de la femee la valiză. Căptuşeala aceasta roşie îi era necunoscută. Valiza nu conţinea mare lucru, şi nici un lucru de-al lui. Un carton negru, cu hârtii înăuntru. Titluri de împrumut? O bijuterie. Ridică ochii asupra tovarăşei sale.

— „Ei bine, spuse ea clătinând capul, poate vezi în sfârşit de ce vei merge cu mine unde voi vrea".

— „Nu-i valiza mea!" îngână el cu nedumerire. Dar ea îi răspunse cu indiferenţă:

— „Ba da; o aveai în mână, şi chiar are pe dânsa marca hotelului unde ai locuit în timpul iernii".

— „Dar cine a putut să lipească marca pe această valiză străină? Şi unde-i valiza mea?"

— „Imbecilule, îi spuse ea bătând din picior; valiza ţi-a rămas în trăsura în care te-ai suit lângă mine. Pricepi acum că eşti în mâna mea?"

Rămase cu gura căscată, dar puţin câte puţin i se limpeziră ochii pe care-i ţinea aţintiţi asupra ei.

— „Aşa dar, în trăsură ai schimbat valiza mea cu aceia pe care ai furat-o. Prin urmare, eşti o....". Restul i se depănă în gând, îndărătul ochilor zgâiţi: „E cu putinţă? Ea, aceasta care stă în faţa mea! Şi eu care credeam că ştiu totul!"

Işi plecă fruntea, fiindu-i ruşine şi de el şi de dânsa. Apoi dintr'odată i se ridică un nod în gât, atât de supărător că abia putu să spue: „Sărmană femee!...." şi-i întinse amândouă mânile ca şi cum ar fi vrut să-i vie în ajutor. Dar ea sări în lături, ferindu-se parcă de o lovitură. Şi el, nemai ştiind ce să facă, cu mintea zăpăcită în faţa acestei lumi de lucruri necunoscute care i se dezvăluia, căzu pe divan. Işi îndoi picioarele sub perne. Porni, nemişcat, spre noui descoperiri. Puţin mai târziu, simţi o greutate pe picioare. Cu multă sforţare recunoscu o formă îngenunchiată, un piept şi nişte braţe zguduite de plâns, care se împingeau într'ânsul.

— „Nu trebue să plângi! zise cu blândeţă. Dormi; nu-i nimic!"

Ziua'n amiaza mare se trezi într'o odae străină şi goală. Nici un lucru de-al lui. Valiza? Se coborî de pe divan, se duse la lampă şi privi locul unde se petrecuse deznodământul întâmplării din ajun. Nimic, nici femeia, nici valiza cu hârtii şi bijuterii. Işi scoase portofelul, banii erau neatinşi, ba chiar se mai găsea o hârtie scrisă cu creionul în grabă şi în care ceti:

‚Imi închipuisem altceva. Acuma aş avea dorinţa să fiu aşa cum eşti tu. Dar e prea târziu. Cel puţin însă mă voi gândi la tine. Dacă te vei simţi vreodată trist fără să ştii dece, va fi desigur pentrucă m'am gândit eu la tine".

Se duse la fereastră, lumina zilei îi păru mohorâtă. Dar nu, nourul nevăzut se şi destrăma; împinse geamurile în lături, spaţiul de azur i se înfăţişă ochilor, şi cu gura întredeschisă îşi amestecă răsuflarea tânără, cu aerul dimineţii.

(Trad. C. R. GHIULEA)

Energia cugetării

Blaise Pascal fu cuprins într'o noapte de groaznice dureri de măsele. Ca să-şi amorţească suferinţa nu recurse la calmante farmaceutice, ci la matematici. In noaptea aceea memorabilă, isbuti, prin contra-efort faţă de durerea rebelă a dinţilor, să descopere analitic tainele curbei „cicloide" într'o demonstraţie care a trecut de atunci ca o teoremă în toate tratatele speciale.

Victor Poncelet din Metz a luat parte la campania din Rusia din 1812, fu luat prizonier de ruşi şi ţinut în temniţa din Saratov timp de doi ani. Izolat de lumea din afară, fără cărţi şi fără elemente de consultat, în semiîntunericul temniţei descoperi noua ştiinţă a Geometriei projective, care l-a făcut nemuritor.

Iohannes Keppler, acum 300 de ani, căpătă —în mod cu totul excepţional—o sumă de bani şi ajunse prin aceasta fericitul posesor al câtorva butoiaşe cu vin. Butoaele ar fi inspirat pe un altul la imnuri bacchice sau ode anacreontice. Lui îi sugerară o nouă disciplină matematică: „Doliometria" (Măsurarea butoaelor). Aceste investigaţii kepleriene, desvoltate direct din butoiaşele lui cu vin, deveniră baza unei ştiinţe universale: „Calculul infinitesimal".

Gaspard Monge, unul din somităţile geometriei descriptive, fu dus odată la „Grand-Opéra", de către unul din prieteni, care voia să-l mai abată dela veşnicile lui preocupări matematice. Se cânta „Don Juan" de Mozart. Monge urmări cu încordare desfăşurarea actelor, reflectă tăcut în timpul antractelor, iar la sfârşitul operei isbucni în exclamaţia: „Eh bien, qu'est-ce que ca prouve ?!" Luase toată această dramă muzicală drept o teoremă, şi se ostenise zadarnic să descopere în ea, obişnuita ordine, cu datele, demonstrarea şi concluzia: Quod erat demonstrandum".

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer' din Bucureşti str. Karageorgevici 9, recomandă următoarele romane în limba franceză, toate de o ţinută literară înaltă şi care formează cea mai frumoasă lectură în lunile de vară:

Johann Bojer: Maternité, Dernier Viking, La grande faim, Les nuits claires, Puissance du mensonge, Sous le ciel vide şi Emigrants (ultimul).

Gallsworthy: La fleur sombre, Le domaine, Le propriétaire, Le Patricien, Fraternité.

Kipling: Livre de la Jungle, Second livre de la Jungle, Trois troupiers, Bâtisseurs de ponts, Sous les déodars şi alte volume de nuvele.

Lafcadeo Hearn (cel mai bun cunoscător al Extremului-Orient): Kotto, Kwaidan, Chita, Youma, Esquisses martiniquaises, En glanant, Le Japon inconnu — sunt schiţele şi descrierile minunate ale minunatului Extrem-Orient.

Wells: Guerre dans les airs, Premiers hommes dans la lune, Une utopie moderne, Dieu l'invisible roi, Quand le dormeur s'éveillera etc.

Oscar Wilde: Crime de Lord Saville, Portrait de Dorian Gray, Une maison de grenades, Essais de littérature et de critique, Théâtre.

Hanns Heinz Ewers: Mandragore (Abraune) Apprenti sorcier.

Jack London: Martin Eden, Croc blanc, Vagabond des étoiles, Talon de fer, Jerry dans l'île, Fils du loup, Peste écarlate, Chien de cirque.

Strindberg: Danse de mort, Le songe-Deux féeries, Chambre rouge.

Knut Hamsun: Victoria, Un vagabond joue..., Pays des contes, La faim, Pan.

DIN LITERATURA FRANCEZA:

Marcel Schwob: Coeur double, Vies imaginaires, Roi au masque d'or.

Paul Valéry: Eupalinos. Variété.

Valéry Larband: Amants-heureux amants, Barnabooth, Enfantines.

Mac-Orlan: Chant de l'équispage, Malice, Rire jaune, Lumières de Paris, Images sur la Tamise, Pirates de l'avenue du Rhum etc.

Suarès: Vers Venise, Livre de l'émeraude, Portraits, Rémarques.

Rémy de Gourmont: Pélerin du silence, Couleurs, Nuit au Luxembourg, Promenades littéraires, philosophiques, Chemin de velours etc.

In numărul viitor continuăm această listă de cărţi cu adevărat interesante şi cari trebuesc cunoscute de acei ce voesc să fie în curent cu literatura universală.

In provincie trimitem contra ramburs (în urma unui mic acont).

CARŢI ŞI REVISTE

Léon Werth :—Cochinchine, ed. Rieder & Co. Paris, 1926

Literatura colonială atrage din ce în ce mai mult atenţia marelui public cititor, nu numai prin „culoarea exotică" ci şi prin problemele sociale noui, cari sunt în strânsă legătură cu interesele europene. Revoluţia rusă a scos în evidenţă chestiunea colonială, Sovietele au lăsat în voe vechile colonii ţariste. Tratatul din Versailles a pus altfel chestiunea coloniilor, silind Germania să renunţe la coloniile ei. Războiul din Maroc, din Siria, precum şi greutăţile ce le întâmpină Anglia în menţinerea imensului ei imperiu colonial, au atras atenţia multor scriitori europeni cari au început să privească altfel rolul civilizaţiei occidentale. Operele Luciei Cousturier asupra Africei de Nord, ale d-nei D. Sylvain-Lévi asupra Indiei, ale lui Bakary Diallo asupra Senegambiei — apărute de curând — ne arată câteva colţuri luminoase dintr'o lume nebănuită.

Cochinchine, ultima lucrare a lui Léon Werth se impune nu numai prin valoarea literară, ci şi prin curajul autorului de a privi realităţile extrem-orientale fără prejudecăţi europene. Câteva capitole publicate întâi într'o revistă au avut un răsunet atât de profund, prin sinceritatea şi noutatea lor, încât volumul apărut acum e primit ca o mărturie de credinţă care salvează conştiinţa adevăraţilor europeni de obsesia că sunt tovarăşi de asuprire ai unor ţări cu civilizaţii mai vechi şi mai rafinate decât ale Europei.

Autorul lui *Clavel şi Voyages avec ma pipe*, a privit cu ochi noui spectacolele Extremului-Orient. Fiecare obiceiu, fiecare gest al vieţii cotidiane de-acolo e opus vieţii europene; paginile consacrate Cochinchinei apar ca o serie de tablouri duble, comparative — şi, prea deseori, mentalitatea şi obiceiurile europene ne fac să ne ruşinăm. Pentru mulţi, opera aceasta va fi înadevăr o revelaţie, căci îi va face să privească altfel şi mai ales să se creadă altfel. Astfel de lecturi sunt preferabile călătoriilor însăşi. Putem pleca în ţări depărtate, dar să luăm cu noi ereziile civilizaţiei europene, ochelarii orgoliului nostru tehnic, concepţiile occidentalismului nostru brutal. Dacă cineva ne poate reda însă cu sinceritate o lume deosebită, aşa cum a făcut Léon Werth, el ne face un mare serviciu: ne ajută să ne cunoaştem şi să ne limităm în faţa altor realităţi, a altor civilizaţii şi altor suflete omeneşti.

Cum a murit Gogol

La Moscova, în arhiva statului de pe lângă Academia de ştiinţă, s'a găsit următoarea scrisoare pe care contesa *E. P. Rastopţşina* a adresat-o poetului *Jukoski*, în ziua morţii marelui satiric rus:

Stimate Maestre,

De sigur că aţi aflat dureroasa veste: neaşteptata moarte a lui *Nicolae Gogol...*

— Gogol mort!

Aceste două cuvinte spun mai mult decât volume întregi. Gogol nu se mai află printre cei vii, el nu mai este printre noi...

Gogol era considerat ca un reprezentant al Rusiei în faţa Europei şi era cunoscut ca unul dintre cei mai buni nuvelişti şi moralişti. El, — care a fost deseori lăudat şi nedreptăţit — a suferit în anii din urmă mai mult din partea duşmanilor săi.

Gogol a îndurat mult din pricina firii sale delicate şi a spiritului său bolnav, — dar în anii din urmă s'a însănătoşit pe deplin şi a început să lucreze serios. In această perioadă el a terminat a doua parte din *„Suflete Moarte"* şi plănuia alte opere. Talentul său era în plină desvoltare, aşa că ne-am fi putut aştepta la opere grandioase dela autorul *„Revizorului"*.

Tocmai în clipa în care geniul său a înflorit atât de frumos, moartea l'a răpit. Bolnav fiind, Gogol a refuzat nu numai asistenţa medicală, dar şi mâncarea, astfel că a murit prin foame. Şi ceiace-i mai grozav: el şi-a ars toată hârtiile, actele, documentele, manuscrisele, caetele şi însemnările, — totul până la ultima foae de hârtie, aşa că nu vom afla niciodată ceeace a mai creat spiritu-i genial.

E un sfârşit tragic şi vă compătimesc mai cu seamă pe d-tră, stimate maestre, căci inima d-tră bună a dat un mare sprijin lui Gogol, la al cărui renume a-ţi contribuit.

In ultimele două ierni l-am văzut foarte rar. In acest răstimp Gogol a dus o viaţă foarte ciudată, izolându-se de toţi prietenii şi cunoscuţii, fiind greoiu, vorbind foarte puţin şi trăind în singurătatea cugetărilor sale.

Dar în timpul din urmă, el a venit iar la noi, glumea şi vorbea despre viitoarele sale proecte literare. Părea schimbat cu totul. D-tră ştiţi cât de rar îl puteai vedea pe Gogol într'o astfel de dispoziţie bună. Eram fericită şi mulţumiam Domnului — dar această reînviere nu era decât preludiul morţii neaşteptate.

Gogol a murit prea de timpuriu pentru Rusia!

De pe catafalcul pe care doarme atât de liniştit, din jurul capului său, am luat câteva flori şi lauri dintre care vă trimit câteva, spre amintire. D-tră aţi fost protectorul şi sprijinitorul său, şi d-tră vi se datoreşte popularitatea lui. El v'a binecuvântat întotdeauna şi v'a considerat drept spiritul cel bun al său.

Vă mai trimit şi ultimu-i portret schiţat de tânărul şi cunoscutul poet *Berg*. E un desemn care reprezintă pe Nicolae Gogol pe patul morţii. Acest portret trebue să vă aparţină numai d-tră, căci un altul mai demn nu există.

Exprimându-vă încă odată profunda mea compătimire, vă strâng mâna cu căldură, a d-tră.

Contesa *E. P. Rastopţşina.*

* * *

Alături de *Griboedov*, Gogol este cel mai mare satiric al Rusiei, pentru epoca „sufletelor moarte" în care a trăit. El a biciuit moravurile politice din care cauză a fost supus unei aspre cenzuri ţariste, cu care s'a războit mereu. fiind în cele din urmă biruit.

Personalitatea lui apare tot atât de interesantă ca şi opera sa. De aceia criticii contemporani l'au considerat ca pe un mare moralist al societăţii comparându-l cu Tolstoi...

Gogol s'a bucurat şi de prietenia lui *Puşchin* şi de a profesorului de literatură rusă *Pletoev*.

Ukrainian prin naştere, Gogol a dispreţuit Petersburgul şi a preferat Moscova şi „Mica Rusie". A fost un adept convins şi fanatic al programului în care se cuprindea adevăratul suflet rusesc: Ortodoxia, limba, ţarul şi Dumnezeu!

In afară de operele sale cunoscute, el a scris: „Leii la Dihanca", „Mirgorod" „Moşieri din vremea veche", „Arabescuri", „Povestiri", „Portretul", „Nasul", „Caleaşca," şi altele. Apoi schiţele teatrale: „Jucătorul", „Camera lacheului", „Procesul", „Dimineaţa unui om de afaceri".

O nuvelă admirabilă „Roma" a rămas neterminată.

Ceeace Puşchin înseamnă pentru poesia rusă, valorează Gogol pentru satira şi proza rusească.

C. SATEANU

Gloria nupţială

Este titlul culegerii de poeme a lui Gustave Zidler, care a obţinut, anul acesta premiul societăţii „Alliance nationale pour l'accroissement de la population française". Vă veţi întreba: ce rost are premierea aceasta a unui volum de poezii cu un premiu de... maternitate ? Şi totuşi o îndreptăţire există. Gustave Zidler este poetul natalităţii. Problema aceasta gravă el n'o tratează, nici ca un moralist, nici ca un sociolog, nici ca un economist ; ci ca un om al căsniciei, al căminului.

„La gloire nuptiale" — scrie Raoul Naroy în numărul pe Iunie al revistei „Les Amitiés Catholiques Françaises" — este un fel de epopee domestică, cântată de un bunic entuziast. Epopeea se deschide cu primirea, în noua familie, a tânărului ce se căsătoreşte :

Elle vous a compris.. Entrez chez vous cher hôte :
Nous vous ouvrons les bras comme au fils qu'on attend

Jurămintele sunt schimbate, uniunea contractată înaintea slujitorului lui Dumnezeu a devenit indisolubilă, copila va părăsi casa părintească pentru a merge în locuinţa soţului :

Ce matin a changé quelque chose entre nous ;
Tu restes notre enfant, mais on vous dit : „Madame".

Tânăra căsnicie se instalează, şi iată-i, soţ şi soţie, singuri, la masă, care în aceste împrejurări ia un aer de solemnitate :

Pieusement d'abord coupons le pain sacré...

Singuri? Nu, nu sunt singuri. Pătrunzând umbra nupţială, poetul vede împrejurul lor nenumărata cohortă a strămoşilor, cari se simt reînăscuţi în perechea care se iubeşte :

Et près du lit sacré, d'avance, les mains jointes,
Rouvrant des milliers d'yeux sur leurs postérités...
Il disent : Aimez-vous pour que nous revivions.
Dans votre ivresse, enfants, se réveillent et chantent,
Tendus éperdument vers le cri du berceau !

Şi iată, aşteptatul :

Le Père dans sa paume a soulevé l'enfant
Léger comme l'oiseau sur la branche du chêne :
Son coeur s'émeut, plus fier du devoir qui l'enchaîne
Le voici Père ! ô joie, ô chère inquiétude !
Pour la première fois il goûte à l'avenir ;
Et son nouvel orgueil du rang qu'il va tenir.

In felul acesta strămoşii înşişi sunt fericiţi, sunt mândri. Deacum înainte vocea naturii e satisfăcută, celula familiară s'a format şi nu-i mai trebue altceva decât să-şi urmeze evoluţia. Această nouă etapă o cântă poetul ; el cântă locuinţa, cu toate obiectele din ea, dela masă şi până la leagănul copilului şi în cele din urmă, soţia. Toate gravele emoţiuni, toate bucuriile sunt descrise în poeme de o frumuseţe remarcabilă. O parte interesantă, este aceea care pledează pentru plăcerea vieţii domestice, în teză contrarie formulei, pusă de un alt poet : „ah ! que la vie est quotidienne".

Cartea lui Gustave Zidler constitue o adevărată chemare la viaţă ; autorului se cuvine onoarea de a fi ridicat un pios monument gloriei familiei fecunde, în cele mai autentice tradiţiuni ale căminurilor franceze.

Iată dar pentru ce Gustav Zidler a luat premiul: „Alliance nationale pour l'accroissement de la population française !"

Cele din urmă zile ale Ţarismului

Se găsesc descrise într'un lung şir de scrisori intime, publicate în al paisprezecelea tom al „Archivelor Roşii" (Krasnîi Arkiv). Autorii acestor scrsiori sunt mai toţi monarhişti convinşi, prieteni ai familiei imperiale, cari au trăit viaţa de curte în lunile decisive ale anului 1916 şi cari în zadar au încercat să lumineze pe ţar şi să-l sustragă influenţelor nefaste. Prinţul Felix Iusupov, marele duce Dimitri Pavlovici, împreună cu soţia lui Rodzianko, născută prinţesă Galiţin conduceau clica dela curtea imperială, hotărît ostilă Alexandrei Feodorovna, care credea că prin uciderea lui Rasputin şi internarea ţarinei, dinastia va fi salvată.

Scrisorile d-nei Rodzianko arată, cu un plus de amănunte, agonia ruşinoasă a autocraţiei ruseşti. Iată un fragment convingător : „Felix ţi-a vorbit despre raportul lui Mişa (soţul ei) către împărat, scrie ea prinţesei Iusupov, la 1 Decembrie. Audienţa a durat o oră şi trei sferturi, şi de data aceasta totul a fost spus, cu îndrăsneală : intervenţia Alexandrei Feodorovna şi a lui Rasputin în afacerile Statului, ura pe care ambii o inspiră naţiunii, teribila situaţie a ţării în toate domeniile, inerţia guvernului şi mai ales, nemulţumirea care nu încetează de a creşte, în armată. Mişa a vorbit cu emoţie, cu căldură şi convingere. El, împăratul, a tăcut tot timpul, fuma şi-şi privea unghiile. Se spune că totdeauna manifesta o atare indiferenţă. Nu citea dările de seamă stenografiate ale Dumei sau Consiliului Imperial, nu voia să audă nimic, şi dacă Adunările legiuitoare îi trimeteau deputaţiuni, el nu le primea. După comunicatul oficial relativ propunerilor de pace ale Germaniei şi Austriei, toată lumea se teme că Rasputin nu-şi va da consimţământul. Totul e posibil. Ambasadorii Franţei şi Angliei s'au plâns lui Mişa că ei nu pot obţine audienţe, pe când Germanii, prin intermediul Alexandrei Feodorovna, se silesc să ridice pe ţar contra aliaţilor. Niciodată n'a trăit Rusia zile atât de negre şi niciodată n'a avut aşa de nedemni reprezentanţi ai monarhiei".

La 24 Decembrie, ea scrie aceleiaşi persoane, că nu vede scăparea decât în Dumă. „Cu toate tenebrele care ne înconjoară, cred cu tărie că vom ieşi victorioşi din lupta contra inamicului din afară şi din înăuntru. Sfânta Rusie nu poate pieri sub loviturile unei bande de indivizi nesimţitori şi mitocani; prea mult şi preţios sânge a fost sacrificat în cinstea şi onoarea Rusiei, pentru ca forţele diabolice să poată reuşi". Ura pe care o inspiră împărăteasa, scria ea încă dela 7 Ianuarie 1917, a luat astfel de proporţii, că viaţa ei este în pericol. Şi din nou se vorbeşte despre aceste forţe ale întunericului „care continuă, prin intermediul împărătesei, să apere destinele Rusiei, şi care vor duce-o către o pace ruşinoasă, separată." In aceeaş zi de 7 Ianuarie, Rodzianko a fost primit de Ţar: „când aduse vorba despre Ea, el îngălbeni şi nu zise nimic. Ea îi inspiră o astfel de teroare, încât ar fi incapabil să se sustragă acestei influenţe funeste".

In timpul acesta Rasputin a fost asasinat şi împărăteasa îngenunchia zilnic la mormântul lui, pe care-l găsea totdeauna plin de murdării. Câteva pasagii tipice dintr'o scrisoare dela 12 Februarie: „Am primit astăzi vizita unui ofiţer venit de pe front. Povesteşte că printre soldaţi iritaţia contra „acelor doi" (Rasputin şi ţarină) este extremă. Pe frontul dela Riga se spune deschis că ea protejează spionii germani, pe care comandanţii armatei, la ordinele ei, îi lasă în pace". D-na Rodzianko, atât de indulgentă cu Nicolae al II-lea, „le pauvre homme", îşi termină ultima scrisoare, spunând că nu numai împărăteasa e vinovată, dar şi „El, ţarul Rusiei, este mai criminal":

O singură scrisoare se raportează la perioada imediat posterioară revoluţiei: a tânărului Dimitri Pavlovici, exilat în Persia, către prinţul Iusupov, în care se condamnă iarăşi încăpăţânarea femeii care a adus catastrofa finală.

„Liluli" pe scenă

Cu prilejul aniversării de 60 de ani ai lui Romain Rolland, o asociaţie teatrală din Paris: *„La phalange artistique"* condusă de M-me Lara, a pus în scenă una din cele mai bune piese a autorului lui „Jean Cristophe". *Liluli* e considerată ca o piesă ce trebue citită, nu jucată. Liluli e numele Iluziei, nume uşuratec ce ascunde însă lovituri de trăsnet. Rolland combate în această piesă, apărută în 1919, ideile cari au fost altădată mari şi frumoase: religia, patria, onoarea, libertatea, arta — cari au ajuns azi nişte idoli ai trecutului.

Pentru a face să pătrundă în mulţime o serie de adevăruri privitoare la „idei" considerate sacre şi intangibile, Rolland le utilizează într'o ficţiune dramatică. „Liluli" cuprinde adevăruri cari înspăimântă pe cei mediocri, dar cari sunt menite să transforme mentalitatea gregară. Rolland a scris o dramă sprintenă, într'un ritm mlădios, într'o limbă atât de precisă şi de limpede încât gândirea e străvezie, directă, cu tot simbolismul personagiilor. Piesa e plină de spirit, de şarjă caricaturală, de imagini sezisante şi de acţiuni cari cer înadevăr o punere în scenă aproape imposibilă. M-me Lara a înlocuit figuranţii, mulţimile omeneşti, cu siluete cari se profilau pe pânza din fund ca umbrele din teatrul chinezesc.

Liluli, vrăjitoarea, îndrumează cu eternul cântec al iluziei şi al speranţei, mulţimea de pelerini cari urcă muntele, spre Ţara-făgăduinţei. Antiteza lui Liluli e Polichinelle, diform, obscen, batjocoritor, spectator sentenţios; el râde de mulţimea ce trece înaintea lui: şcolari, profesori, visători, ţărani, intelectuali — reprezentând fiecare câte o idee falşificată; trece turma pusă în jug şi în hamuri a Libertăţii, Egalităţii, Fraternităţii — poporul în drum spre idealuri inaccesibile. De cealaltă parte a muntelui, se perindă o altă mulţime, ce urcă spre aceiaşi culme. Credinţele acestor două mulţimi sunt aceleaşi; nu rămâne decât ca ele să fraternizeze, construind o punte de uniune deasupra prăpastiei care desparte pe „Gallipoulets" de „Hurluberloches" (numele satiric al Francezilor şi Germanilor).

Dar „Maitre-Dieu" apare travestit ca un negustor arab, însoţit de mica lui prietenă, o ţigancă mascată: Chiridi (Adevărul).

Diplomaţii şi şleahta „Bine-hrăniţilor", paraziţi ai Statelor, se adună în jurul lui Dumnezeu, strigând că ei nu vor ca Gallipouleţii să fraternizeze cu Hurluberloşii; ei încep să tragă sforile intrigilor, pregătesc un conflict şi puntea construită cu dragoste de către Muncitori, în loc să fie o legătură între popoare, devine un câmp de bătaie. Intelectualii slăvesc în faţa combatanţilor frumuseţile lumii de dincolo, şi îi îndeamnă să moară pentru Patrie. Liluli, dulcea iluzie, aleargă dela o tabără la alta: ea nu vrea nici o împotrivire. „Opinia publică", halucinanta zeiţă Llop'hi, înfrânge scrupulele popoarelor. Sărmana zeiţă a Adevărului e legată de tronul ei şi asistă de departe la luptă; ea e în paza Preoţilor şi Jurnaliştilor, neputincioasă să oprească pe cele două popoare, cari se prăvălesc în prăpastia Morţii.

Polichinelle, batjocoritorul, iesă din refugiul său; se crede singurul supravieţuitor — dar, deodată, lumea e sguduită din temelii — şi munţii, casele, oamenii, vitele se prăbuşesc peste el, îngropând pe acel care n'a ştiut să ia parte la suferinţa oamenilor. Aşezată peste dărâmături, Liluli, cu picioarele încrucişate, surâzândă, arătându-şi dinţii şi vârful limbii, îşi duce indexul la nas şi rosteşte sentenţios:

Un înţelept a spus:
Ca să faci pe şiretul
Şi să râzi de soartă — aşteaptă sfârşitul!

Un sfârşit catastrofal. Piesa lui Rolland, e satirică; un sarcasm nemilos, care nu lasă nici umbra unei speranţe de mântuire. Iluzia va conduce mereu noroadele (pe proşti şi pe intelectuali) spre aceleaşi idealuri false, ca să le lase apoi să se prăbuşească în lupte fratricide. Pentrucă nimeni n'are curajul de a striga Adevărul — şi mai ales de a trăi potrivit cu Adevărul....

A apărut
„Lectura" No. 74
— Floarea literaturilor străine —
SAIWA-TJALEM
De CARL MAY
Trad. de SOFIA NADEJDE
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

LITERATURA SUEDEZA

Ellen Key

Desnădejdea femeii părăsite, moralitatea căsătoriei, într'un cuvânt problema etico-socială a căsniciei şi, s'ar părea. utilitatea ei într'o societate viitoare, — sunt desbătute cu seriozitate excepţională în argumentaţie şi cu necesara pricepere psihologică de scriitoarele scandinave. O face Sigrid Undset (în „Jenny", şi în „Kristin Lavransdatter") şi o face Amalia Skram (în „Constance Ring") — în Norvegia; dar o adânceşte cu amploare de doctrină sistematic susţinută, scriitoarea suedeză Ellen Key.

In „Despre dragoste şi despre căsătorie", problemelor sociale referitoare la raporturile dintre bărbat şi femeie, autoarea le indică adesea soluţiunile cele mai neaşteptate şi mai îndrăzneţe. E, în această direcţie, lucrarea capitală a feminismului.

Pe tărâmul politicii culturale, Ellen Key a desfăşurat cu atitudine dârză şi consecventă o neîntreruptă activitate de cucerire a spiritelor contimporane de partea ideilor sale revoluţionar de cutezătoare. („Război, pace şi viitor",, „Despre dreptul de proprietate al femeii şi emanciparea ei de puterea bărbatului", „Cauzele reacţiunii", „Individualism şi socialism", „Atot-biruitorul", etc.).

In jurul acestei scriitoare s'au grupat militantele feminismului şi proletariatul. Essaystă, profesoară, jurnalistă, conferenţiară, — autoarea „Psihologiei şi a logicei femenine" duce o vajnică luptă pentru afirmarea idealului absolut al unei desăvârşite moralităţi sociale.

Pentrucă însă chestiunea nu trebuie pusă izolat, ci ataşată strâns de un alt fenomen social primordial: copilul, — vom cerceta problema căsătoriei odată cu arătarea principalelor idei înscrise în „Secolul copilului".

Din paginile acestei minunate lucrări pedagogice vom putea desprinde, după cum şi prefaţa cărţii ne-o spune, o înţelegere deplină şi intimă a naturii copilului, a mişcărilor nesigure, timide ale inteligenţei sale, a aspiraţiunilor lui nedefinite şi a sguduiturilor neaşteptate pe cari le'nregistrează.

Ellen Key ne înfăţişează aci, în toată bogăţia imaginaţiei sale, evoluţia armonică a acelora care deţin viitorul rasei, prosperitatea şi gloria de mâne a naţiunii. Trebuie reformată nu numai educaţia copilului dar dezechilibrul generaţiei actuale trebuie combătut la origină: mama trebuie învăţată să trăiască pentru copiii ei. Trebuie infiltrată fetelor dragostea, respectul pentru forţele misterioase prin cari se va manifesta într'o zi celălalt mare mister: copilul....

Şi e semnificativ categoricul acestor deziderate atât de întemeiate sub raport sufletesc şi educativ.

Femeia nu trebuie să muncească în afară de gospodăria ei. Munca de uzină şi ori ce alt efort tind să-i epuizeze prematur isvoarele de vitalitate. („Abuzul de puterile femeii").

Ellen Key tinde la crearea idealului nitzscheean: supraomul, apoteozarea individualităţilor.

Discipol al lui Rousseau, Ellen Key are o imensă încredere în bunele instincte ale omului. Inferioritatea acestor instincte faţă de celelalte provine din influenţa nefastă a educaţiei, aşa cum e înţeleasă azi.

Pătrunsă, cu tot misticismul ei septentrional, de acest cult al forţei individuale independente, pe care literatura scandinavă atât de des îl manifestă, ea atinge problemele sociale şi psihologice cu o ciudată originalitate.

In capitolele special consacrate copilului, se poate urmări cu uşurinţă planul cu totul special stabilit de autoare pentru studiile din şcoală, raporturile dintre anotimpuri şi diferitele materii ale programului, marea libertate lăsată sburdălniciilor în orele de recreaţie, condamnarea absolută a ori-cărei intervenţii din partea oamenilor mari în jocurile sau în certurile copiilor, — în sfârşit, teoriile anume expuse de Ellen Key relativ la învăţământul religios care trebuie înainte de toate — socoteşte ea — să fie debarasat de „minciuna religioasă", baza şi refugiul ipocriziei.

Toate chestiunile tratate în această carte sunt de-altminteri chestiuni vitale. Sunt acelea cari preocupă cu deosebire spiritele impresionate de conflictul brutal dintre necesităţile imediate ale vieţii, lupta pentru pânea zilnică deoparte — şi, de partea cealaltă, menţinerea legăturilor celor mai utile vieţii sociale: căminul, traiul în familie, echilibrul moral şi fizic al individului.

Familia preconizată de Ellen Key trebue să conţină însă, un element esenţial: simpatia naturală dintre persoanele care vor s'o întemeieze.

Simpatia naturală va duce totdeauna la unirea fiinţelor celor mai perfecte şi din unirea aceasta rasa nu poate decât câştiga. Desbrăcaţi-vă de convenţionalismul falsei pudicităţi şi copiii voştri vor fi fiinţe puternice, sănătoase la minte şi la trup.

Cei care sunt învinşi în lupta pentru existenţă sunt aceia pe cari instinctul dragostei i-a împins către indivizi rău înarmaţi pentru această luptă.

Va veni o vreme când copilul va fi considerat ca ceva sfânt, chiar atunci când părinţii se vor apropia cu sentimente profane de misterul vieţii, va veni timpul când sfântă se va socoti orice maternitate, când va fi consecinţa unui profund sentiment de iubire şi va provoca profundul sentiment al datoriei.

Atunci copilul care va primi viaţa de la părinţi sănătoşi şi uniţi prin dragoste, şi care va fi crescut în înţelepciunea iubirii, va fi declarat „legitim" chiar dacă părinţii lui s'au unit liber.

Şi unirea aceasta nu va putea fi privită ca imorală decât dacă va fi prilejul unei înjosiri mizerabile.

Atunci, cel ce va fi fost născut dintr'o căsnicie din care amorul lipsise, din greşeala părinţilor, va fi bântuit de-o maladie trupească sau spirituală, va fi privit ca „bastard" chiar dacă părinţii lui vor fi fost uniţi de însuş papa în biserica Sfântul Petru.

Morala devine astfel o morală a caracterului, o morală care se leagă intim de natura sentimentelor.

Teoriei acesteia, care sub aparenţa utopiei aduce un mare adevăr în discuţie, — i s'a închinat cu rar devotament Ellen Key.

Desigur, protestele ridicate împotriva-i n'au fost puţine şi au fost purtate cu o excepţională brutalitate de ipocrizia contimporanilor.

Cu moartea scriitoarei, fără posteritate militantă, ideologia aceasta cu puternice rădăcini de intelectualitate, a fost definitiv condamnată uitării spre satisfacţia completă a convenţionalismului, atotstăpânitor în lumea modernă.

AL. N. BIAZ

ÎNSEMNĂRI

Propagandă culturală

Citesc într'o gazetă o corespondenţă basarabeană, desnădăjduită de puţinul ce se face pentru o propagandă-culturală în provincia de peste Prut. De bună credinţă, corespondentul cerşeşte solicitudinea actorilor şi a „cărturarilor" pentru sufletul întunecat al fraţilor acelora fără noroc cari n'au ajuns să trăiască deplina lor desrobire. Şi scrisoarea pomenită încheia cu o chemare străruitoare adresată mai ales „cărturarilor" de a „descăleca (vedeţi sunt expresiile consacrate!) în orăşelele acelea pierdute şi uitate ale Basarabiei, în satele acelea mai depărtate de noi de cât cine ştie ce colţ de lume, de care ne leagă toate minunile civilizaţiei moderne, şi de a le aduce ceva din lumina sufletului lor de „aleşi".

Corespondentul basarabean al gazetei e un naiv; atât de naiv încât poate crede în utilitatea acelor turneuri —oficiale sau mai puţin oficiale.— menite în stilul iniţiatorilor. mai mult sau mai puţin desinteresaţi, „să desăvârşească „unificarea sufletească", „să arate minorităţilor că există o cultură românească", etc., etc.

Nu ştiu cine a dat ideia acestor turneuri— de actori sau de scriitori—dar îmi închipui că a fost un om practic: şi-a dat seama că era aci o vână de exploatat şi nu s'a înşelat.

In adevăr, rând pe rând —dela războiu încoace — provinciile alipite, şi uneori chiar vechiul regat—au fost cutreerate de trupe de teatru, subvenţionate mai mult sau mai puţin generos—(după inima celui ce distribuia fondurile) şi puse în serviciul onorific al trâmbiţatei „propagande culturale". Astfel, paşnicii cojocari sau negustori de vite din vre-un potolit târg ardelean, aduşi la teatru cu bilete impuse de poliţie—poliţia, această protectoare indicată a artelor— putură savura. din graţia purtătoare de grije a Statului, morala sănătoasă din „Adriana cu ori ce preţ", a lui Louis Verneuil sau din „Nu te tot plimba goală" a lui Feydeau. Şi asta, în cazuri fericite: căci dacă se nimerea ca iniţiatorul să fie animat de sentimente exclusiv patriotice, publicul trebuia să aplaude producţii strict naţionale ca de pildă „Moştenirea dela răposata". Bietul spectator nu prea era de invidiat, trebue s'o recunoaştem.

(Ingenioasa instituţie a „propagandei culturale" a făcut—timp de câţiva ani—fericirea unei simpatice companii de operetă, astăzi descompusă... ca şi parte din vechii — o! cât de vechii! — ei membri).

Scriitorii — aceşti fraţi gemeni ai actorilor, priviau cu jind la mana revărsată asupra trupelor de teatru (precum astăzi jinduesc beneficiile cârnăţarilor din Moşi). De aci, n'a trebuit decât un pas pentru a-i mâna şi pe ei pe calea mănoasă a „propagandei culturale". S'au înjghebat atunci turneurile din anii trecuţi ale „cărturarilor" (se numeşte „cărturar" un om care face cărţi, nu acela care le citeşte), cari au „descălecat" în diferite centre provinciale, spre fericirea amatorilor de autografe şi de curiozităţi literare. Marele scop urmărit fu atins, când d. Dragoslav citi una din desăvârşitele sale creaţii, iar d. Mircea Rădulescu recită vreunul din poemele sale eroice, etc., etc.

Uneori venea la şezători şi câte un scriitor veritabil care, prin prezenţa lui desinteresată dădea autoritate cabotinilor să se prezinte la Casieriile Ministerelor şi ale tuturor felurilor de Instituţii.

Partea interesantă era banchetul— în stil solemn—cheful, mai pe româneşte, care încheia—foarte potrivit—acea „măreaţă manifestare a culturei româneşti".

Pe cât se pare, Basarabia a fost ferită până astăzi de spectacolele acestea. Şi nefericirea ei e mare. Să sperăm că un guvern generos îi va purta şi ei de grijă.

Liga Culturală

Mai există. Dovadă e că a ţinut un congres şi a dat un banchet. „Mănânc. deci exist". In adevăr, „Liga Culturală" mai există.

La ce? De ce? Ca ce? Şi pentru ce? cum spunea un cântec foarte popular din timpul războiului.

Am răsfoit gazetele, dar n'am putut să aflu. Mister.

Se pare că atunci când s'a înfiinţat „Liga" avea un scop (altfel nu-mi închipui ca ce se mai înfiinţa!) Şi în vederea scopului acela, s'a luat obiceiul ca „Liga" să strângă bani prin cotizaţii şi colecte publice. Astăzi, împrejurările au făcut ca scopul de atunci să dispară, prin unirea provinciilor surori. „Liga" însă continuă să existe, în virtutea inerţiei şi în virtutea aceleiaşi inerţii strânge mereu bani (poate e şi subvenţionată).

„La ce oare?" mă întrebam nedumerit, urmărind cu privirea evoluţiile licienilor şi şcolăriţelor cari vânau generozitatea publică pe străzile oraşului meu de provincie, la diferite zile solemne ale anului. Şi nu găseam mulţumire curiosităţii mele.

Acum însă ştiu. Trebuesc bani pentru congrese şi respectivele banchete. **Definiţie** „Liga Culturală" e o asociaţie care strânge bani ca să poată ţinea un congres urmat de banchet. — **Manuel Menicovici.**

Teodor Şerbănescu

Un grup de admiratori şi foşti prieteni au comemorat, zilele trecute, împlinirea unui sfert de veac dela moartea poetului Theodor Şerbănescu.

Poezia lui Theodor Şerbănescu, ca şi aceea a lui Bolintineanu, a fost strâns legată de viaţa poetului, a reflectat o epocă, a fost poezia epocii lui. Continuator în linie dreaptă a lirismului lui Eliade, Bolintineanu şi Alecsandri, contimporan cu Eminescu, poezia lui, mai mult decât poezia acestuia din urmă, a găsit mare răsunet în epoca vieţii sale. Mihail Eminescu începe doar a fi înţeles începând cu epoca actuală. Dar poezia lui Theodor Şerbănescu a trecut numai în istorie.

Cu o sensibilitate delicată, fără largi avânturi sufleteşti, lirismul poetului a rămas la cercetarea temelor cunoscute din poezia înaintaşilor: cântecul de iubire, romanţe — cu puternice influenţe din Heine, — şi meditaţia lamartiniană (Noctu), sau chiar inspiraţia anacreontică, care culminează în versurile din „Lumea dela pol la pol":

> Fă-mă sclavul tău oricât,
> Infăşoară-mi după gât
> Lanţul cald, şi alb şi moale
> Al braţelor tale goale.

Iată, dintr'un volum de 340 pagini, scos în 1902 de T. G. Djuvara, — un model de poezie, din care se vede toată esenţa lirică a acestei poezii:

UMBRA

> Şi pentru ce mai fug de tine?
> Şi când lipseşti, de ce te cat?
> Ah! nu eşti tu oricând în mine,
> Cu dorul meu nealintat?
>
> Dar când lipseşti, pornesc spre tine
> Ca vas gonit de aprig vânt,
> Parcă n'ai fi etern în mine,
> Ori unde eşti, ori unde sânt!
>
> Şi-apoi când pot privi la tine,
> Mă'ntorc şi plec, şi plec oft
> Parcă plecând nu vii cu mine
> Tu, umbra tristului meu gând
>
> In cartea oarbelor destine,
> Pe semne astfel mi-a fost dat:
> Când te-oi vedea să fug de tine.
> Şi când lipseşti, eu să te cat.

A. M. Feodorov

Alexandru Mitrofanovici Feodorov, autorul amintirilor despre Corolenco publicate în acest număr, aparţine acelei pleiade de scriitori ruşi din ultimele trei decenii, care s'au distins pe terenul literaturii cam în ordinea următoare: Andreev, Gorki, Cuprin. Bunin. Feodorov, Iuşchevici, etc.

Ne-am asigurat colaborarea d-lui Feodorov, care se găseşte acum la Praga şi care ne va trimete regulat scrieri inedite.

Heinrich Mann

Heinrich Mann aduce în opera lui o notă personală de intelectualitate şi de crudă ironie. Ca şi fratele său Thomas Mann, el vine în literatura germană cu un cult exclusiv al artei, cu vigoare, adâncime şi generozitate. Primele sale romane nu-s decât aplicaţiuni şi studii de stil. Lucrările de maturitate, însă, se disting printr'o preocupare psihologică. A scris romane de parodie: „Profesorul murdărie", „Supusul", „Zeiţa sau cele trei romane ale prinţesei Assy"; romane experimentale: „Oraşelul"; nuvele: „Artiste", „Inima, Dimineţi furtunoase", „Tinereţe", etc... Fiind unul din purtătorii steagurilor pentru izbânda idealului proletar, — a scris drama: „Madame Legros", în care se evidenţiază spiritul lui revoluţionar. Prozator cu imaginaţie constructivă, eroii lui sunt gândiţi actele lor sunt firească consecinţă a experienţei psihologice: în ultimul timp a trecut dela naturalismul primelor lucrări la expresionism.

Amploare, avânt şi sentiment — acestea sunt atributele permanente ale operei lui H. Mann.

Trecând peste zăgazurile formei tradiţionale, Mann trece peste atitudinea obiectivă de romancier: criticul, omul politic, ideologul şi artistul autocenzurează faptele şi-şi judecă eroii. Caricaturizarea personagiilor, care capătă în literatura germană de azi locul cel mai înalt în compoziţie, are în H. Mann un mare virtuos.

Revoluţia franceză, şi ofranda publică

După marea revoluţie franceză dela 1789, finanţele publice fiind secătuite, se lansară liste de subscripţii pentru refacerea naţională. Pierre Léon-Gauthier scrie în „Mercure de France", că entuziasmul era general; toată lumea, dela copilul din şcoală şi până la omul cel mai bătrân, alergau şi-şi depuneau banii, bijuteriile şi alte obiecte de valoare. Toate categoriile de profesionişti, lucrători şi meseriaşi, depuneau ceeace li se părea mai demn pentru a creşte finanţa publică. Un agricultor din Chartre dădu 35 chintale de grâu; un cetăţean din Arras, şef de şcoală veterinară, îşi dădu cele 4 medalii de aur, căpătate în timpul activităţii lui, ca premii a succeselor sale academice, împreună cu 120 de exemplare dintr'o lucrare a sa asupra livezilor artificiale. Un moşier din Périgord a oferit o întreagă pădure, al cărui lemn îi părea propriu construirei corăbiilor. Domnişoara Scott, profesoară de limba engleză, se oferi să dea lecţii gratuite la 60 de fetiţe, câte una din fiecare district. O femee de moravuri uşoare, scria comitetului însărcinat cu strângerea ofrandelor: „Inima mea a fost făcută ca să iubesc, şi, iubind am strâns o mulţime de lucruri, pe care vi le dau ca omagiu patriei. Ar fi de dorit ca exemplul meu să fie imitat de toate tovarăşele mele".

Entuziasmul care domnea pretutindeni, se manifesta însă din ce în ce mai curios. Un spaniol, în vârstă de 71 ani, îşi manifestă patriotismul într'un fel cu totul orginal, la care participă toţi membrii familiei sale. Iată tabloul distribuţiei darurilor:

Tatăl şi mama: Mathieu Deschamps, dragostea lui; Angélique de Béla, o inimă sinceră.

Copii: Joseph-Antoine Deschamps, o baniţă de grâu; Cécile de Mendélibar, o baniţă de porumb; Joseph-Xavier Deschamps, o gâscă, Maître Vincent Deschamps, două găini.

Nepoţii: Manuel-André Deschamps, două borcane cu dulceaţă; Gasparite Deschamps, o pereche de porumbei.

Nepoţi după mamă: Eusèbe Yzagnane, douăsprezece ouă.

Servitorii: Jean Lhopital, o oală cu lapte; Cathalin de Luart, două pere; Michel Inchonnalde, un coş cu flori.

Desigur, lucrurile au fost vândute şi banii vărsaţi în vistieria comună.

Loti şi Aziyaéd

Iată a treia aniversare a morţei lui Pierre Loti, la care s'a asociat şi Academia Franceză, primind în ziua de 10 Iunie, pe succesorul marelui poet al Amorului şi al Morţei. Albert Besnard, noul academician, şi Louis Barthou, au glorificat în termeni mişcători şi elogioşi, cu tot talentul şi din toată inima lor, pe marele scriitor al „Pescarului de Islanda" şi al atâtor capodopere. Şi după această ceremonie oficială, după această apoteoză, familia şi credincioşii prieteni ai lui Loti au făcut, ca în fiecare an, un pios pelerinagiu la umila locuinţă din tăcuta insulă Oléron, unde repauzează, din 16 Iunie 1923, rămăşiţele marelui scriitor, aproape în acelaş timp când, la depărtare de două mii de kilometri de Franţa, la Stambul, alţi prieteni ai maestrului, prieteni turci, au mers, cu acelaş devotament, să se roage la mormântul Aziyadé-ei, mica sclavă circasiană.

In noaptea de 23 spre 24 Iunie 1923, povesteşte Gaston Mauberger în „Figar olittèraire", Loti, răpus de boală, avu câteva momente de linişte şi deplină lucididate. Atunci ceru să i se aducă corespondenţa, printre care găsi şi o scrisoare dela Claude Farrère, întors din Turcia. Iată textul ei:

„Eri, m'am întors din Turcia, după o călătorie de o lună de zile. Am venit repede, ca să mă achit de un comision cu care m'au încărcat Turcii: „Spune-i că-l adorăm totdeauna, îl venerăm, şi că el este, toţi o ştim acum. salvatorul nostru". Aci, în plicul acesta, am adăogat trei flori depe mormântul pe care-l ştiţi. Trei Turci pioşi: poetul D... doctorul N... şi M. E... m'au condus în secret acolo şi m'au însărcinat să vă spun că ei se vor aduna acolo, în fiecare an la 17 Iunie, în pios pelerinaj, şi că vor întreţine mormântul ei şi fiii lor după ei, în mare secret, totdeauna..."

Aceeaşi consolare o cuprindeau şi scrisorile primite în acelaş tip dela M. E..., poetul D..., şi doctorul N...

„...Piosul pelerinaj se inoeşte în fiecare an, la 17 Iunie, şi mormântul care ocupă locul de frunte în inima celui mai mare om al secolului, nu va fi părăsit niciodată. Corpul Aziyadé-ei este astăzi ţărână. Dar numele ei rămâne posterităţii şi acest mormânt mic şi singuratec simbolizează legătura de prietenie care ne uneşte, cu cel mai bun prieten al nostru şi cu marea republică franceză..."

Loti citi, ochii i se înseninară, apoi îl podidiră lacrimile. Mormântul Aziyadé-ei, fetiţa din munţii Circaziei şi eroina celei dintâi lucrări literare, care-i poartă numele, — era salvat.

Amorul lui George Sand

Un curios fragment inedit din jurnalul intim al scriitoarei franceze George Sand, publică Emile Henriot în „Le Temps", fragment în care se tratează amorul ei cu Alfred de Musset. Fragmentul datează din Noembrie 1834, din perioada dureroasă care precedă ruptura defitivă din Martie 1835.

„Nu mă mai iubeşti, nu mă mai iubeşti, — scrie ea. Eram bolnavă, aseară, când ai plecat, ai văzut-o bine şi totuşi, ai plecat. Ai făcut bine, erai obosit. Dar astăzi, nici un cuvânt. Nici n'ai trimis măcar pe cineva să afli ce fac. Am crezut că vii şi te-am aşteptat, minut cu minut, dela orele 11 dimineaţa, şi până la miezul nopţii. Ce zi! Fiecare lovitură de clopot mă făcea să tresar. Oh! dac'aş putea să mor! Tu mă iubeşti ştiu, cu simţurile tale, eu te iubesc mai mult; eu n'am iubit pe nimeni şi niciodată nu te-am iubit în felul acesta. Eu te iubesc cu tot sufletul meu, cum de sigur că tu nu mă iubeşti. Ţi-am scris aseară un bilet, la care nu mi-ai răspuns. Unde eşti, prietene! Vai! s'a sfârşit; nu mă mai iubeşti de loc. Ştiu că m'ai urî mai mult dacă-şi rămâne aici. Vrei să plec. Mi-ai spus în noaptea trecută, cu un aer de neîncredere: Ei, n'ai să pleci! Tare eşti grăbit. Fii liniştit; peste patru zile plec şi nu ne vom mai revedea. Iartă-mă că te-am făcut să suferi şi fii răsbunat: nu-i cineva pe lume, mai nenorocit ca mine!..."

Intr'un alt fragment autoarea face aluzie la aventura ei cu Pagello, în Italia, lucru care ar fi supărat pe Musset foarte mult.

„Da, te-am înşelat; mă aflam acolo între doi bărbaţi; unul îmi spunea: Revino la mine, îmi voiu repara greşelile, te voiu iubi todeauna;... şi altul îmi spunea încetişor, la ureche: fii atentă eşti a mea, el n'are să se mai întoarcă. Ah, biată femee, biată femee, dece n'am murit atunci?..."

Când ai iubit un om, spune cineva, e foarte greu să mai iubeşti pe Dumnezeu. Ceeace, în cazul lui George Sand, s'ar putea traduce prin: Când ai iubit pe Musset, e foarte greu să-l uiţi.

Karl May

S'a născut la 1842 în Saxonia. A fost întâi puţină vreme institutor, se dedică însă curând carierii literare. A făcut călătorii întinse, şi, în legătură cu acestea, a scris un mare număr de romane şi povestiri de călătorie, de aventuri şi de vânătoare, pline de peripeţii aventuroase şi captivante. Poartă pe cititor, când la Pol, când la tropice, şi are într'un grad înalt darul de a evoca peisagiile şi oamenii, de a creia tipuri caracteristice pline de viaţă şi de farmec, de a reda felul de trai, datinele şi psihologia populaţiilor băştinaşe, de a înoda o acţiune încărcată de varietate şi episoade emoţionante, şi adesea ori hazlii.

A trăit înainte de războî în Dresda-Radebeul.

Nuvela sa **„Saiwa-tjalem"** care a apărut în ultimul No. (74) al **„Lecturei"** şi care iniţiază în chip atât de măestrit în viaţa bizară şi atât de puţin cunoscută a Laponilor, face o dovadă elocventă a talentului lui Karl Max, ca povestitor interesant, instructiv şi amuzant.

MĂRUNTE

— Academia Română a decernat, în actuala sesiune, următoarele premii literare: Al. T. Stamatiad: Poezii; Leca Morariu: De ale lui Creangă şi Troada; St. Cacoveanu: Fabule.

Curiozităţi

Conţi papali

Papa l'a ridicat pe fratele său Fermo Ratti la rangul de Conte al Statului Papal.

Aristocraţii din Roma clericală se arată nemuţumiţi, deoarece dela Leon XIII şi până astăzi, nici un papa n'a uzat de acest drept istoric pentru a conferi un titlu de nobleţe unei rude papale.

Problemă ultra-modernă

Cavoul celebrului anarhist-comunist rus Bacunin se află la cimitirul din Berna. Acest cimitir se desfiinţează, şi rudele sau admiratorii morţilor înhumaţi acolo sunt preveniţi ca într'un anumit termen să-şi mute rămăşiţele pământeşti ale celor scumpi lor, într'un alt loc.

Cum partidul comunist rus se consideră urmaş în parte şi al lui Bacunin, chestiunea a fost ridicată chiar la conducerea partidului: Bacunin să fie adus în Rusia, iar oraşul Nicolaevsc din Siberia Orientală, de unde Bacunin fugise prin China, Japonia şi America în Europa, să fie numit „Bacuninsc".

Contra acestor proecte s'a ridicat însă o puternică opoziţie din sânul conducerii partidului comunist, care cere ca mai întâi de toate o comisiune specială să alcătuiască o declaraţiune de principii: dacă o analiză marxistă a teoriilor şi faptelor lui Bacunin permite ca el să fie proclamat comunist — mai mult decât anarhist. In caz de o constatare negativă, Bacunin să rămână, deci, la Berna şi rămăşiţele lui să fie arse laolaltă cu celelalte.

Costul genelor

Paderevschi îşi preţueşte mânile, iar Ana Pavlova— picioarele care sunt asigurate cu milioane de franci pe la diferite societăţi. Ce înseamnă un Paderevschi fără mâni sau Pavlova fără picioare? Insă amândoi ar putea să se lipsească de... gene. O artistă de cinema din Paris îşi câştiga onorarii mari mulţumită genelor sale absolut excepţionale. Deoarece însă servirea „Marelui Mut" cere jertfe, i s'a întâmplat artistei să-şi piardă o geană într'un accident cu explozie din chiar atelierul casei unde juca un rol. Ochiul n'a suferit, însă geana arsă era pierdută.

După acest accident, Casa de cinematograf a concediat pe artista fără geană. Fata şi-a evaluat atunci geana arsă în explozie la suma de 20.000 franci. Comisiunea de evaluare dela tribunal s'a indignat: Preţul de piaţă al genelor nu poate fi atât de mare, când se ştie că orice institut de înfrumuseţare din Paris vă furnizează oricâte gene doriţi.

La evaluare, avocatul fetei a citat operele poeţilor persani, care compară genele fetelor cu jungle dese şi umbroase, din care se uită însuşi norocul sau moartea.

Avocatul casei de cinema, constatând faptul că i-au mai rămas fetei din geana-i distrusă vre-o 20 de fire de păr, a strigat patetic: —„20.000 franci pentru 20 fire, adică câte o mie de franci pentru un fir—e prea de tot!"... Judecătorii au luat totuşi partea poeţilor persani, şi artista a câştigat procesul.

Preţul coastelor

In 1917 o artistă de operă din New-York, d-na Shuhmann-Heynk a fost victima unei ciocniri: un vagon de tramvai, lovind automobilul artistei, i-a rupt trei coaste Intentând proces societăţii tramvaelor, d-na Schuhmann a cerut 90.000 dolari despăgubire, de oarece din cauza accidentului a renunţat dela 1917 încoace la 23 angajamente teatrale. Procesul a durat opt ani şi s'a isprăvit nu tocmai favorabil pentru àstistă: nu i s'a adjudecat decât 3750 dolari, adică câte 1250 pentru fiecare coastă.

Preţul schilodirii sub regele Hamurabi

Regele asirian Hamurabi care a trăit cu 3000 ani înainte de Hristos, a întocmit un tarif pentru cele mai variate cazuri de schilodire neintenţionată: pentru o mână ruptă vinovatul plătea doi boi şi trei măgari; capul spart preţuia numai un bou şi doi măgari, etc.

Zborul păsărilor şi Leonardo da Vinci

Enrico Facio din Geneva a descoperit un mic manuscris din trei foi scrise cu mâna de Leonardo da Vinci, care lipseauu în originalul operei sale asupra zborului păsărilor. Astfel, biblioteca din Torino şi-a complectat manuscrisul marelui italian, aflat acolo de vre-o trei sute de ani. Cele trei foi conţin principiile de mecanică şi geometrie, din care se vede că Leonardo a fost un adevărat precursor al lui Gallileus.

Nevasta lui Kemal

Halid-Edib-Hanum, nevasta divorţată a lui Kemal-Paşa nu e lăsată să plece din Turcia în Europa. Turcii se tem că ea va critica sistemul politic al fostului ei bărbat, şi nu-i dau paşaport, deşi un număr de societăţi feministe din America şi Anglia au invitat-o pe Hanum să ţină o serie de conferinţe, iar editorii americani i-au cumpărat o carte scrisă asupra problemelor feministe.

Piramide în Mexic

Tomas Hann, un arheolog englez, a descoperit după toate probabilităţile locul unde primii „conquistadori" spanioli ai Americei au ascuns tot aurul luat din temple şi din tezaurul vechiului stat mexican. Se ştie că nici o sumă în aur n'a fost trimisă în secolul al XV-lea în Spania, deşi cuceritorii Mexicului au adunat acolo cantităţi fabuloase. Hann a descoperit în munţi ruinele unui oraş mexican „Maia", având şi un tunel de 6 kilometri lungime. Peste zece piramide mari se mai văd prin vârfurile pomilor unei întinse păduri milenare, care ascunde ruinele. Aici, undeva, după toate indiciile istorice, se află ascuns primul tezaur al Americei.

ANUL VII. — No. 292

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 18 Iulie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888-1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Impresii de călătorie *)

Această carte prețioasă este o convorbire într'o formă încântătoare, plină de idei, amuzantă, prezintând problemele cele mai abstracte preschimbate în artă desăvârşită. E un izvor de interese variate şi de plăcere estetică superioară.

Nicăieri nu se deslușește mai bine calitatea talentului lui Jean Bart ca în relațiile sale de călătorie. Peste Ocean, dezbrăcat de romantismul vremii şi al vârstei autorului, care îngreuia oarecum „Jurnalul de bord", are un orizont impunător. Observația e adâncită de curiozitatea inteligentă a unui mânuitor de idei, iar realismul a devenit acea dorință pasionantă de a prinde puterea inefabilă a ideii în forma concretă acea sforțare de a stăpâni materia pentru a scoate din ea aspectele nenumărate ale inteligenții, fața multicoloră a problemelor sub care ni se prezintă lumea şi viața, ce e izvorul adevăratei originalități în artă.

Din clipa plecării, suntem puşi sub stăpânirea acelui simțimânt de măreție şi taină îngrijitoare ce se desprinde din concurența nebună a marilor companii transatlantice. „Nemțişorii sclivisiți cu capul de păpuşă", „Englezul cu liniile dure ale feței sale patrate", care studiată tăcut şi răbdător rețeaua întinsă de rivală pe fața pământului, Japonezul care ne arată rânjind ceasul Națiunilor, dintre care Franța e la orele şase seara, Anglia la patru după prânz, Germania singură în dimineața vieții, — toți ne înfățişează grijile

Jean Bart

de viitor, şi problemele abstracte ale politicii mondiale în imagini obsedante până la halucinație.

Momentele călătoriei se desprind şi se adună în jurul celor mai pasionante chestii de etică, sociologie sau moravuri, întrupându-se în grupuri şi personalități reprezentative până la simbol.

Iată-l pe primarul Filadelfiei la sărbătoarea națională americană, cu înfățişarea sa de leu bătrân, strâns în redingota până la genunchi, vorbind de democrație şi libertate pe tonul predicatorului biblic, spre a termina cu o francă declarație de cosmopolitism, care se acordă totuşi atât de bine cu tot ce e esențial american şi profund național în sufletul acestui original apostol.

Pe suprafața lucie a sufletului latin concepțiile şi moravurile americane se răsfrâng fără să-l pătrundă. Italienii şi Spaniolii le resping cu o critică rece şi tăioasă, pe când sufletul complicat şi înțelegător al lui Jean Bart caută să le răsfrângă în toată bogăția lor atât de străină, totuşi, sufletului său de om din lumea veche.

Priveliştea din catul al optsprezecelea de la Chicago, care umple de admirație pe American, este o pildă tipică a felului în care Jean Bart caută să prindă aspectele diverse ale lumiii în sufletele şi mai diverse a neamurilor cu care vine în atingere. Pretutindeni din frământarea împestrițată a mulțimei anonime es la iveală imagini de o frumusețe picturală, trecând o clipă pe dinaintea sufletului nostru încântat şi dispărând apoi în abisul necunoscut.

In capitolul „Emigranții" de pildă: „O femee rumănă şi zdravănă — tip de Siliştească — cu picioarele goale pe puntea de lemn, stă rezemată de o balustradă c'un copil la sân. Dolofanul, pentru că scăpase sfârcul țâței, ne privea încruntat cu ochii lui negri ca două mure coapte. Un băețaş mai mare dormea dus având drept căpătâi o căciulă mițoasă". Imagina aceasta patriarhală a oamenilor de la noi pe fondul acela al vasului de emigranți este de un efect fără pereche.

Informația, anecdota, pitorescul, dau în fie ce clipă scăpărări noi de lumină asupra lucrurilor şi oamenilor ce ne sunt înfățişați.

Ceia ce ține în picioare atâtea tipuri şi le face să pară mai adevărate de cât înşişi oamenii sunt ideile. Jean Bart nu se teme să le întrebuințeze în crearea tipurilor sale. El este convins că cu cât va întrupa mai multe idei în personagiile sale, cu atât vor trăi o viață mai intensă şi se vor ridica la adevărata poezie. De aceia dă impresia unui convorbitor neîntrecut şi rămâne în acelaş timp un creator de imagini, un evocator de viziuni plin de poezie.

Ştie să evoace trecutul cu o mică anecdotă istorică, creiază atmosfera şi sentimentul propriu acestei sălbatice şi unice naturi a Statelor Unite, înțelege frumusețea şi poezia muncii în această țară a industriei şi a afacerilor şi, fără a se lepăda de cultul lumii noastre vechi, înțelege superioritatea acestei lumi tinere îndreptată cu totul spre prezent şi viitor.

Descrierile sale sunt notații precise, îl simți chinuit de nevoia de a găsi imaginea exactă, cuvântul unic ce trebuie să dea viziunea netă şi clară. De pildă în descrierea Niagarei, pe care nici o proecție şi nici o descriere nu m'a făcut să o realizez atât de bine ca descrierea din „Peste Ocean". Totuşi e în acelaş timp o evocare a atmosferei de mister îngrijitor şi măret care-i dă un farmec poetic de o mare putere.

Documentul ştiințific, discuția amănunțită, ilustrarea cu tot felul de apte curioase şi interesante pot sta alături cu pagini pline de poezie şi pitoresc, semănate cu imagini de o prețioasă strălucire, şi aceasta face în mare parte farmecul cărții lui Jean Bart.

Forma unei opere de artă este de sigur cu atât mai desăvârşită cu cât se mlădie mai mult şi exprimă mai credincios concepția creatorului, indiferent dacă ea cere formele cumpănite ale clasicismului sau violentările şi frământările simbolismului, a superealismului sau a mai ştiu eu cărei inovații a vremurilor noastre.

Totuşi o frază limpede ca cristalul, un ritm calm şi muzical, sobrietatea, lumina şi măsura din stilul acestui ales scriitor, pot fi privite ca o oază în care e o fericire divină să te poți odihni din când în când...

ISABELA SADOVEANU

*) Jean Bart (Eugeniu P. Botez): Peste Ocean. Edit. I. Brăteanu.

Vrajă

Ieşi din ape somn smolit,
Somn cât un dubas de mare, —
Frățioare!
Şi-ți învârte coada roată,
Şi-i afundă lotca 'ndată.
Ieşi din ape somn smolit...

Şapte solzi de mreană albă
Am să-i leg să-ți facă salbă
Salbă, albă,
Salbă bună —
Să sclipească viu în lună,
Să te apere de el,
De cârligu-i de oțel
Şi de rele,
Şi de iele,
Şi de lună şi de stele.

Ieşi din apă stimă rea,
Cu priviri de-argint de stea;
Strigă: Om! şi va cădea
Din adânc,
Din buturugi, —
Fugi!
Unde-s plânsete de țâne
Mai la vale,
Unde râul
Saltă, fierbe 'n rotocoale

Cazi din lună, vârcolac,
Făt de drac.
Suge-i maică, inima
Cum mi-a supt-o el pe-a mea.

Şi să-l culci apoi pe fund,
Jos, cu stelele pe prund.
Şi cu cozi de nuferi lungi,
Şi cu şerpi verzui cu dungi.
Vajnic,
Să-l legați,
Să-l ferecați,
Ca să doarmă straşnic, straşnic!

RADU BOUREANUL

DIN DOMNIA REGELUI CAROL

„Republica" dela Ploeşti

de RADU ROSETTI

In zilele care urmară declarațiunea de războiu, majoritatea deputaților cerea ca guvernul să se pronunțe în chip hotărît în privința situației ce avea s'o adopte țara față de conflictul dintre Franța şi Prusia. Ministerul scăpă de un vot de blam numai în urma declarațiunii guvernului că: „acolo unde luptă neamul latin, acolo se află şi România." Iar a doua zi Carp, în urma unei noi întrebări, însoțită de aluziuni la faptul că Domnitorul aparține dinastiei Hohenzollern, declara din nou că: „acolo unde fâlfâie steagurile Franței, acolo se află simpatiile şi interesele noastre."

In Capitală, prefectura poliției interzicea nişte manifestațiuni anunțate prin afişuri placardate pe ziduri.

Strat, ținut la curent despre cele de mai sus, telegrafia la Bucureşti că guvernul francez este acuma bine dispus către România şi Domnul ei, dar nu mulțumeşte cu promisiuni şi asigurări teoretice, şi cere un tratat pentru cazul când, în urma participării la războiu a Rusiei, s'ar produce complicațiuni şi în Orient. Este mai mult decât probabil zicea Strat, că Rusia nu va provoca asemene complicațiuni şi că tratatul cerut de Franța va rămânea deci pe hârtie, dar chiar în acest caz țara ar putea trage folos dintr'însul la pace. Lipsa de bani nu ar putea să alcătuiască o piedecă la încheierea lui, căci aliații(?) i-ar pune la dispoziție sumele necesare. Strat mai informa totodată guvernul că, dela Paris, se făceau la Viena propuneri pentru a susținea pe principele Carol şi că aceste propuneri fusese bine primite.

Dela Bucureşti se răspunse lui Strat în termenii următori:

„Guvernul român este hotărît să se opună cu toate puterile, mână în mână cu puterile apusene şi cu Turcia, oricărei acțiuni ostile a Rusiei. Mavrogheni a plecat astăzi în misiune extraordinară la Londra pentru a negocia în acelaş sens. Am putea pune la dispoziție o oştire bine înarmată de 30.000 de oameni.

„Deoarece credeți însuş că un asemenea tratat nu va ajunge la executare, mărginiți-vă în darea de asigurări."

Infrângerile dela Wissembourg, Wörth, Mars la Tour şi Gravelotte nu întârziară să atragă toată aetnțiunea Francezilor asupra unor chestiuni mult mai apropiate decât complicațiuni eventuale în Orient.

La noi, mai mulți membri ai cabinetului se pronunțase pentru o neutralitate armată, iar presa opozantă cerea mobilizarea imediată a oştirii şi publica liste de subscripțiune pentru răniții francezi.

Aceste manifestațiuni de simpatie pentru Franța jigniau adânc pe Domn şi trebuie să recunosc că multe din ele erau caracterizate printr'o desăvârşită lipsă de tact, de bună cuviință şi de cruțare către simțimintele intime ale capului statului. Dar mi se pare că şi Domnul manifesta un exces de susceptibilitate şi de sensibilitate.

Cu toate serviciile reale deja făcute țării şi cu tot respectul ce i se cuvenia, el nu era în drept să ceară poporului său o renunțare la simpatiile sale, comunitatea de neam, similitudinile de fire şi mai ales mărimea binelui făcut de Franța lui Napoleon al III-lea le sădise în inima tuturor Românilor. Românii ar fi putut fără îndoială să-şi manifeste simpatiile în chip mai discret şi mai cuviincios, dar Domnul ar fi trebuit să privească lucrurile mai de sus şi să nu facă atâta caz de ele.

Dealtmintrelea, peste marginile cuviinții treceau mai ales membri ai partidului liberal muntean şi fracțiunii libere şi independente din Moldova, care năzuiau la răsturnarea Domnului. Partizanii rămânerii în capul statului a principelui Carol, printre care era cu mult cea mai mare parte a boierimii, cu toate că simpatiile pentru Domn a multora mai scăzuse dela 1866 încoace, în ciuda iubirii lor pentru Franța, a urărilor ce le făceau pentru izbânda ei şi a nețărmuritei credinți în izbânda ei finală, se abțineau dela orice manifestație ostilă suveranului sau de prost gust.

Cel puțin nouăzeci şi nouă sutimi din clasele formând în țară emblemul de opinie publică existând atunci, era pe față pentru Franța, făcând din suflet cele mai aprinse urări pentru izbânda ei şi înfrângerea Germaniei. Numai în boierime şi în corpul profesoral se găsiau prea puține persoane care țineau cu Germanii. In familia mea numai moşii mei, Lascar şi Mitică, acest de pe urmă stabilit de mai mulți ani la Dresda, erau germanofili, tot restul familiei visa izbânda Francezilor şi ducerea fruntariei lor la Rin. Tata, deşi crescut în şcoala germană şi duşman înverşunat al regimului imperialist, era poate cel mai francez din noi toți. Dar nimene din toată societatea noastră nu se gândia la o participare la răsboiu, la un ajutor efectiv ce l'ar fi putut da Franței România; asemenea vorbe se auziau în Moldova numai din gura celor mai puțini din membrii *fracțiunii libere şi independente* şi a acelor prea puțini *roşi* care rătăciau prin România din stânga Milcovului. Dar este pozitiv că erau şi oameni de altfel cuminți, care nici nu visau de asemene nebunii şi care până atunci susținuse pe principele Carol, după războiul declarat, se arătau ostili Domnitorului numai fiindcă era neamț.

Victoria Franței nu era pusă la îndoială aproape de nimeni, lumea la noi era atât de deprinsă s'o vadă victorioasă încât chiar mulți germanofili erau convinşi că Germanii vor ieşi din războiu învinşi. Vai de acel îndrăzneț care, ar fi mărturisit în public credința sa în victoria Prusiei; ar fi riscat să fie lapidat sau cel puțin insultat în chipul cel mai drastic. De altmintrelea imensa majoritate a Românilor manifesta aceleaşi simțiminte şi cam în acelaş chip ca la începutul războiului mondial. Victoriile dela Wiessemburg şi dela Wörth au produs o adevărată stupoare: cunosc persoane, de amândouă sexurile care au fost atât de dureros surprinse în urma acestor neaşteptate înfrângeri franceze încât s'au îmbolnăvit şi s'au pus în pat. Deoarece s'a conchis, cu multă logică, că aceste victorii germane au trebuit să bucure perechea domnească, care în intimitatea ei nici nu şi-a ascuns bucuria, urmarea a fost că, în urma acelor izbânzi, ostilitatea împotriva Domnitorului a mai sporit încă. Şi este probabil că constatarea acestui spor de impopularitate a contribuit să împingă elementele extreme ale partidului liberal, cu sau fără consimțimântul căpeteniilor, la încercarea de răsturnare care a avut loc la Ploeşti, la începutul lui August (st. v.)

* * *

In noaptea dela 7 la 8 August, un număr de indivizi în capul cărora se aflau fostul căpitan de vânători Alexandru Candiano-Popescu, în acel moment retras din armată şi deputat liberal, Grigorescu de asemenea deputat liberal, Ghiță Ionescu, fostul locotenent Comiano în uniformă, şi câțiva membri ai consiliului comunal, urmați în curând de o mare mulțime, puneau stăpânire pe prefectură şi pe biroul telegrafic, după ce ameninţase pe funcționarii din ultimul local cu revolverele. Apoi au anunțat că Domnitorul a fost răsturnat în acea noapte, că republica a fost proclamată la Bucureşti, alcătuindu-se un guvern provizor având în cap pe generalul Neculai Golescu şi pe Ion Brătianu ca ministru de războiu, care guvern provizor numise pe Candiano-Popescu prefect al județului Prahova.

Iar la telegraf au avut grijă să plăsmuiască o telegramă iscălită: Ion Brătianu, ministru de războiu ad-interim, adresată ofițerului recrutor, maiorului Polizu şi concepută în termenii următori:

„Vă fac cunoscut că principele Carol s'a detronat astă noapte de către popor. In numele guvernului provizor vă ordon a lua comanda garnizoanei şi pe dată aveți a supune armata la jurământ pentru noul guvern. Totodată vă veți pune la ordinile prefectului, Alexandru Candiano-Popescu, veți menține ordinea, iar de urmare veți raporta pe dată."

Radu Rosetti

Polizu însă nu dădu nici un crezământ acestei depeşe şi se grăbi să meargă la cazarma trupelor de linie, luând comanda lor spre a restabili ordinea.

Tulburătorii în acest timp mersese cu toții la cazarma dorobanților unde se aflau numai şapte dorobanți pe lângă câțiva recruți, pe care i-au dezarmat şi au pus mâna pe armele ce le-au găsit. Astfel înarmați s'au îndreptat spre cazarma de linie unde însă nu i-a lăsat Polizu să pătrundă.

S'au dus apoi la Casierie, cum se numiau atunci administrațiile financiare de județe, dar deoarece funcționarii luase cheile lăzilor de fier cu dânşii, n'au putut să le deschidă şi să pue mâna pe bani.

De aici Candiano cu ai săi au mers la temniță unde au eliberat pe mai mulți arestanți, apoi au trimes la telegraf, spre a fi expediate două telegrame. Cea dintâiu era adresată comandantului grănicerilor din Predeal, prin care i se ordona să concentreze toți grănicerii şi dorobanții din Prahova, iar a doua redacției ziarului *Albina* din Budapesta, făcându-i cunoscută răsturnarea Domnitorului şi constituirea noului guvern. Amândouă depeşile însă au fost interceptate de biuroul dela Predeal şi comunicate guvernului, la Bucureşti; dela dirigintele oficiului Predeal a primit astfel guvernul întâia ştire despre tulburarea izbucnită la Ploeşti. Maiorul Gorjan, trimis în dimineața zilei de 8 August, cu batalionul al 4-lea de vânători şi cu trenul la Ploeşti, înăbuşi, împreună cu Polizu, toată tulburarea fără greutate şi fără vărsare de sânge. Candiano a fugit la Râmnicul Sărat, unde a şi fost arestat.

Ciudată este contrazicerea între primul articol al *Românului* în care se vorbeşte de mişcarea din Ploeşti şi acel următor. Iacă câteva linii din cel dintâi, după ce vorbeşte de arestările făcute în Bucureşti în legătură cu încercarea lui Candiano.

„Ora 7½ seara.

„Un trecător trecând prin Ploeşti sosind în acest moment în Bucureşti, ne face următoarea narare asupra acelor petrecute acolo:

„Astăzi, la ora 3 dimineața, toți cetățenii erau în picioare, toxinul făcea să vibreze aerul tăcut al nopții, prin răsunetele sale înfiorătoare.

„Mare adunare de popor pe strade şi pe piețele principale.

„Poporul proclamă. . . . .

„Nu îndrăznim a spune ceeace ni se raporta, de atâta mare gravitate ni se pare.

„Acest popor, cuprins, ni se zice, de un entuziasm frenetic, n'are arme pentru a se apăra de un atac eventual. Pentru a şi le procura, el năvăleşte în cazarma dorobanților, care nu se apără şi se înarmează cu armele lor

„Prefectul este arestat.

„D. Candiano, în capul mişcării, cu alți cetățeni însemnați, este proclamat prefect.

„In acest moment oştirea trimisă din Bucureşti trebuie să fi sosit în oraşul care a proclamat o nouă stare de lucruri.

„Ce s'o fi întâmplat oare?"

Articolul următor însă, din ziua de 12 August este alcătuit în ton neasemănat mai puțin tragic:

Continuare în pag. II-a

Anecdote

Duclois zicea odată d-nei de Rochefort şi d-nei de Mirepoix că cocotele deveneau ruşinoase şi nu mai vroiau să audă cea mai mică povestire, dacă era picantă. Ele sunt, zicea el, mai fricoase decât femeile oneste, şi în acelaş timp, el povesti o istorie foarte veselă, apoi alta şi mai veselă, în fine o a treia, care începea întrun mod atât de *fără perdea*, încât d-na de Rochefort îl opri şi îi zise, surâzând: „Duclos, ia seama, tu ne crezi şi pe noi prea oneste femei".

* * *

Mai multe cucoane mari, foarte sulemenite, aflându-se la o audienţă ce regele acordase ambasadorului turc, se întrebă acest ambasador ce ideie avea asupra frumuseţei acestor cucoane mari.

— Nu pot nimic răspunde în această privinţă, zise el, nu mă pricep în pictură.

* * *

Se vorbea cu mirare în faţa lui d'Alembert că aproape nici o primadonă nu face avere, pe când multe din simple baletiste devin milionare.

— Nu e nimic de mirat, observă celebrul savant, căci e o urmare fatală a legilor mişcărei.

* * *

Contele de Soissons, care fu omorît la Sedan, în 1641, avea barba roşie. Aflându-se la moşia sa, unde Henric IV venise pentru o partidă de vânătoare, el întrebă, în prezenţa regelui, pe grădinarul său, pe care îl ştia scapet, de ce nu avea barbă. Grădinarul îi răspunse că bunul Dumnezeu făcând distribuţiunea barbelor, venise la dânsul tocmai atunci când nu-i mai rămăsese decât bărbi roşii, şi el preferă să nu aibă de loc decât să poarte una de această culoare.

* * *

Preotul unui sat din Toscana avea un câine pe care-l iubea mult. Câinele murind, preotul îl îngropă la cimitir. Episcopul care ştia că preotul era bogat, aflând aceasta, îl chemă cu scopul de a-l condamna la o bună amendă. Preotul cunoştea bine caracterul episcopului. Se duse la el cu cincisprezece galbeni. La început, episcopul ameninţă pe preot de a-l aresta, ca pe un profan şi eretic.

„O ! dacă aţi şti, Prea sfinte, cât de deştept era acest câine, aţi conveni cu mine că el merita foarte bine să fie îngropat la un loc cu oamenii; probă, despre această deşteptăciune a dat în toată viaţa, dar mai ales la moarte.

— Ce-a făcut dar el ? întrebă episcopul.

„El a făcut un testament şi ştiind că nu sunteţi tocmai bogat, el v'a lăsat aceşti cincisprezece galbeni, ce vă aduc".

Episcopul primi prezentul, aprobă îngroparea şi dete preotului bine-cuvântarea sa.

„Numărul acelor în capul cărora se afla numai d. Candiano, era cu neasemănat mai restrâns şi se urca cel mult la treizeci de indivizi. Restul era compus de mulţimea curioşilor, care în asemenea ocaziuni nu lipsesc oriunde de a alerga în grămadă. Nu zicem că aceşti din urmă, mai în unanimitate nu împărtăşiau indignarea care izbuhnise din piepturile micului număr care luase armele, indignare legitimată de o persecuţiune pe atât de lungă cât de înverşunată, dar ei înăbuşiau şi de astădată vocea indignării lor, căci se temeau pentru România de consecinţile unei izbuhniri nesocotite.

„Probă că ceeace înaintăm este adevărat şi că un singur individ conducea pe vr'o treizeci de cetăţeni numai, este că de îndată ce d. Candiano îşi înţelese greşala, văzu cât era de rău susţinut, şi părăsi Ploieştiul, orice mişcare încetă, orice cuget de împotrivire dispăru şi totul reintră în linişte fără a fi nevoie să se ardă o singură cartuşă. Puterea armată ce venise din Bucureşti făcu numai oficiul poliţiei, arestă cu grămada după ordinul procurorului."

Deci, în primul articol, se vorbeşte de o mişcare a poporului care se adună la sunetul toxinului şi proclamă (poporul) o nouă stare de lucruri, atât de nouă încât *Românul* (care de felul lui nu prea este dus la biserică în această privinţă), nu îndrăzneşte să desemneze acea stare de lucruri cu numele ei adevărat şi scump inimii lui de *republică*. Aceste se scriau pe când nu se cunoştea rezultatul mişcării şi se spera în succesul ei prin trădarea trupelor şi în răscoala poporului. Al doilea articol, scris după reprimarea tulburării, nu mai vorbeşte de masse de popor răsculat şi adunat la sunetele toxinului ci, spre a scăpa de răspundere, mărturiseşte că toată lovitura s'a redus la acţiunea lui Candiano, urmat de un deputat liberal, de Comiano şi de câţiva derbedei, dovadă că indignarea poporului ploeştean era departe de a fi atât de mare cât ar fi voit *Românul* să ne facă să credem.

Au fost arestaţi, pe lângă mult ciuruc liberal, Ion Brătianu şi bătrânul general N. Golescu, fostul cap al locotenenţii Domneşti. Brătianu fu arestat fără ca să facă cea mai mică opunere, mărginindu-se să roage autorităţile să nu scociorească prin hârtiile sale, atrăgându-le atenţiunea asupra faptului că este prea vechiu revoluţionar pentru a păstra în casă, hârtii compromiţătoare. In ce priveşte pe generalul Golescu, îndată ce Domnitorul auzi că a fost arestat, trimise un adjutant care să-l aducă la el şi-i spuse că, deoarece tulburătorii biruiţi la Ploeşti îl proclamase şef al guvernului provizor, autorităţile au crezut de datoria lor să-l aresteze, dar el, Domnul, fiind convins că întru nimica n'a fost amestecat într'un asemenea act, îi restitue libertatea.

Dacă este probabil că Brătianu şi C. A. Rosetti nu au fost organizatorii acelui *Putsch* ridicol, este însă sigur că au avut cunoştinţă de el şi l'au autorizat prin neoprirea lui. Le venia la socoteală să-şi dee seamă până unde scăzuse impopularitatea Domnului de o parte şi credinţa trupelor pe de alta. [1]) Arestările n'au fost menţinute şi juriul a achitat în anul următor pe toţi acuzaţii.

RADU ROSETTI.

1) Mi-a fost dat, cu vr'o zece doisprezece ani mai târziu, să cunosc bine pe Comiano, principalul adjutant al lui Candiano în tulburarea din Ploeşti. El se oploşise atunci în calitate de **pique assiette** (parazit) pe lângă vecinul nostru, Manolache Donici dela Rădeana, despre care am vorbit pe larg mai sus. Era foarte mândru de partea ce o jucase în acele evenimente şi ni-le-a povestit de repeţite ori în toate amănuntele lor. Zicea că atât Ion Brătianu cât şi Rosetache aveau perfecta cunoştinţă despre lovitura ce voia s'o încerce Candiano şi mai mult l'au încurajat decât l'au discurajat dela dânsa, direct amestecaţi într'însa însă nu ar fi fost. Comiano a stat mai mult timp la Rădeana pe cheltuiala lui Donici, până când, într'o zi scrise din Târgul Ocnei unde se dusese, trimes de acesta, nu mai ştiu pentru ce comision, bătrânului pentru a-i cere câţiva galbeni spre a-şi face haine. Dar se vede că cuconu Manolache se săturase de aventurier, căci îi răspunse scurt: „Domnule Comiano, găsesc că am făcut destul pentru dumneata, de-acum înainte, mai facă şi alţii.

Doi sfinţi

de A. CUPRIN

Aprig, pătimaş şi îndrăzneţ la vorbă, iar la faptă neobosit şi neliniştit era Vlădica Neculai, înţeleptul păstor al turmei sale. Porţile casei sale nu se închideau nici ziua, nici noaptea. Veneau la dânsul creştini şi cei cari pe ascuns erau încă păgâni, veneau chiar şi arieni şi veneau şi nobilii romani, şi pescari, şi marinari, şi grădinari şi actori, şi sculptori. Mai veneau dulgheri, proprietari de pământ, robi şi liberaţi, gladiatori şi hoţi, călăi şi ucigaşi plătiţi, şi văduve, şi orfani, şi bătrâni şi copii... Mai ales copii.

Se certau şi se împăcau, se sărutau şi iar se certau, se necăjeau unul pe altul, jucau, plângeau şi râdeau şi pentru toate certurile şi sfezile cereau ca judecător să le fie vlădica Neculai.

Se întâmpla ca în jocurile lor unul din copii să facă chiar pe tata Neculai (şi e drept că era un tată adevărat — mai mult decât un tată de naştere). Sfântul Neculai îi vedea şi se răstea aspru la dânşii. Totdeodată nu-şi putea ascunde un zâmbet de bunătate. Iar copiii isbucneau în râs, văzând că sfântul doar se preface că e supărat.

Şi n'a fost cerere, chiar oricât de măruntă, pe care Sfântul Neculai să o fi dat deoparte. Şi-a deslegat el păcate multe şi grele săvârşite de oameni şi pe mulţi i-a tămăduit cu bunătatea sufletului său. Şi deseori era dojenit aspru de *Vasilida*, bătrâna lui îngrijitoare şi bucătăreasă, pentrucă punga-i ce nu era tocmai groasă, stătea deschisă pentru orişicare trecător.

* * *

Casian Romanul era fiu, nepot şi strănepot de cetăţeni romani. Primise în tinereţe o învăţătură foarte îngrijită — adică ştia mult şi ştia temeinic.

Era stăpân pe limbile elenă şi vechea ebraică, citea şi înţelegea inscripţiile arabe, caldeene, feniciene, şi egiptene, desemnate pe papyrus sau săpate în piatră, se pricepea la muzică, la arta versificării şi la arhitectură şi era un vizitator zelos al numeroaselor şcoli filosofice. Ştia să tacă şi să asculte, precum, deasemenea ştia să spună cuvântul potrivit la timpul potrivit. Ştia să preţuiască gluma, numai că el însuşi râdea foarte rar. Era un model de atenţie, de

A. Cuprin

bună creştere, de răbdare şi de politeţe. Era iertător faţă de slăbiciunile altora, dar neîndurat faţă de sine însuşi.

Pe la sfârşitul zilelor sale pământeşti, urmând unei atracţii sincere a sufletului său, se retrase la o mânăstire unde ajunsese stareţ. Cu mult înaintea marilor învăţători Antonie şi Teodosie, alcătui pravila călugărească, fără să-i scape cele mai mici amănunte. Foarte însemnate sunt arătările lui Casian privitoare la odăjdii, la orânduirea treptelor ierarhiceşti ,la posturi, la rugăciuni, la agape, la ascultare, la castitate, precum şi legămintele cu privire la tăcere, la smerenie şi la pocăire.

Nici până astăzi lucrările lui Casian n'au fost preţuite aşa cum se cuvine de sfânta Biserică, dar e în afară de îndoială că multe acatiste duioase şi multe canoane bine lămurite dela dânsul au purces. Se simte într'însele acea conciziune şi preciziune, acea nobleţă de stil şi preţuire a cuvântului scris, însuşiri, prin cari romanul Casian se înrudeşte cu Iuliu Cezar, cu Suetoniu, cu Horaţiu, şi cu alţi scriitori clasici ai Romei păgâne.

* * *

...Nu ştiu dacă legenda ce urmează am citit-o undeva de multe ori, poate, mi-a povestit-o cineva în îndepărtata mea copilărie, dar fapt e că am luat odată cunoştinţă de dânsa.

...Şi vine trimisul lui Dumnezeu Arhanghelul Gavriil la la cei doi sfinţi şi le spune: „Vă cheamă Domnul Dumnezeu la Dânsul. Imbrăcaţi-vă în alb şi veniţi".

Casian era întotdeauna gata să se înfăţişeze Judecătorului ceresc. Işi luă în mână toiagul cel uşor şi zise: „Să mergem, frate Neculai!"

Ci sfântul Neculai se turbură în sufletul său. „Cum să-mi las, zicea el, mica mea turmă?.

Iată, pe acesta de aici mâine îl vor chinui, pe cela de colo trebuie să-l scăpăm de temniţă, iată unul care se poartă rău cu nevastă-sa şi cu copiii — şi urmează să fie supraveghiat. Unde mai pui că şi copiii se plictisesc fără mine".

...Dar după ce s'a gândit cât s'a mai gândit, a oftat şi a zis: „Ascultă, Vasilido, câtă vreme sunt dus de aicea, nu te scumpi aşa de mult la bani!"

— „Las'că ştiu eu ce fac!" îi răspunse Vasilida. „Numai caută, Prea Sfinte, să te înfăţişezi mai bine înaintea lui Dumnezeu Tatăl".

— „Am să mă silesc, maică Vasilido! Să mergem, frate Casian, eu sunt gata".

Şi iată că porniră la drum lung. Se simţeau însă din ce în ce mai bine. Amândoi erau liniştiţi, amândoi îmbrăcaţi în odăjdii albe. Şi tot aşa de curate li erau inimile.

Dar sufletul neastâmpărat al sfântului Neculai nu-i da pace. Sfântul îşi vorbeşte singur zicându-şi: „Dumnezeu mă va întreba: Ei, Neculai, l'ai pălmuit tu pe Arie?" Eu am să-i răspund drept şi deschis: „Da, Doamne, l'am pălmuit!"

— Şi nu ţi-e ruşine? Şi mai eşti sfânt şi mai esti vlădică, şi mai eşti propovăduitorul stăpânirei de sine însuşi"!

— „Da, Doamne, îi voiu zice eu, am căzut în păcat mare. Dar n'am putut să rabd. Dacă ne îndoim că Iisus Hristos n'a fost Fiul Tău ci un om obişnuit, asta înseamnă că s'a dus şi credinţa şi biserica şi viaţa de apoi. Totuşi, mărturisesc de o sută de ori că n'am avut dreptate în ziua aceea. Pedepseşte-mă, Tată, pedepseşte-mă cât mai aspru".

Şi am să-i mai spun Domnului Dumnezeu: „Iată că vin la mine tot felul de oameni — şi femei cari joacă la circ, şi ucigaşi şi norod de rând, iar eu îi tămăduesc şi-i învăţ, aşa cum mă taie capul.

„Nu, nu, aci nici eu nu mai ştiu ce am să-i spun. Ba îi voi grăi în felul următor: ...Dar unde unde să meargă prostimea şi sărcimea, dacă nu la mine? Şi fără să vrei, trebue să-ţi fie milă de dânşii. Ci iartă-mă Atotmilostivule, pentru cutezanţa mea!".

* * *

Povestea se spune repede, dar fapta merge mai încet. Cei doi sfinţi ajunseseră aproape de Cetatea Nevăzută, când iată că în drum se ivi o piedică. Un ţăran mergea cu căruţa greu încărcată pe drumul gloduros. Ţăranul adormise şi băgase în noroi şi cal şi căruţă. Acum tot el dedea în cal cu biciul şi mai ocăra pe deasupra.

„ Ce faci, măi netotule", îi strigă sfântul Neculai.. „Cum ai văzut că bietul cal nu mai poate trage, ar fi trebuit să-l deshami numai decât".

— De unde ai mai răsărit şi tu? îi întoarse ţăranul vorba. N'ai decât să-l deshami tu însuţi, dacă aceasta îţi face plăcere.

— Fireşte că îl voi deshăma.

Şi părintele Neculai l-a deshămat, l-a pus pe picioare, l-a mângâiat. Mârţoaga îşi frecă botul de mâneca sfântului, pe când din nări îi es aburi deşi.

„Haide, pune acum mâna, îi zice ţăranului bunul vlădică Neculai, să scoatem şi căruţa din noroiu!"

— Nu sunt sluga ta, îi se împotrivi mujicul, n'ai decât să o scoţi singur.

„Prost, prost mai e omul acesta!" îşi zice sfântul. Totuşi, a tras, s'a căznit, s'a trudit, dar la urma urmelor a pus-o şi căruţa pe drumul cel bun. Işi şterse apoi mâinile de haină şi voia să-l ajungă pe Casian, dar nici nu făcuse un pas, că ţăranul căzu în genunchi în mijlocul noroiului şi începu să-l roage zicându-i:

„Bunul meu prieten, stai puţin! Ai avut dreptate să-mi spui că sunt un nătărău şi un porc de câine. Rogu-te iartă-mă! Dar şi chipul tău par'că nu mi-e necunoscut. Şi n'ai vrea să te duc în căruţă, dacă se nimereşte că avem acelaş drum?"

Un zâmbet luminos a înseninat faţa lui Neculai care, mângâind pe ţăran pe capul păduchios, îi răspunse în felul următor: „Fii liniştit şi nu-ţi face sânge rău! Dumnezeu te iartă, iar tu nu mă osândi pe mine pentru gândurile mele cele rele. Şi n'avem acelaş drum: eu mă duc la Stăpânul nostru al tuturor".

Din urmă, ţăranul îi striga: „Dacă se va întâmpla să treci cândva prin satul nostru, să ştii că eu fac totul pentru tine. Vino la mine, să bem ceaiu împreună. Iar babei mele îi vei face o bucurie aşa de mare! Ea, bădie..."

Şi vântul împrăştie pe câmpie celelalte cuvinte ale ţăranului.

Cei doi sfinţi îşi văd mai departe de drum. Lui Neculai nu-i ese din gând ţăranul şi surâde vesel în barba sa căruntă, rotundă şi scurtă. Şi nici Casian nu-l osândeşte, ci îşi zice în sinea sa: „Să fi fost vremea potrivită, şi eu i-aş fi dat bietului om o mână de ajutor şi l-aş fi pus pe calea cea bună. Deocamdată însă treaba stă altfel: mă aşteaptă însuşi Domnul Dumnezeu!"

* * *

In chipul acesta sfinţii noştri au sosit la rai. De jur împrejur sunt tot flori albe şi plăcut mirositoare, şi vezi cărări aşternute cu nisip. Ingerii cu aripioarele lor albe forfotesc, se bucură şi cântă cântece frumoase. Sfinţii lui Dumnezeu, îmbrăcaţi în veşminte de sărbătoare, merg doi câte doi, vorbind despre lucruri plăcute şi mângâetoare. Păsările raiului sboară din cracă în cracă, pe când râurile murmură aşa de dulce...

Intru întâmpinarea celor doi sfinţi ai noştri ese însuşi Arhanghelul Gabriel, care, deschizând marile porţi de aur cu o cheie de diamant, le grăeşte zicându-le: „Pace vouă, învăţătorilor".

— Pace şi ţie, Arhanghele!

Şi iată-i în faţa tronului pe care şade Domnul Dumnezeu Sabaot. Cei doi sfinţi au păşit înaintea Lui şi s'au ploconit de trei ori până la pământ. Stau acum în aşteptare şi fără să spue ceva. Ştiu doar că faptele, ca şi gândurile lor, sunt cunoscute şi cântărite de mai înainte. Şi iată că Dumnezeu îi întreabă: „Dece aţi întârziat atâta? Şi de ce tu, Neculai, ai atâtea pete pe haină, pe când Casian e aşa de alb şi curat?"

Iar Neculai zise: „Frate Casiane, fii aşa de bun şi povesteşte tu totul cum s'a întâmplat".

Fireşte, lui Casian îi vine peste mână să spue ceva neplăcut pe socoteala tovarăşului său de drum. Cu toate acestea, a povestit pe rând şi despre Arhanghel, şi despre îmbrăcămintea sa albă, şi despre ţăran, şi despre calul acestuia.

Dumnezeu a stat pe gânduri o bucată de vreme şi apoi a grăit. A grăit aşa de simplu şi aşa de prietenos: „V'am chemat, dragii mei copii, ca să orânduesc zilele în cari se va sărbători numele vostru. Ziua ta, Casiane, va fi odată la patru ani, la 29 Februarie. Aceasta pentrucă tu nu te gândeşti decât la slujba ce ai de îndeplinit faţă de mine, pe când grijile pământşeti îţi sunt o povară grea. Ucenicii tăi vor fi mai îngrijiţi la înfăţişare şi neclintiţi în faptele lor. Ei vor păzi mai mult regulele Mele, dar vor fi mai puţin grăbiţi să vie în ajutorul celor nevoiaşi.

„Pe tine, Neculai, te vor sărbători de două ori pe an, odată iarna şi odată vara. Şi să te cinstească pe tine toţi cei slabi, cei flămânzi, păduchioşii şi bolnavii, toţi disperaţii şi criminalii, atât creştini cât şi păgâni, şi toţi cei ce au căzut fără vrerea lor în greşala păcatului. Aceasta ca pedeapsă că ţi-ai murdărit cămaşa şi ai stat să-l mângâi pe ţăran.

„Iar acum, mergeţi în pace, copiii mei, şi lucraţi aşa cum aţi lucrat şi până astăzi. Văd că, deşi în chip deosebit, sufletele voastre sunt curate şi neprihănite sunt gândurile voastre. ...Mergeţi în numele Meu!".

Cei doi sfinţi s'au închinat Domnului Dumnezeu, au sărutat marginea strălucitoarei Lui haine şi s'au întors apoi pe pământ, proslăvind înalta Inţelepciune.

Traducere din ruseşte de N. BATZARIA

„ZOOLOGICE"

Estampă

Vara 'năduşită de zăduf,
Işi întinde leneş pe-un copac
Rufele de nori tiviţi cu puf,
Şi îşi face duşul într'un lac...

Bombănind, albinele dispar
Spre câmpii cu fuste de verdeaţă;
Şi cu ochi de cremene — ce par
Că-s loviţi de-al soarelui amnar,
Aiurează-o broască vorbăreaţă...

Trece, dând cu bobârnace 'n plante,
Vântul — evantai de zări, discret —
Şi cu aripi fine, elegante,
Sboară viespea strânsă în corset...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Reconciliare

Pentru zilele de 13-20 August 1926, se anunţă o conferinţă Internaţională la Oberammergau în Bavaria, cu scopul bine statornicit de-a realiza pacea europeană.

Argumentarea:

Nimic din ce s'a petrecut în ultimii ani în domeniul politicei, n'a făcut stăruinţa în favoarea reconcilierei sau împăcărei popoarelor mai puţin urgentă sau mai puţin arzătoare. In unele privinţi, într'adevăr, o oarecare discordare s'a săvârşit. Dar o pace reală, întemeiată pe sfânta dreptate şi pe bunavoinţă reciprocă, nu s'a stabilit încă între naţii, nici între clasele sociale. In unele ţări e chiar mai anevoie astăzi de-a predica pacea, decât era în anii trecuţi. Iar cei cari socot să găsească un remediu în violenţă, dacă nu-s mai mulţi la număr acuma, se arată mai dârji.

Reconcilierea e o fraternitate internaţională, fără deosebire de rasă, fără deosebire de popoare, fără deosebire de clasă. Noi credem că spiritul de frăţie şi de ajutor reciproc se poate întroduce în întreaga viaţă, în viaţa industrială, în viaţa politică, în relaţiile internaţionale, ca şi-n gospodării. De aceea ne-am legat între noi. Noi ne împotrivim din toate puterile de a ne mai sluji de războiu. Noi urmărim dreptatea şi pacea cu ajutorul înţelegerii mutuale. Pentru noi calea asta e aceea a lui Hristos. Noi dorim cu înfocare cooperarea tuturor oamenilor cu bună-voinţă, chiar şi a celor cari nu-şi zic Creştini.

Programul provizoriu al conferinţei:

I. *Starea de spirit a Europei de astăzi.*

Diferitele curente ale opiniei publice în favoarea păcei sau împotriva păcei. Mişcările reacţionare: fascismul, dictatura. Evoluţia democratică. Lupta de clase. Curentul pacifist: puterea şi slăbiciunea acestui curent.

Rapoartele complimentare ale diferitelor ţări.

II. *Situaţia în Europa occidentală, după evenimentele dela Locarno.*

Dezarmarea.

Comisia de educaţie: Perspectivele mondiale. Noi metode de educaţie. Manualele şcolare. Militarizmul în şcoli şi Universităţi. Schimb de elevi şi studenţi.

Comisia culturală şi de relaţii reciproce: Cooperarea în domeniul ştiinţei, al artei, al filozofiei, al acţiunilor sociale, şi aşa mai departe. Conferinţi internaţionale. Centre internaţionale.

Critici şi aprecieri favorabile: Englitera văzută de Germani şi Francezi. Germania văzută de Francezi şi Englezi. Franţa văzută de Germani şi Englezi.

III. *Europa Sud-Orientală.*

Probleme esenţiale: soluţii încercate, însemnătatea acestor soluţii. Societatea naţiunilor: rezultatele dobândite, îmbunătăţiri de dorit. Ce-ar putea însemna un Locarno sud-oriental. O federaţie economică şi politică a Europei sud-orientale este oare realizabilă? O înţelegere sau o uniune lărgită a Statelor europene nu-i oare mai lesne de realizat?

Ungaria şi minorităţile ungare.

Transilvania. România şi elementele ungare şi saxone.

Cehoslovacia. Cehi, Germani, Slovaci, Ruteni, Unguri. Minorităţile religioase.

Situaţia în Bulgaria. Chestia macedoneană.

Tirolul meridional.

IV. *Mişcarea pan-europeană.*

V. *Studiul general al mişcării pacifiste şi al principiilor ei.*

Atitudinea ce trebuie să avem faţă de războiu.

Baza creştină.

Revoluţia socială creştină.

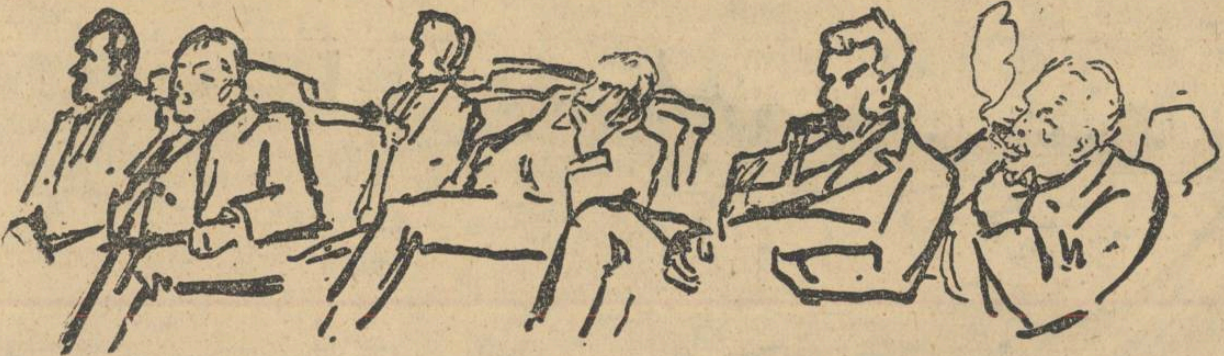
Relaţiile personale şi concilierea.

Cei cari se interesează de scopurile acestei mişcări şi vor să ia parte la această conferinţă, se vor adresa secretariatului: Oliver Dryer, 16 Red Lion Square, London, W. C. 1.

Lăudabil că o Asociaţie internaţională creştină ies la sfârşit din pasivitate şi ia atitudine în favoarea păcii între popoare. Intr'adevăr nimeni n'ar putea urmări, mai consecvent, Reconciliarea, decât creştinii. Dar, în privinţa asta, nimeni din iubitorii omenirii, din alte secte, sau în afară de secte, nu va fi necreştin sau păgân...

P. MUŞOIU

Aşteptatul volum
„PESTE OCEAN"
Note de călătorie în America
de JEAN BART
a apărut şi se găseşte la toate librăriile din ţară

Părerile lui Vizir

Când am ajuns la prietena mea Annie, m'a întâmpinat în poartă Vizir, cânele de ogradă:

— Stăpână-mea nu-i acasă. Adineauri a eşit.

Nu m'am mirat că-l aud vorbind. Şi'n alte dăţi, Vizir condescinsese faţă de mine să întrebuinţeze vulgarul limbaj uman pentru a se face înţeles.

— Ai fi putut s'o întâlneşti, îmi zise iar Vizir. Poate n'ai recunoscut-o. Azi şi-a înfăşurat pe dânsa blana de la o sută douăzeci de castori.

Tonul mai mult decât vorbele îmi arăta că Vizir se află azi într'o dispoziţie — să zic — mârâitoare. Şi dispoziţia aceasta e totdeauna interesantă, la câni ca şi la oameni. Mă hotărîi să profit şi împinsei portiţa. Până atunci, vorbisem cu Vizir numai printre zăbrele.

— Aş vrea să mă odihnesc puţin, îmi ascunsei gândul închipuindu-mi că şi cânii resimt clasica repulsiune faţă de interview şi interviewer.

— Poftim. Haidem sus.

Vizir sări din doi paşi cele cinci trepte care duceau spre uşa lată a intrării, se opri în faţa preşului gros pe care se stingeau din zi în zi primitoarele cuvinte „Bun Venit" şi, făcându-şi un scăunel confortabil din picioarele de dinapoi, se aşeză numaidecât. Dacă stăpânii casei ar fi avut prevederea să pue două preşuri la scară, Vizir desigur că mi-ar fi oferit unul. Dar acesta din urmă lipsea. Vizir îmi făcu totuş un gest destul de larg cu laba:

— Ia loc.

Unde? Treaba mea. Pe scara de piatră cu urme de galoşi, pe leii tot de piatră umezi de fulguiala care abia stătuse... Am preferat să rămân în picioare.

— Vizir! Invidios nu te ştiu. Ce ai cu blana de castor a prietenei mele?

Drept răspuns, Vizir îşi scoborî ochii spre propria lui blană, albă-gălbue, miţoasă şi destul de bine îngrijită. Văzând că nu spun nimic, începu s'o lingă trecând un vârf de limbă vioi şi sângeriu peste puful mai scurt de pe piept, înfundându-şi un minut botul în câte-o subsuoară ca şi cum ar fi descoperit ceva acolo. Insfârşit zise:

— Nu-i la îndemâna oricui să-şi comande blană de castor.

— A! Şi te gândeşti că...

Mă trezii privind din nou blana lui Vizir, deastădată cu un interes de amator. Intr'adevăr... Miţele astea lungi, descreţite, sunt la modă. Vopsită, sau numai bine spălată, n'ar arăta mai rău în vitrină decât atâtea blăni cu denumiri obscure.

— Şi nu-i de preferat, Vizir, să garniseşti după moarte gâtul frumos al unei cuconiţe?

— Nu. Hotărât nu. Dumitale ţi-ar plăcea să ştii că pielea care-ţi înveleşte braţele va servi odată la fabricarea unei perechi de mănuşi, superbe în vitrină, purtate de mâni frumoase o lună de zile şi pe urmă zvârlite la gunoi? Nu vreau s'ajung aici. Prefer să fiu incinerat.

— Ai idei înaintate.

— Câtuş de puţin. Incineraţia idee nouă? A-a! Peste două mii de ani când veţi umplea lungi galerii de urne funerare, cel care va săpa o groapă şi va împrejmui un loc de cimitir va fi precursorul unei noi religii. Ha-ha-ha!

— Mai întâi eu nu...

— Lasă-mă să vorbesc. Aşa aţi făcut şi cu limba. La început de tot, v'aţi înţeles foarte bine ca şi noi, prin semne şi printr'un singur sunet, un fel de „hămăit" cu nuanţe şi modulări infinite... V'aţi apucat să creaţi o limbă şi nu una, ci un monstru cu trei mii de capete, cu zeci de cuvinte care exprimă aproape acelaş lucru, cu mii de subtilităţi inutile.

— Dă-mi voe!

— Acum mă bucur însă. Sunteţi pe calea cea bună. Vă felicit.

— Nu înţeleg.

— Aţi început, deocamdată în arta poetică, să vă daţi seama că totul se poate exprima numai prin intenţii, prin melodia sunetului, prin *choc*-uri de consoane cu vocale fără precise semnificaţii. Uitaţi-vă la noi. Oare dumneata, când te întâmpin la poartă, nu înţelegi că în lătratul meu nu-i nici o ostilitate ci numai urări de bună-venire?

— Exact.

— Aş putea exemplifica la infinit. Scheunatul când ne e foame şi când ne doare ceva, lătratul din datorie şi cel înverşunat de ură... Intr'o singură „auealā" noi exprimăm totul, cuprindem totul...

— Integral.

— O! nu hazarda apropieri. Ceeace aţi făcut în direcţia asta, nu-i după cum spuneam decât un slab început. Trebue să continuaţi cu râvnă. Eşti sau nu de părerea mea?

— Am încă nevoe de lămuriri. Ştii desigur că chiar în limba noastră greoae şi întortochiată am reuşit să obţinem opere de valoare. Avem cel puţin un poet care va înfrunta anii. Emi...

— Ha-ha-ha!

Pentru a doua oară, Vizir începea să râdă. Un câne nu-şi exteriorizează râsul prin groteştile schime omeneşti, dar chiar aşa închis în el, râsul îi este destul de vizibil.

— Mă rog! Eminescu...

— Ştiu. Nu. Râd de obsesia voastră de a înfrunta anii. Pentru ce? Fiecare an să-şi aibă poetul lui, ba fiecare zi, fiecare clipă trebue să-şi aibă poetul adică interpretul său. Odată cu clipa aceea, a murit şi poezia ei. Ce este, după dumneata, poezia?

— V'aş fi recunoscătoare să-mi daţi chiar dv. definiţia.

Vizir începea să-mi impue. Mă trezeam vorbindu-i la persoana doua plurală.

— Poezia, mârâi el pe gânduri, nu-i în nici un caz produsul chimic pe care voi îl combinaţi în odaia cu storurile trase, pe care îl frământaţi cu ceasurile în creeri, îi daţi un clocot şi-l vărsaţi pe hârtie în doze egale potrivindu-le să samene în coadă două câte două.

Poezia, (aici glasul lui deveni puternic) a existat totdeauna şi pretutindeni în natură, iar aceasta, pentru a-i da o formă de exprimare n'a simţit vreodată nevoe de *cuvinte*. Murmurul frunzelor, şuerul vântului, tăcerea câmpiilor scăldate în soare, tristeţea unui sfârşit de zi, toate astea nu constitue poeziile cele mai desăvârşite şi nu-i mai înţelept să imităm natura?

— Poate. Totuş, în ce ne priveşte, nu văd mijlocul...

— Am să-ţi dau un exemplu. Ai ascultat vreodată lătratul unui câne la lună?

— O, da! Nopţi întregi.

— Vezi? Nu cunosc nimic mai impresionant.

— De asta, aşa-i.

— Şi fără nici o preparaţie. Totul irumpe de la sine. De aceea, când nu eşti sub pintenul inspiraţiei e inutil să...

— După cât ştiu, aceasta-i şi la noi regula...

— Se poate. Insă, rezultatul... Când eram tânăr, aveam doi ani, trei ani, — şi Vizir oftă: tempi passati! — nopţi dearândul izvorau din mine cele mai duioase elegii, cele mai pasionate sonete. In liniştea mahalalei, ele se înălţau ca o invocaţie spre cer. Tot măreţul imn se modula dealtfel numai pe două vocale. Dar câte nuanţe! Ascultă! Aaa-u, a-uu, a-uuu, aaa-uuu...

— Te rog, Vizir! Mi se pare că nu eşti sub pintenul inspiraţiei şi deci e inutil să...

— Aşa e. De multă vreme nu mai cunosc starea aceasta divină: Imbătrânesc.

O lacrimă îi perla colţul ochiului. Mă făcui că nu bag de seamă. Bătrâneţea cânilor e şi mai tristă ca a oamenilor. Neîntrebuinţând artificii, ei nu-şi pot provoca măcar iluzia că înşeală pe alţii asupra vârstei adevărate. Am căutat să-i întorc şirul gândurilor:

— Vă rog! Aţi pronunţat adineauri cuvintele elegie, sonet. Spuneţi-mi, capătă ele, în irumpţia inspiraţiei, aceleaşi...

Trebuii să mă întrerup. Vizir nu-mai mai dădea atenţie. De pe stradă, o gălăgie de lătrături de câni se apropia tot mai asurzitoare. Interlocutorul meu îşi mişca aripile nasului cu o nelinişte crescândă, apoi ţâşni de lângă mine cu un lătrat furios şi scobori din două salturi cele cinci trepte ale scării. O clipă în urmă, factorul intra pe poartă. Lătratul tot mai înverşunat al lui Vizir nu-l sperie. Merse până la cutia de scrisori ţintuită în uşa de intrare, vârî înăuntru două plicuri, se apără fără mânie de botul care-l lătra necontenit, apoi plecă îndărăt spre poartă şi eşi. Dinăuntru, Vizir îl mai conduse cu acelaş alai dealungul gardului, până ce chipiul factorului dispăru cu totul din vedere.

Atunci, am putut lăsa jos mânile cu care-mi protejasem urechile. Vizir se întorcea pe terasă, mulţumit de sine şi liniştit subit. Mă iritasem eu în schimb.

— De ce l-ai lătrat, Vizir? Omul ăsta nu face nici un rău.

Cânele întoarse spre mine doi ochi miraţi:

— Era factorul. Trebuia să-l latru.

— Il crezi om rău?

— Nu. Personal n'am nimic cu dânsul.

— Atunci? Trebue să clasific acest lătrat printre cele, cum spuneai, de datorie?

— Ceva mai mult decât atât. Lătratul factorului este intrat în tradiţie.

— Asta nu te scuză, Vizir. Singur spui că n'ai nimic cu factorul. Inţeleg să urmeze o tradiţie nejustificată colegii tăi inculţi, rău educaţi. Dar d-ta, un intelectual...

— Nu-i nejustificată tradiţia.

— Să vedem.

— Meseria de factor o dezavuăm noi. Din veştile pe care le aduce omul ăsta, pot să-ţi spun sigur că nouă din zece sunt rele, sau măcar neplăcute nouă, adică stăpânilor mei, ceea ce-i tot una. Mă rog, când s'apucă cineva să-ţi scrie? Ai primit măcar odată în viaţă vre-o scrisoare dela un prieten, dela o rudă, sunând cam aşa: „Iubite, am dat de noroc. Vino, în amintirea ceasurilor grele care ne-au unit, să împarţi cu mine casa mea, masa mea, bogăţia mea..." Nu, aşa-i? Ce face prietenul acesta? Tace, nu mai dă semn de viaţă. Copilul departe de casă când scrie părinţilor? Când are nevoe de bani, când e bolnav, când trece prin primejdia unei note rele. Vezi în josul scrisorii iscălitura unui cunoscut sub o efuziune de sentimente calde? Fii sigur că-ţi cere un serviciu sau o sumă rotundă de bani.

— Eşti un blazat. Sunt şi scrisori dezinteresate. Femeile...

— A-a! Crezi că doamnele de Sévigné sau de Lenclos de astăzi mai scriu scrisori? Abia au timp să arunce pe un bileţel un nume de zi şi cifra unei ore.

— Ei bine! Atât de puţin şi-i totuş o veste plăcută.

— Vai nu! Căci adesea dă loc la o aşteptare zadarnică. Nu, doamnă, n'ai să mă convingi. Lătratul factorului e absolut justificat. Mai bine să schimbăm vorba. Ce mă întrebai adineauri?

— Vorbeam de poezii... a! de sonetele lătrate la lună. Voiam să ştiu: sunt ele compuse după aceleaşi norme, cu acelaş număr de versuri ca ale noastre?

— Mă faci să râd. Nu, sigur că nu. Totul izvorăşte în libertate, fără norme, fără îngrădiri, fără reţete farmaceutice. Noi n'avem manuale de literatură în cincizeci de fascicole.

— Aşa este. Dar dă-mi voe să te întreb. Vastele dumitale cunoştinţi mă pun oarecum în uimire. Cum le-ai achiziţionat? Poate vre-unul din stă... din prietenii...

— Poţi spune *stăpânii*, fiindcă-i convenit să-i numim astfel. In realitate, cum vezi, adevăratul stăpân sunt eu aici în curte. Fără mine, nu ştiu zău cum ar merge lucrurile Stăpânul? El se arată numai la ora mesei, grăbit şi atunci. Abia se uită încoace şi încolo. Mereu pare preocupat de ceva, de lucruri străine de casă. Dar eu m'am ataşat de dânsul. In nopţile când întârzie, îi devin cu bunăvoinţă complice.

— Cum? Eşiţi împreună?

— Ce întrebare! Pot eu lipsi? Iată cum. Obiceiul meu este să-l primesc cu lătraturi vesele, cu hârjoneli sgomotoase. Când vine însă după miezul nopţii, mă gudur în tăcere, păşesc până la uşă ca şi el, în vârful degetelor. Ştii, stăpână-mea s'ar putea trezi. Dar asta rămâne între noi, nu?

— Iţi dau cuvântul.

— Mulţumesc. Dar ce presupunere făceai adineauri? Greşeai? Nu doamnă. Nici un stăpân nu s'a ocupat cum trebue de mine, nici unul nu m'a luat în serios. Crezi că mai de mult mă sileau să stau în două labe? Tocmai, în două labe. Un altul mă amăgea la ora mesei cu epuri împăiaţi, cu pui fripţi de carton pe care eu, înşelat pe jumătate de artistica simulare, îi miroseam decepţionat, pufăind cu toată neliniştea foamei. Asta, pe ei, îi făcea să râdă. In rezumat, puerili toţi, puerili şi ininteligenţi. Sunt autodidact doamnă, pur autodidact.

Aici, interlocutorul meu ridică brusc piciorul drept de dinapoi şi se scărpină cu îndârjire după ureche. Gestul acesta, deşi nu lipsit de graţie, scoborî oarecum nivelul convorbirii.

Intrebai:

— In definitiv, Vizir, nu te poţi plânge contra soartei. Ai stăpâni bogaţi, cartierul e paşnic, n'ai rivali în curte... Cred că eşti mulţumit.

— Da. Relativ. Liniştea asta o suport acum. Altădată mă exaspera. N'avem astâmpăr. Eşeam în drum şi-mi găseam din senin motive de duel cu confraţii. Lătram la trecători...

— Urât lucru, Vizir! Oameni fără nici o vină...

— Stai! Nu lătram la orişicare.

— Cum alegeai?

— A! E o întreagă psihologie. Am să ţi-o spun altădată. Plăcerea mea era să crap cu perfidie portiţa grădinii. să mă tupilez în tufiş şi când vre-un vagabond — om sau câine — se strecura înăuntru, înşelat de tăcere, atunci. din ascunzişul meu, mă năpusteam cu deliciu asupra prăzii. Acum nu mai caut astfel de emoţii. Imbătrânesc, cum ţi-am spus. Sunt mulţumit că mi-i culcuşul moale, că am masa la ore fixe şi pot filosofa cu ceasurile în capul scării.

— Fiindcă veni vorba de filosofie... Credeţi în vieţuirea sufletului după moarte?

De loc intimidat, Vizir se pregătea să-mi răspundă când, din fundul curţii, de pe un geam deschis, o voce strigă răsunător numele convorbitorului meu, apoi o mână neagră, păroasă, răsturnă pe prundiş conţinutul heteroclit al unei farfurii mari de tablă.

Vizir se repezi febril într'acolo. Inţelesei că discuţia era terminată. Ezitam dacă să-l mai deranjez pe Vizir pentru mulţumirile de rigoare când portiţa se deschise din nou şi văzui că vine prietena mea, delicioasa Annie, mică, fină, elegantă şi sgomotoasă ca totdeauna.

Am intrat înăuntru împreună. Annie povestea, sărind ca de obicei dela una la alta. Mă minunam: ce de lucruri interesante i se întâmplase ei într'o săptămână! Mie nu mi se întâmplă niciodată nimic şi n'am ce-i povesti. M'am gândit totuşi să-i curm şirul şi să-i atrag atenţia asupra cânelui din curte care mă uimise cu felurilele sale cunoştinţe. să-i dau lui Vizir satisfacţia de a-l ridica şi în stima stăpânilor săi.

Noroc că m'am oprit la timp. Mi-am dat seamă că stăpânii lui nu s'ar bucura să-l ştie pe Vizir poet şi gânditor, l-ar lua în râs că se amestecă unde nu-i chemat, l-ar asupri poate. Căci în definitiv el nu era decât un câne, păzitor de ogradă. Ar fi ţinut să i-o reamintească zilnic, şi umilinţa aceasta, Vizir, nu lor, şi nici lui, ci mie mi-ar fi reproşat-o.

ALICE GABRIELESCU

Curente, oameni şi idei

Despre Molière

Sainte-Beuve scrie, cu obicinuitu-i farmec, despre jilţul acelui bărbier, în dughiana căruia Baptiste-Poquelin (mai târziu: Molière) obicinuia să-şi curețe obrazul de ţăpoasa-i barbă. Din acest jilţ, de sigur că tapiţerul-actor a surprins gesturi, vorbe, năravuri, oameni. Dar în frizeria strâmtă şi sărăcăcioasă, e peste putinţă ca Molière să fi întâlnit pe Tartuffe, pe Sganarelle, pe Harpagon şi pe ceilalţi eroi ai săi. Pe aceştia, *i-a construit*.

Faguet, într'un prea simplu articol asupra lui Balzac, spunea că autorul magnificei *Comedii Umane* n'a făcut de cât să simplifice psihologia personagiilor la minimum cu putinţă, la *strictul esenţial*. In fiecare din eroi, nu găseşti acea complexitate de trăsături sufleteşti, — caracteristică oricărui om. Găseşti o singură trăsătură *dominantă*, care le covârşeşte pe toate celelalte. Şi Faguet, lămuritor prin excelenţă, — făuria o comparaţie plastică: în pădurea sufletească a unui ins, Balzac tăia toţi copacii neînsemnaţi, mediocri, comuni, — lăsând doar *unul singur* — cel mai înalt, unicul reprezentativ — după care puteai cunoaşte, fără şovăire, speţa arborilor ce populaseră cândva terenul.

Acest procedeu de simplificare, pe care Balzac l-a utilizat cu o înaltă artă, a fost şi procedeul lui Molière. Harpagon nu e un avar oarecare, un *anume* avar, cu trăsături care sunt numai ale lui. Nu e d. X, avar cunoscut de Molière, Ci este tipul avarului, *tipul* caracteristic, reprezentativ. Precum Tartuffe nu este un *anume* hipocrit, ci *însăşi hipocrizia*. In sufletele lor, nu mai svâcneşte nici un alt simţimânt lăturalnic, *accesoriu*. Mintea lor nu mai fabrică nici un alt gând, — *întâmplător*, variabil. Ei au numai sentimentele şi gândurile *esenţiale* întregului gen, al căror *prototip* sunt.

Această genială putere de a *subsumà* toate trăsăturile psihice într'una singură — caracteristică, *definitivă* — face din eroii lui Molière simboluri larg cuprinzătoare. Astfel. cutare burghez zărit cândva în frizeria cu ţăcănit de foarfece şi cu anost miros de cosmetic, a avut cinstea să întrupeze o patimă, un defect sufletesc, o înclinare ridiculă, — toate exagerate până la grandios, graţie darului lui Molière de a face din meschin, universal-omenesc.

Valoarea acestor creaţiuni, stă tocmai în forţa lor reprezentativă, în caracterul lor simbolic. Dacă *Avarul* se poate juca deopotrivă la Medgidia şi la Paris, e că şi la Medgidia şi la Paris, în lumea strâmtă în care se învârteşte fiecare spectator, eroul îşi găseşte un corespondent.

Reducând detaliile şi păstrând numai esenţialul, Molière a extins sfera sufletească *a eroilor* săi. Reducând, autorii comuni *meschinează* personalitatea eroilor lor. Procedeul rămâne perfect acelaş. Diferă, însă, fundamental aplicaţiunea lui. Cu aceeaşi rindea se pot face masive roţi de car, ţărănesc şi inutile jucării fragile pentru copii...

* * *

In epoca lui, — Molière a fost o figură cu totul ciudată. Alături de Racine şi de Corneille, — trebue să recunoaştem că Molière a adus ceva din firea inevitabil vulgară a tapiţerului Baptiste-Poquelin. Dar dacă astăzi Molière trăeşte mai mult decât Corneille sau Racine, — e că s'a apropiat de realitatea inestetică mai mult decât aceştia, e că s'a conformat mai puţin principiilor înalte ale vremii. Ceeace atunci, se numia inestetic, — era pur şi simplu adevărat.

Prin această forţă, pe care adevărul o conservă împotriva opiniunilor contimporane, — Molière trăeşte de trei sute de ani în toate ţările în care există hipocrizie, avariţie, prostie, minciună şi înşelătorie de rând...

Că a fost vulgar — comparativ cu ceilalţi, — o dovedeşte meşteşugul — abil până la grosolănie — al pieselor lui. Nu ştim cât este de adevărată anecdota cu bucătăreasa, care hotăra valoarea fiecărei noui comedii. Vrem s'o credem exactă, ca să scuzăm în chipul acesta finalurile fără gust, dar pentru galerie, ale celor mai de seamă dintre comedii. E singura circumstanţă atenuantă, ce poate veni în sprijinul unui autor de geniu, care găseşte prilejul să sfârşească neprevăzut, nejustificat, melodramatic şi, uneori buf — opere uriaşe. Molière era actor. Vroia să placă publicului. Se cobora deci la nivelul lui, pe când Racine şi Corneille se ridicau la nivelul lui Boileau.

Molière

* * *

S'a vorbit foarte mult despre efectul moralizator al pieselor lui Molière. Ne încăpăţinăm totuşi să păstrăm impresia — pe care cândva o vom justifica pe larg — că Molière a fost un cinic sau, cel puţin, un sceptic.

In exagerarea acelor scăderi omeneşti, pe care a ştiut să le vadă cu un ochiu sigur, fostul tapiţer găsia parcă o satisfacţie personală. De aceea, poate, de-alungul vastei sale opere, nu se poate urmări o concepţie asupra vieţei. Avea o genială intuiţie în alegerea figurilor. N'avea însă puterea de a le coordona, precum n'avea nici forţa de-a angrena ideile într'un tot simetric şi unitar. Căci, în adevăr, ceeace lipseşte acestei largi viziuni asupra vieţei, — este *unitatea* care nu poate rezulta decât sau dintr'o privire generoasă, sau dintr'o solidă concepţie filozofică. Intr'un secol de clasicism, Molière rămâne un pasionat iubitor al adevărului crud, al vieţii adevărate, pe care o zugrăveşte, pe care o exagerează — declarându-se un adversar făţiş al ideii.

E un izolat.

Şi e, în veacul lui, singurul care, evadând din bibliotecile pustii de viaţă şi din sarbedele manuale didactice, va apare, cu o genială simplitate, pe scena imensă a lumii, în orice colţ de pământ, în cel din urmă oraşel de provincie, pretutindeni unde svâcneşte viaţa adevărată cu nenumăratele ei scăderi morale

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Cărţi cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1

CARŢI ROMANEŞTI:

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, *editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitorii români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului numai la „Bibliofila", Bucureşti, strada Wilson No. 1, cu 200 lei.*

Publicaţiile S.A.R. „Electrica": *Ing. C. Mateescu:* Studii hidroelectrice: Râul Prahova şi Râul Tarlungul.

CARŢI FRANCEZE

Coué: La maîtrise de soi même.

Coué: Ce que j'ai fait. — Freud: Psychologie collective d'analyse du moi. — *Baudouin:* Etudes de Psycho-analyse.

Morand: Rien que la terre. — Zell: Morpho. — *R. Bertal:* La Passion du curé Bernoquin. — *M. Rouff:* Guinoseau ou le moyen de ne pas parvenir. — *Béroalde de Verville:* Le moyen de parvenir. — *L. Latzarus:* La vie paresseuse de Rivarol. — *Collection d'Anas:* L'Esprit de Rivarol. — Dostoïevski à la roulette. — *Gheusi:* Les tueur de rois (Coll. NRF cinario). — *Jean Hatzfeld:* Histoire de la Grèce ancienne. — *M. Grant:* Le declin de la grande race.

CARŢI ENGLEZEŞTI:

Ellinor Glyn: Love's Blindness. — *John Galsworthy:* The Forsyte Saga. — *Wells:* A short History of the world.

CARŢI BIBLIOFILE:

Colette: Mitsou ou comment l'Esprit, vient aux filles. Dessins coloriés de Jean Oberlé.

A. Vlahuţă: Pictorul N. I. Grigorescu, viaţa şi opera lui.

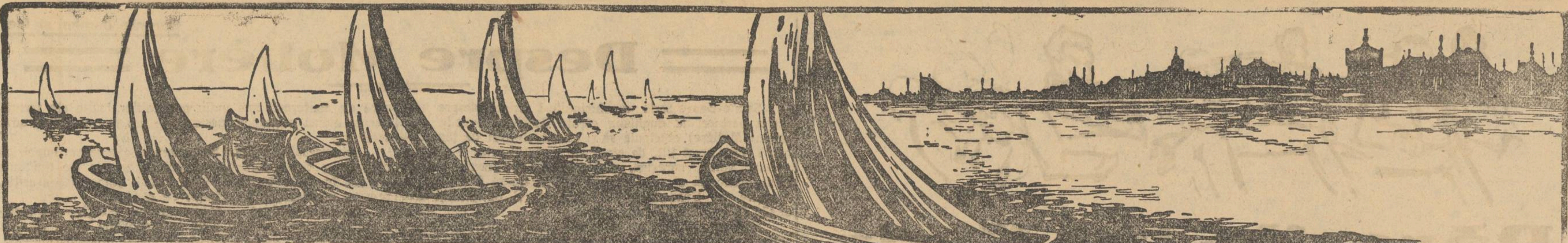
CITIŢI: *Vient de paraître.* Revistă lunară de literatură, de artă şi de ştiinţe. Abonament 100 Lei, în loc de 300. Numai la „Bibliofila".

IN LIMBA GERMANA:

Opere complecte de: Dahn, Dostojewski, Freytag, Gogol, Contscharow, Goethe, Hauptmann, Lenau, Lermontow, Lessing, Liliencron, Nestroy, Scheffel, Schiller, Sinclair, etc., etc.

Coué †. *Coué:* Selbrtemeisterung; Coué: Was ich laat; *Baudouin:* Die Macht in uns; *Baudouin:* Suggestion u. Autosuggestion; Baudouin: Das Wesen der Suggestion; *Baudouin:* Psychologie der Suggestion u. Autosuggestion; *Coué:* Selbztheilung u. Seelerneziehung durch Autosuggestion; *Sanders:* Autosuggestion und die Macht des Unterberousten in uns; *Brooks:* Die Praxis der Autosuggestion.

Afară de cărţi de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la „BIBLIOFILA", *Bucureşti, str. Wilson, 1,* se găseşte atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

IOSEPH CONRAD

IL CONTE

VEDI NAPOLI E POI MORI

Am intrat în vorbă întâia oară la Muzeul Naţional din Neapole, în sala în care se află faimoasele colecţii ale bronzurilor din Herculanum şi Pompei. Priveam celebrul Hermes, când îmi spuse câteva cuvinte drepte cu privire la această operă întru totul admirabilă. Nimic profund; gust mai curând înnăscut decât cultivat. Văzuse desigur multe lucruri frumoase în viaţa lui. Vorbea ca un om de neam bun şi inteligent; nici o poză.

Ne cunoşteam din vedere de câteva zile. Locuiam la acelaş hotel. Servitorii îl numeau *Il Conte*, contele.

După discuţia de dimineaţă de la Muzeul Naţional — unde îmi spusese că nu-i plac de loc busturile şi statuile împăraţilor romani cu trăsăturile prea viguroase şi accentuate pentru a fi pe gustul lui — seara, negăsind loc în restaurant, i-am cerut voie să stau alături. El încuviinţă cu urbanitate blândă. Avea un surâs atrăgător.

Era în smoking, pentru masa de seară, şi cu cravată neagră. Era totdeauna foarte corect îmbrăcat. Sunt sigur că toată existenţa lui fusese corectă, ordonată şi convenţională, şi că nu fusese turburată de nici-o întâmplare gravă. Părul lui alb, pieptănat pe spate, descoperea o frunte albă, dându-i o înfăţişare de idealist, de poet. Mustaţa-i grea, albă, periată şi tunsă cu îngrijire, se colora la mijloc în galben-aur, care-l prindea. Ajungeau până la mine adierile subtile ale unui minunat parfum şi ale unor excelente ţigări, pe deasupra mesei. Vârsta lui se trăda mai cu seamă prin ochi. Erau cam obosiţi, sub pleoape cam vestejite. Trebuie să fi avut şaizeci de ani sau chiar mai mult. Era comunicativ — n'aşi putea spune vorbăreţ — dar destul de comunicativ.

Imi spuse că a cercetat diferite climate, Abbazia, Riviera, dar singurul climat care-i prieşte într'adevăr e cel al golfului Neapole. Vechii romani, cari erau experţi în arta vieţei, ştiau ei de ce-şi clădeau vilele pe-aci la Baies, la Vico, la Capri; îşi căutau sănătatea la acest golf şi aduceau cu ei, pentru trecerea orelor neocupate, alaiul de actori-mimi şi cântăreţi din flaut. Credea că romanii din clasele înalte trebuie să fi fost foarte predispuşi la reumatisme. Vorbea din experienţă personală căci şi el a suferit de penibile şi periculoase dureri reumatice până 'n ziua când şi-a găsit alinarea în acest colţ deosebit al Europei meridionale.

Aci venise pentru întâia oară acum trei ani şi de-atunci a rămas credincios ţărmurilor golfului, locuind fie în vre-un hotel din Sorente, fie în vre-o vilă de pe Capri. Seara cânta la piano, spre a mai face „puţină muzică". Şi când voia să se distreze, se repezea până la Neapole, atât de apropiat, cu viaţa, mişcarea şi însufleţirea lui.

„E nevoie şi de puţină distracţie, pentru sănătate, zicea el, în definitiv tot actori-mimi şi cântăreţi din flaut". El însă, spre deosebire de vechii romani, nu era preocupat de afaceri de stat. El n'avea nici un fel de afaceri. Poate că în toată viaţa lui n'a avut niciodată afaceri serioase care să-l preocupe. Ducea o viaţă potolită, cu bucuriile şi durerile orânduite de cursul firii: căsătorii, naşteri, morţi, rânduite de obiceiurile societăţii alese şi ocrotite de stat.

Era văduv, dar în Iulie şi August risca şi trecea Alpii spre a sta şase săptămâni la fiica lui, măritată. Imi spuse numele ei: numele unei familii foarte aristocrate. Avea şi un castel, în Boemia, mi se pare. E singurul amănunt precis pe care l-am putut dobândi asupra naţionalităţii contelui. Ciudat e că niciodată nu mi-a spus numele lui. Gândea poate că l-aşi fi citit pe listele musafirilor hotelului. Adevărul e că n'am avut curiozitatea aceasta. In tot cazul, era un bun european — vorbea patru limbi — şi un om înlesnit. Totuşi n'avea cine ştie ce avere. A fi excesiv de bogat ar fi fost pentru el un fel de nepoliteţă, ceva exagerat şi isbitor la ochi. Pe cât părea, nici nu-şi agonisise singur averea. Fără oarecare asprime nu se agoniseşte o avere. E chestie de temperament. Firea lui era prea şlefuită pentru a fi bună de luptă. Povestea că stătuse odată — o elipsă de prudenţă! — prea multă vreme dincolo de Alpi, până la mijlocul lui Septembrie, şi a fost silit să stea în pat trei luni. Nu, nu va mai comite astfel de imprudenţe!

Călătorind, întâlneşti adesea astfel de singuratici, care n'au altă ocupaţie decât să aştepte inevitabilul. Prin moarte, prin căsătorii, s'a făcut gol în jurul lor şi nu pot fi învinuiţi că toate strădaniile lor urmăresc să îndulcească această aşteptare.... Precum spunea şi el: „La vârsta mea, lipsa durerii fizice e ceva foarte de seamă".

Era totuşi un tovarăş de masă plăcut şi voios. Am petrecut trei seri laolaltă şi-a trebuit să plec din Neapole din pricina unui amic care se îmbolnăvise grav la Taormina. Pentrucă n'avea nimic alt mai bun de făcut, *il Conte* m'a condus la gară. Aci mi-a spus că se va plictisi fără mine, dar se va duce, după masă, în grădina publică, la Villa Nazionale. Va auzi puţină muzică bună, va vedea lume aleasă, ca deobiceiu. Şi la plecarea trenului, văzându-mă abătut, mă încurajă: „Fii liniştit... fii liniştit... nu s'a întâmplat nimic, ai să vezi!..."

Amicul meu intrând în convalescenţă, m'am înapoiat după zece zile la Neapole. Nu pot spune că m'am gândit mult la *Conte* în timpul lipsei mele, dar intrând în sala de mâncare, îl căutai la locul lui obicinuit. Zării pe dată capul lui alb între ale celorlalţi şi de departe băgai de seamă ceva neobicinuit în ţinuta lui. In loc de a sta drept şi a privi înainte cu urbanitatea-i obicinuită, sta aplecat asupra farfuriei. Stătui câtva timp dinainte-i, până ce-l văzui ridicând ochii parcă rătăciţi...

— A! Dumneata eşti! zise. Cred că nu s'a întâmplat nimic rău.

Contele era de obiceiu foarte amabil. In seara aceea părea că se sileşte. Incercările lui de a sta de vorbă se încheiau cu tăceri prelungi. Crezui că a fost bolnav, dar mai înainte de a-l întreba, el şopti:

— Mă găseşti foarte abătut.

— Imi pare rău, zisei. Cred nă n'ai primit nici o veste rea...

Nu, nu era asta. N'a primit nici-o veste rea. Şi rămase tăcut, caşicum şi-ar fi reţinut respiraţia. Apoi aplecându-se către mine, mărturisi cu un accent ciudat de sfială şi teamă.

— Adevărul e că am fost victima unei foarte... foarte... cum să spun? Unei aventuri odioase!

Energia unui astfel de epitet surprindea la un om cu sentimente alese şi vocabularul distins.

— E foarte serios, foarte serios, reluă el nervos. Am să-ţi povestesc tot după masă, dacă vrei.

Mâna lui tremura uşor, ducând pâinea la gură, şi acest semn neaşteptat mă ului.

In sala de fumat, nu se mai sfii. Abea luaserăm locurile noastre obicinuite, când aplecându-se pe braţul fotoliului, mă privi drept în ochi:

— Iţi aminteşti, începu el, că-ţi spusesem la gară că aveam de gând să mă duc în aceiaşi seară să ascult puţină muzică la Villa Nazionale.

Imi aminteam. Pe faţa lui trecu o umbră de rătăcire. Il privii atent, şi luai o sorbitură de cafea. Işi începu povestirea cu o precizie sistematică spre a nu se lăsa turburat şi încurcat de emoţie.

Plecând de la gară luase o îngheţată şi citise un ziar la o cafenea. Apoi se înapoiase la hotel, se îmbrăcase şi mâncase cu poftă. După masă rămase câtva timp în hall să fumeze o ţigare; stătu de vorbă cu fata lui Primo Tenore al teatrului din San Carlo şi cu „stimata doamnă", soţia lui Primo Tenore. In seara aceea nu se juca nimic la teatru şi mergeau şi ei la Villa Nazionale. Şi plecară din hotel. Foarte bine.

In loc să facă la fel — era ora nouă jumătate — îşi aduse aminte că avea o sumă foarte mare de bani în portmoneu. Intră în birou şi dete casierului cea mai mare parte din sumă. Apoi luă o carozella şi ceru să fie dus la mare. Lăsă trăsura şi se duse spre Villa pe aleia Largo de Vittoria.

Villa Nazionale e o grădină publică, ale cărei peluze, tufişuri şi coşuri de flori se întind între casele depe Riviera di Chiaja şi apele golfului. Grădina e străbătută în toată lungimea ei de alei cu arbori. Dinspre Chiaja, tramvaele electrice trec chiar pe lângă grilaj. Intre grădină şi mare se întinde „promenada" elegantă, la marginea căreia se zbate Mediterana cu murmure aţipite, când vremea e bună.

Viaţa nocturnă se prelungeşte până târziu la Neapole şi promenada largă era străbătută de un roi strălucitor de lanterne de trăsuri, care înaintau pereche, unele mai repede, altele mai încet, sub linia nemişcată a lămpilor electrice depe ţărm.

Nici grădina nu e prea luminată. Prietenul nostru înainta în noaptea răcoroasă, cu ochii pe o fâşie luminoasă departe, care cuprindea toată lărgimea Villei, caşicum acolo văzduhul însuşi ar fi lumină. Acest lăcaş magic lăsa printre copaci şi tufişurile negre, să se strecoare valuri de plăcute melodii, întretăiate de alămuri zgomotoase, de isbucniri brusce metalice, lovituri surde şi vibrante.

Pe măsură ce contele înainta, toate aceste zgomote se topeau într'o savantă melodie ale cărei fraze armonioase şi suave dominau tumultul înnăbuşit al glasurilor şi al paşilor pe nisipul aleilor. O mulţime imensă, scăldată în fluidul subtil şi luminos al globurilor electrice, se înghesuia în jurul muzicei. Contele se amestecă în mulţime şi se lăsă dus de ea. Asculta, privea. Toţi erau din lumea bună: mame cu fetele lor, grupuri de familii, tineri şi tinere care discutau, surâdeau, îşi făceau semne. Figuri şi găteli frumoase. Domnia însă pretutindeni tipul tânărului italian de sud, cu faţa mată, buzele roşii, mustaţa neagră şi acei ochi negri, umezi, atât de prodigios elocvenţi în dragoste sau mânie.

Contele luă loc, în faţa unei cafenele, la o măsuţă în faţa unui tânăr de acest tip perfect. Prietenul nostru luă o limonadă. Tânărul privea posac la paharul lui gol. Ridică o clipă ochii, dar îi lăsă iar numaidecât. Pălăria îi era trasă pe sprânceană, „aşa..."

Şi contele făcu gestul omului care-şi trage pălăria pe frunte, şi urmă:

— Mi-am zis: e trist, băiatul. Tinerii îşi au şi ei necazurile lor. Fireşte, nu mă uit la el. Plătesc limonada şi plec.

Tot plimbându-se pe lângă muzică, Contele zări odată sau de două ori pe acelaş tânăr preumblându-se prin mulţime. Dar mai erau atâţi tineri la fel, că nu putea fi sigur dacă era el sau altul.

Apoi, obosit de impresia năbuşitoare pe care o resimţi între oameni mulţi, Contele se depărtă de muzică. O alee, foarte întunecată prin contrast, îşi oferea în chip ispititor făgăduielile ei de singurătate şi răcoare. Contele o apucă pe-aci şi merse până ce zgomotul orchestrei nu se mai auzi decât foarte înăbuşit. Se întoarse o bucată de drum înapoi şi iar se depărtă. Făcu acest drum de câteva ori, până băgă de seamă că una din bănci era ocupată.

Se afla la mijlocul drumului, între două globuri, şi era destul de întuneric. Bătrânul conte observă totuşi că cel care sta pe bancă se retrăsese până la capătul ei. Cu picioarele întinse şi braţele încrucişate pe piept, capul îi era lăsat în jos. Nu clintea; ai fi zis că doarme, dar când Contele trecu prin faţa lui, îşi schimbase atitudinea: era aplecat înainte, cu coatele pe genunchi şi răsucea o ţigare. Nu ridică ochii.

Contele mergea în direcţia opusă publicului, bucurându-se de aroma acelei nopţi meridionale şi de sunetele muzicei potolite atât de plăcut de depărtare.

Trecea pentru a treia oară prin faţa omului plecat înainte, într'o atitudine abătută. In semi-obscuritatea aleii, gulerul şi manşetele luceau ca nişte pete albe. Contele îl văzu ridicându-se brusc, de parcă ar fi voit să plece, dar deodată, fără să ştie cum, omul se află drept în faţa lui, întrebând cu glas înnăbuşit şi blând, dacă Signore ar voi să aibă amabilitatea să-i dea un chibrit.

Contele răspunse: „Desigur", politicos şi lăsă mâinile în jos spre a căuta chibriturile în buzunarul pantalonilor.

— Lăsai mâinile în jos, zise, dar nu le vârâi în buzunar. Ceva mă strângea aci...

Puse degetul pe sternum, în acel loc precis pe care-l aleg gentlemenii din Japonia pentru a începe operaţia hara-kiri, formă a sinuciderii cerută de vre-o desonoare sau orice altă insultă ireparabilă pentru sentimentele noastre.

— Şi ce văd? urmă Contele cu glas înfricoşat. Un pumnal! un pumnal lung!

— Nu se poate să fi fost atacat, ripostai eu, în Villa, la ora zece jumătate seara, la douăzeci de paşi de public!

Contele mă privi cu ochii mari.

— Clarinetul încheia tocmai un solo, afirmă el solemn, şi te asigur că auzeam fiecare notă. Orchestra ataca un fortissimo şi individul, cu ochii holbaţi şi scrâşnind din dinţi, şuera cu un accent de groaznică cruzime: „Taci! Nici un zgomot, sau..."

Eu nu mai înţelegeam nimic.

— Ce fel de pumnal era, întrebai prosteşte.

— O lamă lungă. Un *stiletto*. Poate un cuţit de bucătărie. O lamă lungă, îngustă. Lucea. Luceau şi ochii lui, precum luceau şi dinţii albi. Avea un aer feroce. Mi-am zis: „Dacă-l lovesc, mă ucide! Cum să lupt în asemenea condiţii? El avea cuţitul, eu n'aveam nimic. Eu am aproape şaptezeci de ani, ştii bine, şi el era tânăr. Mi se păru chiar că-l recunosc: tânărul posac de la cafenea, cu care mă întâlnisem în preajma muzicei. Dar nu eram sigur, sunt mulţi ca el în ţara asta..."

Groaza acelui minut se reflecta încă pe chipul bătrânului. Fără îndoială, trebue să fi fost paralizat de spaimă. Dar gândurile lui rămâneau extrem de active şi vedeau toate posibilităţile înfiorătoare. Ii veni în minte să dea un ţipăt puternic. Dar nu făcu nimic totuşi, şi ceiace-l reţinu îmi dovedi luciditatea lui. Inţelese într'o clipită că ar fi putut ţipa şi cellalt.

— Tânărul ar fi putut arunca pumnalul şi să declare că eu sunt agresorul. Dece nu? Ar fi putut spune că eu l'am atacat. Dece nu? După îmbrăcăminte nu era un hoţ ordinar. Părea că face parte din lumea cea mai bună. Ce aşi fi putut spune? El era italian, eu străin. Fireşte, am un paşaport şi m'aşi fi adresat consulului meu... Dar să fiu arestat noaptea, dus la poliţie ca un criminal...

Tremura. Firea lui da înapoi mai curând în faţa unui scandal decât în faţa morţii. Şi apoi — ţinând seamă de anumite particularităţi ale moravurilor napolitane — această întâmplare l'ar fi costat bune parale. Contele nu era un prost. Credinţa lui în respectabilitatea vieţei fusese zguduită; totul în viitor era cu putinţă. Ii trecu prin cap în acelaş timp că tânărul era poate numai un nebun furios. Muzica, în unisonul solemn al tuturor tromboanelor, intona un marş lent.

— Şi ce ai făcut? întrebai repede.

— Nimic, răspunse Contele. Lăsai mâinile în jos şi spusei hoţului că nu voi face scandal. El mârâi ca un câine, apoi zise cu voce obicinuită:

— *Vostro portofolio.*

— Atunci, fireşte... urmă Contele şi mimă toată această scenă: Contele mă privi drept în ochi, vârî mâna în buzunarul interior al vestei, scoase portmoneul şi-l întinse... Dar tânărul ţinând cuţitul nu voi să pue mâna.

Sili pe Conte să scoată el însuşi banii, îi primi în mâna stângă şi făcu semn victimei să pue portmoneul la loc. Toate acestea, în acompaniamentul unui tremolo de flaute şi clarinete şi a unei note plângătoare de oboi. „Tânărul" cum îi zicea Contele, se plânse: „Cam puţin!"

— Era o sumă mică, într'adevăr, reluă Contele. 340 sau 360 de lire. Lăsasem banii la hotel. I-am spus că nu mai aveam nimic la mine. El ridică nerăbdător capul şi zise:

— *Vostro orologio.*

Contele făcu gestul: scoaterea ceasornicului, desfacerea lanţului. Dar se'ntâmplase că lăsase la cesornicar să-l cureţe, preţiosul lui cronometru de aur. In seara aceia avea un ceasornic obicinuit. Văzându-l, hoţul elegant pocni dispreţuitor din limbă, şi înlătură ceasul. Şi cum Contele îşi punea ceasul la loc, cellalt ceru, apăsând cu o insistenţă ameninţătoare pe epigastrul victimei:

— *Vostri anelli.*

Contele îmi dete aceste lămuriri:

— Unul din inelele mele îl aveam de multă vreme dela soţia mea; cellalt era cu semnul tatălui meu. Zisei: „Nu, inelele nu ţi le dau!"

Aci, Contele reproduse gestul corespunzator declaraţiei, strângându-şi mâinile laolaltă şi apăsându-le pe piept. Gest emoţionant în resemnarea lui. „Nu, inelele nu ţi le dau!" insistă Contele, hotărât şi închise ochii aşteptându-se — nu ştiu dacă am dreptul să povestesc că a eşit din gura lui un cuvânt atât de urât — aşteptându-se să fie — şovăi într'adevăr să spun — spintecat de lama ascuţită şi lungă, înfiptă sub piept, locul sensaţiilor spaimei la toţi oamenii.

Valuri mari de armonie treceau peste grădină.

Deodată Contele se simţi uşurat de coşmarul oribilei presiuni. Deschise ochii. Era singur. N'auzise nimic. Probabil că „tânărul" plecase cu paşi uşor de câteva clipe, iar simţimântul groaznicei sensaţii Contele îl resimţise încă, deşi lama nu-i mai apăsa pieptul. Fu cuprins de slăbiciune. Abea putu ajunge până la bancă. I se părea că-şi reţinuse prea multă vreme respiraţia, şi se prăbuşi sub lovitura reacţiunii.

Muzica încetă. Trecu tramvaiul, apoi câteva trăsuri. Revenindu-şi în fire Contele încercă să cugete liniştit la ceiace i s'a întâmplat. Urâţenia acestui furt îi tăia din nou răsuflarea. Precât pot să-mi dau seama, era scârbit de sineşi. Nu de purtarea lui, care nu putuse fi alta. Era scârbit că fusese astfel dispreţuit, mai mult chiar decât de furt. Liniştea lui fusese zgâlţâită în chip laş. Işi pierduse de-acum privirea binevoitoare şi senină pe care toată viaţa sa o preumblase asupra lumii.

Pe măsură ce se potolea, simţea o foame de lup. Da, îi era foame; emoţia îl sleise. Se ridică depe bancă, merse câteva minute, eşi din grădină, şi se pomeni fără să ştie cum în faţa unui tramwai. Se urcă în vagon printr'un fel de instinct, ca un somnambul. Avu norocul să găsească în buzunarul pantalonilor o monedă de aramă pe care o dete taxatorului. Tramvaiul se opri, şi Contele văzând că ceilalţi călători se coboară toţi, scobori şi el. Recunoscu Piazza San Fernandino, dar nu-i dete'n gând să ia o trăsură care să-l ducă la hotel. Sta uluit în Piazza, ca un câine pierdut, gândind vag la chipul cel mai potrivit să-şi procure ceva de mâncare.

Deodată îşi aduse aminte de moneda de douăzeci de franci. Contele îmi spuse că păstra această monedă franceză de trei ani. O păstra ca un fel de rezervă în caz de nevoe mare

Urca scările monumentale ale galeriei Umberto şi intră în cafeneaua Umberto. Toate locurile erau ocupate de consumatori. Dar voind să mănânce intră totuşi în cafeneaua pe care o împărţea stâlpi patraţi îmbrăcaţi pe toate feţele cu oglinzi. Contele se aşeză pe o canapeluţă de catifea roşie şi aşteptă să i-se servească un rizotto, rezemat de unul din acei stâlpi. Şi gândul i se'ntoarse iar la odioasa întâmplare.

Contele cugeta la tânărul elegant şi posac a cărui privire o încrucişase în mulţime, lângă muzica din grădină şi pe care-l socotea în forul său interior, adevăratul tâlhar. L'ar recunoaşte dacă l'ar mai vedea. Probabil. Dar nu dorea câtuşi de puţin să-l mai vadă. Tot ce putea face mai bun era să uite acest episod umilitor.

Contele întorcea privirile nerăbdătoare către acel rizotto aşteptat când deodată, la stânga, lipit de zid zări pe „tânăr". Sta singur la o masă cu o sticlă de vin sau un sirop oarecare dinainte, şi o garafă de gheaţă. Aceiaşi obraji maţi, măslinii, aceleaşi buze roşii, aceiaşi mustaţă neagră, agresivă, aceiaşi ochi frumoşi, întunecaţi, aceiaşi expresie particulară de nemulţumire crudă pe care nu o găseşti decât la anumite busturi de împăraţi romani. Era el, nu mai încăpea îndoială. Era un tip comun, totuşi. Contele îşi feri repede privirile. Ofiţerul care citea, mai încolo, ziarul, avea acelaş chip. Şi alţii, care jucau table...

Contele plecă în jos capul cu spaima tainică de a fi vecinic urmărit de viziunea „tânărului". Incepu să mănânce rizotto. Deodată auzi pe „tânăr" chemând chelnerul cu un accent de mânie.

La această chemare, chelnerul şi alţi doi din alt colţ al sălii, se repeziră spre el cu o grabă supusă, neobicinuită la cafeneaua Umberto. Tânărul şopti ceva şi unul din chelneri se duse spre uşa cea mai apropiată, strigând: „Pasquale! Hei, Pasquale!..."

Toată lumea cunoştea pe Pasquale, un bătrân zdrenţăros care, strecurându-se printre mese vindea clienţilor cafenelei ţigări, ţigarete, cutii cu chibrituri şi cărţi poştale. Pe de-asupra un şnapan simpatic. Contele văzu pe bătrânul hirsut cu marfa pe o tabla atârnată cu o curea de gât, îndreptându-se către masa tânărului. Tânărul voia o ţigare şi bătrânul îi dete umil. Bătrânul voi să plece, dar Contele, supunându-se unui îndemn subit ,îi făcu semn.

Pasquale se apropiă cu un surâs de familiaritate politicoasă, care se îmbina în chip ciudat cu expresia de cinism cercetător al privirilor. Işi puse marfa pe masă. Contele luă o cutie de ţigarete şi împins de o curiozitate fricoasă, întrebă cât mai calm cu putinţă:

— Ascultă Pasquale, cine e tânărul de colo?

Bătrânul se plecă, misterios, de-asupra mesei:

— Tânărul, *Signor Conde*, răspunse el rânduindu-şi marfa fără a ridica ochii, tânărul e un *Cavaliere* de neam foarte bun din Bari. E student la Universitate şi e şeful — *capo* — unei societăţii de tineri — de tineri foarte aleşi...

Se opri, apoi cu un amestec de discreţie şi orgolioasă experienţă şopti explicativ cuvântul „*Camorra*", şi-şi ridică marfa. „O camorra foarte puternică, adăogă. Chiar profesorilor le e teamă de ea... *Una lira e cinquenti centisimi, Signor Conde*".

Contele întinse moneda de aur. In timp ce Pasquale da restul, Contele văzu că tânărul despre care aflase atâtea în câteva cuvinte, supraveghea scena cu coada ochiului. După plecarea bătrânului, Contele plăti chelnerului şi rămase nemişcat. Il prindea o ciudată amorţire.

Tânărul plăti şi el, se ridică, traversă sala cu intenţie aparentă să se vadă în oglinda de pe stâlpul cel mai apropiat de locul unde se afla Contele. Era îmbrăcat în haine negre şi purta o cravată verde întunecat. Contele ridică ochii şi văzu cu spaimă cum cellalt îl fixa cu o privire oblică şi crudă. Tânărul „Cavaliere" din Bari (dacă se putea crede în cuvintele lui Pasquale, dar Pasquale era un mincinos înnăscut) îşi potrivea mai departe cravata şi pălăria în faţa oglinzii, vorbind destul de tare spre a fi auzit de Conte. Vorbea între dinţi, cu expresia dispreţului celui mai insultător, şi fără a înceta să privească drept în oglindă.

— A! Aveai monede de aur, moşneag mincinos — *birba, furfante* bătrân; mai dăm noi ochi amândoi".

Răutatea infernală a expresiei se şterse ca prin minune şi tânărul eşi liniştit din cafenea, cu chipul nepăsător şi întunecat.

Bietul Conte povestind acest ultim episod se răsturnă tremurând în fotoliul lui. Fruntea-i era plină de sudoare. In această insultă premeditată era o obrăznicie gratuită care mă înspăimânta şi pe mine. Nici nu pot încerca să-mi închipui măcar efectul ce trebuia s'o fi avut asupra firii delicate şi blajine a Contelui. Sunt sigur că dacă n'ar fi fost prea rafinat spre a i-se întâmpla un lucru atât de odios vulgar ca moartea prin apoplexie în cafenea, ar fi primit lovitura fatală. Greu mi-a fost să ascund toată mila pentru el. El nu suferea niciun sentiment excesiv, şi mila mea era fără margini. Nu m'a mirat când am aflat că a stat o săptămână în pat. Se ridicase în picioare spre a-şi face toate pregătirile necesare ca să plece pentru totdeauna din Italia de sud.

Şi bietul om era convins ca nu va putea trăi un an măcar sub alt climat. Toate argumentele mele n'au avut nici o putere. Nu era la el un sentiment de laşitate, deşi-mi zise:

— Dumneata nu ştii ce este o Camorra; sunt o vic-

Continuare în pag' V-a

Negustorul din Veneția

de KARL HANS STROBL

Pe drumul prefăcut în ciorbă de atâtea ploi venea, într'o zi cenușie de Noembrie, o căruță verde. Cu mantalele strânse bine de trup, cu glugile în cap și cizme înalte în picioare, câțiva oameni posomorâți călcau pe lângă căruță.

Dela fereastra hanului „la Neptun", Sir Gamaliel Ratsay, privind spre drum, zise: „Ehei, mi se pare că dracu știa că mă plictisesc, și-mi trimite o trupă de scamatori sau de comediani." Pe urmă izbi cu spada în masă așa, încât cârciumarul se cutremură de pare că i-ar fi tras cineva un picior dinapoi. — „Ei, broscoiule!... Nu-i lăsa să treacă așa! Trebuie să-i oprim aici, să ne joace ceva. Dacă ai o cârciumă blestemată de Dumnezeu, unde poate muri omul de căscat, mișcă-te cel puțin când te chem! Ori vreai să te mișc eu...?" Și cavalerul a și pus mâna pe cana de lemn jumătate plină, ce-i stetea dinainte pe masă, și a repezit-o după hangiu. Dar omul, așa gros cum era știa să se facă ușurel când era vorba să se păzească de asemenea asvârlituri; s'a aplecat iute în jos și a țâșnit pe ușă. Drumeții însă n'aveau nevoie să fie poftiți. Când hangiul eșia din casă, tocmai trăgea căruța în curte. „Să-l ia dracul pe afurisitul de Neptun al d-tale" strigă unul din oameni, către cârciumar; „pe semne că dinadins a înecat tot primprejur, ca să tragă toți drumeții, în gazdă la d-ta."

„Dv. să fiți sănătoși", răspunse cârciumarul. „Prin locurile aceste nu se află alt han ca al meu. Și apoi noaptea e mai aproape decât satul. Mai puneți că s'a nimerit să am în gazdă un boer mare, cărui îi plac comediile și cum v'a zărit a zis că vrea să vadă ce puteți."

Peste un sfert de ceas trei oameni, cei mai de seamă din trupă, steteau în fața lui Sir Gamaliel Ratsay. Abia își lepădase mantalele pătrunse de ploaie și-și uscase obrazele ude. Cavalerul turba de nerăbdare; jura să-l tragă în frigare pe hangiu, să-l frigă pe foc potolit, dacă nu vor veni comedienii pe loc.

„Suntem comedieni din Londra" zise cel dintâi. „Mă chiamă John Lambert; ăsta e Richard Clayton, și ăsta..."

„Bine, bine... Care va să zică sunteți actori. Bun. De mult n'am văzut teatru. Să-mi jucați ceva... Vă plătesc. Vă plătesc bine, dacă mi-o plăcea cum jucați. Dar de veți juca prost, pun slugile să vă tragă câte douăzeci la fiecare. Ce știți juca?"

„Milostive stăpâne, răspunse Clayton, „binevoiți să alegeți Domnia-Voastră. Putem juca orice se joacă în Londra."

„Eu n'am mai fost de mult prin Londra. Sunt oameni pe acolo, foarte supărați pe mine; ar fi în stare să mă ridice deasupra pământului așa sus, că mi s'ar lungi gâtul prea tare."

„Avem comedii bune: *Everyman* de Ben Jonson, Faust al lui Marlowe; pe urmă, de Shakespeare, „Negustorul din Veneția"...

„Stai", îi tăie vorba Sir Ratsay, „pe ăsta îl cunosc. Vorbește lumea de dânsul. Ce piesă e asta?"

„Stăpâne, e vorba de păcăleala unui ovrei."

„Minunat! Asta vreau să văd. E plăcut și de haz să vezi un ovrei tras pe sfoară. Vă sfătuesc să-l lucrați bine, să nu-l slăbiți de loc, dacă vreți să-mi placă."

S'au închinat actorii și au plecat, să se pregătească de joc, într'o cămară alături. Iar Sir Gamaliel Ratsay a trimis patru slujitori ai lui să scoale din pat pe niște negustori care tocmai se trăsese la odihnă, fiindcă aveau să plece a doua zi disdedimineață. Și hangiului i-a poruncit cavalerul să-și adune toate slugile. „Să le facem actorilor sala plină să vază că au cui să-și arate meșteșugul".

Negustorii au venit tremurând de frig și de frică. Sir Gamaliel Ratsay le-a zis să se așeze în rând dinaintea lui. „Mă cunoașteți voi pe mine, ticăloșilor burtoși?" i-a întrebat după ce s'a uitat de sus până jos la toți, unul după altul. — „Negreșit, milostive stăpâne", au răspuns ei sfioși. — „Ei, apoi dacă mă cunoașteți trebue să știți că eu, Sir Gamaliel Ratsay, pe unii ca voi n'am ochi să-i văd, ciume puturoase. Și mai mare plăcere n'am decât atunci când vă iau burdufurile cu bani." — Negustorii înghețase, și se uitau unii la alții par'c'ar fi zis: De acum s'a sfârșit cu noi. Dar cavalerul zise mai departe: „De data asta vă ert. Puteți pleca cu marfa voastră. Ba chiar vă poftesc pe astă seară la teatru. Insă pentrucă așa se cade, ca al de voi să poarte de grija artiștilor, apoi să-mi dea fiecare din voi câte zece șilingi pentru actori." Plini de mirare, negustorilor nu le venea să creadă c'ar putea scăpa așa ieftin și că vajnicul cavaler ar putea fi așa de milostiv Au scos de prin toate buzunarele bani și i-au dat dușmanului lor. Tocmai atunci veni și Lambert să spuie că sunt gata să înceapă.

In vatra odăii de alături ardeau câteva despicături zdravene de lemn, și lumina flacărilor venea tocmai bine în ajutorul celor câteva lumânări. Pentru Sir Gamaliel Ratsay se pusese un scaun. Ceilalți stăteau în picioare la spatele lui. Fiindcă nu fusese vreme să se ridice scenă, se despărțise o parte a odăii printr'o linie trasă cu cretă. Actorii intrau și eșiau pe o ușă care da într'o cămăruță unde hangiul ținea rufe murdare. Cu mare luare aminte privea Sir Gamaliel jocul, și de mai multe ori ridica glasul așa. încât se putea înțelege că din toată inima ținea cu Bassanio iar pe ovreiu îl disprețuia strașnic. La scena judecății s'a necăjit atât de rău cavalerul, încât era cât pe ce să se repează s'apuce de gât pe actorul care făcea pe Shylock. Dar și-a luat de seamă că ceiace vedea nu-i adevăr adevărat, ci numai o părere foarte vie. Când ovreiul se prinde singur în mrejele lui și cade în groapa pe care o săpase creștinului, atunci Sir Gamaliel nu s'a mai putut ține, și a strigat: „Așa să pață toți mincinoșii, șarlatanii și cămătarii!"

Și zicând așa se uita furios la negustori, încât aceștia se îngrozise iarăși, și se temeau că, la urma urmelor, n'au să scape nejupuiți.

După ce s'a isprăvit jocul, actorii s'au închinat adânc înaintea milostivului Gamaliel, iar el i-a chemat să mănânce și să bea pe socoteala lui. Actorii n'au așteptat să-i poftească de două ori; dar și negustorii au rămas în cârciumă. fără voia lor, se înțelege, fiindcă pe fiecare îl păzea câte un slujitor al cavalerului, ca nu cumva să plece deacolo într'ascuns.

Pe masa cea mare din mijlocul odăii, sub policandrul ale cărui lumânări picurau, numără cavalerul 40 de șilingi. în rânduri de câte 10 bucăți fiecare.

„Frumoasă înșirare; ca la război", zise John Lambert. „Imi place. Asta-i armată care nu poate fi răpusă. Oriunde e biruitoare." — „Așa dar sunteți mulțumiți?" întrebă Sir Gamaliel. — „Suntem plătiți cu prisosință" răspunse Lambert, și începu a pune banii în buzunar. In clipa aceia. privind cum se făceau, unul câte unul, nevăzuți șilingii în buzunarul actorului, îl cuprinse pe Sir Gamaliel o mare părere de rău că nu poate să-i strecoare în buzunarul lui. Dintre toate simțirile pe care le poate avea omul, cea mai plăcută era pentru el aceia, pe care o ai când deschizi mâna și dai drumul unui ban, mare și rotund, în fundul pungii. După ce au mâncat, porunci cavalerul să aducă vre-o câteva căni mari pentru dânsul și pentru musafiri, și a început iar să laude jocul și piesa.

„Shakespeare ăsta e minunat băiat, zice; drept să spun, scrie tot piese cum îmi plac mie. Numai un lucru pare că nu se prea potrivește, că pe cămătari el îi face de nimic și de ocară, și totuși e și el cămătar." — Clayton răspunse: „Pe William Shakespeare îl știm toți foarte bine, și trebuie să spunem că Măria Voastră se înșeală." — Bine, dar toată lumea vorbește de Shakespeare ăsta. Și toată lumea știe că are parte la câștig în „Teatrul Globului", unde e și poet și actor; care va să zică câștigă de trei ori; și apoi dă bani cu dobândă, iar când datornicii nu-i plătesc îi trage în judecată." — „Asta așa ie, Măria Voastră, dar ce are a face! Noi nu-l ținem de rău. Mulți dintre ai noștri fac așa; de pildă vestitul Burboge, și toată lumea îl cinstește. Am vrea și noi să facem ca dânșii; dar noi suntem niște bieți pârliți: n'avem nimic alta decât numai meșteșugul nostru."

Sir Gamaliel Ratsay trânti cu pumnul în masă și strigă: „Așa se și cade să fie artistul. Nimic să n'aibă decât arta lui." — Dar Lambert s'amestecă în vorbă: „Să ne fie cu iertare, Măria Voastră; fiecare om are două firi, artistul nu mai puțin decât negustorul și cavalerul. Ia uitați-vă. Domnia-Voastră, la Clayton al nostru, ce om cum se cade. Pe scenă joacă pe băieții zurbagii și bătăuși, măcar că altfel e cel mai bun soț și tată; abia pleacă din Londra și i se și face dor de acasă." — „Oh, Mărioara mea", oftă Clayton și trase un gât zdravăn din cană, de i se umplură ochii de lacrimi." — „Sau eu care am jucat adineaori pe Shylock, și mai înainte pe bancherul mofluz, fiindcă nu se pricepea să umble cu banii. Nu mai vorbesc de Combe, ăsta de colea; joacă tot roluri de fete mari, și numai fată mare nu-i. Dar și în afară de teatru poate afla Măria Voastră această împărțeală a naturii. Sir Bacon, de o pildă, care e și învățat și om de cârmuire, sau regina noastră Elisabeta. ale cărei două emisfere... dar de asta mai bine să nu vorbim."

Sir Gamaliel, dus pe gânduri, își sprijinea pe mâna capul lățos și ascultase cu băgare de seamă. Pe urmă începu a zâmbi ușor. Zâmbetul se lăți apoi peste tot obrazul, cuprinse toți mușchii și se prefăcu în hohot de râs: „Pe toate spânzurătorile Regatului, zbieră el, aveți dreptate. Dracu să vă știe, aveți dreptate! Adevărat așa e, ce ziceți voi de cele două naturi. Să bem în sănătatea celor două naturi!" Și ciocni cu cel de alături, de trosniră cănile de lemn.

Cheful a ținut până noaptea târziu. Sir Gamaliel și musafirii se făceau tot mai roșii la față, și vorbeau tot mai tare. Nici bieții negustori n'au putut scăpa, fiindcă lângă fiecare ședea un slujitor de ai cavalerului, și-l silea să bea tot așa iute cași domnii dela masa cea mare. Când actorii s'au deșteptat dimineața, capul le era greu, și nu mai știau bine ce fusese de cu noapte. Se pregătiră degrabă de plecare, și John Lambert s'a dus în cârciumă să-și ia rămas bun dela cavalerul care-i făcuse atâta bine. Află însă dela cârciumar că Sir Gamaliel cu slujitorii lui plecaseră mai dedimineață.

Mai luară câte un pahar ca să-și stropească gâtlejele uscate, și după ce au plătit, au plecat la drum. Se arătase soarele, dar pământul tot moale era de apă, și greu de umblat; cele două mârțoage se opinteau a nevoie ca să tragă căruța. De mult nu mai fusese așa de veseli actorii, fiindcă le sunau în buzunar banii primiți dela Sir Gamaliel. Așa au ajuns la pădurea care se întindea, mare și fioroasă. între cârciuma lui „Neptun" și satul cel mai apropiat. La o cotitură s'au pomenit cu Sir Gamaliel și cei patru slujitori ai lui în față, călări și cu săbiile goale.

„Ne bucurăm că putem zice înc'odată bună ziua Măriei Voastre", îi strigă John Lambert cavalerului.

„Și eu mă bucur, domnule" răspunse Sir Ratsay, și îndreptă pistolul spre pieptul lui Lambert." Vă urez bună călătorie. Dar drumul e stricat, și cine poartă greutate pe el, se afundă. Vreau să vă ușurez, să puteți umbla mai bine. Dați-mi numai decât cei 40 de șilingi pe care i-ați primit eri dela mine."

„Măria Voastră glumește", bâlbâi John Lambert dându-se îndărăt în fața pistolului. Iar Clayton șopti lui Combe: „E încă beat de aseară."

„Asta nu-i glumă", răspunse Sir Ratsay supărat, și vă sfătuiesc să nu stați mai mult la gânduri. Pistolul din mâna mea ar putea lua foc pe nebăgatele de seamă."

Atunci au văzut actorii că nu glumea cavalerul. Insă desnădejdea îl îndemnă pe Lambert să zică, obidit: „Dar Măria Voastră își aduce aminte că ne-ați dat singur acești 40 de șilingi ca plată pentru jocul nostru."

„Ba de loc", zise Sir Ratsay, „cel ce v'a dat cei 40 de șilingi era celalt Sir Gamaliel Ratsay, protectorul artiștilor și iubitorul de teatru. Cel ce vă ia banii e Sir Gamaliel Ratsay care trăiește din ce apucă la drumul mare. Trebuie să înțelegeți asta, fiindcă știți că orice om are două naturi. Și acum: mâinile în sus!"

Pe când cei patru slujitori se apropiau cu săbiile gata, cași cum ar fi vrut, în fiece clipă, să dea cu ele, Sir Gamaliel descălecă și începu să caute prin buzunarele actorilor. Pe urmă numără banii pe un trunchiu de copac. „O, zise el, sunt 41 de șilingi și șase pense. Nu vă cer decât 40." Și puse cei 40 de șilingi în buzunar, iar restul îl dădu lui John Lambert îndărăt.

Incălecând zise actorilor, cu zâmbetul pe buze: „Ei acum, drum bun, domnilor! Și când vă întoarceți la Londra spuneți închinăciuni lui William Shakespeare dela mine, și că mi-a plăcut mult „Negustorul din Veneția". Apoi întoarse calul și porni prin pădure cu slujitorii după dânsul.

Din nemteste de P. 7

---

tima osândită. Nu-i era teamă de ce i s'ar mai putea face, dar își simțea demnitatea terfelită de o insultă odioasă. Ceiace nu putea suferi. Nici un nobil japonez rănit în sentimentul onoarei lui n'ar fi pregătit cu mai mare hotărâre cele necesare pentru Hara-Kiri. Intoarcerea acasă însemna de fapt pentru bietul Conte o adevărată sinucidere.

Există un dicton al orgoliului napolitan, făurit cred pentru străini: „Să vezi Neapole, și-apoi să mori: *Vedi Napoli, e poi mori*". Cuvânt de excesivă vanitate, și orice exces era odios moderației șlefuite a bietului Conte. Totuși, conducându-l la gară, cugetam că el era ciudat de fidel proverbului orgolios. *„Vedi Napoli..."* Văzuse Neapole! Il văzuse într'o realitate uluitoare... și acum se ducea către mormânt. Se ducea repede cu trenul de lux al Companiei Internaționale de Wagons-Lits, *via* Trieste și Viena. In clipa când cele patru vagoane lungi întunecate eșeau din gară, am scos pălăria, cu sentimentul solemn de a plăti ultimul tribut de respect unui alai funebru. Profilul *Contelui*, acum și mai îmbătrânit, se depărta într'o nemișcare de piatră, înapoia ocnului ca o raclă străvezie. *Vedi Napoli e poi mori!*

Misterele și inițierea orientală

TAINA

Pe coastele Mediteranei, — în Egipt, Fenicia și Siria, în interiorul Asiei Mici, în arhipelagul egeean, în Grecia, — se săvârșeau acum mai multe mii de ani o serie de rituri cu totul deosebite de riturile religioase oficiale, și pe cari scriitorii antici le numeau *mistere. Mistere,* — pentrucă cuprindeau ceremonii *esoterice*, îndeplinite în taină, într'un cerc restrâns de inițiați; pentrucă nu puteau fi cunoscute decât prin înfăptuirea unor operațiuni ferite cu luare aminte de privirile mulțimii.

Și e de mirare grija cu care a fost respectată taina. Dintre atâția scriitori antici, — dela Herodot și până la cei din urmă neoplatonici — nici unul nu și-a îngăduit o revelație completă. Se mulțumesc, în cel mai bun caz, să indice pe ici pe colo anume trăsături caracteristice ceremoniilor secrete și să sugereze comparații cu religia greacă. Numai scriitorii creștini, în lupta dusă împotriva păgânismului și a ereziilor, desvăluesc aspecte din misterele orientale sau elenice, pentru a le vădi părțile nevoiașe, ridicule, indecente, — și a le spulbera. Dar acești scriitori creștini, n'au putut cunoaște adevărata esență a religiilor misterice.

In primele veacuri după Christ, ele își pierduseră puritatea lor originară; primiseră influențe streine, degeneraseră în rituri de o obscenitate conștientă și voită; se pregăteau să-și piardă specificul în imensa marée a sincretismului religios contemporan, din care avea să se ridice — original și organizat — Creștinismul. Din această pricină, revelațiile apologiștilor creștini — deși prețioase — nu pot lămuri în totul misterele. Ințelegem misterele esoterice, riturile ce trebuiau fi săvârșite *individual* de neofit pentru a putea căpăta completa inițiere. Pentrucă, aceleași mistere cuprindeau sărbători publice, chiar oficiale — cum era la Elensis — sărbători la cari lua parte o mulțime imensă și cari se îndeplineau anual, dealungul unei serii lungi de zile.

Vălul pe care antichitatea îl întinsese deasupra religiilor sale cele mai intime, a fost cu pricepere ridicat de eruditii cercetători contemporani ai istoriei religiilor. Sau, cel puțin, acești cercetători pretind a fi lămurit ascunzișurile tuturor religiilor misterice, cu ajutorul unei binecuvântate metode de investigație: cea a *comparației.* Când istoria religiilor s'a constituit ca o știință de sine stătătoare, când faptele adunate ajunseră destul de numeroase pentru a se impune o clasificare și o explicație corectă, — s'a observat că misterele antice nu numai că se aseamănă între ele, dar pot fi alăturate și cu o sumă de ceremonii săvârșite în zilele noastre de către felurite triburi și noroade primitive. Comparația între riturile antice și cele moderne a fost fecundă în rezultate. S'au aprins cele dintâi lumini în haosul de obiceiuri, tradiții, rituri și legende rămase de pe urma mentalității primitive. S'au găsit cauzele multor concepții religioase și s'au explicat multe contradicții.

Intemeiați pe câteva din concluziile științei moderne vom încerca o lămurire a misterelor și vom urmări o parte din evoluția lor spirituală, dela origini și până în zorii Creștinismului. Incercarea aceasta, fără îndoială, departe de a fi completă, — nu va cuprinde decât trăsăturile cele mai de seamă. Explicațiile nu se vor bucura întotdeauna de precizia cu care ne-au obicinuit celelalte științe. Multe din ele sunt încă nesigure, insuficient documentate, provizorii. Dacă putem afirma că cunoaștem origina misterelor și desvoltarea lor simetrică, — avem noțiuni necomplete în ceiace privește resfrângerea lor asupra sufletului inițiaților, și nu știm nimic din dogmele lor ascunse.

RITUL MAGIC ȘI MITUL

Cunoașterea mitologiei orientale, mai mult ca a oricărei alte mitologii, — nu e lesnicioasă. Ințelegem cunoaștere științifică, cauzală, explicativă, — iar nu frunzărirea legendelor povestite literar și simplificat în manualele didactice. Ca să explicăm *miturile,* trebuie să cunoaștem *riturile* ce se săvârșeau în legătură cu ele. Cei vechi, afirmau că acestea din urmă au fost *produse* de feluritele mituri și legende; că un rit se săvârșea în *amintirea* unui mit, că îi era deci *posterior.* De fapt, însă, lucrurile s'au petrecut tocmai dimpotrivă. In zorii civilizației, oamenii s'au văzut înconjurați de o sumedenie de ceremonii și operații magice, de rituri ciudate, a căror rațiune nu o mai pricepeau. Erau rămășițele mentalității primitive, — absurde și contradictorii; erau însă atât de indisolubil legate de viața tribului sau a națiunii, încât nu puteau fi părăsite. Și atunci s'au căutat *cauze* cari să nu contrazică rezultatele obținute de evoluția spirituală. S'au creiat *miturile.*

O pildă, aleasă la întâmplare, va ajuta priceperea acestui act. In faza *animistă,* — când se socoteau, adică, toate lucrurile însuflețite și stăpânite de un duh — se adorau, printre altele multe, izvoarele, pădurile și locurile înalte. Mentalitatea omenească evoluând, s'au părăsit pe nesimțite aceste concepții; s'au uitat. Noile generații adorau izvoarele și locurile înalte pentrucă așa apucaseră dela părinți. Nevoia, tot mai tulburătoare, de cauzalitate, i-a silit atunci să inventeze. Și astfel s'au creat legende cari povesteau cum și-a găsit moartea un anumit erou, străbun al tribului, lângă un izvor, — sau cum zeul a poruncit preoților ca sacrificiile să se săvârșească numai pe înălțimi, iar templele să nu se ridice decât în vecinătatea arborilor. Riturile îndeplinite în jurul izvoarelor, arborilor, locurilor înalte, — își aveau acum explicația.

Miturile acestea, cari luau naștere din rituri, erau apoi modificate de alte generații, adaptate progresului intelectual, complicate, asimilate cu alte mituri de origină mai recentă. Astfel, în timpurile istorice, era peste putință să se descopere vechea lor origină, mai ales că însăși riturile începeau a fi transformate pentru a corespunde noilor forme luate de mituri....

Intrerupem aci considerațiile generale, ca să povestim legendele celor trei zei orientali în jurul cărora s'au alcătuit cele mai vechi mistere.

TAMMUZ—OSIRIS—ATTYS

Trei zei tineri, din trei țări orientale. *Tammuz,* de origină babiloniană (numele babilonian: *„Dumuzi")* era adorat în Siria și Fenicia. Corăbierii fenicieni l-au dus apoi în Cipru ,iar Grecii l-au numit *Adonis* și l-au asimilat unui zeu de al lor, indigen, cu care avea trăsături comune.

Osiris, al cărui nume e cunoscut tuturor, avu cei mai mulți și mai hotărîți credincioși dintre toți zeii de pe valea Nilului. In ceiace privește cultul lui *Attys,* el se săvârșea în părțile Anatoliei și Frigiei, pe lângă Pontul Euxin. Frigienii, de neam tracic, năvălind pe la 1000 În. Chr. în Asia Mică, găsiră aci cultul lui Attys, pe care și-l asimilară, datorită asemănărilor cu zeul lor național, Dionysos.

Miturile creiate în jurul acestor trei zei au multe trăsături comune, — după cum au și cu mitul zeului tracic Dionysos-Zagreus, asupra căruia ne vom opri în articolul viitor. Toți trei sunt tineri, frumoși, binefăcători ai omenirii și-ș ipetrec viața în tovărășia unei zeițe ce simbolizează fecunditatea. Tammuz-Adonis e iubitul zeiței *Iștara* sau *Astarteea,* numele babilonian și fenician al Afroditei. Osiris e fratele și soțul zeiței *Isis,* — iar Attys, iubitul *Kybelei,* care, câteodată, e privită drept mamă.

Și toți sunt răpuși de o moarte cruntă, sunt plânși de zeițe, — și apoi înviază. Legendele morții au prea multe variante ca să le putem povesti în întregime. Ne vom mulțumi să le rezumăm numai, oprindu-se mai mult asupra lui Osiris, care avea un mit mai bine fixat.

Tammuz, după legenda babiloniană, era amantul zeiței Iștara, zeița fecundității. Plictisită de dragostea frumosului adolescent, Iștara îl preface într'un mistreț, și sub această formă, Tammuz își găsește moartea. Legenda feniciană și cea greacă povesteau, dimpotrivă, că Tammuz-Adonis fusese ucis de un mistreț, pe când se afla la vânătoare. Toate versiunile afirmă, însă, că, numaidecât după moartea zeului, dragostea încetă de a se mai săvârși printre oameni și animale, iar vegetația pieri cu totul. Iștara se coborî atunci în *Aralù,* infernul babilonian, și — cu intervenția marilor zei — răpi lui *Ereșkigal,* Stăpâna Tartarului, pe frumosul adolescent. Odată cu revenirea lui Tammuz la lumina zilei, reapăru și vegetația, iar animalele și oamenii cunoscură din nou rodnicia. Versiunea babiloniană suferă de numeroase lacune, însă compararea ei cu cea feniciană și greacă ne îndreptățește să credem că sfatul zeilor sfârși prin a hotărî ca Tammuz să rămână o parte din an pe pământ cu Iștara. iar cealaltă parte în Tartar, lângă Ereșkigal. Iar atunci când Tammuz părăsea lumina, vegetația dispărea împreună cu el.

După o legendă raportată de geograful grec Pausanias, *Attys* fu ucis deasemenea de un mistreț. Legenda aceasta îl leagă de cea a lui Adonis-Tammuz. Lucian și Arnobius povestesc, însă, că Attys muri sub un pin pentrucă, cuprins de exaltare religioasă, se emasculase. Mitul corespunde unui sângeros rit asupra căruia vom reveni mai jos.

Legenda cea mai unitară, am mai spus'o, e cea a lui *Osiris* și a soției sale Isis. Osiris — fiul cerului, *Nuit,* și al Pământului, *Gabù,* — a fost acela care a civilizat Egiptul învățând pe oameni să semene și să strângă recolta, să cultive vița de vie și să facă berea. După ce se întoarse dintr'o lungă călătorie de civilizare în jurul pământului, fu atras în cursă de fratele său, vicleanul *Set-Typhon,* și închis într'o ladă. Isis aflând că lada cu trupul soțului plutește pe Nil, își taie o șuviță din păr, în semn de doliu, și porni s'o caute. O găsi tocmai în orașul fenician Byblos și o aduse, dealungul țărmului, în Egipt. Set-Typhon, vânând într'o noapte cu lună, descoperi lada și, după ce tăie trupul fratelui său în patrusprezece bucăți, le zvârli în Nil. Nefericita Isis se urcă într'o luntre de papirus și izbuti să adune treisprezece din divinele bucăți, pe cari le îngropă în treisprezece locuri, ridicând totuș patrusprezece sanctuarii în cinstea lui Osiris.

Set-Typhon își găsi pedeapsa, fiind ucis de *Horus,* copilul născut de Isis după ce a zburat sub forma unui vultur deasupra trupului neînsuflețit al lui Osiris. După o altă legendă, Isis adună bucățile soțului, și cu ajutorul surorei *Nephtys* și al fratelui său *Anubis,* zeul cu chip de șacal, izbuti prin practici magice să învie pe Osiris, care rămase de atunci zeul Infernului.

CARACTERUL AGRARIAN AL DIVINITAȚILOR MISTERICE

Legendele acestea sunt recente. După cum am scris și mai sus, ele nu sunt decât explicația tardivă și mult evoluată a unor străvechi rituri. Iar riturile pe cari încearcă a le explica miturile celor trei zei, sunt rituri magice pentru reîntoarcerea *vegetației.* Tammuz, Osiris, Adonis, Attys, au fost la origină zei ai vegetației. Numai așa se explică moartea, îngroparea și învierea lor anuală. E vegetația care moare și înviază. Așa se explică de ce atunci când Tammuz se coboară în Infern, vegetația dispare. Tammuz nu a fost altceva decât grâul ascuns în pământ o parte din an și care răsare în primăvară.

Riturile ce au creiat legendele acestor zei erau produse ale concepțiilor primitive. Primitivii nu erau siguri dacă primăvara va urma iernei, dacă sămânța va da neapărat recolta, și căutau să ajute venirea primăverei, a vegetației, prin ceremonii magice. Sărbătorile lui Tammuz, Osiris, Adonis, Attys, trădează caracterul lor agrarian. Ele se petreceau odată pe an, între două anotimpuri. Erau întovărășite de plânsete, chinuri, vărsări de sânge și chiar sacrificii omenești. In Fenicia, femeile zvârleau statuete de ale zeului în mare, împreună cu vase în cari grâul, încolțit în pripă, se ofilise. Mormântul imaginar al lui Tammuz era alcătuit numai din flori și fructe. După un anume număr de zile petrecute în plâns, zeul învia, pricinuind o nemărginită bucurie ce se manifesta prin cântece și orgii.

Asemenea sărbători ale morții și învierii zeului, atin-

Continuare în pag. VI

geau paroxismul în Frigia. Cultul cel mai frenetic din întreaga antichitate, acolo se petrecea, în jurul Kibelei şi a lui Attys. Furia orgiastică trecea peste orice limită. Foarte mulţi tineri cădeau pradă unei exaltări fără margeni, se emasculau şi porneau în goană prin oraş, zvârlind sângeratele rămăşiţe de zidurile caselor. Proprietarii acestora erau cu adevărat fericiţi de cinstea făcută, şi procurau celui cuprins de nebunia sfântă, haina de preot al Kibelei. Când trecea entuziasmul, nefericitul căpăta conştiinţă de sine şi petrecea apoi zile întregi căindu-se.

Frigienii erau bucuroşi de toate sacrificiile sângeroase pe cari le pricinuia furia Kibelei. Ei credeau că jertfa virilităţii dă puteri nouă zeului, dă puteri primăverii, *promovează* vegetaţia. Aici stă taina tuturor sacrificiilor sângeroase ce se întâlnesc în atâtea culturi agrariene şi misterice: concepţia că sacrificiile făcute deşteaptă din amorţirea iernei zeul vegetaţiei, îl sileşte să activeze roada câmpului.

Se găsesc multe asemenea culturi pe faţa pământului. Ele n'au ajuns însă decât în faza *magică*, şi numai unele în faza *mitică*. Au, cu alte cuvinte, *rituri* de desvoltare a vegetaţiei — cum au, astăzi, foarte multe popoare sălbatece şi civilizate — şi *mituri* cari personifică alegoric moartea şi învierea vegetaţiei. La această a doua fază s'au oprit şi misterele semite, ale lui Tammuz. E ştiut, astăzi că semiţii n'au avut mistere propriu zise. N'au evoluat, adică, în a treia fază, faza de *iniţiere*, de contopire cu zeul, de mântuire personală, — cum s'a petrecut în Egipt, în Frigia şi în Grecia.

CE ERAU MISTERELE?

Ceremoniile pentru desvoltarea vegetaţiei se săvârşeau în folosul colectivităţii. Toate aceste rituri magice din cari au derivat misterele, nu urmăreau decât interesul general, al tribului sau al clanului. Când s'a ajuns, însă, dela clan la statul naţional şi, mai târziu, la statul universal, — interesul colectivităţii nu mai interesa în acelaş grad pe credincioşi. Se deşteaptă şi se desăvârşeste interesul *individual*, întemeiat pe conştiinţa personalităţii.

E foarte interesant de a urmări evoluţia religioasă dealungul acestor câteva trepte. Zeii vegetaţiei, cari mor şi înviază, sunt priviţi cu mai multă atenţie. In sufletul credinciosului se încheagă o concepţie de o copleşitoare însemnătate pentru evoluţia religioasă, pentrucă dintr'însa va germina Creştinismul: concepţia *mântuirii personale* prin zeu. Dacă zeul moare şi înviază, şi omul va putea să învie, *odată cu zeul*, după moarte. Pentru aceasta, însă, e nevoie de o ceremonie mai intimă decât cea a religiei oficiale, a marilor zei. O ceremonie care să *unească* pe credincios cu zeul, să-l *contopească*, să-l *identifice* cu el. Şi atunci s'a ajuns — pe nesimţite şi în decursul multor veacuri — la mistere, la *iniţierea* în mistere, iniţiere ce nu cuprindea altceva decât riturile prin cari omul putea deveni zeul vegetaţiei. Iar aceste rituri nu sunt greu de ghicit: ele cuprindeau însăşi viaţa, moartea cruntă şi învierea zeului. Neofitul trece prin aceleaşi faze prin cari trecuse şi zeul, suferă — alegoric — aceiaşi moarte, şi apoi renaşte împreună cu el. Dar îşi pierdea personalitatea. Era un Osiris, un Attys, un Dionysos..

In ceiace priveşte misterele lui Tammuz, ele nu şi-au însuşit forme de iniţiere personală, esoterică. Au rămas la aceiaşi formă magică pentru promovarea vegetaţiei — prin sărbători publice — şi la miturile elaborate de ea.

CONCLUZII

Acesta e tâlcul pe care ştiinţa modernă îl dă misterelor. (Pentru bibliografie, se va vedea articolul următor, asupra lui Dionysos-Zagreus). El ne lămureşte — mai mult sau mai puţin precis — schema lor evolutivă.

Spectacolul vegetaţiei care dispare şi reapare anual a condus mai întâi la rituri magice cari să o asigure şi să o desvolte, — iar mai târziu la legendele unor zei tineri cari mor şi învie. In timpuri mai recente s'a căutat în aceste rituri un interes personal, de mântuire prin contopirea cu zeul, şi s'au modificat, sistematizat, purificat aceste rituri, ca să corespundă nouei concepţii. S'a desăvârşit doctrina esoterică şi s'a desăvârşit, în acelaş timp, *experienţa religioasă* suferită de iniţiat.

In ceiace priveşte această experienţă, ştiinţa nu ne poate da lămuriri precise. Nu se ştie *cum* se îndeplinea contopirea cu zeul: prin halucinaţie, prin experienţă subiectivă sau prin anumite practici oculte. Unul dintre cei mai iluştri cercetători ai misterelor, profesorul italian *Macchioro*, crede a fi găsit cheia iniţierii orfice, care nu putea fi prea deosebită de celelalte iniţieri. Dar asupra acestor cercetări, cum vom vedea în articolele viitoare, savanţii nu sunt încă de acord.

Ceiace nu trebuie să uităm e, însă, faptul că iniţierile acestea, departe de a fi numai o serie de rituri obscene — cum tind a le socoti unii erudiţi — posedau doctrine secrete şi căutau a dezvolta în sufletul iniţiatului extazul, pentru a se ridica în lumile de dincolo de simţuri. Drept mărturie stă întreaga literatură antică greco-orientală, până la Creştinism.

MIRCEA ELIADE

Colţul librăriei „Haseler"

Dl. HENRY STEINBERG condecătorul librăriei „Haseler" plecând în străinătate pentru a stabili legături mai puternice cu editorii din Londra, Paris, Berlin şi Viena, „colţul" acesta va lipsi din ziar timp de trei săptămâni.

Cititorii noştrii şi în special bibliofilii vor avea prilejul să capete cărţi interesante — în special franceze — cu preţuri mult mai scăzute decât cele de până acum şi aceasta atât din cauza urcării leului cât şi prin faptul că dl. Henry Steinberg va participa la câteva din marile vânzări de cărţi rare la Paris şi la Leipzig.

A apărut
„Lectura" No. 75
— Floarea literaturilor străine —
Şampionul
Un ciclu de magistrale nuvele
de H. BARBUSSE
Marele scriitor şi umanitarist
Trad. de AUREL B. LUCA
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Maeterlinck

de GIOVANNI PAPINI

I

Inchipuiţi-vă că un om serios v'ar duce într'o odaie întunecoasă, că ar avea o pisică neagră în mână — şi că ar începe, cu răbdare, să-i frece în răspăr spinarea, mormăind pe nas un cântec de leagăn. De n'aveţi buna inspiraţie să adormiţi la timp, veţi vedea în cele din urmă câteva scântei ieşind, una câte una, din blana pisicei. Omul, atunci, vă începe să vorbească despre scântei: şi va spune, cu glasul şoptit al farmecelor, că sunt efecte ale electricităţii animale, dar că s'ar putea să fie şi răsfrângeri ale focului din Iad, de nu-s sclipiri ale văzduhului ceresc. Iar pisica, în mijlocul acestei nesiguranţe, torcând somnoroasă, va încerca din când în când câte-un miorlăit languros ori câte-o scuipătură de înfricoşare. Omul cel serios, neînduplecat, va urma să vorbească cu glasu-i ştears şi arătându-vă geamurile ferestrei prin care trece puţină lumină, va căuta să vă bage în cap că punctele de lumină de-afară, sunt poate stele pierdute pe cer ori mai de grabă focuri hoinare de cimitire străvechi sau mai degrabă licurici ce se înalţă din iarba udă şi va încheia, insinuând că licuricii ar putea foarte bine să fie stele din lumea subpământeană, în vreme ce stelele — focuri vagabonde din zona superioară şi aşa mai departe, la infinit.

Omul serios şi vorbăreţ este Maurice Maeterlinck, iar discursurile sale cu două înţelesuri şi labirintice, presărate cu versuri pisiceşti, sunt scrierile aceluiaş Maurice Maeterlinck. Asta, cel puţin, e impresia pe care mi-o lasă mie de multă vreme şi care s'a întărit şi mai mult, cetind „mosafirul necunoscut", unic breviar al minunilor medianice ori „sublime", apărut de curând[1]).

Specialitatea lui Maeterlinck în literatura contemporană este manipularea misterului pentru folosinţa sufletelor plăpânde. Creiază mici enigme ca apoi, să le dea trei-patru deslegări simultane; trezeşte emoţiuni reduse; se joacă cu fiorii şi cu tresăririle; prepară unghere de întunecime ca să se poată plimba prin ele cu o lanternă în mână şi cu degetul pe buze; născoceşte probleme înfricoşetoare ca să le deslege în chipul cel mai desfătător cu putinţă. E un fel de Puck auster; un clown puritan; un barbăcot habotnic. Sufletele plăpânde nu pot adulmeca misterul, adevăratul, grozavul mister, dintr'odată. Misterul dogmelor, misterul neştiinţei noastre universale şi a morţii noastre fatale este prea tare pentru sufletele doamnelor şi domnilor cari nu pot hărăzi nelinistei metafizice. decât clipe fugare.

Maeterlinck, fărâmiţeaza, subdivide aceste mistere masive; le împarte în doze digerabile; face din ele prafuri, pastile, biscoţi; le îndulceşte cu zahărul poeziei şi le garniseşte cu candelul literaturii. Iar atunci — acele sărmane mistere ale vieţii, ale spiritului şi ale Universului, astfel vânturate şi mascate, astfel mestecate şi atenuate, — se par domnilor din lumea mare, doamnelor anglo-saxone, tinerilor ocultişti, domnişoarelor nemţoaice, — un lucru arătos şi mai uşor de înghiţit; iar cărţile lui Maeterlinck capătă loc de cinste pe masa de ceaiu, între samovarul care fumegă şi cutia cu ţigări.

II

De aceea, dacă totul e mister în acele cărţi, nu-i deloc misterioasă faima acestui belgian cosmopolit, care — născut la Gand dintr'o familie flamandă, adică de rasă germanică, — scrie în limba franceză, publică mai ales în englezeşte şi e comentat în special de germani. Parisul, prin articolul faimos al lui Mirbeau din 1890, i-a dat această faimă; englezii şi americanii sunt cei ce-i plătesc mai scump articolele pentru ale lor „magazines"; iar germanii, aceia cari — fireşte, — l-au luat mai în serios ca toţi, dedicându-i diverse cărţi şi consacrând mai multe „esseuri" aşa zisei sale filozofii.

Polidor Marie Bernard Maeterlinck a fost elev al Jezuiţilor, a studiat dreptul şi a făcut pe advocatul. Iezuiţii, la drept vorbind, nu-s prea miloşi faţă de mister. Pe cât sunt de intransigenţi faţă de Papalitate în ce priveşte disciplina socială, pe atâta sunt de îngăduitori şi de mondeni în şcoală şi în viaţă. Dela Iezuiţi, probabil, luă Maeterlinck al nostru acea apucătură de-a micşora şi de-a toci asperităţile: acea dulcegărie cam înnecăcioasă pe care prin forţa lucrurilor, trebuie s'o numeşti „onctuozitate"; acea deprindere de-a spune lucrurile pe jumătate şi cu jumătate de glas; acea manie de-a distinge şi deosebi la infinit; de-a spune şi de-a nu spune; dragostea pentru „nuances", îndemânarea de-a umbla fără a i se auzi paşii pe acel „chemin de velours". Unele din cărţile sale nu-s oare cazuistica misticismului în frak?

S'a ţinut puţină vreme de advocatură, dar cu toate astea, i-a rămas ceva şi din această perioadă. Acea manie de-a lungi şi de-a lărgi lucrurile; arta insinuărilor retrase imediat ce le-a rostit; o oarecare viclenie în raţionamente; o înclinare de a susţine cauzele spetite şi de-a discuta asupra cazurilor elegante şi încâlcite; o deprindere cu procedura metodologică; deprinderea de-a afirma în repetate rânduri, ca date proprii, ceeace trebuie să se demonstreze. Adeseori el ne apare drept advocatul apărător al subconştientului şi drept procurorul umbrei.

Ducându-se în 1886 la Paris, se găsi în plină explozie simbolistă şi deveni simbolist. Simbolismul e un minunat moment al poeziei franceze, creat de genialitatea a trei-patru adevăraţi francezi de rassă, dar urmat şi exploatat mai ales de belgieni, flamanzi, americani din Nord şi de greci. Flamanzii mai ales — ajunge să cităm pe Verhaeren şi pe Maeterlinck, amândoi de rassă germanică şi proprietari în Germania, — au ştiut să-şi facă din Simbolism o bună trampolină; iar în vreme ce Rimbaud murea obscur într'un spital din Marsilia şi Verlaine îşi târa mizeria şi bolile dela un spital la altul; iar Mallarmé făcea, într'un ungher, pe profesorul de engleză, — aceşti belgieni acaparau gloria, şi — ca în cazul lui Maeterlinck, — odată cu ea — bogăţia.

Maeterlinck fu revelat monstrului cu o sută de capete printr'un articol generos şi exagerat al lui Octave Mirbeau, care era — prin talent şi fire — opusul extrem al lui Maurice Maeterlinck; fu îmbătat de prima cetire a *Prinţesei Maleine*, declarând pe necunoscutul începător, mai mare decât pe Shakespeare. Şi cu toate astea nu există nimic mai puţin shakespearian ca teatrul lui Maeterlinck. Shakespeare e bărbătesc, zdravăn, sângeros, concret; ştie să glumească şi ştie să râdă, iar spectrele sale sunt mai cărnoase decât oamenii săi cei vii. Tatăl lui Hamlet e în stare să stâlcească pe Bernard şi Marcel, cari încearcă a-i ţine calea, iar umbra lui Banco e mai răzbunătoare decât o fiinţă în carne şi oase.

Personagiile lui Maeterlinck din prima manieră, în schimb, sunt mai găunoase şi mai palide ca fantomele persecutate; iar umbrele care le tulbură nu-s decât răsfrângeri diluate ale unei tăceri invizibile. Dacă naivul Mirbeau, în loc de-a cita pe Shakespeare, ar fi cetit dramele lui Villiers de l'Isle Adam. *Axel*, de-o pildă, — şi ar fi ştiut că marele Villiers a fost primul scriitor mare cercetat de Maeterlinck la Paris, ar fi găsit mai uşor obârşia acestui teatru de marionete metafizicante. Mai târziu, belgianul nostru, plictisit şi el de acele încâlcituri semi-întunecoase ce se isprăveau prin fabulaţiuni de cretini în delir, — încercă cu *Pasărea Albastră*, fabula, cu mult mai puţin spirit decât Gozzi al nostru[2]) şi căzu, cu *Monna Vanna*, în drama fatală. cu mai puţin lux decât d'Annunzio, şi el tot al nostru.

III

Renny de Goumont, într'un moment de bonomie, a scris un „esseu" asupra originalităţii lui Maeterlinck; orbit şi el de acea atmosferă de peumbră magică, plină de ciripituri tragicoascetice. In realitate însă Maeterlnick e un traducător, un comentator, un vulgarizator. A tradus, într'adevăr, pe Novalis din nemţeşte, pe Ruysbroeck din flamandă, pe Ford şi pe Shakespeare din englezeşte; a redus mistica religioasă a primitivilor şi mistica laică a lui Carlyle şi a lui Emerson în *Tezaurul umililor* şi în diversele *Dublele grădini* ori în *Templele îngropate* care le urmară; a divulgat maniera ştiinţifică a lui Fabre în *Viaţa Albinelor* şi în *Inţelepciunea Florilor*. In cele din urmă, conform gusturilor clientelei sale anglo-saxonă şi germană, dela o bucată de vreme, s'a dedat la desfacerea „en détail" a noutăţilor şi minunilor ocultismului, a cercetărilor psihice, ale metapsihicei, fără să-i lipsească o oarecare doză de spiritism şi câte-o improşcătură de Teosofie. Incepu cu o carte asupra *Morţii* pe care am cetit'o răbdător, fără să găsesc în ea nimic demn de-a fi reţinut — acum urmată de acest *Oaspete necunoscut:* mă scoate din fire.

In această carte — culegere a trei-patru articole de revistă, deja publicate în englezeşte, — e vorba de fantasmele viilor şi morţilor; despre pricometrie sau cunoaşterea persoanelor îndepărtate ori moarte, ţinând în mână un lucru atins de ele; despre cunoaşterea viitorului şi despre caii din Elberfeld. Eu unul nu-s de loc contrariu studiului atent al unor astfel de probleme şi pentru ele-am cheltuit şi eu o parte din vremea mea. Dar eu le concep numai în două forme. Ori ca reunire de fapte bine observate, controlate şi cernute, ori ca ipoteze precise şi noui cu privire la cauzele şi varietatea lor. Pe câtă vreme Maeterlinck, nu face nici una nici alta, adică nimic din ceeace ar trebui să facă spre a fi într'adevăr folositor ştiinţei şi cugetării.

Nu aduce nici un fapt nou; citează rareori, câte-un fapt cunoscut de toată lumea; cât despre teorie, se lasă târât fără pudoare de perifrazele iremediabilei sale ambiguităţi.

Ar dori să creadă într'un al doilea suflet misterios ce-ar zace în noi — faţetă al unui suflet universal şi ascuns în lume, — dar în acelaş timp raţionează ca un „cazuistic", materialist; găseşte că e o parte de adevăr în credinţele spiritiste, dar caută să le elimine pe cât e cu putinţă; nu dispreţueşte Teozofia dar o ocoleşte şi-o pune la un loc cu religiile; este religios dar nu recunoaşte decât ştiinţa; vrea să-şi dea aere de om de ştiinţă dar se pierde într'o mare de sofisme încâlcite: nu ştii de crede în „forţa sublimală" a mediumului, în telepatia generală ori în intervenţia dezincarnaţiilor; ar voi să creadă dar îi e frică să creadă şi cu toate acele scrupule ale sale, cu sub-înţelesurile şi manevrele-i ipocrite de obiectivitate, isprăveşte prin fraze de acest soiu: „Il este fort possible et même assez probable que les morts nous entourent, puisque il est impossible que les morts ne vivent pas".

In sfârşit, cartea lui îţi face impresia unui carusel de palavre răsuflate în jurul unor ascunzători echivoce. Singurul lucru clar e că Maeterlinck câştigă parale cu discursuri în doi peri asupra unor fapte nesigure şi a unor ipoteze cu neputinţă de controlat. Unica-i osteneală personală a fost aceea de-a întreprinde călătoria dela Elberfeld, ca să facă o vizită cailor înţelepţi ai domnului Krall. Dar acele şedinţe ale sale nu adaogă nimic la ceeace învăţasem din relaţiunile psicologilor cari l'au precedat, în vreme ce Maeterlinck însuşi distruge întreaga valoare pe care-ar putea-o avea calculele armăsarilor germani pentru dovada inteligenţei animale, deoarece nu uită să ne aducă aminte că acei miraculoşi calculatori au fost, în genere, nişte copii ori semi-idioţi, şi cari nu execută operaţiunile ci ghicesc dintr'o dată, printr'un fel de intuiţie, rezultatele celor mai grele socoteli. De altfel, Maeterlinck, care — pare-se, — a cetit pe Shakespeare, ar trebui să ştie că acei cai din Elberfeld nu-s o noutate. La sfârşitul veacului al XVI-lea un oarecare Bankes arăta la Londra, în faţa lui Sfântu Paul, un cal atât de bine dresat încât aducea lucrurile aceluia dintre privitori al cărui nume îl rostea geambaşul şi ştia să numere, cu copita, paralele dintr'o pungă. Shakespeare vorbeşte de acest cal în *Frământări amoroase, pierdute*.

Maurice Maeterlinck, care-i destul de mediocru ca poet, în ciuda adulatorilor săi francezi şi germani, n'are nici măcar o mare aptitudine pentru metafizică. E un ocultist de salon, un moralist pentru doamne bătrâne, un filosof siropat, un religios fără credinţă, un om de ştiinţă lipsit de claritate, un poet fără imaginaţie, un cazuist de conştiinţe lipsite de ocupaţie, un fakir de miracole domestice. A-l ceti după un mare filosof e caşi cum a-i fuma o pipă de opium după o ascensiune pe munte — a-l ceti după un mare poet e caşi cum ai bea o ceaşcă de muşeţel după un pahar de vin vechiu.

(*trad. de* ALEX. MARCU)

1) *M. Maeterlinck*, L'hôte inconmi Fasquelle, Paris, 1917.

2) Autor de teatru din a doua jumătate a sec. XVIII, veneţian de origină, rival al lui Goldoni, frate al criticului *Gasparo*

Vasile Nemirovici-Dancenco

Frunze căzute

(Din carnetul unui scriitor)

Un poet fără bărbăţie şi fără sentimentul admiraţiei şi al frenezie — nu-i decât un eunuc al rândurilor rimate. Ca şi castraţii din corurile îngereşti ale Vaticanului Papal, el ne poate uimi prin notele-i subţiri, însă nici-o inimă nu palpită ascultând aceste note.

* * *

Nu-mi plac autorii cari se întind cu explicaţii prea lungi: Să nu oferiţi ouă cojite unui om cu gust şi cu uşoare nazuri, — fiindcă el ghiceşte pe albuşul ouălor urmele degetelor bucătarului.

* * *

Scriitorii mici sunt adeseori fericiţi. Cei mijlocii sunt fericiţi cam rar. Cei mari — niciodată.

* * *

Se întâmplă foarte des că recenzentul teatral şi-a căpătat dreptul absolut de a judeca piesele şi pe artişti din clipa când a fost dat afară dintr'un fotoliu de orchestră, aparţinând altuia. Acei care au suferit de răul de mare pot să-şi ceară, cu acelaş temei, rangul de amiral. Rar liceianul eliminat din şcoală, care nu-şi simte chemarea de a fi critic de teatru şi de artă în genere. Moş Achim creiat de Tolstoi e mai cinstit: el nu-şi zicea niciodată bucătar.

* * *

Sunt mulţi care se poartă cu atâta nobleţe! Şi totuşi din dosul acestei nobleţe, apare, distinct, coada de lup. Cavalerii aceştia poartă mantii de catifea cu steme şi blazoane brodate. Mantiile sunt căptuşite cu blană de vulpe. Impreunarea vulpei cu lupul nu împiedică inima acestor nobili să fie o inimă de epure: ei nu sunt atât de periculoşi după cum par.

* * *

Nu pricep să fie respectată bătrâneţea numai ca atare. Fiecare purceluş care la timpul său n'a fost fript, umplut, făcut piftie şi mâncat, — va creşte negreşit un porc mare. Acesta din urmă, la rândul său, dacă nu se va odihni in pace pe placa de marmoră dela vre-o cârnăţărie, lipindu-i se şi un trifoi pe rât, — tot se va împodobi cu păr cărunt. De ce dar să respect un porc?

* * *

Acolo unde se opreşte ştiinţa — imaginaţia îşi începe munca ei. Poetul şi scriitorul merg adeseori înaintea ştiinţei, ca nişte pionieri. Coloana academică de aprovizionare ca şi partea sedentară a ştiinţei, stau încă împotmolite într'o mocirlă, când poetul şi scriitorul văd îndepărtări zorii adevărului de mâine. Autorităţile sunt mai totdeauna indiferente pentru avangarda ştiinţei. In schimb însă îi păzesc partea sedentară.

* * *

Sunt în lume patru mine inepuizabile: îndoiala maselor inalfabete ale poporului, lăcomia cămătarului, neîncrederea femeii şi mărginirea savantului îmbrăcat în unifoerma brodată cu palmierii academici.

* * *

Scriitorul trebue să nu mai scrie dacă nu aude nici o comparaţie, nici un aforizm sau o glumă, un simbol — luate din operele lui şi repetate în mulţime, caşi cum aceste vorbe înaripate n'ar fi fost aruncate de dânsul ci au aparţinut publicului cu care s'au născut şi au crescut împreună.

* * *

Adesea înălţimea unui monument e invers proporţională cu măreţia aceluia, în a cărui cinste s'a ridicat monumentul.

* * *

Guttenberg îi scăpă pe scriitori de mecene şi de umilinţe Democratizând literatura, tiparul lui Guttenberg ne dădu cartea cea accesibilă tuturor.. Autorul are nevoe de cititori, nu de protectori... Pictura îşi mai aşteaptă un Guttenberg al ei. Pictorul va fi abolit atunci când reproducerea tablourilor în culori, trăsături, nuanţe şi mărimi originale va democratiza această artă. Numai atunci se va înfiinţa o adevărată republică a artelor

* * *

Scriitorul care se teme să pară ridicol, riscă foarte des să fie caraghios.

* * *

Nu crede nimănui. Insă nu lăsa pe alţii să-ţi observe neîncrederea.

* * *

Indoiala e căptuşala gândului.

* * *

Politicianii şi amorezaţii trebue să ştie că cel mai bun mijloc de a evita neîmplinirea promisiunilor — ar fi a nu făgădui nimic.

* * *

Foarte des o uniformă e amanetată în scop de a-ı salva onoarea.

* * *

Cea mai mare minune e omul. El cuprinde o adevărată treime divină: raţiunea lui e Dumnezeu-Tatăl; inima — Dumnezeu-Fiul; voinţa — Dumnezeu-Sfântul Duh.

* * *

Laşul poate fi erou pentru o clipă: eroul poate fi laş pentru un minut.

* * *

Insuşi Dumnezeu nu poate schimba ceiace s'a întâmplat... El poate schimba viitorul, însă niciodată — nu poate anihila trecutul.

* * *

Poporul cucereşte libertatea. Conducătorii cuceresc independenţa.

* * *

Prezentul nu există: abia născut din trecut, el e în aceiaşi clipă omorât de viitor.

* * *

In inimile celor mai buni se află un colţuşor întunecos. Oamenii răi şi stricaţi au mari succese pe lângă cei buni, fiindcă tocmai ei ştiu să pătrundă în acest amurg sufletesc.

Nu poate fi un rău mai mare decât acela care e săvârşit de oameni cinstiţi şi din convingere.

* * *

Nobilimea nouă eşită din anticamera celei vechi nu-i decât o ceată de lachei dezrobiţi. Ea ştie să poarte haine boereşti, însă nu obicinueşte să-şi spele picioarele. Admiraţi-o dela distanţă, însă nu vă apropiaţi: miroase greu.

* * *

Intr'un cerc de tineri savanţi se discută şi se visează asupra unui viitor foarte îndepărtat. Se crede că omenirea ajungând la limită, va degenera şi va dispărea. Ea va fi înlocuită de animalele în plin progres.

Oricât de puternică imaginaţie am avea noi, nu ne putem închipui o cămilă pictând pe Madona lui Rafael, un păun în rolul lui Şaliapin, un rinocer — autorul lui „Romeo şi Julieta", un papagal — creator al „Simfoniei a IX-a".

CARŢI ŞI REVISTE

GRILLOT de GIVRY: LE CRIST et la PATRIE, edit. A. Delpench, Paris

Această carte a apărut în urmă cu vre-o doisprezece ani şi a avut foarte puţin succes. Pe atunci, pacea era considerată ca o utopie. Evenimentele din 1914—1918 au dat acestei cărţi o valoare nouă. Volumele nevândute, gata să fie plasate ca maculatură, s'au epuisat atât de repede, încât editorul a tipărit o nouă ediţie, sporită cu o prefaţă şi note.

Teza lui Grillot de Givry e simplă: Isus a spus oamenilor să se iubească unii pe alţii; ideea de patrie, dimpotrivă, desparte pe oameni în tabere duşmane, fiecare crezându-se superioară celorlalte şi căutând să le domine. Ideea aceasta e anticreştină, pregătitoare de războiu. Ea trebue combătută fără încetare.

Autorul cărţii e un catolic fervent. Argumentele sale capătă astfel o deosebită semnificaţie. El numeşte drapelul: „emblemă a sângelui vărsat, simbol purtat ca nişte moaşte arătate mulţimilor prostite, deprinse să adore idolii". Aceastâ adorare a drapelului, spune autorul, e fanatismul uniformei şi al războiului care a luat formele înşelătoare ale unei religii. Fanatismul acesta a ucis biserica catolică. Cine e patriot, trădează pe Crist.

Această temă a cărţii a fost expusă în ultimul timp chiar de numeroşi servitori ai Bisericii, cari susţin că religia va dispare dacă ea nu va pune de acord faptele cu poruncile morale ale omului. Argumentele pe cari le desvoltă Grillot de Givry sunt sugestive, şi bogate; el pune la îndemâna adevăraţilor credincioşi „arme spirituale" cu cari să combată războiul întemeiat pe câte-va vaste minciuni şi iluzii colective. Trebuesc cât mai multe „evanghelii ale Păcii", cari să ajute pe cei mulţi, ţinuţi în ignoranţă, să înţeleagă rostul cuvintelor de frăţie ale lui Isus şi să le aplice în viaţa de fiecare zi, faţă de toţi oamenii de ori-ce credinţă, de orice clasă, de orice naţionalitate.

LETTRES de MICHEL-ANGE, 2 vol., edit. Rieder & Co. Paris, 1926.

Scrisorile lui Michel-Angelo, căzute în uitare până în ultimul timp, sunt prezintate acum într'o ediţie franceză complectă, traduse de Marie Dormoy, care a adăugat note necesare şi o introducere. Traducerea, făcută cu multă conştiinţă, ne înfăţişează gândurile şi simţămintele marelui artist, ale cărui opere rămân şi azi dominante ca nişte culmi ale desăvârşirii.

Traducătoarea a suprimat unele scrisori de afaceri sau unele mici bilete menţionându-le numai în ordinea lor cronologică. Astfel, ea a păstrat şi a scos în evidenţă, în această voluminoasă corespondenţă, tot ce prezintă un interes, profund omenesc, tot ce dă o lumină nouă vieţei intime a marelui sculptor sau vieţii romane şi florentine din vremea lui

Michel-Angelo ne apare astfel, cu pelerina sa largă, cu pălăria cu borduri largi, cu un baston în mână, călcând apăsat — fie că merge să se întâlnească la un dejun cu Luigi del Riccio; fie că, după vecernie, el urcă pe Monte-Cavallo unde îl aşteaptă Vittoria Colonna; fie că rătăceşte pe malurile pustii ale Tibrului purtându-şi visurile de iubire. In scrisorile sale, Michel-Angelo apare aşa cum era şi în viaţa zilnică; un om curajos şi prudent în acelaş timp, având mereu grija să noteze o atitudine, un gest, un monument revelator de frumuseţe, iubindu-şi oraşul ca pe o amantă. Era un artist neîntrecut, un cetăţean corect, un creştin convins — dar mai era tot atât de răutăcios pe cât era de bun, răsbunător pe cât era de milos, batjocoritor pe cât era de mistic. Scrisorile sale ni-l arată veridic, fără idealizări, fără făţărnicii, fără false atitudini. I-se pot aplica lui Michel-Angelo, cu vintele frumoase ale Caterinei de Sienne: „Cu cât îl cunoşti mai mult cu atât îl iubeşti, cu cât îl iubeşti mai mult, cu atât îl cunoşti".

Muzele romantismului şi George Sand

Foarte interesantă ideea lui *„Figaro littéraire"*, de a închina numărul său din urmă „femeilor romantismului". scriitoare şi artiste care au locul lor în mişcarea literară şi artistică, pornită în Franţa, acum o sută de ani. Printre scriitoare şi muze străluceşte în primul rând personalitatea scriitoarei George Sand, muză a atâtora din reprezentanţii romantismului.

Cea mai mare muză a romantismului este Aurora Dupin, baroneasă de Dudevant, în literatură George Sand. Educată sub influenţa lui Rousseau şi Chateaubriand, această parisiană s'a măritat la şasesprezece ani, a divorţat curând şi se stabileşte iarăşi la Paris, să-şi facă o carieră din darurile sale literare. Cel dintâiu prieten, Jules Sandeau, i-a descoperit şi ilustrul ei pseudonim. După Sandeau a avut ca prieteni, „soupirants ou éducateurs", pe un Musset, Mérimée, Delacroix, Sainte-Beuve, Chopin, Michel de Bourges, La Mennais, Pierre Leroux, Agricol Perdigniev şi însuşi doctorul Pagello.

Il ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés,

după care toţi îşi căutară aiurea spriijnul emoţional al vieţii. Buloz îi deschise porţile revistei sale. Incepând cu „Indiana", talentul ei fu o adevărată minune. Câte cărţi nu datorăm lui George Sand? Uneori bazate pe idei de revoltă, în care amorul este etern, cărţi de o artă reală, deşi de allură uşoară, minunate prin invenţia lor romantică. Dar romanul trăit de George Sand şi Alfred de Musset întrece în pasiune pe toate celelalte („Elle et Lui").

Timpul a fost cel care a creat opera lui George Sand. Buna castelană din Nohant s'a stins la 72 ani, după o muncă prodigioasă şi după ce răspândi în jurul ei numai binele. Musset şi Sand rămân, pentru posteritate, el, un mare poet, un admirabil dramaturg, dând o mână lui Marivaux şi alta lui Shakespeare; ea, un romancier vibrant şi virtuos.

Freud şi Freudismul

Judecăţile asupra lui Freud sunt atât de multiple, cât sunt şi indivizii cari i-au cercetat, sau numai citit, teoria. Fiecare vede pe maestrul vienez sub un unghiu personal, fără totuşi să ţină seama de individualitatea opiniei sale.

Iată o nouă lucrare: „Freud; omul, doctrina, şcoala", — a germanului Fr. Wittels, despre care relatează Le Lay în revista „Scientia" No. 7, 1926; Wittels, nu pretinde a face un studiu pompos, definitiv, complet; e mai modest. Psihanalist el-însuşi, Wittels în lucrarea lui, nu caută decât să înfăţişeze un temperament.

Totdeauna este plăcut — spune Le Lay — să citeşti opiniunea unui om autorizat, asupra altor oameni. Când a trăit aproape de acela de care vorbeşte, el îi relevă faptele, îi luminează punctele obscure, ajută publicul să pătrundă mai bine în intimitatea oamenilor mari şi-i îngăduie să-şi facă o idee fixă, sau în tot cazul cât mai justă, despre geneza operelor lor. Din acest punct de vedere, cartea lui Wittels prezintă un interes cu totul particular. Vedem aci cum se nasc ideile maestrului, pe care autorul lor le aprobă sau le refuză, sau demonstrându-şi rezultatele propriilor sale observaţiuni, cu ajutorul cărora ilustrează, cu o rară limpezime, diferitele puncte ale psihanalizei; urmărim apoi, în toate fazele, mişcarea psihanalitică, transformările pe care le-a suferit doctrina sub influenţa oamenilor cu spirit original, ca Steckel, Adler, Jung şi rapoartele acestor oameni cu Freud. Pătrundem astfel în intimitatea psihanalitică, pe care Wittels o face să trăiască în faţa noastră.

Cartea aceasta are, ca toate lucrările în genul ei, şi anumite lacune; — „Acest essai asupra lui Freud şi doctrina lui, este cu totul subiectiv", — spune autorul. Aceasta însemnează că dă textului o alură lipsită de unitate, pentrucă autorul se lasă dus de temperamentul său, singurul care dă culoare opiniei sale. Temperamentul freudian al autorului l-a condus, desigur, la acest exces.

Un alt cercetător, doctorul Jean Laumonier, în Franţa, publică în acelaş timp un volum: „Le Freudisme; exposée et critique", — în care obiectivitatea autorului nu se mai poate pune la îndoială. Recunoscând meritele freudismului, Laumonier spune totuşi că doctrina aceasta favorizează unele tendinţe rele, poate chiar legitime, până la un punct, — atunci când Freud constată şi spune ceeace este, fără să dea o judecată morală, ca un savant ce este, — şi se bucură că religiunile opun tendinţelor — diabolice, fără îndoială, ale sexualităţii, — frâul represiunii, fără să se întrebe dacă această constrângere sexuală nu are consecinţe mai rele. In modul acesta este condamnat sexualismul infantil. In acelaş fel cu rolul inconştientului, pe care Laumonier, ca medic, îl reduce la inconştientul psihologic. Ca erori de metodă, el semnalează pe acele de atâtea ori semnalate: interpretarea simbolurilor şi explorarea asociaţiunilor de idei.

Laumonier ajunge la o concluzie neutră, prin care psihanaliza este înlăturată, fără ca să semnaleze, măcar o singură dată, că ea pune lumină în mişcarea agitată a vieţii sufleteşti, pe care o urmează de aproape; că multe din explicările rigide ale ştiinţelor psihologice au căzut, prin psihanaliză, ca şi atâtea din explicările medicale; că este o psihologie vie şi bogată, dacă nu chiar definitivă, şi, că reprezintă încă o treaptă valoroasă în evoluţia ştiinţelor psihologice.

Gingăşia lui Anatole France

Louis Barthou, academicianul francez, publică în *„Revue de France"*, No. 12, 1926, câteva note dintr'un viitor studiu asupra lui Anatole France, în care caută să stabilească anumite faţete ale temperamentului său de scriitor. După o cercetare a ironiei acestuia, care îmbracă deodată toate nuanţele celebrilor ironişti — Voltaire, Pascal, Paul Louis Courier şi Renan, — Louis Barthou se opreşte la ceeace el numeşte: gingăşia (la tendresse) lui Anatole France. Barthou ţine să restabilească un adevăr, adeseori contestat de mulţi: mare ironist, Anatole France a avut totuşi şi accente de cea mai nebănuită gingăşie. Iată un exemplu, uitat, care poate avea chiar meritul inedituluî. „Este naraţiunea din „Vacances sentimentales", pe care France a petrecut-o, în 1887, în Alsacia. El avea treizeci şi opt de ani; fiica lui, Suzanne, se afla cu el. Dela un capăt până la altul, povestirea este o adevărată minune. Aceasta însă nu va figura printre operele sale complecte; maestrul a refuzat publicarea ei, din raţiuni familiare, pe care nu voia să le desvălue nimănui."

Suzanne era atunci un bébé de optsprezece luni şi în fiecare zi descoperia un nou aspect al universului. Călătoria aceasta în Alsacia, fu pentru Anatole France mica epopee a acestor descoperiri copilăreşti; căci, în adevăr, nu se petrecea nimic, — dar, aplecat asupra ei, France învăţa, cu ea împreună, să găsească frumuseţea ingenuă şi originală a lucrurilor; — şi Louis Barthou are dreptate să spună, că, nici o pagină de-a maestrului nu întrece, în umilă poezie, această povestire a unei zile la Hohwald:

„Pentru Suzanne, adevăratul nume al Hohwald-ului era Revelaţia florilor. La început ea proceda cu o metodă defectuoasă. Metoda consta în a înhăţa cu amândouă mâinile o tulpină şi a cădea pe spate, când tulpina ceda. Suzanne pricepu cea dintâi, inconvenientele procedeului. Ea îl remedie culegând flori pentru mama ei, pentru tatăl ei, pentru toată lumea. Mai multe zile — spune Anatole France — aceasta era singura noastră ocupaţie. Florile cele galbene îi erau cele preferite; primea deasemenea şi pe cele roşii. Din contră, ea nu iubea deloc pe cele albastre şi se afla, în livadă, un crin violet, pe care-l respingea totdeauna. Pe cele care-i plăceau le numea „coucous"; celor care nu-i plăceau, nu le da nici un nume. Făcea buchete nenumărate. Dar cum nu-i plăcea ca cineva să i le lege, se răspândiau toate pe drum." Astfel, în paradisul său alsacian, această Evă minusculă învăţa totodată dulceaţa plăcerii şi amara voluptate a regretului... Gingăşia, explică Louis Barthou, nu este absentă din cărţile lui Anatole France; el preferă chiar pe aceea, din care cerescul surâs al bunătăţii se iveşte de după voalul fin al ironiei sau ficţiunii: „In afară de „Crainquebille" sau „Les dieux ont soif", Anatole France n'a produs o altă operă care să intre în posteritate, scrie Barthou, pentrucă acestea mărturisesc un graţios infinit." Numai două cărţi, este de părere Barthou; dar cine va dori să obţină o a treia, va trebui să se gândească la „Thaïs", la „Lys Rouge". Şi totuşi se poate ca aticismul eclectic al lui Louis Barthou să aibă dreptate.

Romanul Nilului

Pierre Frondaie, a cărui operă dramatică a cunoscut atât de numeroase succese şi a provocat atâtea discuţiuni animate, a făcut, anul trecut, cu „L'homme à l'Hispano", un debut strălucit în roman. Scriitorul s'a degajat de artificiul decorului, pentru a intra în peisagiul viu, pentru a se amesteca în natura sensibilă şi inspiratoare.

„L'Eau du Nil", — noul roman al autorului, — aduce mai întâiu un titlu frumos, cu semnificaţii multiple; un titlu prin care se evocă măreţii trecute, istorii vii, civilizaţii construite şi distruse, filozofie şi vis, care-şi iau sensul lor dominant, deodată modern şi etern, în această nouă lucrare a lui Frondaie. „L'Eau du Nil", unda însufleţită, încărcată cu nămol creator, hrăneşte Egiptul întreg, şerpuind prin priveliştile morţii, prin ruinele civilizaţiilor succesive şi marilor mormânturi, martori ai relativului, simbol al „mărginitului", care este opera omenească. „L'Eau du Nil", înseamnă triumful vieţii în faţa morţii.

Cărţi celebre au exprimat melancolia urmelor unui trecut acoperit de nisip. Pierre Frondaie a preferat să se bucure de vitalitatea prezentă în isbucnirile sale, tumultuoase şi uneori neliniştitoare manifestări. Ca să poată da imaginea aceasta, autorul a călătorit în Siria, s'a amestecat în cosmopolitismul sgomotos al marilor cetăţi egiptene. Şi aci Pierre Frondaie a situat o poveste de amor, un vis pasional, pe un sol arzător. Incercarea este din cele mai interesante. Pe cât este de bun observator, pe atât autorul este un artist. El străbate armonia adierilor care se încrucişează sau se resping. Sunt în această operă tablouri minunate, detalii dintr'o mare frescă.

Din toate personagiile romanului, Albéric Cahuet remarcă, în „Vient de paraître", mai ales pe Epaminondas Wirsoq, deabia vizibil, dar formidabil, esenţial, fatal şi pe unul din aceşti dictatori-piraţi ai vieţii economice moderne, pentru care Frondaie manifestă o admiraţie ca pentru marile forţe, deodată creatoare şi distrugătoare. In contrast, pictorul Pierre Levannier exprimă o inimă mai dominantă, sensibilităţile mai îndurerat exaltate ale rasselor, al căror vis planează pe realităţile curente; şi, însfârşit, iată pe Anne-Marie Wirsoq, născută în Franţa rafinată, care încarnează, fără îndoială, sensivitatea turmentată a unei Manon, femme du monde.

Acesta este noul roman al lui Pierre Frondaie.

O sinucidere a lui Alfred de Musset

Cei mai mari creatori de imperii imaginare, de posibilităţi niciodată posibile, sau numai arareori, în lumea noastră reală, poeţii ascund în versurile lor şi multe fragmente de o valoare sau importanţă nebănuită, care măresc comoara aceasta de perfectă miscelanee. Intr'un număr al revistei *„La Muse française"*, consacrat în întregime ilustrului poet al „Nopţilor", Maurice Alem explică unele din ineditele poetului, scrisori şi poeme. Printre altele o poemă dedicată unei „Madame X", poemă cu adevărat funebră, cu o formă uneori desarticulată, care datează probabil din epoca în care amorul lui George Sand, îi mai tortura încă sumbra lui imaginaţie. Poetul vorbeşte despre sinuciderea lui:

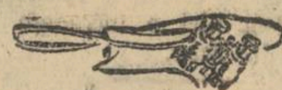
Souvent, par quelque mois de janvier, quand tout dort,
Qu'il pleut, qu'il fait du vent, et que mon corridor
Siffle, que mon rideau frisonne, et que ma porte
Bat, je me dis: — Voyons, s'il faut mourir, qu'importe
Que ce soit cette nuit, ou bien une autre?... Et si,
Je me mettais un bon pistolet dans la bouche,
Tout serait dit...

Şi după această funebră reflexiune, după ce „tout serait dit" — poetul urmează, arătând inutilitatea existenţei:

...Cependant mon cerveau
Ira choir à deux pas de moi sur le carreau...
Qu'en saurai-je après tout? Qu'en saura ma pensée
Dans ces lambeaux de chair meurtrie et dispersée?
Je serai là tout roide et tout saignant. — Alors,
Mes ami, par morceaux, ramasseront mon corps;
Les chandelles viendront, ma bière; et mal maitresse
Par grand amour du moi, fera dire une messe;
Puis, après, les corbeaux. Et qui saura demain
Que j'ai vécu la vie et marché le chemin?...

Noaptea aceasta de „10 Janvier", autorul a omis de a scrie şi anul, urma doar cu câteva săptămâni, nopţilor dramatice din Noembrie 1834, când, încă sub impresia părăsirii, sfâşiată de dorinţi şi remuşcări, George Sand, îşi scria memoriile în al său „Journal intime": „M'ai părăsit în cele mai dulci momente ale vieţei mele, în zilele cele mai adevărate, cele mai pasionate şi mai însângerate ale amorului meu!... şi apoi, ea însăşi bântuită de idei funebre: „Ceasul morţii mele stă gata să sune. Fiecare zi care se scurge, aduce o lovitură şi cea din urmă va risipi totul. Atunci se va deschide mormântul, în care tinereţea şi amorul meu se vor cobori pentru totdeauna".

Amândoi aveau dreptate; nu în zadar scânteia cerească isbucneşte între pasiune şi geniu; aceste două inimi tragice, n'au ştiut niciodată să se susţină, una pe alta.

Fecioara înţeleaptă

Naturalismul n'a murit! Louis-Léon Martin îl reeditează cu succes în romanul său: „Fecioara înţeleaptă".

Profesorul Parent e pe moarte de ani de zile, tuberculos, fără să se hotărască să plece definitiv din viaţă. Nevastă-sa se molipseşte şi moare. Ingrozită la gândul că ar putea s'o sfârşească şi dânsa la fel, una din fiicele ei, Suzanne, fuge cu un tânăr galant şi cade curând în prostituţie, în timp ce fiica cealaltă, Blanche, leagă o intrigă onestă cu un verişor pe care l-a cunoscut la înmormântarea mamei sale. S'au înţeles dânşii să se căsătorească după moartea tatălui ei. Dar profesorul Parent uită mereu că trebuie să moară. Atunci, Blanche lasă, ca din nebăgare de seamă, o fereastră deschisă; Parent răceşte şi moare în sfârşit. Blanche se aruncă în primul tren ca să-l caute pe verişor şi să se mărite cu el. Dar mama lui se împotriveşte la această căsătorie. „Blanche nu are nici-un ban, şi pe urmă, nu se însoară nimeni cu fata unui tuberculos". Blanche e dezolată, se gândeşte la sinucidere, dar n'are curajul s'o facă. Viaţa se va scurge pentru ea deacum searbădă şi posomorită...

Atât! Ne-am fi aşteptat, se'nţelege, ca fecioara înţeleaptă să nu-şi piardă răbdarea, să nu se descurajeze: mama verişorului nu putea fi prea tânără... Şi pe urmă ferestrele... Dar Louis-Léon Martin nu s'a mai gândit la asta. El poate totuş invoca o scuză: morala cărţii cerea ca Blanche să rămână nemăritată. Fecioara egoistă şi criminală îşi primeşte astfel pedeapsa... Oricum, romanul tot o lucrare redusă rămâne.

Bibliografie

Şerban Voinea: *Marxism oligarhic* (Contribuţie la problema desvoltării capitaliste a României), Editura I. Brănişteanu, Bucureşti, 1926. Preţul 100 lei.

P. Constantinescu-Iaşi: *Narthexul în artele bizantine, sud-slave şi române*, Tip. „Arta" Iaşi, 1926. Preţul 150 lei.

Călătorii în neant

S'au cetit cu mult interes în Suedia, romanele lui Rudolv Värnlund: „Oamenii morţi" şi „Ţara nimănui", — admirabile lucrări, pline de culoare şi de adâncime, în cari arta povestitorului egalează în chip desăvârşit ştiinţa psihologului şi fantezia poetică.

Socotind însă că nu e deajuns ca literatura să închidă numai descripţie simbolică şi lirism, Värnlund a publicat un nou roman: „Călătorii în neant"[1]) — pe care Victor Vinde îl caracterizează ca o lucrare istorică minunată a mişcării sociale dinaintea, din timpul şi din urma războiului în Suedia. O operă de psihologie proletariană care s'ar putea aplica tot atât de bine ca şi clasei muncitoare suedeze, oricarei alteia.

Călătorii în neant sunt oamenii cari pornesc în căutarea unei idei sau a unui ideal, mai de grabă, şi nu găsesc decât neantul.

Din primele zile ale războiului mondial, lumea asistă desnădăjduită şi neputincioasă la înfrângerea pe rând a tuturor iluziilor ei de mai bine. Jertfele naţiunilor rămân inutile: desmăţarea unora şi mizeria celor mai mulţi nu pot găsi în ochii revoltaţilor altă măsură a unei reabilitări sociale, a unei întoarceri aşezate către un echilibru necesar, decât prin răsvrătire la însănătoşirea moravurilor şi îmbunătăţirea traiului celor umili. Religia procopselii şi a neruşinării, zămislită din horcăiala sacrificaţilor, trebuie năruită, şi pe ruinele ei înălţată o nouă divinaţiune: bună starea masselor oropsite, speculate, sângerânde.

Odată cu brusca surpare a temeliilor morale ale statelor, spiritele reacţionare s'au ridicat împotriva abuzurilor fără limită ale societăţii de arivism, orgie şi parvenitism. Socialismul pune umanitatea mai presus de sunetul arginţilor, de plăcerile efemere ale desfrâului, — dar lipsit fiind de vigoarea solidarităţii şi de răsunetul eficace în massele materialiste şi mucede de laşitate, se destramă la loviturile crunte ale oligarhiei. Energia şi avântul socialiştilor se dovedesc astfel inferioare doctrinei în numele căreia agitau. Pentru ca să realizeze o întocmire ideal-socialistă, trebuie încordarea supremă a unei generaţii de sacrificiu. Pentru a evita haosul, doctrina trebuie însă să lupte cu temperamentele refractare, altminteri izbânda va fi — cum multe exemple de aiurea ne arată — numai de partea viciului. Plăcerile sufletului, pe acestea vrea să le întroneze socialismul modern, — egalitatea, răsplătirea muncii după efortul şi nevoile omului.

Acest ideal îl vrea afirmat şi Rudolv Värnlund.

* * *

Născut în sărăcie şi crescut în mizerie, Léo, eroul romanului „Călătorii în neant", intră în viaţă privind lumea cu ochi de mustrare şi nemulţumire. La douăzeci de ani se înscrie în mişcarea socialistă şi odată cu declararea războiului mondial, el profită de neutralitatea ţării sale pentru a desvolta o aprigă propagandă anti-militaristă. Războiul durează ani, atmosfera devine şi în Suedia foarte înfierbântată, până ce, — când revoluţia rusă isbucneşte — grevele se inteţesc, murmurele de nemulţumire deasemenea ajung din ce în ce mai greu de reprimat. Léo trăieşte în mijlocul acestui mediu revoluţionar, şi înregistrează ecourile crâncenei lupte de pe continent, unde fraţii germani luptă pentru libertate. Dar, ici şi colo revoluţia e înăbuşită.

După aceste frământări, Europa se trezeşte şi-şi reia ocupaţiunile. Lucrătorii, după o scurtă revoltă, recad în aceeaş apatie. Capitaliştii sunt iar stăpâni. Léo se deşteaptă ca dintr'o beţie grozavă... Anii aceştia în cari a avut încredere oarbă în masse, în instinctul de revoltă al clasei muncitoare, îi apar acum ca o noapte lungă şi fără sfârşit. Massa, fie că e proletară, fie că e burgheză e compusă numai din nişte biete animale cari nu fac în definitiv decât să doarmă, să mănânce şi să muncească...

„Invaţă-ţi copiii — spune Värnlund — să nu primească niciodată o însărcinare care necesită doi inşi, sfătuieşte-i să nu vorbească niciodată în acelaş timp decât unei singure persoane şi să nu simtă niciodată pentru mai mulţi; viaţa nu e decât sarcasm, dezordine şi religie... Spune-le că massa şi religia sunt tot un drac: duşmani ai vieţii..."

Astfel, devenit individualist, Léo urăşte mulţimea indolentă şi nepăsătoare. Din adorator fanatic al gloatei, el ajunge vrăjmaşul ei de moarte. E călătorul în neant, idealistul dezamăgit şi istovit de hărţuiala dusă inegal şi fără oameni...

* * *

Din punct de vedere literar romanul e destul de suficient. Afară de unele descripţii, afară de sinceritatea sentimentelor şi de actualitatea faptelor, stilul în care e scris invederează o accentuată şovăială şi nesiguranţă în fixarea cuvântului, în alegerea metaforelor. Forma e greoaie, uneori plastică, de cele mai multe ori cu o poezie căutată. In scenele de sbucium sufletesc însă, autorul are putere de emoţie şi căldură convingătoare: suferinţa atunci se transformă în tragedie sufletească în care expresia se confundă cu sentimentele eroului, cu situaţia.

Tirania şi ticăloşia clasei dominante îl face pe Léo să găsiască în ideile reacţionare un refugiu sufletesc. Insă dela început el are o prea mare încredere în massele pe cari nu le bănuieşte lipsite de forţă morală; el nu se gândeşte la monstruozităţile pe cari le-ar putea săvârşi când puhoaiele vor fi libere să se deslănţuiască. Increderea lui e neţărmurită. De aceea în pulverizarea acţiunii proletare el vede slăbiciunea şi dezagregarea unei întregi generaţii, — şi dezorientat el duce mai departe în viaţă o existenţă fără ţel.

Spre deosebire de alte lucrări similare, romanul lui Värnlund are prea puţine pasagii lirice. Călătorii în neant n'au vreme de făcut poezie.

Fără făţărnicie, fără exagerări de realism, autorul acesta ne desvăluie tot ceiace e respingător şi detestabil în omul modern.

Inconştienţa, sadismul, destrăbălarea şi luxul obraznic al provocatorilor cari sunt şi conducători — ca şi laşitatea turmei, sunt tot atât de reprobabile. Ceiace e inexplicabil însă, e că însăşi şefii proletari descurajează şi trec la antipodul umanitarismului. Inconsecvenţa „tovarăşilor" îl zdruncină şi pe Léo: iubitorul de oameni devine astfel duşmanul mulţimii fără personalitate. Ii preferăm totuşi pe aceia cari în aceeaş situaţie se resemnează, şi sunt tot buni şi iertători şi îngăduitori cu slăbiciunea lumii. Răsvrătiţii aceşteia cel puţin sunt consecvenţi...

AL. N. BIAZ

1) „Vandrare i Intet".

INSEMNĂRI

Fardurile

Nu mă pot hotărî să condamn obiceiul acesta feminin — moraliştii severi îi zic: sălbatec— de a încerca, prin mijloace artificiale, să corijeze natura. Nu găsesc în mine forța necesară pentru a proclama, sonor sau în surdină — după împrejurări — oroarea pentru manevrele de tot felul astăzi ajunse publice, tinzând să determine ceeace după estetica femenină ar fi un obraz frumos. Roşul violent al buzelor, straturile „ocre" sau roze de pudră, încondeierea studiată a sprâncenelor, etc., etc. (acest etc. e pus din motive de decență) nu-mi inspiră o virtuoasă repulsiune.

Şi asta, nu fiindcă mi-ar lipsi nervul revoltelor morale, nu fiindcă mi-ar lipsi resortul care să fie pus în mişcare la această brutală încălcare a principiilor de bun gust: şi nici dintr'un exces de timiditate față de tot ce priveşte sexul acesta care — tot fiind numit „frumos" — vrea cu tot dinadinsul să şi fie.

Ci fiindcă osteneala cotidiană — bi şi tri-cotidiană, mai exact — a femeilor, de a prezenta în orice împrejurare un chip agreabil, un chip care să farmece şi să seducă, mă înduioşează. Dacă mijloacele nu sunt totdeauna bine alese, scopul e — cum să zic, fără a întrebuința cuvinte prea solemne? — generos (nu, nu-i ăsta termenul).

Tovarăşele noastre încearcă — e drept că unii susțin, cu o rea voință manifestă — că aceasta se datoreşte lipsei de alte ocupații — să aducă puțină frumusețe în viața aceasta care nu prea abundă în motive de încântare a ochilor (vorbesc de viața citadină). Sunt ele de vină că alte mijloace nu-s decât acelea în uz? Şi n'ar fi ingrat din partea noastre să le purtăm pentru aceasta ranchiună?

Dar ceeace mai ales mă predispune la înduioşare, e gândul că refugiul la farduri mărturiseşte o modestie admirabilă.

Nevoia pe care o simte femeia de a recurge la mijloace artificiale de înfrumusețare, dovedeşte puțina ei încredere în grațiile cu cari a hărăzit-o natura. Şi aceasta e sublim. Pe când o femeie care nu se fardează are ceva din impertinența agenților provocatori. Ea poartă cu un fel de orgoliu chipul cu care s'a născut, curat de intervenția oricărei substanțe de înfrumusețare. Şi parcă în hotărîrea aceasta de a nu face concesii unui uz generalizat, intră o intenție de bravadă, o duşmănie pentru sexul contrar, căruia nu vrea să-i aducă omagiul acesta mut de a-i arăta că preocuparea ei esențială e aceea de a-i plăcea. Ați observat că feministele cele mai aprige nu se fardează?

Hotărît lucru, n'am nici o încredere în femeile cari nu se fardează. — *M. Men.*

Moartea celor slabi

Lozinca aceasta spartană, devine tot mai evidentă în zilele noastre de mizerie colectivă, de moravuri sălbatice şi de dispre]uire a vieții omeneşti. Azi, principiul selecțiunii naturale, e proclamat de unii ca o necesitate ce trebue practicată şi în domeniul social, cu sânge rece, metodic, fără milă.

Un medic german, dr. Benjamin, într'o broşură: „Tod den Schwachen" expune planul de purificare a omenirii de elementele nesănătoase. Principiile sale sunt însă întemeiate pe o mentalitate reacționară. El vrea să pună medicina în slujba intereselor clasei dominante. Astfel, proletarii cari nu mai pot fi exploatați, să fie exterminați — aşa cum trimitem la abator caii cari nu mai pot trage în hamuri. Copiii cari nu dovedesc nici un progres la şcoală, femeile cari au născut mai mult de doi copii a căror paternitate nu e deplin stabilită, acei cari sunt internați ca nebuni în „case de sănătate, — să fie operați, pentru a nu mai putea procrea. Autorul nu ne spune însă că mulți copii cari „nu fac progrese la şcoală" nu sânt idioți — ci nu se adaptează unui sistem de educație falşă, menită să pregătească pe viitorii slujitori ai Statului; că femeile cari dau naştere unui „copil din flori", nu vor să se supună sclaviei conjugale bazată pe minciună şi sărăcie; că atâția nebuni internați sunt de fapt clar văzători, caractere cari se împotrivesc unei vieți sociale bazată pe nedreptate, profeți, ai idealurilor de frăție şi de pace. Inainte de a striga: Moarte celor slabi!, să ne întrebăm dacă „slabii" sunt cauze de degenerare a omenirii sau efecte ale sistemului practicat de cei tari, favorizați nu de natură — ci de o „ordine socială" lipsită de dreptate şi omenie.

Henry de Montherlant

In 1923, un roman — „Le Songe" — candidase la premiul Balzac şi întrunise multe voturi, dar nu destule ca să-i poată concura cu succes pe Baumann şi pe Giraudoux.

Tema principală a romanului lui Henry de Montherlant prietenia născută între doi camarazi de sporturi, — legătură atât de prețioasă şi de necesară încât tânărul sportsman o rupe cu durere şi cu mânie în ziua când prietenia lor se transformă în dragoste.

Montherlant reia în „Les Bestiaires", într'o anedoctică uşoară, o problemă predilectă. Alban de Bricoule, eroul „Visului", nu are aci decât şaisprezece sau şaptzprezece ani. Mama lui l-a trimis să-şi petreacă vacanțele în Spania. Acolo, el face cunoştință cu un duce care se îndeletniceşte cu creşterea şi antrenarea taurilor de curse. Taurii devin şi pasiunea tânărului Alban. Dar dacă iubeşte taurii, el nu poate rămâne insensibil la atracția sexului frumos. Astfel, el se îndrăgosteşte de fata ducelui. Frumoasa Soledad e însă foarte romantică şi capricioasă. „Ca să-mi dovedeşti că mă iubeşti şi ca să-ți dau sărutul pe care mi-l ceri, luptă-te cu taurul ăsta care are o mutră atât de hidoasă..."

Alban e revoltat de pretenția asta neomenoasă. Nu ştie ea că cerându-i să înfrunte bestia, îi semnează poate sentința de moarte? El nu mai poate iubi o asemenea ființă lipsită de suflet, dar ca să-i dovedească naivei domnişoare că nu se teme, se va lupta cu taurul şi, cu voia Domnului, îl va doborî. Intr'adevăr, îl înfrânge; apoi, pleacă numaidecât în Franța, căci vacanța e pe sfârşite şi trebue să-şi ia bacalaureatul.

Povestea e destul de simplă. Savoarea cărții însă, o fac pasagiile romanticelor descripții spaniole.

Montherlant e un extravagant, însă destul de departe de diletantismul barrèsian.

„Universul literar" a publicat în ultimul număr un fragment din romanul „Les Bestiaires".

Solidaritatea biocosmică

In unul din ultimele numere ale „Adevărului literar" am publicat apelul lansat de „Asociația Internațională Biocosmică" cu sediul la Paris. Primim primul număr al buletinului acestei Asociații: **„La Vie Universelle"**. Intr'un articol, **F. Monier** ne arată în ce constă solidaritatea biocosmică.

De pretutindeni se ivesc grupuri în favoarea fraternității şi a solidarității; toate apelează la sentimentele cele mai bune pe cari fiecare le simte într'ânsul şi pe cari le interpretează potrivit educației şi mentalității sale; dar acestea nu sunt decât „mici fiori" ai animalului omenesc, fiori cari nu se pot analiza şi asupra cărora rațiunea nu poate interveni decât rareori în mod util. Solidaritatea vieții universale, solidaritatea biocosmică poate satisface judecata noastră, dar ea nu este niciodată pomenită în viața cotidiană. Numai micile solidarități parțiale, ca acele ale familiei, ale satului sau oraşului, ale patriei sau rasei sunt luate în seamă; dar, în loc să realizeze înțelegerea generală, ele provoacă certuri şi conflicte sângeroase, pentrucă sunt sentimentale, exclusiviste, neraționale.

Va fi astfel, câtă vreme educatorii nu vor arăta copiilor că toate substanțele diverse alcătuesc o totalitate universală căreia nu i-se poate adăuga sau sustrage nici un atom; că toate elementele sunt absolut aceleaşi în orice punct al spațiului infinit; că substanțele cari alcătuesc corpul uman, creerul ca şi inima, sunt aceleaşi ca acelea cari alcătuesc vegetalele, animalele şi mineralele Cosmosului. Educatorii oamenilor trebue să arate că ființele sunt identice materialmente, ele deosebindu-se numai prin greutate, prin dimensiuni sau ritm vital; că nu există „esență personală", că toți — regi sau cerşetori, — sunt supuşi aceluiaş dinamism universal; că spermatozoidul şi ovulul unei perechi regale nu vor produce niciodată o ființă deosebită de acea a unei perechi de muncitori. Deosebirea ce există e artificială, de natură socială.

Evident, ordinea naturală a Cosmosului nu e desăvârşită. Dar omul poate perfecționa această ordine, o poate conduce spre evoluții tot mai înalte. El poate face aceasta, în loc se creeze desordinea, în loc să provoace cataclisme, fără grijă de generațiile viitoare. Oare se gândeşte omul la turburările pe cari le provoacă el pe această planetă, săpând mereu pământul, pentru a scoate cărbuni şi petrol? Nu bănueşte el urmările acestor fapte? Distrugerea pădurilor nu e una din marile primejdii pentru omenire? Dar omul îşi bate joc de aceste scrupule: „Cei cari vor veni după noi, se vor descurca precum vor putea".

Suntem convinşi că omul, dacă ar vrea, ar putea trăi azi fericit fără să muncească, fără să se atingă de cărbuni, de petrol, de păduri — ci folosindu-se numai de forțele hidraulice şi meteorologice. El ar putea produce frigul şi căldura, după anotimp. Dar el nu vede că viața lui e solidară cu viața Pământului; că „desordinea anotimpurilor" e de fapt în propria lui viață; dacă ar vrea, omul ar putea regula anotimpurile prin dispoziția şi suprafața pădurilor, prin regularea apelor, etc. Neînțelegând solidaritatea vieții universale, omul bea, mănâncă şi se bucură animalic, risipind belşugul în loc să-l repartizeze potrivit cu nevoile fiecăruia, lipsind de cele necesare vieței pe acele ființe cari pot aduce mari servicii omenirii. Mii de kilograme de pâine se pierd în fiecare zi, în Franța, fără să ajungă la gurile în adevăr flămânde. Lipsa de solidaritate face pe unii să arunce pâinea de prisos în lada cu gunoaie, decât s'o împartă acelor lipsiți de „privilegii sociale".

In ziua când omul va fi pătruns de acest adevăr: că nu există decât o viață, aceiaşi pentru toți; că viața lui e absolut identică cu viața ce-l înconjoară, că suferințele altora sunt tot aşa de insuportabile ca şi ale sale proprii — atunci „Solidaritatea biocosmică" nu va mai fi un cuvânt zadarnic. Dar pentru a ajunge la aceasta, trebue transformată mentalitatea omenească. Aceasta e cu putință dacă se începe cu educația copiilor, cari pot primi adevăruri bune cu aceiaş înlesnire cu cari li-se dau azi noțiuni falşe asupra vieții şi raporturilor sociale dintre oameni.

Ghirlanda de aur

Se intitulează romanul scriitorului rus, Boris Zaitsef, apărut la Praga. Este viața unei familii ruse, mai precis a unei femei de condiții uşoare. Acțiunea se desfăşoară dela un oarecare timp înaintea revoluției şi până în zilele ei mai tragice. Tipurile prezentate de Zaitsef sunt adevărați ruşi — scrie L. Aimot în *„Vient de paraitre"* — eroina, o cântăreață de talent, este întreagă numai instinct, în felul Bérénicei lui Barrès, dar o Bérénice care, supunându-se cu totul inconştientului său, nu urmăreşte nici măcar un ideal confuz. Prin linia aceasta se leagă de eroii chinuiți ai lui Tolstoi şi Dostoievsky.

Ea, Nataşa, se căsătoreşte, fără să ştie pentru ce, cu un student, Markuşa, filosof studios. Are un fiu pe care-l iubeşte fără prea mare pasiune. Nimic, dealtfel, nu pare să-i fi luat întru totul inima. Cântă, are succese, viața e încântătoare, şi aceasta-i ajunge. Intr'o bună zi îşi părăseşte soțul, copilul, familia şi pleacă la Paris cu un sculptor celebru, acum în declin. Nici pentru sculptor, nu încearcă o prea mare pasiune. Obosită prea curând de o semi-mizerie, ea joacă la un tripou din Montmartre, cum făcea mai înainte la Moscova ,şi după ce într'o seară norocul îi surâde, ea părăseşte şi pe acela pentru care se sacrificase — şi pleacă la Roma. Aci întâlneşte pe un vechiu prieten al familiei, Guéorvsky, om de litere şi iubitor al artelor frumoase, ca toți ruşii dinnaintea revoluției. Fără protecție la Roma, Nataşa primeşte pe aceea a lui Guéorvsky, care se interesează de talentul ei şi-l pune în măsură de-a fi cunoscut.

Astfel, pentru Nataşa, viața este iarăşi uşoară şi frumoasă. Cântă, călătoreşte şi are fugitive aventuri amoroase. Soseşte războiul. Eroina se reîntoarce în Rusia, îşi regăseşte bărbatul, copilul, — cu aceeaş uşoară inconştiență. Pleacă la țară, între tatăl şi fiul ei, şi se face infirmieră Viața uşoară s'a sfârşit. Ghirlanda de aur s'a sfărâmat. Nataşa începe să se gândească la erorile intelectualilor, la indiferența lor în fața nenorocirii țăranilor, la existența penibilă din țara ei. Şi Nataşa noastră devine „tolstoiană". Evenimentele se desfăşoară ca într'un caleidoscop. Soțul, profesor, pleacă cu armata, proprietatea le este amenințată de țăranii revoltați, revoluția izbucneşte; încep: foamea, arestările şi execuțiile în massă. Sunt scene groaznice pe cari Zaitsef le prezintă cu toată obiectivitatea. Urmează apoi o serie de grele încercări, pe care Nataşa le primeşte cu o resemnare creştinească.

Romanul lui Zaitsef, scrie Aimot, este o lucrare destul de curioasă. Forma lui e, ca totdeauna, căutată şi trebuie să aducem omagii scriitorului, ca după o atât de mare influență a lui Bunin, a putut să fie atât de orginal.

Henri Barbusse

Barbusse s'a născut în 1873 la Asnières. A studiat literele la Sorbona. Nu avea mai mult de 20 de ani când dete la lumină volumul de poezii „Pleureuses", care-i câştigă inima fiicei lui Catulle Mendès, şi călduroasele elogii ale acestuia, căruia îi deveni în curând ginere. A fost apoi director literar al editurei Hachette. Acum conduce publicațiunea „Je sais tout."

In 1903 tipări primul său roman „Les suppliantes", urmat, în 1908, de „L,Enfer" (Infernul). Larg deschişi asupra realității spre a-i prinde înțelesul tainic, ochii vizionari şi halucinați ai poetului Barbusse văzură durerea străbătând ca un fer însângerat prin viața oamenilor şi împreunându-se, monstruos şi sublim, cu voluptatea supremă a dragostei. „L'Enfer" cuprinde însemnările unui om privind adevărul „infernal" al frământărilor omeneşti prin gaura din peretele unei camere de hotel.

Ca soldat de front în războiul mondial, scrie în tranşeie „Prăpădul" (Le Feu) — un strigăt de groază în fața tragediei în care conducătorii popoarelor, le prăbuşe. „Le Feu" avu un succes fără precedent. Până în doi ani fu cunoscut pe tot globul.

După război, în 1919, lansă celebrul apel în numele grupului de literați „Clarté", pentru „organizarea internațională a gândirii". In acelaş an publică şi romanul „Clarté", în care descrie lumina ce se face în sufletul unui fost luptător, întors din marele măcel al popoarelor.

Barbusse e şi secretar-general al „Internaționalei foştilor luptători de pe front". Cartea lui de propagandă „La lueur dans l'abîme" (1920) este un fel de inițiere în programul grupului „Clarté".

In „Les enchaînements" (Inlănțuirile), opera maturității lui, Barbusse urmăreşte, dealungul preistoriei şi istoriei omenirii, eterna luptă dintre potentații lacomi şi sanguini ai lumii, şi dintre apostolii iluminați ce împingeau popoarele spre lumină şi pace.

Publicațiunea „LECTURA, floarea literaturilor străine", în ultimul ei număr (75), apărut săptămâna aceasta, ne aduce în traducere românească, sub titlul „ŞAMPIONUL", un ciclu de impresionante nuvele ale acestui subtil şi inspirat autor.

Acel care dela duioşia din „Visul" (una din nuvelele ciclului din „Lectura") a putut trece la formidabilul final din „Les enchaînements" e desigur unul din cei mai mari scriitori.

Prima expoziție sociologică internațională

Institutul Internațional de Sociologie şi de Reforme politice şi sociale, de la Turin, care se află în al 8-lea an de la înființare, a desfăşurat până acum o mare activitate: a ținut vreo două sute de conferinți şi discuții, cursuri, prelegeri, vizite la institute ştiințifice şi aşezăminte industriale, la institute de asistență socială. A organizat în Italia cinci sedii, la Torino, Milano, Roma, Napoli, Palermo. A organizat câteva Congrese Internaționale, sesiuni sociologice internaționale. A publicat, în afară de cele câteva volume cu dezbaterile congreselor, un organ politic internațional, *Vox Populorum*, care apare în cinci limbi: engleză, franceză, germană, spaniolă şi italiană şi o mică Bibliotecă Sociologică Internațională.

Pentru a da un mai mare imbold şi o mai mare coordonare unei atât de complexe şi de multiple activități, Institutul îşi propune să creeze la sediul central, la Turin, un *Sociologicon*, o vastă clădire cu săli pentru conferinți şi expoziții, bibliotecă, cabinete ştiințifice, pentru toate ramurile de ştiinți sociale, cămin pentru sociologi. Pe lângă o *Expoziție Sociologică Internațională*, care să arate progresele şi starea de fapt a diferitelor nații, în toate ramurile activității sociale.

„Sociologiconul"

Va trebui să fie o vastă clădire, care va cuprinde, în amănunt:

1. O *sală pentru conferinți şi expoziții*, care va sluji nu numai Institutului ci şi altor organizări înrudite.
2. Un *Cămin* pentru oamenii de ştiință cari vor avea nevoie să recurgă la sediul central pentru studii.
3. O *Bibliotecă de Sociologie* şi de ştiinți sociale, la curent cu întreg complexul mişcării studiilor ce se vor dezvolta în asemenea disciplină.
4. Un complect *Repertoriu bibliografic*, în care se vor înregistra, în ordinea autorilor şi subiectelor, alfabetic, nu numai operele sociologice aflate în bibliotecă, ci toate operele publicate în ramura sociologiei, până la curent, cu mențiunea complectă, a tuturor articolelor sociologice apărute prin ziare şi prin reviste.
5. *Laboratorii* speciale pentru ramurile ştiinței sociale, statistică, cercetări economice, legislație socială, reforme juridice, şi aşa mai departe.
6. Un *Muzeu sociologic*, în care se vor aduna toate datele statistice şi demografice, documentele şi obiectele cari vor ilustra viața economică şi socială a tuturor popoarelor.

Prima expoziție sociologică internațională

Are de scop să ilustreze cu documente omeneşti pozitive, tradițiile şi viața economico-socială a tuturor popoarelor. Ca, dintr'o mai sigură, mai deplină, mutuală cunoaştere, să urmeze o solidaritate internațională mai luminată.

Expoziția va cuprinde:

1. Toate produsele ştiințifice sociologice, de când s'au închegat, la curent, cu date biografice şi bibliografice ale fiecărui autor.

2. Documentarea activității *Institutelor şi Societăților de Sociologie* din toate țările.

3. Actele, publicațiile, toate soiurile de activitate ale *Organizațiilor internaționale*, cari urmăresc un scop social

4. Datele statistice şi demografice, cari vor reflecta viața socială a diferitelor popoare, în multiplele ei aspecte. Ca să se vadă capacitatea, tendințele, progresele fiecărui popor.

5. O secție specială va fi rezervată pentru *popoarele primitive*, cu ilustrarea moravurilor, obiceiurilor, în legătură cu viața familiară şi economică, credințele religioase, orânduirea militară şi alte forme ale vieței sociale.

6. Folklorul, moravurile şi obiceiurile referitoare la toate înfățişerile vieței sociale a diferitelor popoare şi a diferitelor regiuni.

7. Cele mai caracteristice produse economice ale fiecărui popor.

Expoziția va organiza:

a. Conferinți speciale, cari vor ilustra viața socială a fiecărui popor, prin proecțiuni cinematografice, în culori, cu manifestările ei artistice: muzică, dans, costume, întru totul naționale.

b. Serbări speciale: concerte, concursuri muzicale, recitări de piese dramatice, spectacole cinematografice. Toate cu scopul de-a ilustra mediul social al țărilor participatoare la Expoziție.

c. Produse expuse pentru alcătuirea unui fond îndestulător pentru edificarea *Sociologicon-ului* şi pentru funcționarea regulată a Institutului. Produse cari vor fi donate acestora şi cari vor fi vândute sau vor fi puse la loterie...

Cum se vede o activitate febrilă, care se desfăşoară în domeniul cunoaşterii realităților sociale. Activitate datorită unei inițiative particulare, care se sileşte să puie în mişcare alte inițiative pentru îmbunătățirea vieții colectivităților omeneşti.

Ar fi rândul colectivităților să se manifesteze, prin organele lor, că sunt o vie realitate, putând să organizeze sau mai curând să vădească, însile ele, o expoziție de viață fericită universală, în neîntreruptă desfăşurare.

P. MUŞOIU.

Curiozități

Bal pe un vapor în flăcări

A doua zi după plecarea vaporului „Saghen" din Port-Saïd a izbucnit un incendiu în interiorul vasului. Căpitanul i-a prevenit pe pasageri şi i-a rugat să păstreze tot calmul. La început focul s'a propagat repede şi a pricinuit câteva explozii. Totuşi, viața continua normală, pe vapor: până şi dansurile după „five o'clock tea", ca şi alte petreceri îşi urmau mersul obicinuit — deşi se ştia că tot echipagiul lucrează la stingerea focului. Fumul umplu mai multe cabine, însă pasagerii erau convinşi de căpitan, că fumul se datoreşte stingerii focului. Două zile şi două nopți trebuiră pentru ca focul să fie stins complect.

O casă de 81 etaje

In oraşul Detroit, unde Henry Ford bate mereu toate recordurile de producție în branşa motoarelor, automobilelor, etc., s'a pus la 3 Iulie piatra fundamentală a unui nou tip de „zgârâe-nori" — o clădire de fier, beton şi sticlă, care va avea 81 etaje şi 290 metri înălțime adică numai cu 10 metri mai puțin decât Turnul Eiffel din Paris.

Porumbei scandalizați

Uniunea amatorilor de porumbei poştali din Londra, imitând ultimele experiențe din Belgia şi din Statele-Unite (unde aeroplanele au sosit la destinație înaintea porumbeilor), au adus în Franța 1200 porumbei. Sâmbătă, disdedimineață, porumbeii au zburat şi erau aşteptați la Londra spre seară. Dar nici a doua zi, Duminică seara, n'a sosit nici un porumbel, spre marea deziluzie a amatorilor...

Sărbătoarea păpuşilor

La Calais s'a organizat o serbare pentru copiii societății bogate venite acolo din America şi Anglia. 800 fetițe mici franceze din împrejurimile Calais-ului au fost adunate şi îmbrăcate în costume stilizate după diferite epoci şi regiuni. Defilarea acestor păpuşi vii a stârnit entuziasmul spectatorilor bogătaşi, care au căutat să cumpere chiar cu dolari câte o păpuşică...

Concurs de frumuseță

Vineri 2 Iulie, în Palatul Sindicatului Presei din Paris comitetul de organizare, constituit în vederea serbărilor anuale dela Marile Bulevarde, a ales o nouă „Mariană, Regina Republicii": Clodina Reigner, o dactilografă. Preşedintele comitetului, aflând că domnişoara Reigner, de 22 de ani, era orfană din primele zile ale războiului, i-a înmânat premiul de 500 franci şi a salutat-o în numele Parisului ca pe o fiică de erou.

Noui statui antice

Săpăturile făcute la Saint-Bertrand-de-Commenge sub conducerea profesorului Calmette, au adus la iveală numeroase statui de marmoră albă din primele decenii ale dominațiunii romane în Franța. O „Victorie cu aripi" şi un „Ostaş îngenunchiat", sunt capod'opere de artă sculpturală. Statuile au fost găsite într'o ascunzătoare secretă. Se crede că pe vremea introducerii creştinismului în Franța, aceste statui au fost sustrase de credincioşii păgâni din templele vechi distruse de creştini.

Progrese mari

In ziua de 4 Iulie, la deschiderea expoziției americane din Filadelfia, cu ocazia jubileului de 150 ani împliniți după proclamarea independenței Statelor Unite, s'a vorbit de progresele uimitoare în ce priveşte sporul populației în America: în 1776 nu erau acolo decât 3 milioane de locuitori, peste 50 ani, în 1826, Statele Unite aveau 12 milioane, în 1887, 45 milioane, şi astăzi 120 milioane.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 294

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 25 Iulie 1926

Adevărul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Mahalagism și critică de artă

Observații cu totul elementare pentru cei îndărătnici și distrași

Librăria pariziană — deci numai decât și cea bucureșteană — oferă de câteva luni maldăre de biografii. Cu deosebire ispititoare este acum istorisirea întâmplărilor amoroase ale răposaților sau răposatelor ilustre: — *la Vie amoureuse de...* este titlul unei delicioase serii care lasă gura apă cetitorilor și cetitoarelor foarte tinere și, se înțelege, celor *sur le retour*.

De vre-o douăzeci de ani, câțiva literați curioși dar serioși, s'au înverșunat asupra vieții lui Sainte-Beuve, cu nemiloasă atenție pentru capitolul erotic al existenței criticului. Era de prevăzut. Maistrul care consacrase în chip exemplar indiscreția biografică trebuia să plătească odată posterității cu propria lui biografie inaugurarea metodei. Pe cât știu familia Sainte-Beuve e astăzi stinsă; despre partea aceasta scrutătorii aveau dar libertate fără margini. Nu tot așa stă lucrul cu familia Hugo, așa încât de partea aceasta cercetările au trebuit înfrânate. Totuși s'a aflat destul pentru ca să fie mulțumiți și cei mai lacomi de „pshiologia" iatacului. Incă demult, dela publicarea corespondenței lui Flaubert, mai ales din scrisorile lui către și dela Georges Sand se aflase că Sainte-Beuve fusese un vajnic vânător de fuste, pânăla disgrațiozitățile senile care încoronează clasic asemenea cariere. Frumoasă nu e biografia lui amoroasă; divulgarea ei dă însă, mi se pare, o satisfacție logică celor care găsesc oarecare cusururi metodei sale de studii literare.

* * *

Renașterea adusese o viață literară de o vigoare nepomenită în cetățile europene medievale. Concurența literară se făcea, pe atunci, lesne violentă; rivalitatea era adesea brutală, și eruditul Charles Nisard a strâns în două considerabile volume bucăți alese din injuriile pe

Sainet-Beuve

care și le aruncau umaniștii când se certau dela explicarea unui vers latin sau pentru fixarea unei date istorice. Și, fără îndoială, batjocurile loveau fără omenie sau scrupul logic, viața privată a adversarului. Sub influența curților și a saloanelor, tonul polemicei cași al întregei producții literare, s'a temperat și subțiat. Dar trebuie ținut minte că, din invectiva grosolan personală în maniera vechilor umaniști se văd încă urme destule la Boileau și la Voltaire; și până la sfârșitul epocei clasice certurile literare nu uită de tot violențele barbare dela origini.

Alături și, orișicum, deasupra injuriei și a mahalagismului necumpănit se născuse din doctrina umanistă o critică estetică, pueril pedantă la început, mai pe urmă inteligentă deși tot școlărește strimtă, așa cum o vedem la Boileau, la continuatorii lui francezi și la imitatorii din celelalte țări europene. Insă, naiv dogmatică cum era și cu înguste idei estetice, critica aceasta avea totuși justificarea inteligentă și onestă, că trata opera de artă ca operă de artă, ori cel puțin cuprindea în ea statornica indicație că arta trebuie să fie întâi de toate considerată ca artă. Acestui dogmatism estetic i-au pus capăt romanticii, sub steagul și în interesul cărora s'a popularizat așa numita metodă istorică. Formele de artă aveau de acum încolo să fie tratate relativist și explicate prin caracterul etnic sau istoric al națiunilor și societăților respective. Cât n'a dărmat istorismul romantic din vechea teorie și critică estetică, a isprăvit să ruineze naturalismul. Inteleg: spiritul și metoda științelor naturale. Astfel s'au născut „fiziologiile" în disciplinele morale: fiziologia artei, a literaturii, a geniului, a liricei... Se înțelege că biografia artiștilor capătă atunci o însemnătate exagerată: viața ajungea să mascheze opera. Opera, s'a zis, e totdeauna o confesiune deghizată pe care criticul are s'o descifreze raportând-o cât mai amănunțit la viața particulară a scriitorului.

Sainte-Beuve s'a făcut maistrul biografiei psihologice, al „fiziologiei spiritelor". Taine, inspirat de gloriosii Hegel și Stendhal, pe care cu venerație îi mărturisește ca învățători, dar și de obscurul și romanticul istoric al picturii olandeze și flamande Alfred Michiels, pe care nu-l mărturisește, ajunge reprezentantul ilustru și popular al explicării operei de artă prin „mediul" etnic și istoric în care a luat naștere. Aceste noutăți prin excelență „științifice" înfloriră neapărat în dauna oricării încercări de analiză, clasificare și teorie specific estetică. „Estetica" ajunge un cuvânt și o ideie compromisă și compromițătoare.

Sainte-Beuve invocă pentru critic dreptul „de a introduce îndrăzneț, deși cu discreție, scalpelul" pentru a cerceta persoana artiștilor și a-i da pe față slăbiciunile. „Va pierde oare literatura, se întreabă maistrul, prin această procedare? Se poate; dar *știința morală* va câștiga. Intr'acolo mergem fatal. Chestiunea de gust nu se mai poate pune izolat". „Dacă aș avea vreo deviză, apoi n'ar putea fi decât *adevărul*, singur adevărul. *Frumosul* și *binele* să iasă la capăt cum vor putea". — Nu cred că este exagerat să zicem că, adeseori, sub cuvânt de „istorie naturală" și „fiziologie" a spiritelor și talentelor, neobositul iscoditor de vieți (și cu atât mai mult nenumăratele și măruntele sale maimuțe) a făcut mahalagism distractiv, câteodată poate instructiv, nu totdeauna discret pe socoteala scriitorilor, — și cu lăcomie manifestă pentru viața sexuală a celor pe care binevoia să-i disece... Avea slăbiciune mare pentru acest paragraf, în toate direcțiile. Nu rareori biograful fiziolog *diseca* viața oamenilor pe care-i frequentase intim: cartea lui despre Chateaubriand și grupul său literar fusese un început caracteristic și spinos. E meritul cași păcatul, „psihologilor" să comită nedelicatețe cu mai multă sau mai puțină grație științifică; și romancier, critic ori poet, psihologul operează bucuros prin aluzie și e totdeauna în risc să scrie cărți cu cheie, adică mahalagism cu tâlc, agrementat prestigios cu generalități „științifice". In zilele noastre Sainte-Beuve a fost și continuă a fi tratat după metoda ilustrată de dânsul — și urmașii dovedesc că au învățat-o serios... E ciudat și hazliu de văzut că acum șaizeci de ani Taine, admirator respectuos al lui Sainte-Beuve și al științificelor și necrutătoarelor metoade, s'a supărat ca o cucoană nervoasă pentru niște inocente indiscreții „științifice" ale fraților Goncourt care aveau numai neajunsul că îl priveau pe Taine personal.

Metoda psihologic-biografică și cea istorică, numită mai târziu (și cu deosebire în țările latine) sociologică, au exercitat autoritate glorioasă și absolută. Ele au vulgarizat un nou dogmatism: s'a hotărât ca dela sine înțeles că opera de artă în ea însăși e fenomen secundar, și nu importă decât ca document biografic sau de istorie socială. S'a suprimat analiza structurii artistice; sau asemenea analiză a fost categoric condamnată ca procedare învechită, neștiințifică, inutilă, frivolă. Serios și științific e să afli bine-bine câte amante a avut omul-poet, și care, și cum, și când, și unde, și de câte ori, și cât timp... Sau să vezi cum se potrivesc sau nu se potrivesc figurile închipuite de literat cu oamenii și cu regimul societății respective, să găsești oarecum cheia istorică a operei. — In chipul acesta s'a întronat o grosolană confuzie în privința obiectului specific, al teoriei și istoriei artei, și a ajuns a nu se mai întreba ce e opera de artă, a nu se mai simți structura ei distinctivă —: a fost o vreme de obtuzitate estetică remarcabilă, și un paradis fără gard nici paznici pentru diletanții care își închipuiau că au viață și mai ales amoruri interesante.

Curentul istoric și psihologic a fost atât de uluitor încât lungă vreme a uitat să întrebe: de ce adică ar fi numai decât frivol și inutil să cauți a înțelege cum e făcută o lucrare de artă în ea însăși, s'o clasezi și s'o judeci în legătură cu instinctele propriu artistice, cu mijloacele pe care le-a lăsat tradiția genului și cu particularitățile talentului pe care-l avem în vedere?... Și de unde urmează că evoluarea estetică e o procedare definitiv învechită sau poate chiar inferioară? E cumva absolut mai ușor, și deci frivol, să analizezi o procedare artistică a lui Eminescu decât să aduni citate pentru a arăta — ce vede orice prost — că Eminescu e pesimist, și a combina explicații din mahalagisme biografice și banalități istorice?

Inainte de a căuta explicări unei opere de artă n'ar fi rău, de sigur, să arătăm ce e acea operă, cum e făcută, din ce intenții *artistice* e născută, cu ce mijloace *artistice* e realizată, ce e în ea, *ca artă*, individual și ce e tradițional. Căci nu melancolia, nu „ideile reacționare", nu femeia „cu brațe subțiri și reci", nici budismul, nici dragostea de trecutul național — sunt arta lui Eminescu. Domnișoara Mița și domnul Mitică sunt singurele tipuri de cetitori cărora li se poate ierta asemenea confuzie din topor; totuși prestigiul metoadelor științifice, ori istorice, ori psihologice, a fost atât de orbitor, încât au făcut-o posibilă la cetitori care nu erau nici domnișoara Mița nici domnul Mitică. Și atât de puțin sensibilă e încă lumea la tot ce e intenție și procedare specific artistică încât s'au întrebat oamenii dacă *Roș, galben și albastru* sau *Manechinul sentimental* sunt ori nu izvoare utilizabile pentru istoria societății românești, și s'au supărat chiar, mi se pare, că operele acele nu tratează serios realitatea istorică, sufletească, umană, națională, etc.

Câtă vreme opera de artă nu e lămurită în structura ei specifică, „explicațiile" care se vor da nu explică o operă de artă, ci un cuprins ideologic și sentimental. E simplist și e din topor să iai întâmplătorul cuprins — pesimism, erotică bolnavă, idei conservatoare... sau orice alte necazuri sau bucurii ale unui cetățean oricare ar fi el, și oricum vei fi aflat d-ta de ele, drept operă de artă. E în adevăr un minimum de înțelegere care se cere aici: să deosebești instinctul, intenții și structură artistică în mijlocul unor complexe intelectuale — să le deosebești prin natura și dispunerea simboalelor în care ți se prezintă acele complexe. Să prinzi de veste, în sfârșit, că un rând, o strofă de Eminescu, se deosebește doar (și d-ta, dacă îți bați puțin capul, trebuie să simți că se deosebește) de o piftie oarecare de idei pesimiste, chiar dacă cel ce ți-o oferă cunoaște înțelepciunea lui Buda înzecit mai adânc decât Eminescu. Altfel rămâne numai atât: fiindcă, din întâmplare, unul Eminescu *a scris* pe românește idei pesimiste, conservatoare și așa mai departe, atunci ai d-ta document scris despre pesimismul românesc, și exploatezi documentul cum îți convine. Dar aceasta înseamnă, mi se pare, c'ai trecut mult prea distrat pe lângă poezia lui Eminescu, că mintea d-tale prea se risipește lacom după idei și deosebește foarte slab lucrurile unele de altele.

Fără îndoială metoda istorică și psihologică sunt abuzive, probabil prin exces de popularizare. Aplicările acestei metode au ajuns să escamoteze și arta și teoria artei. Și, după cum era logic, artiștii au refuzat să accepte atotputernicia acelor procedări, au denunțat aplicațiile lor deplasate și obtuze, au dat chiar exemplu de analiză specific estetică. Flaubert și așa numiții „artiști literari", Fromentin și câțiva pictori impresioniști, dramaturgul Otto Ludwig, pictorul Whistler și sculptorul Hildebrand, arhitectul Godfried Semper, muzicantul Hanslick au clarificat energic specificitatea artei, arătând că ea trebuie înțeleasă și judecată în mod propriu, hotărît de propria ei natură. Și istoricii și criticii de artă au sfârșit prin a înțelege.

Publicul încă n'a început să ia bine seama. E adevărat că analiza estetică poate fi o lucrare subtilă și aducătoare de idei ingenioase, dar greu poate fi amuzantă. E deci nepopulară prin natură. Analiza estetică este meșteșug ingrat. Multor artiști le e foarte antipatic, din motive diverse, să li se cerceteze marfa la laborator; ar vrea, poate, oamenii să o strecoare fără vamă. Iar publicul se amuză numai dacă-ți bați joc cu haz de persoana artistului, și nu vrea să fie încurcat și obosit cu vreo cercetare atentă a operei, adică a tehnicei sale. Din contră, dacă lungești vorba despre cerul Greciei, despre Versailles și viața de curte, despre țăranii, boierii, arendașii și micii burghezi români, despre amantele lui Goethe, despre „les petits femmes" ale lui Sainte-Beuve", despre ce se întâmpla între neistovita idealistă Georges Sand și solidul doctor Pagello în cămăruța de lângă odaia bolnavului Musset — poți fi sigur că cetitorul, oricare și cât mai oricare, te va binecuvânta că-i dai informații profitabile culturii sale personale, și că ai făcut să-i sticlească ochii de omenesc apetit pentru cele omenești.

PAUL ZARIFOPOL

Dumbrava minunată [1]

MIHAIL SADOVEANU

Doamna Kasterska, acea fină și strălucitoare poloneză, bine cunoscută în cercurile literare dela Paris, care ne-a vorbit acum de curând despre „Forța în literatura poloneză" și care, măritată cu un român. D. Serghiescu, cunoaște foarte bine limba noastră, și-a exprimat dorința de a traduce în limba poloneză operele lui Mihail Sadoveanu, ca autorul cel mai reprezentativ al spiritului românesc. „Voi începe, îmi spunea domnia-sa, cu *Dumbrava minunată*, care e o pură capo d'operă".

La noi s'a luat obiceiul de a nu se scrie, însă, mai nici odată despre operele reeditate și uneori nici de cele nou editate ale lui Mihail Sadoveanu. E privit de sigur ca un scriitor destul de iubit de publicul cititor și destul de glorificat de opinia publică, spre a nu mai avea nevoe de publicitate.

Nu e mai puțin adevărat că nimic nu poate înlocui plăcerea delicată de a cunoaște părerea celor înțelegători, de a vedea creația ta răsfrântă prin alte prisme, cu alte culori și a simți chiar ușoara usturare a unei reflecții ascuțite atingând partea de care erai în taină nemulțumit, sau sublinierea subtilă a unor lucruri pe cari tu singur le socoteai ca pe niște mărgăritare fără cusur.

Mihail Sadoveanu

Apoi sunt atâtea lucruri trăite și gândite, atâtea frumuseți deosebite și aspecte variate în scrierile lui Sadoveanu, încât este și o plăcere a le scoate în evidență, a vorbi cititorului absent, a-i împărtăși emoția estetică, entuziasmul de care te simți adesea cuprins.

„Dumbrava minunată" era socotită de Doamna Kasterska drept una din scrierile cele mai bune din literatura mondială în ceeace privește tonalitatea vieții interioare a copilului. In adevăr, citind pe Mihail Sadoveanu, ai adesea ori impresia că el posedă un simț în plus, un dar ce lipsește simplilor muritori, darul de a intra direct în viața lucrurilor, a sălbătăciunilor și mai ales a acestor flințe minunate între om și animal, care sunt copiii. Sufletul lor încă turbure e stăpânit de zeii omenirii primitive, de spiridușii ce se încarnează în viața pădurilor, a apelor, a florilor și a vietăților necuvântătoare, taina lumii basmelor le e deschisă și realitatea ei mai aproape de sufletul lor decât realitatea vieții de toate zilele.

Duduia Lizuța, eroina din „Dumbrava minunată" e pentru lumea în care trăește un copil rău, un obiect de scandal și repulziune. Ea poartă toate stigmatele unui copil lipsit de iubirea și grija unei mame adevărate. Urâtă, sălbatecă în apucături, neglijată și murdară în îmbrăcăminte, nimic din sufletul ei nu se arată față de oamenii răi și banali din casa „mămicăi", pentru orice încercare de apropiere are o privire „piezișă și neprietenoasă".

De îndată însă ce se află în tovărășia prietenului ei Patrocle, sufletul ei se deschide ca o floare minunată, pătrundem în lumea tainică și nestrăbătută a sufletului copilăresc.

— „Patrocle, zise Lizica; tata nu mai vine dela București, și pe bunici nu i-am mai văzut de multă vreme. Nici nu ne lasă să ne ducem pe acolo. De când a murit mama noi o ducem tare rău".

„Patrocle scheună ușor, ș'o privi cu ochii lui frumoși cercuiți de aur.

— „Intr'adevăr, răspunse el, o ducem tare rău".

Sinceritatea și simplicitatea animalului și a copilului se întâlnesc în această frântură de dialog cu un accent plin de adevăr, de naivitate și candoare. Ințelegerea dintre ei, încrederea desăvârșită a unuia față de celalt are ceva miraculos și legătura aceasta tainică se dezvălue la fiece pas pentru făpturile și vietățile din natura liberă și frumoasă a dumbrăvii. E ceva din duioșia frățească a sfântului Francisc pentru tot ce e viață și vietate.

— Ce mai faci mata, sora soarelui?

„Floarea cu coroana aurie se clătină ușor spre copilă la adierea vântului.

— „Noi ne ducem la bunicuța și la bunicul.

— „Foarte bine", aprobă floarea soarelui.

— „Mama mea a murit, sora soarelui!

„Floarea lăsă să cadă deasupra copilei două petale ca niște fluturi de lumină și clătină întristată din cap".

Copila înțelege graiul florilor și al copacilor, sufletul ei se înfrățește plin de dragoste cu întreaga fire, și cu cât mergem prin dumbravă cu atât intrăm mai mult în lumea basmelor. Miracolul devine legea obișnuită a vieții, căci totul e cuprins de vrajă în dumbrava „tăcută în fumul ei de lumină, ca într'un vis". Pare că e în așteptarea unei clipe mărețe și unice. Și în adevăr acum începe feeria, o feerie cum numai un copil singuratic, urgisit și umilit în fie ce clipă a vieții lui o putea înfăptui, dar pe care numai un povestitor măestru, cum se vor fi găsind puțini și în alte literaturi, o putea reda. E o minune de imagini, de lumină, frumusețe dumnezeiască, de fantezie și candoare copilărească în tablourile care se nasc și se șterg sub vărguța albă și subțirică a Domniții Prichindeilor.... Stilul se mlădie, se subtilizează, se preschimbă din ploiță de lumină, în muzică inefabilă și cântec fără nume, păstrând mereu accentul miraculosului din basme și din sufletul copilului și al primitivului.

Și toate sunt astfel întocmite în cât sufletul Lizucăi, rănit și sfâșiat de cruzimea oamenilor, nu întâlnește aci decât dragoste, bunăvoință, și o veselie deplină și nevinovată la Prichindei și lighioane, acele lighioane care fug de oameni și pentru care Domnița și poporul ei es anume din peșteri, ca să petreacă cu ele — pe când „omul doarme și nu știe nimic".

Basmul însă se îmbină mereu cu realitatea. Sufletul fetiții trăsare iar de durere la amintirea mamei sale moarte, ca atunci când, eșind din oraș, aude „clopotele bătând trist" și cu aceasta feeria se șterge. „Dumbrava par-că înghețase în tăcere, ca într'un cristal"... Reintrăm în lumea reală, copila se trezește în căsuța bunicilor, realitatea urâtă și banală reîncepe: bunicul se ceartă cu „mămica" și servitoarea.... Dar puterea oamenilor de a face rău nu trece peste mariginile Dumbrăvii minunate, albinele din prisaca bunicului alungă pe cele două venetice spre tărâmul vieții lor, încercând să le scoată ochii....

Dar despre această stranie înțelegere a sufletului animalelor, despre acest dar de a le răstălmăci gândul și simțirea într'un *graiu ce nu poate fi de cât al lor*, sunt mărturii toate poveștile sale vânătorești, dintre care unele sunt, cred, neîntrecute ca farmec, poezie și frumusețe literară. Ar trebui să vorbesc de „La Mestecănei" și „Hultanul" din acest volum, care sunt bucăți unice ca observație și înțelegere a acestor frați inferiori, a căror viață bogată în instincte ne apare tainică și grandioasă în simplicitatea ei.

De altfel întreg volumul acesta al lui Sadoveanu este închinat stărilor sufletești plutitoare, dincolo de viața conștientă și clară, spre acel fond dramatic și întunecat al sufletului în care se zbat puterile oarbe înlănțuite de viață și rațiune în lupta ei cu piedicile și greutățile naturii, spre acele regiuni ale atingerii noastre cu forțele necunoscute, în spre spaima mistică a legăturilor noastre cu puteri necoprinse de mintea noastră sau poate neexistente. Din primele sale scrieri îl vedem stăpânit de această grijă și simțimânt al tainei adânci și nemărginite ce înconjoară slaba noastră viață rațională și conștientă. Intreaga lui operă e străbătută de fiorul acestor taine, pe care uneori pare că se încumetă a le dezlega spre a ne lăsa și mai ascuțit simțimântul îndoelii și al neputinței noastre în fața nestrămutatei lor enigme. Totuși abia te-a furat din lumea reală și o glumă subțire, un surâs ironic, te readuc din nou în fața unei vieți de un realism izbitor și minuțios. Totul însă e învăluit în o atmosferă, pus într'o tonalitate care nu e nici a formei sale desăvârșite, nici a problemelor și ideilor sale, ci a senzibilității lui speciale, a experienții sale sufletești de om ce a trăit fiecare senzație, a reflectat cu propria lui minte fără nici o preocupare de alte concepții străine și a scris numai după aceea bucata pe care o citim.

Astfel se explică vraja care te leagă de scrierile lui Mihail Sadoveanu, rețeaua aceia fină de lumină și căldură din opera lui, proprie numai lui și care-l face să fie nu un stilist fără pereche, nu un retor meșter al cuvântului, ci un scriitor care pătrunde adânc și a cărui figură se desemnează și se rezumă în unele trăsături energice și simple, întâlnite mereu în complexitatea tuturor celorlalte cărora le datorim farmecul și poezia tainică și atrăgătoare a verbului său.

IZABELA SADOVEANU

[1] Editura librăriei „Universală Alcalay et Cocp." București.

KALMAN von SANDOR

Pentru doi gologani

FANTEZII

Johann Wolfgang Goethe, poetul, învățatul și fostul ministru al Weimarului, simțea apropiindu-i-se sfârșitul. In ultimul timp el cerceta locurile pe care le-a vizitat tânăr, altădată. Era o zi frumoasă. Munții Jura străluceau sub cerul albastru și răsunau de ecourile cornului poștei. Soarele împrăștia raze vesele, dar Goethe era trist și cu inima grea. Ședea în diligență, învelit bine în pledul de călătorie, — căci e înțelept să fii prevăzător la o asemenea vrâstă. Privea cu ochi plini de invidie la vizitiu cum își mâna caii mulțumit. Ii veni în minte o poezie pe care a scris-o într'una din călătoriile lui, pe peretele unei colibe de turiști. Era un sonet împletit cu ușurință pe gândul morții, care într'o vreme i se părea că-i foarte departe de el. Diligența trecu porțile orașului, și Johann Wolfgang privea umbrele jucându-se pe acoperișurile ascuțite și pe turnuri, în timp ce prin fereastra deschisă a trăsurii năvăleau sgomotele târgului.

Când se cobori la han, dispoziția melancolică îi trecu și deveni aproape vesel. In drumul până la odaia lui scăpase nerecunoscut și era mulțumit că se întâmplase așa. Gulerul pelerinei lui violete și pălăria lăsată mult pe ochi îi păstraseră incognito-ul. Invățase demult că entuziasmul și admirația lipsită de înțelegere a masselor erau obositoare și triste. Mulțumit, se așeză pe sofa și ascultă ritmul neîncetat al clipelor trecătoare. Mai târziu chemă bărbierul, un Figaro cu plete bogate, care-l recunoscu și păstră în sine scumpa amintire că a luat parte odată la toaleta marelui Goethe.

Se însera când ieși dela han, sprijinindu-se în baston. Umbrele alungite îi ascundeau fața în treacăt. Curând fu în bâlciu. Muzici vesele sunau în juru-i, laolaltă cu accente tari de țimbale și țipete de papagali. Se opri un moment să guste aroma turtei cu cafea. In fața bărăcii unui negustor de cărți, simți deodată scârbă; cărțile vechi trezeau într'însul o obositoare deznădejde. In seara aceasta îl interesau culorile; forma nedeslușită a soarelui care apunea, viața veșnic nouă, veșnic înoită din jur. Masele haotice ale umbrelor schimbătoare îl liniștiră și alungară pentru o clipă tristeța vrâstei. Bâlciul era plin de viață; sgomotul râsetelor se amesteca cu glasul omului care vestea începerea pantomimei. Gloata se înflăcăra cu culorile vii ale șalurilor din spatele fetelor. Fetele fără grijă și trupurile zvelte îi amintiră dureros propria lui vrâstă, și aștepta în zadar pe Mefistos, care-i firesc să cutreere prin asemenea bâlciuri.

După ce se plimbă fără țintă aproape o oră, se opri în fața unui cort. La intrare o minavetă scotea note barbare, și dintr'o cutie de sticlă îi lovi privirea un manechin cu fața-i neghioabă. Printre umbrele dinăuntru, se vedeau conturele figurelor de ceară. Intră cu o curiozitate inconștientă, copilărească, și deodată se găsi singur printre tăcutele chipuri de ceară, în cortul întunecat. Mirosi atmosfera grea, funebră a acelui loc și nu se simți bine. Nici un suflet nu se afla lângă dânsul. Johann Wolfgang era singur în baraca tăcută cu chipurile ei. In cele din urmă începu să se miște prin încăperi și văzu cu mirare pe marii oameni ai gândirii și ai faptei care-și găsiseră acolo un loc. Prea cunoscuta mască a lui Socrat zâmbea la el; profilul lui Dante; o statue monstră a lui Luther părea că domină sala. Când găsi pe Rousseau și pe Voltaire cu Frederic-cel-Mare și Napoleon stând într'un colț, se bucură de o tovărășie așa de bună și ostenit, se lăsă pe un scaun care se afla printre aceste chipuri. Era bine că se putea odihni.

Deodată se auziră șoapte și intră o pereche tânără. Se opriră chiar unde cădea lumina, și Johann Wolfgang îi văzu deslușit. Tânărul era un student cu obraji rumeni și cu o șapcă albă studențească. La brațul lui era o fată mică, blondă, vioae și plină de tinerețe în bluza ei drăgălașă de batist. Priviră spre dânsul, apoi el îmbrățișă pe fată. „Nu-i nimeni aici" zise când o săruta. Ea nu se depărtă ci privi la el și râse zgomotos: „Spre norocul dragostei"...

* * *

Johann Wolfgang nu se mișca. Inima îi bătea cu o grabă fără putere, dar plină de îmbolduri. Era cu luare aminte. Ce plină de viață și ce nemiloasă e tinerețea! Și rămase nemișcat, ca un chip de ceară. Fata se desfăcu din îmbrățișare, șoptind cu o strâmbătură drăgălașă: „Ajunge... Nu vrei să privim nițel?" Studentul dădu din cap și mormăi către chipuri câteva cuvinte cam vinovate — se vede că-l interesau prea puțin.

Johann Wolfgang zâmbia dulce și observa. Fata era încântătoare și interesantă. Ea privea cu luare aminte la fiecare. „Alexandru cel Mare", citi studentul în fața unui chip. „Cine a fost?" întrebă ea. El o lămuri pe scurt. și Johann Wolfgang ascultă și el cu atenție, căci băiatul introdusese pe Alexandru cel Mare în istorie cu un veac mai târziu.

Acum se apropiau de locul unde ședea Wolfgang: studentul era un călăuz nerăbdător. Henric IV, Barbarossa, Frederic cel Mare. Acum se opriră în fața lui Wolfgang. El sta nemișcat. Simțea că mădularele i-au înțepenit; abia îndrăznea să răsufle. O presimțire superstițioasă îl îngheța și simțea că este un chip de ceară. Fata se opri înaintea lui, privindu-l cu ochi mari, atenți. „Cine-i acesta?" întrebă ea, — nu văd nici-o inscripție." „Acesta-i Goethe" răspunse tânărul. Inima lui Johann Wolfgang bătu mai tare, dar rămase mereu nemișcat, un chip de ceară între alte chipuri de ceară. Fata se plecă spre dânsul, așa că el putu să-i simtă căldura trupului. Rămase liniștit, cu gâtlejul zugrumat, neîndrăznind să dea vre-un semn de viață. Tânărul avea un semn mare pe față, și o expresie de nemărginită prostie și nulitate. „Un bătrân drăgălaș", spuse fata, dar studentul o împinse înainte cu nerăbdare. „Să plecăm, nu face să mai stăm, tot ce-a rămas e la fel cu ce-am văzut."

Johann Wolfgang simți că i se sue sângele la cap; era gata să se ridice, dar o putere minunată îl împiedică. Din nou era un chip fără viață, de ceară. Dar în pieptul lui parcă se trezise o suferință ciudată, caldă, o resemnare fericită, un calm, — și era aproape recunoscător perechei celei tinere. Auzi pe student spunând către fată cu ton aproape mânios: „Ce neghiobie — atâtea fețe stupide care privesc. Acum stau toți la șir, oamenii mari, celebri, privind la noi cu ochi fără înțelegere, ca niște boi, — tot lucrul ăsta pentru doi gologani." „La urma urmelor, băiatul nu-i prost", suspină Johann Wolfgang, și'n inimă își luă un cald rămas bun dela perechea care ieșea din cort.

Adâncit în gânduri, rămase acolo încă un răstimp. „Pentru doi gologani. Asta-i tot", murmură, amărându-se iarăși. Se sculă, și păși grabnic afară în noapte. Necunoscut, rătăci din nou prin bâlciu. Atunci deodată înțelese că era bătrân și sbârcit. Intr'un han berea curgea rece și proaspătă; un om tânăr cânta. Johann Wolfgang nu mai putu suferi. Cu pași grăbiți se îndreptă spre casă. Când intră în odae, se duse la oglindă și își cercetă fața multă vreme... O frecă. In zadar. Rămânea galbenă și bătrână... Atunci cu adevărat — nu făcea mai mult decât doi gologani.

Traducere de ... i.

Anecdote

Ducele de la Ferté, bănuit de *slăbiciune*, era subiectul tuturor glumelor. Intr'o zi întâlnind pe Beuserade, îi zise: Cu toate glumele tale, femeia mea a născut azi noapte.

— Domnule duce, replică Beuserade, nimeni nu s'a îndoit de doamna ducesă".

* * *

D-na Duchatelet trăia de zece ani separată de soțul ei, când observă într'o zi că se află în poziție interesantă.

Amicii săi intimi, Voltaire și d'Alembert, făcură tot posibilul și împăcară pe soții Duchatelet.

Când se află de această împăcare, toată lumea se miră. Ce gust i-a venit d-nei Duchatelet să-și reia soțul? fu întrebată odată d-na de Beauvan.

— Gust de femeie însărcinată, răspunse ea.

* * *

Ludovic al XIV-lea, trecând printr'un orășel, fu întâmpinat de primar cu următoarele cuvinte:

„Sire, depunem la picioarele voastre, vinul, fructele și inimile noastre."

„Bravo, zise regele, iată discursurile, cari îmi plac".

Georges Duhamel, laureat al Academiei Goncourt, este, după cum spune și Lucien Descaves, cel mai reprezentativ scriitor al Franței contimporane.

Pentru a-l face cunoscut și cititorilor români, BIBLIOTECA DIMINEAȚA publică în No. 62 două nuvele ale acestui mare scriitor, intitulate:

Odaia ceasornicului și Maimuțele

în traducerea d-lui GEORGE SILVIU.

Cereți volumul la toate librăriile. Prețul 6 Lei

Note pe marginea romanului „Sub flamura roșie"

C,nd ajungi la o oarecare vârstă și cititul cărților literare ți-a fost una din plăcerile vieții, vine un timp, când orice roman pe care-l citești îți pare ecoul altor romane citite de mult. N'ai mai vrea să citești romane sau nuvele, de teamă de a nu fi silit să închizi volumul după primele pagini citite.

Romanul d-lui Dem. Theodorescu l-am deschis totuși cu încrederea că nu voiu fi desamăgit, și aceasta din cauza dorului pe care-l avem cu toții de a citi odată și un roman în care să se oglindească și viața românească, viața noastră, și pe lângă aceasta mă îndemna și cunoscutul talent al autorului. Romanul *„Sub flamura roșie"* e de o lectură agreabilă, te interesează, te amuzează și nu-l mai lași până nu l-ai sfârșit de citit.

Dem. Teodorescu

Mare trebuie să fie ispita pentru scriitorul român de a scrie un roman. Literatura noastră este cea mai săracă în acest gen literar. Un roman românesc e de mult idealul literaturii românești. Era parc'ă o infirmitate a literaturii noastre lipsa acestei epopei a vieții noastre în creațiunile scriitorilor noștri. Era chiar de mirare că un Filimon nu găsise urmași, care să ne zugrăvească viața fiilor acelor ciocoi vechi și noi, descrisă de el într'un chip atât de plastic și colorat. Fenomenul era inexplicabil când e de netăgăduit, că avem scriitori destui, înzestrați cu talente puternice, iar viața în mijlocul căreia trăiesc, e destul de complexă și complicată.

Romanul d-lui Theodorescu m'a atras și prin faptul, că titlul și coperta lui îmi făgăduiau introducerea în lumea atât de necunoscută multora, lumea muncitorimii socialiste de la noi. Am cunoscut vechea mișcare socialistă în care visau și luptau atâtea figuri interesante, care puteau înfățișa — prin personalitatea, prin caracterul, viața și peripețiile dramatice la care luau parte — adevărați eroi de romane sociale. Ce n'ar fi putut broda un scriitor de talent în jurul figurilor unui Nădejde, Gherea, Jean Cantacuzino, George Diamandi, Graur, Morțun, Radovici, Mille, dr. Stâncă, dr. Lateș, Toni Bacalbașa, Ibrăileanu, Raicu-Rion, Sofia Nădejde („Coana Pica"), Izabela Sadoveanu, etc., etc.

D. Theodorescu ne dă — sau pare că și-a propus să ne dea — în *„Sub flamura roșie"* viața socialiștilor *de azi*. Nu e de sigur un roman à thèse, dar — ca orice roman — își propune o problemă de rezolvat înaintea cititorului. Care e acea problemă care se frământă, „sub flamura roșie"? Dacă ar fi să rezum impresia mea, după citirea paginilor scrise cu atâta talent, cu atâta putere de evocare, va trebui să spun că lumea, care se frământă și se sbuciumă azi „sub flamura roșie" e formată dintr'o adunătură... vorba lui *Manasse*, de „țapi și capre".

Toate personagiile par dominate de un singur instinct: acel al reproducerii; toți obsedați de aceeași unică patimă: femeea. Toți reprezintă, pe acelaș unic erou: amantul, și pe această unică eroină: femeea cu mai mulți amanți! Mulți își vor spune: Romanul e de obiceiu o copie a vieții. Să fie oare „mișcarea socialistă" de azi așa lipsită de ideal, așa cum ne-o descrie d. Dem. Theodorescu?

Mie mi se pare, că acest *pansexualism*, care transpiră din paginile atât de evocatoare și sugestive ale „Flamurei roșii", constituie mai degrabă o viziune personală a autorului, asemănătoare atât de mult cu aceea a lui Sigmund Freud, genialul inventator al psychanalizei, de cât o viziune a realității.

Sau poate — dacă nu mă înșel — romanul acesta este opera imaginației unui moralist Shopenhaurian, dublat de freudism, care pare a ne arăta prin el, că oamenii în toate timpurile și în toate împrejurările nu repetă mereu de cât acelaș gest, spre unicul și eternul folos al speciei! Altfel nu l-am vedea scoțând în relief — în culorile cele mai naturaliste — acest instinct animalic, chiar când ne descrie scenele cele mai tragice prin care au trecut în timpul din urmă, în beciurile poliției Capitalei și la Jilava, martirii idealiști ai unei cauze pe care a apărat-o și idealizat-o mereu, chiar autorul romanului „Sub flamura roșie", în activitatea sa ziaristică.

Dr. YGREC

Lamartine și Poezia

Lamartine prefera câteva momente de reverie celei mai lungi și mai frumoase poeme; pentru el lumea gândului era de negrăit, de necercetat. Un tânăr poet îl surprinse într'o seară în flagrant delic de extaz și într'o atitudine asemănătoare aceleia în care l'au reprezentat atâtea litografii. Se afla la Hyères, în vara anului 1840; autorul lui „Jocelyn" venise să-și petreacă vacanța la „hotel de l'Europe'.. Emile Ripert povestește în *„Le feu"* că în biblioteca acestui oraș a găsit o dare de seamă a șederii lui Lamartine în orașul acesta, scrisă într'o prefață a unui volum de versuri semnat Charles Dupont. Dupont, tânăr, de curând însurat și pe deasupra poet, se strecura seara sub terasa hotelului spre a privi pe uriașul lui confrate. Să lăsăm pe Dupont să povestească:

„Ușa camerei se deschise și un bărbat cu talia înaltă ca tulpina unui palmier, se opri în prag, privind încoace și încolo, ca și cum ar fi avut să se încredințeze că n'avea să se teamă de nimeni. Era el. Mi-o spuneau bătăile inimei mele, în lipsa unei aduceri aminte a portretului său, a cărui asemănare lăsa foarte mult de dorit. Nezărindu-mă, de sigur, se îndreptă spre balcon și savură priveliștea minunatelor lucruri ale cerului și pământului, care se ofereau admirațiunii lui. In timpul acesta îl auzii murmurând mai multe cuvinte, printre care distinsei: „Incântătoare țară; ah, Doamne, cât de frumos e!" Apoi își lăsă bărbia pe un deget, ca cineva care-și cerceta amintirile, și, plimbându-se un moment, în această atitudine poetică, el intră în cameră".

A doua zi Lamartine primi vizita admiratorului său, care venise înarmat cu o odă entuziastă, de circumstanță. Și iar povestește Dupont:

„Versul din urmă lasă de dorit, zisei eu cu un aer de regret; Elisa nu rimează cu Julia.

— „Ba, nu, domnule, îmi răspunse el. Când gustul și urechea sunt satisfăcute, ce importă rima? Și eu am rimat uneori, de exemplu, „vallon" cu „horizon"; ei bine, te asigur că n'o regret. Esențialul este ca ideia și sentimentul să fie exprimate în termeni poetici. Rima bogată este desigur preferabilă rimei suficiente; dar nu trebuie totuși să abuzezi".

Lamartine, într'adevăr, abuza foarte rar; pentrucă, pentru el, poezia nu era nimic; el o credea numai un „suspin al inimii" sau „o respirație a sufletului".

Despre „eroul-perfect"

In totdeauna specialitatea romanelor foileton a fost eroul-perfect. Frumusețâ, avere, inteligență, glorie, eleganță, talent, nume — toate virtuțile umane sunt adunate și confiscate în beneficiul clasicului „conte".

Pentru-că acest erou perfect a fost subiectul preferat al epicei de 25 de bani, — literatura scumpă s'a crezut obligată să-l disprețuiască și să-l evite.

Este aci o mică nedreptate. Fără a pretinde la o reabilitare, trebue totuși să recunoaștem că „mylordul" de foileton nu epuizează personagiul eroului perfect. Acesta mai poate exista și sub alte aspecte, mai puțin reale decât elegantul aventurier din romanele cu „va urma".

De altfel, — nimic nu naște din nimic. Dacă literatura de „concierge" a maltratat subiectul, totuși acest subiect a început prin a fi fost luat din chiar realitate. A exagera și deforma un lucru, presupune existent lucrul cel normal la care zisa deformare se raportează. Conții și milorzii de foiletoane, fantoșe din cari doar neiscusința scriitorului a reușit să expulzeze viața, au purces totuși dela modele vii.

Sau mai bine zis dela modele reale. Căci se pare că tocmai caracteristica eroului perfect ar fi lipsa de viață. Iată ce vreau să zic.

In excelentul său roman „Les faux monnageurs", André Gide — scriitorul cel mai puțin suspect de foiletonism — a descris câteva asemenea personagii perfecte, despre care spune: „există ființe care în principiu au totul: frumusețe, inteligență, nume, avere, talent; et pourtant il leur manque une chose essentielle: une âme".

E vorba între altele de o oarecare Lady Grifith. Titulara unei nume istoric, a unei averi fabuloase, a unei înfățișări deosebit de seducătoare, — Lady Grifith vorbește toate limbile, le vorbește cu mult farmec literar, și gândește tot ce spune cu atât talent și autoritate, încât totdeauna domină situația, și „are dreptate" față de interlocutor. Lady Grifith face dragoste cu o virtuozitate neîntrecută, Lady Grifith mai are și talentul de a conduce conștiințele, de a „forma" pe oamenii de care se interesează, etc., etc.

Dar — cum spune Gide — ceva îi lipsește: un suflet — une âme. Ii lipsește viața veritabilă. Cititorul verifică impresia autorului. In fața acestei frumoase și perfecte eroine, el simte un fel de neliniște, acel „malaise", acea răceală în măduva spinării pe care o încercăm atunci când ne aflăm în fața morții...

Pentru ce perfecția, dacă e realizată, ne dă, mai tare ca orice, sentimentul morții? Dacă e adevărat că în genere viața se compune din oameni în majoritate imperfecți, — și că cei cărora nu le lipsește nimic constitue o minoritate, — totuși minoritate nu-i sinonim cu moarte. Pentru ce personagiul perfect, care e o incontestabilă realitate în viața noastră, ne apare totuși ca o realitate oarecum ireală?

M'am gândit mai îndelung la toate acestea. Și iată o explicație pe care mi-am dat-o, și care poate că nu-i mai rea decât o alta.

Mai întâi s'ar putea spune că ceeace caracterizează viața este mersul înainte, schimbarea, curgerea neîncetată. Și perfecția este din potrivă, stare pe loc. Viața veritabilă presupune mai degrabă perfecționare decât perfecțiune, — și perfecționare presupune imperfecție prealabilă.

Dar raționamentul nu-i bun. Există un întreg aspect „static" al vieței omenești. Este acela în legătură cu „partea instituțională" din persoana noastră, cu tot ce este moravuri, prejudecăți, manii, idei gata făcute, etc., etc. Această porțiune din noi este cu totul neevolutivă, — fără însă ca prin aceasta să nu participe la caracterul general al vieței. Și dacă perfecțiunea dă impresia stării pe loc, — în schimb nu orice stare pe loc este perfecțiune, — tot așa cum, dacă moarte înseamnă în genere oprire, nu orice oprire este sinonimă cu moartea...

S'apoi este doar un mod de a vorbi când spunem că personajul acela perfect, care întruchipează toate avantagiile naturale ale omului, are o existență fără evenimente. E profund inexact. Ceva mai mult — și oricât de illogic pare aceasta în cuvinte — perfecțiunea nu exclude o perfecționare ulterioară. Preocuparea lui Lady Grifith este de a-și îmbogăți fără încetare biografia cu întâmplări nouă și meritorii, — reușind adesea.

Și totuși — sensația aceea de ceva mort există, e o realitate pe care nu o putem anula. Cum se explică?

Un lucru e sigur. Acel care posedă toate „avantagiile naturale" ale vieței, — nu mai are motive de luptă. Nelipsindu-i nimic, este grotesc ca el să năzuiască a cuceri ceva. Dar atunci — se va spune — încetează de a mai fi perfect, încetează de a mai răspunde definiției, de vreme ce un anumit lucru îi lipsește?

Nu tocmai. Căci o anumită posibilitate de achiziții nouă îi este îngăduită. Spuneam mai sus că perfecția — deși aceasta pare illogic — nu este incompatibilă cu o perfecționare mai departe. Bunînțeles nu ca oricare, ci cu anumită perfecționare, care este aceea a propriei personalități.

„Personagiul perfect" tot mai năzuește la ceva: este întreținerea mai departe a propriei sale perfecțiuni. Toate bunurile de pe pământ: avere, onoare, frumusețe, etc. — sunt uzabile și consumptibile. A le păstra implică eforturi pozitive. Trebuesc cuceriri nouă pentru ca, neutralizând uzura neîncetată a lucrurilor, situația să poată fi conservată în statu quo, sau chiar în mai mult decât atât. Intr'un cuvânt, o anumită „luptă" îi este accesibilă eroului-perfect, și inobilării progresive a propriei sale personalități.

Dar această operație nu are nimic moral. Este o activitate pur estetică, ce tinde la unitate, armonie, și alte sfârșituri de natură eminamente artistică. Individualitatea unor asemenea personagii este un fel de operă de artă. Și, ca atare, participă la particularitățile acesteia din urmă.

Printre trăsăturile osebitoare ale artei este aceea de a-și avea înscrisă, în chiar legea vieței sale, propria ei moarte. Istoria Artelor samănă, în principiu, cu o hecatombă de zei-de-o-zi. Dacă totuși capodoperile, finalmente, sunt imortalizate, — aceasta se datorește unui truc pe care îl cunosc bine esteticienii. Este ceeace unul din ei propunea să se numească „sentimentul superiorității technice". Iată ce însemnează. Apreciatorul de artă, atunci când evaluează o operă oarecare, nu se călăuzește de plăcerea și emoția directă pe care i-o procură, — ci începe prin a o situa în timp. Scrutează trecutul, și stabilește, mental, care erau, pe vremea când cutare operă lua ființă, mijloacele de realizare ce steteau la îndemâna contemporanilor de atunci. Nu-i deci vorba de a se măsura valori de estetice cu etaloanele *contemporane* nouă, ci cu acele *contemporane lor*. Și astfel madonele lui Giotto, care, cântărite cu metrul de care ne slujim astăzi, ar apărea ca niște inconsistente și naive fleacuri —, în schimb dacă le raportăm la arsenalul de mijloace technice din vremea când trăia Giotto, — ele recapătă acel caracter de dificultate învinsă propriu artelor frumoase.

Acesta e complicatul și instinctivul raționament pe care și-l face estetul. Ei bine, *asemenea socoteli, pe care, atunci când e vorba de o bucată de artă, le facem, — când e vorba de oameni nu le facem.*

Aci stă inferioritatea personagiului aceluia pe care l-am numit eroul perfect. El are toate caracterele unei opere de artă. Dar nu beneficiază de privilegiul de a fi privit sub unghiul acelui sentiment estetic de care vorbeam mai sus. Acest sentiment, care posedă darul de a reînsufleți bucățile de artă moarte, — aci nu joacă, nu se desfășoară. Pentru un motiv sau altul, refuzăm a arbora, când e vorba de oameni, atitudinea aceea pe care o luăm, în artă, față de lucruri.

Și atunci — este firesc ca moartea — inerentă fenomenelor artistice — să păteze cu o coloratură evidentă înfățișarea tristului personaj care este „eroul perfect..."

D. I. SUCHIANU

AHMET HIKMET

Aducătorul de cultură

MONOLOG

Am un nepot... Nepotul acesta şi-a terminat studiile la Paris... Da, ştiţi d-voastră cum le-a terminat. Când nu mi-au mai rămas venituri, n'a mai tras nici el vre-o poliţă asupra mea... Şi când nu mai avea poliţe, nu mai avea nici studii de făcut... Bine, bine n'am putut să aflu în ce anume au constat studiile nepotului meu.

„Dragă unchiule", îmi zise el, „d-ta nu poţi pricepe cum stă treaba aceasta.... Aşteaptă numai până ce dau gata la Universitate toate ştiinţele..."

Da, decât până să dea el gata ştiinţele, eu, din cauza nebuniilor sale, sunt gata pentru balamuc. Judecaţi şi d-voastră şi spuneţi-mi dacă nu e cazul să-ţi pierzi minţile.

Staţi să vă povestesc.

Nepotul meu şi-a exprimat întâiu dorinţa să se facă arhitect. A desemnat chiar câteva porţi minunat împodobite, a mai desemnat câteva bolţi aurite şi cu aceste planuri, cari n'aveau nici cap, nici coadă, mi-a stors o groază de bani... Decât, mai târziu şi-a dat şi el seama că nu putea pune vreun temeiu pe priceperea sa în ale arhitecturei, şi s'a dedat studiului metalurgiei. Dar cu cât era mai mare zelul său şi cu cât umbla mai mult cu retorte şi vase de topit, cu atât mai repede se topeau şi banii mei...

In curând, se plictisi şi de metalurgie. Işi aduse atunci aminte de vechea zicătoare: „Pune mâna pe brazdă şi ea se va preface în aur". Şi pentru ca să traducă în fapt zicătoarea aceasta, încercă să studieze agricultura şi silvicultura... Primele încercări ale nepotului meu în direcţiile acestea au fost făcute pe lângă fata unui grădinar, bine înţeles fără să uite să scruteze până în cele mai profunde adâncuri biata mea pungă.

In sfârşit, într'o bună dimineaţă, nepotul meu veni să mi-se prezinte. O, de l-aţi fi văzut cum arăta! Avea gulerul mototolit, părul îi ieşia lung şi încreţit de sub fesul care îşi pierduse de mult forma. Şi era atâta dezordine în părul său, că semăna cu penele, ciufulite de vânt, ale unui curcan. Cravata sa era un plastron, care ar fi putut servi foarte bine ca saltea pentru un copil. Işi plecă în spre mine capul, dar pe când eu i-am întins mâna, ca să mi-o sărute, el mi-a întins buzele. Nici el, nici eu nu ştiam ce avem de făcut. Eu ţineam mâna întinsă. In sfârşit, el s'a aruncat la gâtul meu şi fără multă vorbă, m'a sărutat pe gură. M'am ruşinat pentru mâna mea, care a rămas în vânt, aşa că am fost nevoit să mi-o retrag.

In aceiaşi clipă nepotul meu a scos din buzunarul dindărăt al hainei sale, o batistă albă şi cu prilejul acesta am văzut că purta în degete câteva inele mari cu pietre false, roşii, verzi, albastre. Işi şterse apoi — nu ştiu din ce pricină, pe semne fiindcă îmi sărutase buzele, — nasul şi gura într'un mod prea isbitor.

După aceea îşi îndoi din nou batista şi o puse în buzunar. Se aruncă apoi pe divan şi începu să se legene încoace şi încolo... La urmă şezu drept ca un băţ. Nu mai părea a fi om, nu mai era nepotul meu, ci o maşină. Dar nici pe divan n'a putut să şeadă multă vreme. Se sculă şi şezu pe canapea. Decât şi aici nu-şi găsi astâmpăr. Nu-i plăcea nimic. Nu-i plăceam nici eu, iubitul său unchiu... Nu-i plăceau cuvintele mele... Nu-i plăcea nici ţinuta mea, nici mersul meu. Nimic, nimic, nu-i plăcea!

Işi puse în cap să răstoarne toată rânduiala din casă, să facă totul pe dos de cum era. Pretindea ca servitorul care îi aducea cafeaua, să aibă mănuşi albe, ca bucătarul să poarte o beretă albă. Cerea ca intendentul casei noastre să se bărbierească în toate zilele. Făcea din punctul acesta o chestie de cea mai mare importanţă.

Când într'o seară am intrat in odaie la dânsul, ca să-i mai trag şi din parte-mi un perdaf, avui parte de un spectacol groaznic. Peste obraji îşi legase o bucată de stofă care trecea sub nas şi mergea până la urechi, iar toată figura nepotului meu avea o sinistră strălucire galbenă. Ţinea picioarele întinse peste bordurile de fier ale patului, mâinile îi erau înfăşurate în vată şi ţinea ochii închişi. Aşa dormea el, ca şi cum şi-ar fi pierdut cu totul minţile.

„O nenorocire! O nenorocire!" am strigat eu, eşind în fugă din odaie. „Chemaţi repede un medic!"

In casă alergau cu toţii care încotro, zăpăciţi şi speriaţi.

Medicul veni. Umblând în vârful picioarelor, am intrat cu dânsul în odaia nepotului meu. Aşa zisul bolnav se sculă foarte turburat şi nedumerit... Răsunau până în odaie ţipetele femeilor din salonul cel mare. „Şi-a făcut singur seama!" strigau ele.

Nepotul meu nu mai ştia ce să spuie şi vroia să o rupă la fugă. L-am rugat să se culce din nou şi l-am apucat de braţe şi de picioare... Era o zăpăceală înspăimântătoare.

La urmă de tot s'a lămurit ce era cu întâmplarea aceasta.

Nepotul meu avusese intenţia să meargă a doua-zi afară din oraş la Cheathane... Şi îi trăznise prin cap, pentru ca să-şi poată băga picioarele în ghete cât mai mici, să le ţie ridicate în sus pe marginea patului, crezând că aşa se duce sângele dintr'însele, iar pentru ca să-şi facă pielea mai moale şi mai strălucitoare, îşi unsese obrajii cu cremă galbenă. Iar pentru ca mustăţile să-i stea ţepene, le legase într'un fel de drăcie, şi în mijlocul acestor chinuri ce-şi impusese de bună voie, nepotul meu dormea foarte liniştit.

Se putea ceva mai simplu şi mai firesc decât toate acestea?

Iată care au fost roadele şederei sale de cinci ani în ţara ştiinţei şi civilizaţiei, unde el, precum spunea, muncise şi studiase neîntrerupt şi ziua şi noaptea... Nu-i aşa că acum aţi înţeles şi d-voastră? După aceşti cinci ani nepotul meu avea atitudinea unui Napoleon, părul lui Umbert, mustăţile à la Wilhelm. Aceasta îi era deajuns, ca să se creadă că e un cap modern.

Intr'o dimineaţă aud în marele salon de sub odaia mea de dormit sgomot, tropăit şi râsete. M'am dus şi am deschis încet uşa salonului. Ce mi-a fost dat să văd? Nepotul meu o pusese pe soră-sa la pian, pe când toate servitoarele, tinere şi bătrâne, stăteau de jur împrejur. Işi suflecaseră mânecile şi îşi descheiaseră de sus bluzele. Aşa urma să fie în *decolte-ul* parizian. Nepotul meu le cânta dansuri nebune.

„Sfinte Dumnezeule!" am exclamat eu", aşa ceva e oare cu putinţă?" M'am repezit în salon, l-am apucat pe nepotul meu de părul său uns cu pomadă şi l-am dus la *seleamlâc,* adică în partea casei rezervată bărbaţilor...

Aşa îşi înţelesese nepotul meu misiunea sa civilizatoare, să-i spuie soacrei sale poveştile lui Boccacio, iar servitoarelor să le povestească aventuri dela „Moulin Rouge".

Decât treaba devenea acum foarte serioasă, depăşind orice margine. I-am zis: „Băiete, cum de n'ai putut să înţelegi că moravurile din Apus n'au să se potrivească niciodată cu moravurile dela noi din Răsărit? Cum de nu ţi-ai dat seama că morala turcească se potriveşte cu cea apuseană ca nuca în părete?.... Deci, fii bun şi mă ascultă!"

Mi-am luat atitudinea cea mai serioasă, m'am încheiat la haină, mi-am îndreptat ochelarii şi mi-am suflat nasul.

Şi nepotul meu şi-a suflat nasul.

„Ascultă!" am zis eu din nou. „Vreau să-ţi lămuresc prin ce se deosibeşte Apusul de Răsărit. Intâiu: când noi cei de aici vroim să ne exprimăm faţă de cineva respectul nostru, nu ne descoperim capul. La europeni, însă, descoperirea capului e un semn de respect. Ascultă mai departe... — Al doilea: Incă din vremuri vechi, servitorii stau în etajul de jos, pe când noi stăpânii locuim în etajul de sus. La europeni e deandoaselea: stăpânii stau jos şi servitorii sus.— Al treilea: Covoarele pe cari le aşternem jos sub picioarele noastre, europenii le atârnă pe pereţi. — Al patrulea: La noi bărbatul stă de când îi lumea, la dreapta, iar femeia la stânga. La europeni e dimpotrivă, bărbatul stă la stânga şi femeia la dreapta.. — Al cincilea: Noi mâncăm pilaful la sfârşit, ei îl mănâncă la început. — Al şaselea: La noi buna creştere cere ca la masă să vorbim puţin şi să mâncăm repede, pe când ei cred din potrivă că la masă trebuie să vorbeşti mult, să spui poveşti, să iei cafeaua la masă, ba chiar şi mâinile şi le spală la masă. — Al şaptelea: Noi credem că copiii nu trebuie să se amestece în vorba celor mari şi socotim faptul acesta ca o curată mojicie. La europeni însă e un semn de deşteptăciune. — Al optulea: La noi orele 12 sunt sau dimineaţa sau seara. La dânşii orele 12 arată amiaza sau miezul nopţii".

M'am uitat la nepotul meu, care, la cuvântul miezul nopţii, deveni dintr'odată somnoros.

L-am scuturat şi i-am zis: „Ascultă mai departe, că încă nu s'a sfârşit. — Al noulea: Când europenii cântă, se ridică în picioare, noi cântăm şezând jos. — Al zecelea: Noi credem că ochii albaştri sunt ochi falşi şi înşelători, ei însă cred că ochii albaştri sunt ceva aşa de dumnezeiesc, încât şi pe îngeri îi fac cu ochi albaştri. — Al unsprezecelea: La noi cumpătarea trece drept o virtute, la dânşii e dovada unui sentiment de rând. — Al doisprezecelea: Din nenorocire, şi la noi sunt unii cari îşi rad mustăţile..."

La cuvintele acestea am ridicat din întâmplare capul şi am văzut că pentru data aceasta nepotul meu îşi primise îndeajuns porţia. Aşa dar, m'am oprit şi i-am dat drumul să iasă din odaie.

N'a trecut însă mult la mijloc şi a trebuit să mă supăr deabinelea, căci iată că aud răsunând un sgomot din bucătărie. Ce se întâmplase?

Nepotul meu voise să ia câteva fisticuri pe cari tocmai atunci le gătise bucătarul Ibeş şi îşi vârise în cratiţă unghiile sale bine îngrijite, dar lăsate să-i crească lungi. Insă bucătarul îi spusese ca mai întâiu să-şi taie unghiile şi apoi să vie la bucătărie şi pornise să mi-se plângă mie. Dar nepotul meu pusese pe vizitiul Pavli şi pe servitorul Haciadur să-l ţie pe bietul bucătar căruia voia să-i radă mustăţile cu dea-sila, încredinţându-l că aşa o să capete o înfăţişare mai *à la franca.* Decât Ibeş căruia i se înfierbântase sângele de mânie, luase într'o mână linguroiul cel mare, în mâna cealaltă un tăciune pe jumătate aprins şi vroia să-l dea afară pe nepotul meu din bucătărie. Şi striga cât îl ţinea glasul: „Mi-a batjocorit cinstea, aşa că eu nu mai preţuiesc nici cinci parale... Afară, eşi afară!"

Am venit tocmai la timp, ca să-l scap pe nepotul meu şi să-l izgonesc trimiţându-l în *harem,* aşa după cum mai înainte îl trimisesem la seleamlâc. Decât nu era bun nici dincoace, nici dincolo.

Venise însă vremea să iau o măsură hotăritoare, lucru la care m'am gândit destulă vreme. Căutam să găsesc o ocupaţie pentru nepotul meu.

In sfârşit, l-am decis să facă o călătorie de studii într'un colţ muntos al Anatoliei.

Decât vorba e, unde? La urmă m'am oprit asupra localităţii Zunguldac. Da, la Zunguldac era locul cel mai nimerit. Acolo în zadar va căuta el „Moulin Rouge" şi toate „cancanurile" sale. Slavă Domnului! In sfârşit, s'a făcut! M'am descotorosit de nepotul meu, numindu-l într'un loc de inginer la Zunguldac de pe ţărmul Mărei Negre.

S'a întors tocmai după cinci ani. S'a întors acest nepot, care era mai înainte ca o şampanie spumoasă ce nu vrea să stea în nici o sticlă. Spuma însă trecuse, se pierduse. Nepotul meu era acum liniştit şi aşezat ca laptele cel bun şi gras.

Traducere de N. BATZARIA.

A apărut
„Lectura" No. 76
— Floarea literaturilor străine —
MIREASA CERNITĂ
de F. SOLOGUB
Marele scriitor rus modern
Trad. de LIVIU ARTEMIE
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

MIHAIL SADOVEANU
Venea o moară pe Siret...
Ediţia II-a
Cartea Românească Preţul 70 lei

Puterea legii

Judecătorul de instrucţie îşi apăsă, cu dosul palmei, tâmplele încărunţite: îl durea capul. Se uită pe fereastră: ploua mărunt şi des. Era o înserare plumburie de toamnă întârziată.

Judecătorul de instrucţie căscă plictisit şi aprinse o ţigară. Trase două fumuri şi o stinse binişor, pe scrumiera veche depe biurou, urmărind cu o privire fixă ultima licărire a focului.

...Ţigara — amară... Vremea — tristă..

Judecătorul îşi simţi sufletul înăcrit.

Grefierul întoarse capul — un cap mic, scofâlcit, cu doi ochi ca două alice — şi întrebă sfios:

— Să introducem pe reclamantă, dom'le judecător?

Judecătorul întrebă distrat:

— Hai?

— Intreb dacă să introducem pe reclamantă... E ultima afacere pe ziua de azi...

— Introdu-o!

Intră o femee încă tânără, înaltă şi grăsună. Când, la poftirea judecătorului, se aşeză pe scaun, — îşi deschee paltonul cafeniu, cu un gest stângaciu. Judecătorul o cântări repede din ochi şi socoti în gând: „stă la mahala. şi e femee *înfiptă!*"

— Ce reclamaţie ai, cucoană?

— Iacă dom'le judecător, cu chiriaşul meu...

Femeea vorbia repede cu un glas ascuţit şi rău:

— Il ţiu de un an, că eu de când mi-a murit bărbatu, dau cu chirie salonul ăl mare dela stradă, cu pat, cu lavoar, cu mobilă bună... Il dau cu luna ,că cu ce bruma pensie mi-a rămas depe urma răposatului nici un pui de găină nu poţi să hrăneşti cu scumpetea asta de azi... Il ţiu de un an, cum vă spusei. E student, da nu ştiu ce fel de student o fi, că am mai ţinut şi alţii şi ştiu eu ce va să zică student. Asta niciodată nu învaţă, să-l vezi şi pe el cu o carte în mână, cum îi vedeam pe *ăilanţi...*

Judecătorul asculta înlemnit. Ar fi vrut „s'o aducă la chestie" pe reclamanta, care se rătăcise în amănunte de prisos, — dar îi era lene să deschidă gura. Stătea aşa, cuprins de o dulce toropeală, cu ochii împăinjeniţi, şi aproape că-i plăcea potopul acesta de cuvinte care-i treceau pe lângă urechi, fără ca mintea să reţină înţelesul unuia singur.

— Ce n'am făcut pentru el, dom'le judecător? L-am îngrijit, de nici la măsa acasă n'a fost aşa îngrijit... Când n'avea parale — că mai mult n'avea decât avea — îl poftiam la masă: ce, să las băiatu să se culce flămând? Şi-acu, uite ce-mi face băiatu... Mă poartă pela *trebunale,* eu care n'am cunoscut uşa *trebunalului...* Mi-a luat inelul, bunătate de inel cu piatră adevărată că făceau zâmbre toate vecinele când mă vedeau cu aşa mândreţe... Il aveam dela răposatu, când am împlinit cinci ani dela nunta noastră... Mi-a luat inelul. Zicea: „Lasă, coană Marioaro, aşa în glumă. Să-i fac o farsă lui Ionescu, să-i spui că mi l'ai dat de tot... O să crăpe de necaz, ţiganu!" — că aşa l'a poreclit ei pe Ionescu... Eu, proastă şi inocentă, i l-am dat. Da parcă am avut o presimţire, că i-am zis: „Vezi dom'le Andrei, să nu-mi faci vreo poznă să mi-l vinzi..."

Judecătorul de instrucţie îşi stăpâni cu greu o tresărire.

— El mi-a spus supărat: „Vai, coană Marioaro, se poate să crezi mata aşa ceva despre mine?" Şi a plecat... A trecut o zi, două, trei... Când l-am văzut, i-am cerut inelul. El zice: „L-am dat lui Ionescu cu împrumut, că se duce la o vedere azi şi vrea să facă *empresie...*" Eu m'am supărat. Ce să caute inelu meu, cu piatră adevărată la Ionescu, la vedere... Ce să vă spui, dom'le judecător, nici până azi nu mi l-a dat. Eu, ce era să fac? M'am gândit şi m'am răsgândit... Ziceam: dacă fac reclamaţie, îl nenorocesc. Da, vorba nepoată-mii, care — de! — e'n a şasea profesională şi e fată cu carte: „Fugi, tanti, d'acolo! Ce? Lui i-a fost milă să-ţi fure inelul?" Şi-apoi vorba aia: milă mi-e de d-ta, da de mine mi-se rupe inima! Dacă am văzut că nu vrea să înţeleagă de bună voie, am făcut reclamaţie...

Femeea tăcu.

Judecătorul o privi pe furiş, cu duşmănie. Apoi, dupăce îşi aprinse cu gesturi încete ţigara — ca să aibă timp să-şi potolească firea — o întrebă:

— Nu cumva i l-oi fi dat d-ta inelul, aşa... în dar?

Femeea răspunse aproape necăjită:

— Vai de mine, dom'le judecător, se poate? Să-i dau eu inelul cu piatră adevărată, dela răposatu?

Judecătorul mormăi nemulţumit:

— Bine-bine! Iscăleşte declaraţia şi treci dincolo... Aşteaptă, că te chem din nou...

Când ieşi femeea pe-o uşă, pe cealaltă intră pârâtul. Era un tânăr uscăţiv, îmbrăcat sărăcăcios cu un palton sub a cărui înverzire bănuiai o viaţă lungă şi chinuită. In urma lui, venia agentul de poliţie încruntat şi solemn, care spuse de cum intră:

— Să trăiţi, dom'le judecător!

Tânărul se înclină adânc, fără să zică o vorbă.

Judecătorul îl privi lung şi, încercând zadarnic să dea glasului său asprimea cuvenită, întrebă:

— Ce e cu chestia asta, dom'le? Dece nu-i dai inelul îndărăt, femeii?

Tânărul tăcu stingherit. Agentul crezu de trebuinţă să-şi afirme rostul de colaborator al poliţiei:

— Răspunde la ce te'ntreabă dom'judecător! Ce, eşti mut?

Judecătorul primi cu o ochire nemulţumită intervenţia poliţistului şi mormăi:

— D-ta aşteaptă în sală...

Agentul ieşi nedumerit.

Tânărul aruncă o privire tristă, plină de recunoştinţă magistratului, care se simţi tare turburat. In clipa aceea, nu se auzi decât scârţâitul tocului, cu care grefierul scrisese în fruntea unei coli albe: *Declaraţie.*

Judecătorul aruncă o privire pe biuroul subalternului său şi vederea literelor scrise cu cerneală violetă îl stârni din păinjenişul gândurilor:

— Ce ai de declarat, d-ta?

Tânărul răspunse cu anevoinţă:

— Ea mi-a dat inelul, domnule judecător. Eu am crezut că dacă mi l-a dat ea, sunt bun stăpân, pot să fac ce vreau cu el... L-am vândut. I-am spus şi ei că l-am vândut, fiindcă aveam mare nevoe de bani ca să-mi plătesc taxa de examen. Acuma are necaz pe mine, fiindcă vreau să mă mut dela ea şi face reclamaţie mincinoasă...

Tânărul tăcu istovit. Judecătorul întrebă:

— Ai martori că ţi l-a dat ea, de bună voie?

Tânărul se gândi o clipă:

— Da! Ştie şi Ionescu...

— Ionescu era de faţă, când ai primit inelul?...

— Nu, da i-am spus eu chiar în seara aceea...

— Eh! — făcu judecătorul necăjit, ca şi când nu i s'ar fi împlinit un gând — i-ai spus d-ta! Asta nu înseamnă nimic... Alt martor n'ai? Ea n'a spus nimănui că ţi l-a făcut cadou?

Tânărul răspunse stingherit:

— Nu, că i-a fost ruşine... Şi pe mine m'a rugat să nu spui nimănui că e dela ea. Lui Ionescu i-am spus în taină, că lui nu-i ascund nimic...

Judecătorul mormăi:

— Hm! Ce copilărie... Ce copii... Hm! Grefier, chiamă pe reclamantă!

Femeea intră. Judecătorul o luă repede:

— Auzi, cucoană, ce spune dumnealui: cică i l'ai dat cadou?

— Vai de mine, dom'le judecător, se poate? Mi l'a luat cu împrumut.. .şi-a bătut joc de inocenţa mea, care nu ştiam ce pramatie e dumnealui!

Tânărul grăi adânc:

— Nu mi l-ai dat d-ta cadou?

Femeea răspunse cu semeţie:

— Nu!

Tânărul întrebă deznădăjduit

— Nu mi-ai spus tu: să-l ţii ca amintire dela mine?

Femeea svâcni încordată:

— Dom'le judecător, minte! Eu am jurat... Jur pe Sfânta cruce... pe mormântul răposatului, care a murit pe front ca să fiu eu nenorocită şi să-şi bată joc de mine un nemernic...

Şi femeea izbucni în plâns.

Judecătorul se uită întrebător la tânăr. El murmură:

— Domnule judecător, nu-i adevărat... Vă jur... Gândiţi-vă...

— Bine-bine! — răspunse judecătorul, cu vocea gâtuită. Ieşiţi în sală şi aşteptaţi acolo...

In urma lor, judecătorul se ridică şi trecu la fereastră. Ii zvâcneau tâmplele. Işi lipi fruntea de geamul rece şi-i fu mai bine.

Ciudată întâmplare... Acum douăzeci de ani... Era în anul întâiu la drept... O broşă... Afurisită broşă, i-a rămăs înfiptă acolo, în creer. Şi acu o vede: trei briliante, unul mare şi două mai mici... Parcă aude şi azi glasul ascuţit al Anetei: „Dacă mă părăseşti, te bag în puşcărie..." Ce noapte! Ce chinuri! Ce frământări! Dacă nu era bietu unchiu-său... Bun om, Dumnezeu să-l ierte: „Lasă mă, că'nţeleg eu d'astea... Ale tinereţii valuri... O despăgubesc eu pe coana Aneta asta... Da bagă de seamă să n'audă tat-tău, că ăla e turc! O despăgubesc eu... He-he-he..." Şi aşa a scăpat. Altfel...

Judecătorul se înfioră: puşcăria, ruşinea, cariera nimicită... Nenorocitu ăsta n'are un unchiu bogat ca s'o despăgubească pe coana Marioara...

— Ce facem, dom'le judecător?

Judecătorul tresări speriat. Era grefierul.

— Ştiu şi eu?

Şi după un răstimp, întrebă anevoe:

— Tu ce zici?

— Eu zic să-l băgăm la dubă. Ii cunosc eu p'ăştia! Işi fac râs de femei, le iau ce se nemereşte şi pe urmă le lasă... Aţi văzut cum stă chestia! Un pungaş... Biata femee ce să facă? Ea n'are nici-o putere... E puterea legii... Atâta are şi ea... Puterea legii...

Judecătorul murmură:

— Da, da... Ai dreptate... Puterea legii...

Grefierul reluă încurajat:

— Un derbedeu... Aţi fost şi dv. student. Şi toţi... Da ce, se pomeneau pe vremea aia lucruri d'astea? Doamne fereşte...

Judecătorul grăi:

— Da, da... Aşa-i!

— Aştia de după războiu — urmă cu răutate grefierul — sunt toţi nişte nemernici! Ei nu cunosc puterea legii... S'o afle! Să ştie că nu e permis să-ţi baţi joc de-o biată femee... Dacă nu află acu puterea legii, n'o află nici mai târziu...

— Da, da... puterea legii! Fă-i mandatul de arestare... Excrocherie şi abuz de încredere... Uite, eu îl iscălesc în alb. Complectează-l tu. Eu plec. Am treabă. Am întârziat. Dă-i tu mandatul... Nu se poate altfel... Dă-i-l tu!..

Şi judecătorul ieşi pe uşa cealaltă a cabinetului de instrucţie, ferindu-se parcă să mai dea ochi cu pârâtul...

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

J. ADALBERT

Misterul Rimbaud

Nu există în istoria literară a lumii un destin atât de ciudat, ca destinul poetului Arthur Rimbaud, a acestui copil care la vârsta de patru ani rămâne în contemplaţie în faţa unor desenuri de Epinal; care la vârsta de şaisprezece ani prin puterea lui de asimilare îşi uimeşte profesorii; care la cincisprezece ani evadează din copilărie, precum va evada din toate peisagiile şi chiar din geniul său şi-a compus un sfert din opera sa; care la vârsta de şaisprezece ani a devenit acel tovarăş al revoltei, fugind la Paris spre a contribui la proclamarea Republicei, apoi pe drumurile Belgiei, în prada foamei, scriind cele mai frumoase poeme ale lumii, înrolându-se printre răzvrătiţii Comunei; copilul care la vârsta de şaptesprezece ani a scris „Le bâteau ivre", apoi a ostenit în câte-va luni de acea existenţă de literat, devenind „iluminatul", gazdă de vedenii, iluminări (vezi Illuminations) şi vise, atent la acea sete nouă prin care-l solicită prematur eternitatea; copilul care la nouăsprezece ani şi-a încheiat activitatea, şi desgustat de opera care purta stigmatele curiozităţii lui monstruoase a aruncat în foc singura sa lucrare tipărită, acea Saison en Enfer pe care cerul nu o poate repudia; omul care timp de nouăsprezece ani de-aci înainte, vagabond pe toate drumurile pământului, rând pe rând controlor, lucrător, profesor, agricultor, marinar, comisionar, neguţător, posedat de unica dorinţă de a face bani, fără a mărturisi printr'o singură aluzie că-şi aminteşte de cei patru ani ai copilăriei în care timp a fost poet, dar va arăta în convorbiri şi scrieri cel mai respingător prozaism;

ARTHUR RIMBAUD

omul care a murit în spitalul din Marsilia, unde a suferit amputarea unui picior, la vârsta de 37 de ani, reîntors la creştinism în braţele sorei sale Isabella.

* * *

S'a scris mult asupra lui Arthur Rimbaud. Cei care vor voi să cunoască viaţa zi de zi a poetului, pot consulta cele două volume de Paterne Berrichon, cumnatul lui Rimbaud, Relicvele de Isabelle Rimbaud, precum şi lucrarea lui Edmond Le Pelletier asupra lui Verlaine şi studiile lui Delahaye **Les Poètes Maudits.**

Toţi aceşti scriitori s'au mulţumit să înregistreze, cum se înregistrează un miracol acest fapt unic în literatura lumii: ca un poet în plină posesiune a geniului său să părăsească brusc şi definitiv poezia, când atâţi alţi poeţi fac versuri multă vreme încă după ce şi-au pierdut puterea de creaţie.

Marcel Coulon propune pentru întâia oară o soluţie la **Problema Rimbaud.** Cu o îndrăzneală justificată de grija şi respectul adevărului, cu o precizie şi inteligenţă care fac cinste spiritului critic al acestui scriitor care e şi un priceput magistrat, Marcel Coulon a cercetat cauzele pentru care Rimbaud a părăsit poezia la nouăsprezee ani. Adoptând metoda constructivă, a lui Taine, întocmai ca şi autorul **Inteligenţei**, încearcă să reducă omul la o singură forţă care-i determină toate mişcările şi cercetează problema cu eminente calităţi de psiholog, istoric perfect documentat şi luciditate profesională

* * *

In primul rând Marcel Coulon observă că Rimbaud a fost legat de poezie mai multă vreme decât credem. Copilul care făcea versuri latine cu atâta uşurinţă şi plăcere, a făcut şi versuri franceze — înainte de vârsta de cincisprezece ani. **Les etrennes des orphelins,** versuri apărute în anul 1869 şi pe care biografii le socot primele sale versuri, trebue să fi fost precedate fără îndoială de alte încercări, de alte „teme", precum **Charles d'Orléans à Louis XI şi Ophélie.** Rimbaud în furia lui de a se distruge, nu ne-a lăsat aceste poeme de debut, precum mai târziu va distruge atâtea alte manuscrise din care nu ne-au rămas decât titlurile, în special acea **Chasse Spirituelle,** poezie pe care a încredinţat'o lui Verlaine şi n'a mai luat'o înapoi. Dacă durata lui de producţie a fost de două-trei ori mai mare, desigur că şi importanţa ei este mai mare decât socotim de-obicei. Dacă admitem că pentru acest spirit care în câte-va săptămâni învăţa o limbă vie încât putea s'o predea; în câteva luni ştiinţele exacte pe care altădată nu le putea suferi; **dacă admitem că ora pentru el n'avea durata unei ore normale e sigur că în această perioadă de trei ani (de la „Etrennes" la „Saison en Enfer") Arthur Rimbaud străbătuse cei douăzeci-treizeci de ani ai vieţei unui poet comun.**

Trebue oare să admitem că geniul lui era insuficient spre a ţine mai mult şi că Rimbaud a cărui inteligenţă şi amor-propriu erau atât de lucide s'a simţit ameninţat de termenul fatal? Marcel Coulon nu crede acest lucru. Geniul creator al lui Rimbaud avea toate perspectivele duratei. Intr'adevăr, el poseda varietatea, el care n'a ştiut să se repete niciodată, care a găsit pentru fiecare poemă un accent, un ton sau un ritm nou, care a conceput această operă atât de abundentă şi de variată, **le Forgeron, Sensations, les Effarés, les Illuminations, la Saison en Enfer.** Dispunea de viaţa lui care-i inspiră cele mai multe din poeme şi care ar fi putut fi a poetului, înainte de a deveni un amarnic negustor, opt ani frumoşi de vagabondaj. „Dispunând astfel de natura şi de natura sa, Rimbaud ar fi putut cânta toată viaţa".

Să admitem oare, pe de altă parte, că Rimbaud n'a mai fost în condiţiile voite spre a scrie? Câtuşi de puţin. Rimbaud n'a cerut nici-unui sentiment, niciodată, nici amorului, nici misticismului ajutorul unei emoţii, şi nici naturei, care va avea pentru firea lui de vagabond, atracţia peisajului pururea înnoit. **Numai revoltei a cerut sfat.** Revoltat împotriva religiei, societăţii, familiei, amorului, împotriva lui însuşi, împotriva autorităţii sub orice formă s'ar fi prezentat, nu există vagabond care să fi rămas atâta vreme credincios revoltei sale. El n'are o poemă în care să nu isbucnească furia, blestemul, dorinţa lui de libertate şi spaţiu, şi câte alte poeme delicate, voios mânjite cu o murdărie. Când pleacă la 20 August 1869 la Paris nu se gândeşte la literatură, ci la politica anarhică; e apostolul revoluţiei, se angajează printre răzvrătiţii Comunei şi poezia nu e altceva pentru el decât entuziasmul şi sughiţul desgustului. Şi urmărind paralelismul între viaţă şi operă, Marcel Coulon descopere că dacă Rimbaud a putut la optsprezece ani să părăsească poezia fără părere de rău, acest lucru se datoreşte faptului că poezia era pentru Rimbaud doar **un mijloc de a lua cunoştinţă de instinctul lui de revoltat,** şi numai „ceva lăturalnic" în viaţa poetului.

Orice lucru, orice pasiune devenea pentru Rimbaud „ceva lăturalnic". Nu există fiinţă mai succesivă şi mai succesiv întreagă decât Rimbaud. Dar oricare ar fi fost violenţa diferitelor pasiuni în care-şi înneacă revolta, aceste pasiuni sunt todeauna provizorii. Intr'adevăr, anarhistul pe care Comuna îl respinsese, după ce poetul blestemase **Paris qui se repeuple,** nu s'a mai ocupat după aceia de părerile lui negative. Curiozităţile lui, tot provizorii. Rimbaud va fi pe rând: sociolog, poliglot, inginer, comersant, precum a fost poet. Se va sătura până şi de viciu, de băutură ca şi de acel oribil amor care trebuia să aibă o influenţă atât de funestă şi decisivă asupra vieţei lui de poet. De ce să ne mai mirăm că dragostea lui de literatură a fost şi mai scurtă când a venit în 1871 la Paris... Atitudinea lui în cercurile literare a fost barbară: a întrerupt lectura unei poeme de Jean Aicard, a numit pe Victor Hugo, „cabochard", a batjocorit acel „odios geniu francez" care a inspirat pe Rabelais, Voltaire, La Fontaine, **comentaţi de d. Taine!** Acel total desgust nu trebue însă luat în nume de rău: de-aci au născut „l'absinthe au verts pilliers" care susţin divina arhitectură a Iluminaţiilor. Impotriva vechiturilor poetice, Rimbaud a creat alchimia verbului. De-aci înainte va încerca să „reinventeze amorul".

* * *

Pentru Marcel Coulon (şi sunt şi eu de această părere) Iluminaţiile au fost scrise înainte de perioada April-August 1873. Despărţirea lui Rimbaud de literatură a coincidat prin urmare cu **ruperea relaţiilor dintre el şi Verlaine.** Marcel Coulon s'a silit să distrugă hagiografiile lui Berrichon şi Le Pelletier care credeau în „ortodoxia" prieteniei lui Verlaine cu Rimbaud. Marcel Coulon a arătat că opera lui Verlaine, de la Parallèlement la Hombres, e o apologie a sodomei şi că însuşi Rimbaud, a cărui operă cuprinde cea mai agresivă misoghinie, ne-a vorbit în **la Saison en Enfer** de căsătoria dintre **Fecioara nebună** şi **Soţul Infernal.**

Dar Rimbaud a cărui operă „a izbucnit dintr'o criză de pubertate violentă şi contrariată" şi care a fost desigur numai un invertit întâmplător, era firesc să se desguste de „fratele cu gura putredă care-şi urla visul lui de durere idioată". In timp ce Verlaine după drama de la Bruxelles îşi ispăşia cei doi ani de temniţă, Arthur Rimbaud a scris acea **Saison en Enfer care e testamentul lui moral şi poetic** destăinuirea şi enumerarea tuturor nebuniilor lui. Acelaş desgust l'a făcut să arunce şi să purifice prin foc această lucrare, singura pentru care se interesase ca literat şi care-i amintea oribilul lui tovarăş, pe care voise să-l readucă la „starea primară de fiu al soarelui". Acelaş desgust, după credinţa mea, nu i-a mai îngăduit niciodată să redevie poet.

Marcel Coulon găseşte soluţia problemei Rimbaud plecând tot de la cercetarea cărţii **La Saison en Enfer.** Arthur Rimbaud n'a fost părăsit de inspiraţie. **El a ucis'o.**

Anecdote

Croitorul lui Scarron, faimosul umorist, îl rugă într'o zi să facă versuri şi pentru el. „E drept, maestre Robert, îi spuse poetul, că muza mea s'a inspirat pentru o mulţime de persoane, care erau de mai puţin merit ca d-ta, deci refuz această legitimă satisfacţie."

Apoi, după ce se gândi puţin, strigă:

Grands Dieux! qui fites les planetes
E ce beau ciel d'astres couvert...

Croitorul reclamă contra acestei invocaţiuni prea măreaţă; el se plânse că Scarron se ridică prea sus pentru a vorbi de-un om ca dânsul. „Ai răbdare, răspunse Scarron mă voiu scobori destul de jos" şi îndată adause aceste două versuri la primele:

Faites de mon c... des lunettes
Pour le nez de maître Robert.

* * *

Frumoasa d-nă P..., al cărui bărbat era interesat in furniturile armatei, invitase la o serată şi pe d. Arcambal, mare funcţionar la ministerul de războiu. Acesta, ştiind că d. P.... are interes de el, îşi dădea nişte aere cari nu plăceau de loc d-nei P....

Ea profită de momentul când d. Arcambal îi privea gâtul şi pieptul cu ochii obraznici pentru a-i zice cu o deosebită politeţă: „Domnule sunteţi bun să schimbaţi locul; nu ştiţi că nouă furnisorilor, nu ne place să fim priviţi aşa de aproape"?

* * *

Ludovic al XIV-lea căsători pe d-na L... unul din capriciile sale cu d. de Roquelaure pentru care îi dete titlul de duce. Patru sau cinci luni după aceia ducesa de Roquelaure născu o fată: „fii bine venită d-ră, zise fericitul soţ; nu te aşteptam aşa de repede".

* * *

In 1736 d. Pater un foarte bogat bancher din Olanda veni la Paris împreună cu soţia sa care era de o rară frumuseţe. E lesne de înţeles că atâta frumuseţe făcu mare sgomot.

I se adresau sute de madrigale, şi câţiva pehlivani făcură soţului epigrame.

Mai mulţi aristocraţi căutară să fie prezentaţi lui Pater; şi cum această procesiune nu se mai isprăvea, acest brav olandez sfârşi prin a zice într'o zi nobililor săi vizitatori: „sunt foarte sensibil pentru onoarea ce-mi faceţi ca să veniţi aci; dar nu cred ca asta să vă distreze mult; sunt toată ziua cu d-na Paster şi noaptea mă culc cu dânsa".

Europenismul ca doctrină[1]

Note pe marginea „Istoriei civilizaţiei române moderne"

Intre manifestările culturale cari dau o semnificaţie specifică societăţii româneşti de după războiu, redeşteptarea interesului pentru cercetarea sociologică a ultimului veac de evoluţie ocupă, fără îndoială, o poziţie dominantă. O ţară nouă s'a născut din dezastrele şi biruinţele războiului. Provincii noui i s'au alăturat cu un aport de năzuinţe, până mai ieri, străine, reforme aproape revoluţionare i-au schimbat, radical, aspectul politic, social şi economic prefăcând adânc psihologia claselor, un capitalism de o aviditate monstruoasă tinde la supremaţia deplină asupra ţării răscolite din temelii. Ce mirare atunci dacă, în acest mediu cu desăvârşire schimbat răsare din nou şi cu puteri îndoite, acea străduinţă de cunoaştere istorică şi critică socială care a caracterizat, în vremuri de asemănătoare zbuciumare, epoca junimismului conservator şi anii de naştere ai poporanismului moldovean şi a „Neoiobăgiei" lui C. Dobrogeanu-Gherea?

Problema fundamentală a rămas, fireşte aceiaş. Prefacerile economice şi sociale cari au lăsat urme atât de adânci în structura societăţii româneşti dela războiu încoace, nu au putut modifica nimic din tendinţele ei naturale de evoluţie. Din potrivă, alipirea unor noui provincii înaintate şi avântul general al capitalismului român au întărit forţele capitaliste cari concurează de un veac cu alte forţe sociale şi economice în alternativa fatală a viitorului nostru. Şi precum junimismul nu era, în fond, decât o atitudine sceptică faţă de putinţa de desvoltare a orânduirii capitaliste în România, precum poporanismul propovăduia necesitatea istorică a unei evoluţii agrariene în opoziţie cu cea capitalistă, precum opera lui Dobrogeanu-Gherea a fost şi ea numai o răfuială teoretică cu capitalismul român în forma specifică în care s'a desvoltat, tot astfel cercetările gravitează şi astăzi — cu mai multă evidenţă încă — în jurul problemei evoluţiei capitaliste în România.

Lucrarea d-lui E. Lovinescu despre „Istoria civilizaţiei române moderne" în care d-sa tratează aceiaşi problemă favorită din punct de vedere ale evoluţiei culturale, nu poate fi înţeleasă decât în cadrul acestui interes redeşteptat pentru cunoaşterea trecutului nostru. Lucrările pur sociologice cari au apărut până acum în acest domeniu, au epuizat posibilităţile de soluţionare a problemei capitalismului român. D. Zeletin, teoreticianul mărturisit al politicei partidului liberal—căruia îi revine de altfel, meritul de a fi deschis, prin „Burghezia română", discuţia ce s'a încins apoi — crede într'o evoluţie absolut normală a capitalismului român, inaugurată şi patronată de liberalii ţării noastre cari o vor duce, după d-sa, peste un timp mai mult sau mai puţin apropiat şi la încheierea ei firească; la crearea unui puternic capitalism industrial cu deplină supremaţie economică, politică şi culturală. D. Virgil Madgearu, fruntaşul ţărănist, emite într'un studiu scurt, dar foarte condensat despre „Revoluţia agrară şi evoluţia clasei ţărăneşti" părerea unei desvoltări specifice în Răsăritul Europei, sub presiunea mişcării politice ţărăneşti ce s'a format aici. In sfârşit, autorul acestor rânduri a încercat să schiţeze, în „Oligarhia română" o evoluţie specifică capitalistă pe care a parcurs-o România sub regimul politicianist al oligarhiei şi care a dus, în mod fatal, la stagnaţia artificială a oricărui progres social.

Faţă de aceste trei soluţii cari, la rândul lor, continuă vechile curente ale liberalismului, poporanismului şi socialismului (Dobrogeanu-Gherea), lucrarea d-lui Lovinescu admite în măsura posibilă pentru un autor care nu este materialist, istoric, poziţiile principiale ale d-lui Zeletin. Şi după d. Lovinescu, societatea românească se află în plină desvoltare spre capitalismul integral. Iar dacă are de făcut obiecţiuni mai serioase d-lui Zeletin, d-sa le face din punctul de vedere al unui idealism istoric, sprijinit de tot arsenalul sociologiei burgheze adaptat la necesităţile speciale ale problemei. Ar fi greşit, însă, dacă am vedea în formula „formă fără fond" şi „evoluţie dela formă la fond" pe care d-sa o opune teoriei d-lui Zeletin, o reeditare a conservatorismului junimist sau a criticei lui Dobrogeanu-Gherea care susţinea, cu cuvinte asemănătoare, nevoia de a da suprastructurei burgheze a societăţii noastre o structură congenială economică. D. Lovinescu are cu totul alte idei. D-sa combate teoria evoluţiei normale pentrucă e expusă cu argumentaţia cerută de concepţia materialistă a istoriei şi susţine că procesul revoluţionar care a transformat, în epoca paşoptiştilor, întreaga noastră viaţă culturală şi de Stat, a fost la început de ordin pur *ideologic.* şi a creat numai formele civilizaţiei moderne nu şi fondul ei. Abia mai târziu au urmat, după d. Lovinescu, şi substrate *economice* capitaliste — interne, adăogăm noi, căci în prima fază a epocei de europenizare, penetraţia *ideilor* burgheze liberale are ca substrat expansiunea comercială a capitalismului extern, deci un substrat *economic* care n'ar fi trebuit să scape unui autor cu atât de multe citaţii de specialitate.

De sigur, această ignorare a unui fapt istoric neîndoios — neîndoios mai ales după expresiune în adevăr complect al d-lui Zeletin — nu constituie singurul element original al teoriei d-lui Lovinescu. Căci dacă, în ordine negativă, d-sa polemizează ca adept al concepţiei idealiste cu materialismul istoric, în ordine pozitivă, d-sa înlocuieşte, după Tarde, factorii agenţi ai evoluţiei noastre, economici după materialişti, cu un factor psiologic: imitaţia. Şi aici, d. Lovinescu pare a se întâlni cu junimiştii, dar pe când aceştia vedeau rădăcina tuturor relelor societăţii noastre în maimuţăreala Apusului şi o combăteau cu vehemenţă, d. Lovinescu păstrează o strictă obiectivitate. Această imitaţie, afirmă d-sa, care „nu procedează (în România) precum susţine Tarde, dinăuntru în afară, ci din afară înăuntru, cu alte cuvinte de la formă şi cu tendinţa probabilă spre fond" — este o necesitate sociologică,... o lege de formare a societăţii româneşti" şi, în genere, a societăţilor înapoiate fără tradiţie. Pe ce bază are loc, însă, această imitaţie? Care este principiul real *sociologic* care crează abia condiţiile primordiale ale oricărui fenomen *psihic* de imitaţie? D. Lovinescu crede că l'a găsit în „legea sincronismului" în care d-sa înglobează legea determinaţiunii a lui Dobrogeanu-Gherea şi legea interdependenţei pe care „Viaţa Românească" o reclamă ca o parte integrantă a poporanismului.

Se vede, aşa dar, că „Istoria civilizaţiei române moderne" se înfăţişează fără temeiu cititorilor ca o contribuţie originală la problema desvoltării moderne a României. Mai întâiu, ea nu emite nici o nouă soluţiune în privinţa perspectivelor de evoluţie viitoare a societăţii noastre. Al doilea, teoria sociologică care domină înşirarea materialului brut de fapte istorice nu poate rezista unei critici, mai aprofundate. Admite factori economici în cea de-a doua perioadă de europenizare şi a o nega în prima perioadă când acţiunea capitalismului apusean este manifestă, înseamnă a nega evidenţa. A atribui principiului imitaţiei — integrale sau ba — primatul în prefacerea societăţii noastre din feudală în burgheză sau, mai bine zis, quasiburgheză este un procedeu care, în cadrele unei cercetări de psihologie socială propriu zisă, poate fi acceptat sau, cel puţin, discutat. Dar a da sincronismului rolul de a fi baza sociologică a imitaţiei fără a cerceta care este, la rândul ei, baza acestui sincronism, înseamnă a lăsa în aer însuş fundamentul unei teorii slabe prin chiar firea ei. Dacă Dobrogeanu-Gherea vorbeşte de „denaţiune, de „intrarea României în orbita ţărilor înaintate", el nu înţelege prin aceasta, numai formularea abstractă a unei stări de fapt istorico-sociale. El dă totodată şi explicaţia sociologică, concretizând că această relaţiune între România şi Apusul înaintat este de ordin economic şi exprimă influenţa exercitată de capitalismul apusean asupra României înapoiate. Tot astfel, interdependenţa nu poate fi concepută ca o formulă abstractă, ci numai ca expresia unei relaţiuni factice de ordin economic, politic şi cultural. Acelaş este, precum e natural, cazul sincronismului. Dacă sincronismul poate fi luat în serios ca principiu sociologic, atunci numai într'o accepţiune de bază economică şi abia în mod secundar, în alte accepţiuni suprapuse. Şi, de fapt, d. Lovinescu care în teorie se arată idealist istoric, ni se prezintă, în practică, adesea ca un marxist. Nici d-sa nu poate trece peste această contradicţie înlăuntrică ce se găseşte în opera d-sale.

Decât, semnificaţia „Istoriei civilizaţiei române" nu trebuie căutată în partea ei sociologică. Ea trage, în ultima esenţă, concluziile *culturale* din teoria sociologică asupra desvoltării burgheze a societăţii româneşti. Şi dacă, în asemenea condiţii, eforturile sociologice ale autorului de a adăuga teoriei existente a d-lui Zeletin una nouă — şi încă mai puţin serioasă — au fost de o inutilitate vădită, teoria d-lui Lovinescu a fost totuş făcută în vederea unor concluzii speciale de atitudine culturală cari nu au fost trase cu preciziune de d. Zeletin. Intr'un articol viitor le vom examina şi pe acestea.

LOTAR RĂDĂCEANU

Notă. Publicând acest articol al colaboratorului nostru, redacţia înţelege să facă unele rezerve. D. Lotar Rădăceanu ia prea în serios „ideile" d-lui Lovinescu, discutându-le — când de fapt, procedând aşa, d-sa nu face altceva decât să polemizeze cu... Dobrogeanu Gherea, Ibrăileanu, Zeletin... *N. R.*

1) Europenismul, în sensul întrebuinţat în acest articol nu trebue confundat cu europenismul umanitarist care tinde la crearea unei conştiinţe europene pacifiste şi progresive. Tendinţa manifestată în cultura noastră de a trece la formele culturale corespunzătoare societăţii capitalisto-burgheze, dominante în Europa, este şi ea europenistă într'un sens mai mult formal decât de fond. Numai despre această tendinţă e vorba atât în titlu, cât şi în cuprinsul articolului

Un manual de artă bizantină

Mai mult decât oricare studiu, arta bizantină a adus în ultimii douăzeci şi cinci de ani cele mai multe fapte şi rezultatele cele mai noui în domeniul artei creştine. Renumitul istoric din Ravenna, d. Ch. Diehl, ne-a arătat într'un manual clasic importanţa descoperirilor făcute în această direcţie. Reeditarea volumului, după douăzeci de ani, cu adăugiri şi complectări utile, îl face şi mai preţios astăzi când materialul s'a îmbogăţit considerabil, iar datele ce se cunosc acum aduc precizări de mare interes.

Se va vedea asfel că arta creştină în tot complexul ei a venit nu din Roma, cum se credea până mai ieri, ci obârşiile ei trebuiesc căutate în Orient, în Siria ori în Alexandria.

Arta bizantină mai e însă şi spiritul grec aplicat unei religii noui.

In cartea d-lui Ch. Diehl se pot urmări renaşterile succesive ale acestei arte, epocile ei de strălucire în Veneţia, în Sicilia, în Serbia, în România şi în toată lumea slavă. Autorul e un erudit larg comprehensiv, un istoric bine documentat şi un estetician dublat de un stilist cu reale însuşiri. Expunerea e limpede şi antrenează, exemplele sunt sugestive, iar pasagiile privitoare la ţara noastră sunt scrise călduros şi ilustrate elocvent.

Gândul nostru cel de toate zilele

Când vom ajunge, oare, să avem şi noi în româneşte o Biblie literară? Când vom izbuti să ieşim din inferioritatea în care ne găsim, faţă de toţi vecinii noştri ortodocşi? Care om puternic, din ţara noastră, avea-va într'o zi ideia clară că ne trebue o traducere definitivă?

Unde e acel om bogat, independent, mai pre sus de mediocritatea şi de mahalagismul nostru intelectual, acel om original şi cu ceva ferestre sufleteşti deschise asupra Angliei sau Americii — care să vrea să dăruiască poporului român o bună traducere a Sfintei Scripturi?

Sunt ani de zile de când mă stăpâneşte gândul marei traduceri viitoare. Sunt ani de zile de când întreţin pe amicii şi pe cititorii mei despre visurile şi despre nerăbdarea mea. Ne trebue Sfânta Scriptură în româneşte!... Şi sunt unii cari întreabă cu preţioasă nevinovăţie:

— Bine, dar până acum n'o avem? Eu auzisem că există o Biblie a lui Şerban Cantacuzino, alta a lui Bob, alta a lui Şaguna...

Da, există, dar sunt monumente arhaice, opera sfinţilor ostenitori români, mai bătrâni decât renaşterea noastră literară... Cei ce au tradus Sfintele Scripturi, aşa cum le avem azi, au trăit înainte de Haşdeu, de Odobescu, de Gane, de Eminescu, de Caragiale... Nici limba românească, nici filologia, nici ştiinţa biblică nu erau pe atunci ceeace sunt astăzi.

Iată de pildă locul 2 Corinteni, 10, 15—16, cum îl redă Biblia lui Bob, cea mai bună dintre Bibliile noastre:

„Nu întru cele peste măsură, lăudându-ne întru ostenele streine, ci având nădejde că, adăogându-se credinţa voastră, ne vom mări întru voi după îndreptarea noastră de prisosinţă, ca şi în părţile cele mai departe de voi să propoveduim, ca să nu ne lăudăm întru îndreptare streină din cele gata".

Cine poate astăzi să mai înţeleagă ceva din trudnica tâlmăcire de acum o sută şi mai bine de ani? Vechea noastră traducere, cu tot farmecul ei cel de dinafară, de vetustate şi de pisanie, e grozav de întunecoasă şi nu ţi se deschide decât atunci când ştii, prealabil, cum este originalul elinesc, pe care bătrâna noastră versiune îl calchiază cu mare grijă.

Nu este de mirare că părinţii noştri de acum o sută şi două sute de ani au tălmăcit şi au scris precum citim. Enorma depărtare politică, socială, economică... pe care o constatăm între noi cei de azi şi românii de acum 150 de ani: nu putea să lipsească nici din domeniul celor sufleteşti şi literare. Vechea noastră Scriptură românească este opacă pentru cititorul zilelor noastre şi prea puţin străvezie chiar pentru clericii cei tineri.

Cât va mai dăinui această stare? Cine va ridica de pe grumajii noştri jugul acestei umilinţe naţionale? Cine va avea ideala ambiţie să-şi înscrie numele lângă numele lui Şerban Cantacuzino şi al Vlădicăi Bob?

Desigur că vă gândiţi la Statul Român, la cele douăsprezece ministere pe cari le avem sau le vom avea, la Sfântul Sinod, sau la alte autorităţi îndreptăţite, responsabile şi competente...

Mutaţi-vă gândul! Autorităţile, oricari ar fi ele, au forme, au biurouri, au consilii, au şedinţe, au oratori deştepţi, au clauze exprimabile şi inexprimabile, au mii de filtre şi de site, prin cari nu va putea să treacă nici odată — noua traducere a Sfintei Scripturi!

Ar trebui un om, unul singur! din atâţia oameni bogaţi pe cari îi avem în ţara românească, un om şi e destul! Să nu fie oficial, să n'aibă slăbiciuni pnetru oficialitate, să nu aibă clientelă de sfetnici şi de specialişti şi mai cu seamă — o condiţie supremă! — să nu aibă amici geniali.

In aşteptarea acestui om rarisim, durăm visuri şi păreri de rău, pentru noi şi pentru cititorii noştri... Intr'o vreme, îmbătaţi de propriul nostru vin, şi încrezători în nu ştiu ce conjonctură falacios favorabilă, am pornit la drum noi singuri şi am dat Noului Testament (a cincea parte din Biblia întreagă) o haină românească nouă. Sunt oare cari speranţe că acest Nou Testament, învestmântat de mine, se va tipări de acum şi până la anul.

Dar ce facem cu Vechiul Testament? Ce facem cu aceste comori de marmoră, de aur, de diamant şi de apă vie, pe cari s'au zidit şi au crescut toate marile literaturi europene? Cum putem să lăsăm îngropate, în praf şi în indescifrabilă limbă arhaică, *Psalmii lui David, Cântarea Cântărilor*, şi destăinuirile marilor prooroci?...

Am tâlmăcit Noul Testament, fiindcă limba elină bizantină îmi este destul de accesibilă şi pentru că rostul Noului Testament e, pentru mine veche deprindere sufletească... Dar limba ebraică mi-a rămas prea departe, cel puţin la o depărtare de câţiva ani, de preocupările, de munca şi de posibilităţile mele actuale... Şi totuşi, iată că într'o zi, am redeschis, decis şi îndârjit, Gramatica lui Gesemius, dicţionarul lui şi Biblia Hebraica!

Am început să cumpenesc în româneşte psalmii lui David!... Dar, cu câtă anevoinţă, cu ce întreruperi, cu ce întârzieri de luni de zile! Scriitorul român trebue să-şi pândească pâinea zilnică, cu aceleaşi tensiuni, târcoale şi cheltueli de insinuare cu cari tigrul, la izvor, pândeşte antilopa! Şi acesta e scriitorul care scrie nuvele, romane, foiletoane... Ce se va întâmpla cu celălalt, care îşi propune — în zilele lui Moloh şi ale Astartei! — să facă pe trimişii adevăratului Dumnezeu să grăiască în româneşte!...

Ori-ce-ar fi, ori-ce-ar veni, iată gândul nostru cel de toate zilele!

GALA GALACTION

MARIO MEUNIER

Banchetul sau despre Amor de Platon

Despre această operă măiastră, pe care noi ne-am străduit a o face să apară strălucitoare şi 'n Româneşte, şi pe care n'o putem recomanda îndestul doritorilor de înaripare, Mario Meunier, unul din cei cari-au pătruns-o mai adânc şi care a şi dat din ea o apreciabilă versiune franceză, scrie:

— Nimeni nu va putea, după mine, reflecta în sufletul său, claritatea mistică a cugetărei lui Platon, dacă va scăpa din vedere, de la începutul „Banchetului" său, că a învăţa însemnează a-ţi aminti. Nimeni nu va descnide vre-odată porţile templului pe care marele preot din grădina lui Academos îl zidi odinioară Amorului, dacă nu va ajunge să recunoască şi să simţască, în amestecul seminţelor de tot felul oferite lui Demeter la Eleusis şi 'n făcălueala de diferite legume mâncată de iniţiat, simbolul reînoirei vieţei prin moarte şi emblema regenerărei pe care o produce în noi dizolvarea tuturor vieţelor noastre anterioare şi zdrobirea întregului nostru trecut.

Suprema înţelepciune eleusiană consta în a te uni, a te lega, a te contopi cu mişcarea neîntreruptă. Acela era înţelept, care se 'ncredinţa cu voioşie infinitelor cercuri şi care adera, cu bună ştiinţă, la tot ce era târît de eterna părîndare a fiinţelor şi a lucrurilor. Pentru acesta *binele* era tot ce, pe vre-o cale şi 'n vre-o linie curbă sau dreaptă, tot ce-l ducea la altceva. *Răul*, tot ce-l oprea, tot ce-l stânjenea, făcându-l inert. Inerţia nefiind cu toate acestea neantul, ci un punct trecător de nedeterminare, ce principiu era care, din acest punct de stânjenită putere, făcea iarăşi să nască actul? Principiul de activitate eternă, care a lucrat şi lucrează şi acum să unească ceeace moartea desparte, să construiască iarăşi ce se distruge, să îmbine totul ce se separă, să însufleţească totul ce piere, principiul acesta era *Amorul*.

Iată care-i, în întinderea sa cea mai largă şi 'n înţelesul ei cel mai vast, iată care-i ideea pe care ne-o insuflă Platon despre amor. Doctrina lui Platon, înrudită de-aproape cu cea a lui Heraclit, pare să fi fost chiar doctrina care se propovăduia la Eleusis. A te uni cu mişcarea lucrurilor era, după şcoala cea sfântă, formula precisă care transpunea şi rezuma în morală expunerea dogmelor acestei şcoale. Dar, pentru a adera cu căldură şi cu credinţă la fluxul neîntrerupt, era oare deajuns a-ţi zice: „Nimic nu se creează, nimic nu dăinuieşte, totul trece şi nimic, niciodată, nu se opreşte?"

Era oare deajuns de-a cugeta, că nu ne vom scălda niciodată în acelaş râu, fiindcă niciodată nu ne vor cuprinde aceleaşi unde?" Nu. Părăsirea în cursul lucrurilor trebuia să fie cu toată voia şi 'ntreagă. Şi, pentru a te asocia, în ceeace se schimbă, cu divinul care rămâne, trebuia cu adevărat, cu flacăra a te ridica, cu lucrurile a lucra, a curge cu apa, a te schimba cu înfăţişarea anotimpurilor şi a cerului. De îndată ce se simţea legat, prin carne şi prin spirit, de activitatea neîntreruptă a pământului şi a astrelor, iniţiatul înţelegea nevoia morţei pentru propagarea vieţei. Şi, pentru a multiplica unitatea divină într'o câtime nemărginită de personificări, iniţiatul primea să intre cu seninătate în armonia a tot ce naşte pentru a muri, a tot ce revine pentru a trece, şi a tot ce moare pentru a renaşte. Amorul era pentru iniţiat legătura care apropia în fiinţa-i pieritorul de vecinicie, era cercetaşul înaripat care-l călăuzea în timp, nu spre tot ce putea să viseze, pentrucă visul, ca şi fiinţa, era în infinitul eternităţii sale, ci spre tot ce trebuia şi putea să realizeze în mărginirea-i, să retrăiască din odinioară şi să se pregătească pentru viitor.

Prin credinţa cu care se uneşte la mişcare iniţiatul, sufletu-i capătă pururea o viaţă înoită şi diferită, scăparea de hazard, bucuria luminei şi seninătatea inteligenţei lucide. Libertatea i se confundă cu ordinea Raţiunei universale, divine. Voinţa i se lasă cu încredere în voia îmboldirei a tot puternice, care nu lasă nimic să se imobilizeze şi care împiedică torentul a tot ce trece şi revine să-i zdrobească avântul. Scutit de orice moarte, dezlănţuit în spaţiu, unit cu spiritul vieţei eterne, sufletul celui iniţiat respiră aerul cel sfinţit al înălţimilor suverane. Nimic nu mai poate de-acum să-i oprească mersul în spre lumină. Inţelepciunea îl înlănţuieşte prin amor la rânduiala universală, şi virtutea se identifică pentru el cu voinţa de-a se urca până la Dumnezeu. Iată scopul ce-şi propune iniţiatul intrând în legătura care uneşte şi încleştează orice fiinţă cu orice lucru.

In această contopire cu viaţa, în acest ritm ascendent al renaşterilor nemărginite, ce călăuză putea să ducă însă pe iniţiat unde se cuvenea, ca să dobândească viaţa, pe cea mai bună? Amorul, dacă are o torţă în mână, are ochii legaţi. Şi oare grija supremă de a trăi trebuie să fie oare apanajul tumultului nestatornic al patimelor şi al tulburărilor inerente instinctului? Una din gloriile cele mai curate ale lui Platon, e de-a fi făcut apel, el cel dintâiu, în afară de incinta sfinţită, de-a fi făcut apel la conştiinţa omenească şi de-a fi găsit în sine, în vocea sufletului său, un călăuz, un inspirator şi-un judecător. Pentru Platon, *roata soartei noastre nu-l dusă curat de necesitate*. Dacă n'avem nici o putere, fiindcă odinioară am voit aşa, dacă n'avem nici o putere asupra chipului în care se învârteşte astăzi, avem o oarecare putere asupra direcţiei pe care ea o va lua mâine. Alegându-ne noi înşi-ne calea, noi ajungem răspunzători, şi ne-asumăm meritul sau culpa alegerei căei noastre. Cu toate că, prin natura lui, sufletul nostru rămâne etern capabil de toate bunurile ca şi de toate relele, atârnă de el de-a ocoli calea care coboară, pentru a apuca pe calea urcătoare, divină. Care-i însă legătura statornică, ce ne poate uni cu ceeace trebuie să ne însoţească mereu spre mai bine, şi să ne facă a trăi în împăcare cu noi şi 'n unire cu Dumnezeu?

Această legătură e Amorul Frumosului, cu alte cuvinte amorul Vieţei. Amorul frumosului, duce la căutarea binelui, care e adevărul. Adevărul nostru se confundă cu binele nostru. Binele nostru ajunge ceeace trebuie să fie viaţa noastră: răsfrângerea temporală a Frumuseţei supreme din care purcede totul şi la care totul se întoarce, pentru a se reînoi şi a afirma aceeaşi frumuseţă, din nou.

E dat Amorului să fie eternul agent al întoarcerei spre frumos. Unind fiecare fiinţă cu dorul ei şi fiecare lucru cu scopul său, Amorul creează un fel de centru puternic în care tot ce se deplasează vine să-şi caute un sprijin, în care tot ce se ofileşte vine să-şi capete strălucirea, unde ceeace uită, vine să-şi amintească, să se alipească la tot ce-a putut să fie şi să-şi făurească un nou viitor.

Amorul, călăuzindu-ne astfel spre binele corpului nostru, ca şi spre binele sufletului nostru, ne îngăduie „să împreunăm cu divinul, în lume, tot ce se află în noi divin", după cum se rosteşte Platon. Să ne unim cu ceeace rămâne, prin ceeace trece, să trăim mereu însfârşit. Până vom fi admişi la banchetul la care, încununaţi cu flori, înţelepţii dobândesc, după moarte, drept răsplată, o eternă îmbătare, în contemplarea care, după spusa Diotimei, care iniţiază pe Socrate 'n amor, numai ea ne poate face viaţa vrednică de trăit: Contemplare, atrăgătoare şi nouă în fiecare clipă, a eternei divinităţi care oglindeşte splendoarea infinită a Vieţei....

In româneşte, de P. MUŞOIU

OSCAR WILDE

Prinţul fericit

Sus, deasupra cetăţii, pe o mică coloană, se 'nnălţa statuia Prinţului Fericit.

Intreagă era acoperită cu aur adevărat. In loc de ochi avea două strălucitoare safire iar la mânerul săbiei ardea un mare rubin de flăcări.

Toată lumea o admira.

— E tot aşa de frumos ca o giruetă, exclamă unul din consilierii oraşului, care ţinea să treacă drept un cunoscător în ale artei.

— Păcat că nu-i tot aşa de folositor, adăogă tot el, temându-se să nu fie luat drept un om nepractic.

Şi într'adevăr, nu era.

— De ce nu eşti şi tu ca Prinţul Fericit? întrebă o mamă iubitoare pe copilul ei care ţipa să-i dea luna. Prinţul Fericit niciodată nu ţipă când cere ceva.

— Bine că se mai află cineva fericit, în lumea asta, şopti un nenorocit, privind la minunata statue.

— Seamănă cu un înger, ziseră copiii dela orfelinat eşind dela catedră, îmbrăcaţi în strălucitoarele lor mantile roşii şi în frumoasele lor pelerine albe.

— De unde ştiţi că seamănă cu un înger? îi întrebă

Oscar Wilde

pedagogul de matematici, când voi n'aţi văzut niciodată vre-un înger!

— Oh! i-am văzut în vis, răspunseră copiii într'un glas.

Şi pedagogul de matematici încruntă din sprâncene şi deveni grav, căci nu se putea împăca cu gândul că şi copiii îndrăsnesc să viseze.

Intr'o noapte, o Rândunică sbură ca vântul deasupra cetăţii.

De şease săptămâni tovarăşele ei plecaseră în Egipt, dar ea rămăsese în urmă căci era îndrăgostită de cea mai frumoasă trestie.

O întâlnise la începutul primăverii, pe când sbura dealungul râului după un mare fluture galben, şi talia-i sveltă o fermecase până 'ntr'atâta în cât se opri să-i vorbească.

— Simt c'am să te iubesc, zise Rândunica, căreia îi plăcea să vorbească pe faţă.

Trestia se înclină adânc, salutând-o.

Atunci Rândunica sbură împrejurul ei, abia atingând apa cu vârful aripelor şi trăgând linii de argint pe luciul oglindei.

Aşa înţelegea ea să-i facă curte, şi astfel trecu toată vara.

— E o dragoste ridicolă, murmurară celelalte rândunici. Trestia n'are o para, dar în schimb are o familie numeroasă.

Intr'adevăr, râul cât vedeai cu ochii era acoperit cu trestii.

Dar toamna sosi şi toate rândunelele plecară.

Odată plecate, tovarăşa lor se simţi singură şi începu să i se urască cu dragostea ei.

— Nu ştie să lege două vorbe, şi, apoi, mi-e teamă că n'are să fie statornică, căci veşnic cochetează cu vântul.

Şi, într'adevăr, de câte-ori adia vântul, trestia îi făcea cele mai drăgălaşe complimente.

— Inţeleg că e casnică, murmură Rândunica, dar mie îmi plac călătoriile, aşa că cine mă iubeşte trebue să mă însoţească.

— Vrei să mă urmezi? întrebă însfârşit Rândunica pe trestie.

Dar trestia clătină din cap. Prea mult ţinea la pământul în care se născuse.

— Ţi-ai bătut joc de mine, strigă Rândunica. Mă duc la Piramide, adio!

Şi Rândunica sbură.

Cât ţinu ziua sbură şi tocmai noaptea ajunse în oraş.

— Unde am să m'adăpostesc? işi zise în sine. Desigur că oraşul s'a pregătit să mă primească.

In clipa aceasta, zări statuia pe micul ei piedestal.

— Iată mi-am găsit adăpostul. Imprejurimea e frumoasă, aerul e curat.

Şi se lăsă jos, între picioarele Prinţului Fericit.

— Cuibul mi-e de aur, îşi şopti, după ce privi în jurul ei.

Şi se pregăti să se culce.

Dar n'apucă bine să-şi ascundă capul sub aripă şi o mare picătură de apă o stropi toată.

— Ce curios! zise ea. Nu-i nici un nor pe cer, stelele sunt vii şi strălucesc şi totuşi plouă! Clima din nordul Europei e într'adevăr stranie!

Trestiei îi plăcea ploaia, căci — egoista — se gândea numai la ea.

Dar o nouă picătură căzu.

— La ce foloseşte o statue, dacă nu poate măcar să te apere de ploae, zise Rândunica. Am să mă adăpostesc sub streaşina unui horn.

Şi se hotărî să sboare mai departe.

Dar înainte să-şi ia sborul, o a treia picătură căzu. Rândunica se uită în sus şi văzu...

Ah! ce văzu?

Ochii Prinţului Fericit erau plini de lacrimi, şi lacrimile curgeau pe obrajii lui de aur.

Chipu-i era atât de frumos în bătaia lunei, încât mica Rândunică se simţi cu totul înduioşată.

— Cine eşti? îl întrebă ea.

— Sunt Prinţul Fericit.

— Atunci, de ce plângi? întrebă Rândunica. M'ai udat aproape de tot.

— Când eram viu şi aveam şi eu o inimă ca şi ceilalţi oameni, răspunse statuia, nu ştiam ce sunt lacrimele, căci trăiam în Palatul fără de Griji, în care întristarea n'are voe să intre. Ziua, mă jucam cu prietenii în grădină, iar seara danţam în marea sală de bal. Imprejurul grădinii se 'nnălţa un zid foarte 'nalt, dar niciodată nu m'am întrebat ce se petrece dincolo de el, căci tot ce mă 'nconjura era atât de frumos. Curtenii mă numiau Prinţul Fericit, şi 'ntr'adevăr eram fericit dacă plăcerea o poţi numi fericire. Aşa am trăit, aşa am murit, şi, acum, dac'am murit, m'au înnălţat atât de sus încât pot vedea toate mizerile şi toate suferinţele oraşului, şi cu toate că inima mi-e de plumb, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să plâng.

— Ce! nu e din aur adevărat, gândi Rândunica.

Era prea bine crescută ca să facă cuiva vre-o observaţie în gura mare.

— Acolo, departe, urmă statuia, cu vocea ei profundă şi melodioasă, acolo, departe, într'o stradelă, se află o casă sărăcăcioasă. Printr'o fereastră deschisă, văd o femee stând la masa de lucru. Faţa ei e slabă şi ofilită, iar mâinele — umflate şi roşii — sunt pline de împunsături, căci e cusutoreasă. Brodează Florile Pasiunii pe-o rochie de mătase, care-o va purta cea mai frumoasă domnişoară de onoare a Reginei, la viitorul bal al Curţii. Intr'un pat, în colţul odăii, zace bolnav de friguri singurul ei copil şi-i cere portocale iar biata mamă n'are să-i dea decât apă şi copilul plânge. Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, nu vrei să-i duci rubinul dela mânerul săbiei mele? Picioarele îmi sunt prinse de soclu şi nu mă pot mişca.

— Sunt aşteptată în Egipt, răspunse Rândunica. Tovarăşele mele sboară în sus şi în jos dealungul Nilului şi-şi petrec vremea stând de vorbă cu lotuşii cei mari. In curând au să se culce în cavoul Marelui Rege. Regele, el însuşi, doarme acolo în cosciugul său de lemn. E înfăşurat într'o pânză galbenă şi e îmbălsămat cu mirodenii. Imprejurul gâtului poartă un lanţ de jad verde-palid iar mâinele-i sunt ca două frunze uscate.

— Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, nu vrei să rămâi o noapte cu mine şi să-mi fii trimisul? Copilului îi ard buzele de sete iar mama e atât de tristă.

— Mie, să-ţi spun drept, nu-mi prea plac copiii, răspunse Rândunica. Astă-vară cum mă opream o clipă pe malul gârlei, doi obraznici de băeţi, copiii morarului, veşnic aruncau cu pietre în mine. Fireşte, nu m'au nimerit niciodată. Noi, rândunelele sburăm prea repede şi pe lângă aceasta, eu mă trag dintr'o familie vestită prin iuţeala sborului, dar oricum s'au purtat ca nişte obraznici.

Dar privirea Prinţului Fericit era atât de tristă că Rândunica se înduioşă cu totul.

— E foarte frig aici, zise ea, dar voi rămâne o noapte cu tine şi am să-ţi fiu trimisul.

— Iţi mulţumesc, scumpă Rândunică, răspunse Prinţul.

Atunci mica Rândunică smulse marele rubin de la sabia Prinţului, şi, luându-l în cioc, sbură peste casele oraşului.

Sbură pe deasupra turnului catedralei cu îngeri sculptaţi în marmoră albă.

Sbură pe deasupra Palatului şi auzi muzica chemând la danţ.

O fată tânără şi frumoasă eşi în balcon cu iubitul ei.

— Cât de frumoase sunt stelele, şi cât de nemărginită e puterea iubirii!

— Aş voi ca rochia să-mi fie gata pentru balul oficial, răspunse ea. Am dat ordin să fie brodată cu Florile Pasiunii, dar cusutoresele astea sunt atât de uituce!

Sbură apoi pe deasupra râului şi văzu felinarele agăţate de catargele corăbiilor.

Sbură pe deasupra mahalalei evreeşti şi văzu o mulţime de jidovi tocmindu-se între ei şi cântărind monede în balanţe de aramă.

Insfârşit, ajunse la căsuţa sărăcăcioasă şi aruncă o privire înăuntru.

Copilul aiura prins de friguri iar mama adormise sfârşită de oboseală.

Rânduniţa se strecură în odae şi puse marele rubin pe masă, lângă degetarul cusutoresei.

Apoi sbură uşor în jurul patului, răcorind cu aripile şi chipul copilului.

— Ce răcoare plăcută simt! zise copilul. Se vede c'am să mă fac bine.

Şi adormi fericit.

Rândunica se întoarse la Prinţul Fericit şi-i povesti ce-a făcut.

— Ştii că-i curios, zise ea, dar acum mi-e cald, cu toate că e foarte frig.

— Ţi-e cald, pentrucă ai făcut o faptă frumoasă, răspunse Prinţul.

Şi mica Rândunică căzu pe gânduri şi în curând adormi. De câte-ori se gândia mai mult, adormia.

In zori sbură la râu şi făcu o bae.

— Iată un fenomen rar! exclamă profesorul de ornithologie care trecea din întâmplare pe pod. O Rândunică iarna!

Şi scrise asupra acestui caz un lung articol într'un ziar local. Toată lumea îl citi dar nimeni nu-l înţelese căci era prea savant scris.

— Astă-seară plec în Egipt, îşi zise Rândunica, şi la gândul acesta se înveseli.

Vizită toate monumentele publice şi se odihni îndelung pe vârful clopotniţei.

Oriunde se ducea, vrăbiile ciripiau, zicându-şi între ele: — Cât e de distinsă streina aceasta!

Rândunica auzind, tresări de bucurie.

Când luna răsări sbură la Prinţul Fericit.

— Ai vre-un comision pentru Egipt? Sunt gata de plecare.

— Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, nu vrei să mai rămâi o noapte cu mine?

— Sunt aşteptată în Egipt, răspunse Rândunica. Mâine prietenele mele or să sboare spre cataracta a doua. Acolo hipopotamul se culcă printre trestii şi zeul Memmon stă pe un mare tron de granit. Toată noaptea se uită la stele. şi, când luceafărul de dimineaţă se iveşte, dă un ţipăt de bucurie şi pe urmă tace. La amiază, leii cei galbeni coboară pe ţărmul apei să bea. Ochii lor sunt ca nişte smaralde verzi iar răcnetul lor e mai răsunător decât urletul cataractei.

— Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, zise Prinţul, colo, de cealaltă parte a oraşului, văd un tânăr într'o mansardă. Stă aplecat la masa de lucru încărcată numai de caete şi lângă el, într'un pahar, zace un buchet de violete ofilite. Are părul negru şi buclat, buzele — roşii ca sâmburii de rodii, iar ochii — mari şi visători. Se luptă să sfârşească o piesă pentru directorul teatrului, dar în odae e aşa de frig încât nu mai poate continua. Nici urmă de foc iar foamea i-a sleit puterile.

— Voi rămâne încă o noapte cu tine, răspunse Rândunica, care într'adevăr avea o inimă bună. Trebue să-i duc şi lui un rubin?

— Vai! nu mai am rubine, zise Prinţul. Numai ochii mi-au mai rămas. Sunt două safire rare care au fost aduse din India acum două mii de ani. Smulge unul din ele şi du-l studentului. Il va vinde unui giuvaergiu şi astfel îşi va potoli foamea, se va încălzi şi-şi va termina piesa.

— Scumpul meu Prinţ, zise Rândunica, nu pot să fac una ca asta.

Şi păsărica începu să plângă.

— Rândunică, Rândunică, mică Rândunică, fă ceea ce-ţi poruncesc.

Atunci Rândunica scoase ochiul Prinţului şi sbură la mansarda studentului.

Era uşor să pătrunzi înăuntru, fiindcă acoperişul avea o spărtură.

Rândunica pătrunse ca o săgeată şi începu să sboare prin odae.

Tânărul era cufundat în gânduri, cu fruntea îngropată în palme, aşa că n'auzi fâlfâitul aripelor, dar când se deşteptă, văzu lângă paharul cu violete uscate, safirul cel frumos.

— Am început să fiu apreciat, strigă el. Safirul trebue să mi-l fi trimis vre-un admirator bogat. Acum pot să-mi sfârşesc piesa.

Şi întreaga-i fiinţă tresări de bucurie.

A doua zi, Rândunica sbură în port. Se aşeză pe catargul unei mari corăbii şi se uită la marinarii cari trăgeau, din fundul ei, lăzi mari şi grele.

— Hoop! strigau ei, de câte ori trăgeau o ladă pe punte.

— Plec în Egipt, le strigă Rândunica.

Dar nimeni n'o băgă în seamă şi când luna răsări ea se întoarse la Prinţul Fericit.

— Am venit să-mi iau rămas bun.

— Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, nu vrei să rămâi încă o noapte cu mine?

— A sosit iarna, răspunse Rândunica, şi în curând o să sufle viscolul. In Egipt, soarele cald străluceşte deasupra palmierilor. Crocodilii, culcaţi în noroi, privesc leneş la arborii de pe marginea râului. Tovarăşele mele îşi zidesc cuibul în templul lui Baalbeck. Columbe albe şi roze le urmăresc cu privirile şi gânguresc neîncetat. Scumpul meu Prinţ, trebue să te părăsesc, dar nu te voi uita niciodată şi, la primăvară, îţi voi aduce două nestemate în locul acelora pe care le-ai dăruit. Rubinul va fi mai roşu decât un trandafir roşu iar safirul va fi tot aşa de albastru ca şi marea nemărginită.

— Jos, în piaţa publică, e o fetiţă care vinde chibrituri. I-au scăpat chibriturile în apă şi s'au perdut. Tatăl ei are s'o bată, dacă n'are s'aducă bani acasă, şi micuţa plânge. E desculţă şi cu capul gol. Scoate-mi şi ochiul celălalt şi du-i-l ca să scape de bătae.

— Voi mai rămâne o noapte cu tine, răspunse Rândunica, dar nu-ţi pot scoate şi celălalt ochiu, căci atunci vei orbi.

— Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, fă ceea ce-ţi poruncesc.

Şi Rândunica îi scoase şi celălalt ochiu şi sbură împreună cu el.

Trecu ca o săgeată pe lângă mica vânzătoare de chibrituri şi-i strecură nestemata în palmă.

— Ah, ce frumoasă bucată de sticlă! strigă fetiţa, şi, râzând de bucurie, alergă acasă.

Atunci Rândunica se întoarse iarăşi la Prinţ.

— Acum eşti orb, zise ea. De astăzi n'am să te mai părăsesc.

— Nu, scumpă Rândunică, trebue să te duci în Egipt.

— Voi rămâne veşnic cu tine, răspunse Rândunica.

Şi adormi jos, între picioarele Prinţului.

A doua zi, se aşeză pe umărul lui şi-i povesti despre ţările pe care le străbătuse.

Ii povesti de ibişii roşii care stau în lungi şiruri pe malurile Nilului şi prind peşti de aur cu ciocurile lor; de Sfinxul tot atât de bătrân ca lumea şi care trăeşte în pustiu şi ştie toate; îi povesti de neguţătorii care merg încet pe lângă cămiilele lor cu mătănii de chilimbar în mână; de regele munţilor Lunei, care e negru ca abanosul şi se închină la un bloc de cristal; îi povesti de marele şearpe verde care doarme într'un palmier şi pe care douăzeci de preoţi sunt însărcinaţi să-l hrănească cu prăjituri făcute din miere: de piticii care plutesc pe nişte frunze late pe un lac mare şi veşnic se răsboesc cu fluturii.

— Rândunică, Rândunică, scumpă Rândunică, ce minunate sunt lucrurile pe care mi le povesteşti, dar mai minunată este răbdarea omenească. Nici o taină nu este atât de mare ca mizeria. Sboară deasupra oraşului, scumpă Rândunică, şi povesteşte-mi cele ce-ai să vezi.

Şi mica Rândunică sbură deasupra oraşului şi văzu pe bogaţi desfătându-se în strălucitoarele lor palate pe când cerşetorii zăceau la porţilor lor.

Sbură prin ulicioarele întunecoase şi văzu chipuri palide de copiii flămânzi cu privirea rătăcită.

Sub un pod văzu doi copii culcaţi unul în braţele celuilalt ca să se încălzească.

— Ce foame ne e! ziceau ei.

— Nu e voe să staţi aici! le strigă gardistul şi copiii o porniră prin ploae.

Atunci Rândunica se întoarse şi povesti Prinţului cele văzute.

— Sunt poleit cu aur, zise Prinţul; deslipeşte-l foae cu foae şi dărueşte-l săracilor. Oamenii cred că aurul poate să-i facă fericiţi.

Foae cu foae, Rândunica deslipi aurul fin până ce Prinţul Fericit rămase gol şi întunecat.

Foae cu foae, îl împărţi săracilor, şi chipurile copiilor se îmbujorară şi, râzând de bucurie, începură să se joace în stradă.

— De-acum avem pâine, de-acum avem pâine!

Dar peste puţin zăpada căzu şi după zăpadă sosi îngheţul.

Străzile schinteau şi străluceau par'că erau poleite cu argint. Lungi ţurţuri de ghiaţă, ca nişte pumnale de cristal, atârnau de streşinele caselor, Lumea eşea în blănuri iar copiii purtau căciuliţe roşii şi se dădeau pe ghiaţă.

Bietei Rândunici îi era din ce în ce mai frig, dar nu voia să-l părăsească pe Prinţ, căci îl iubea prea mult. Ciugulea pe furiş firimituri la uşa brutarului şi încerca să se 'ncălzească dând din aripi.

Dar, la urmă, simţi c'are să moară. Abia mai avu putere să sboare pe umărul Prinţului.

— Adio, scumpul meu Prinţ, şopti ea. Lasă-mă să-ţi sărut mâna.

— Sunt fericit că pleci însfârşit în Egipt, scumpa mea Rândunică. Ai stat prea mult aici, dar înainte de-a pleca, dă-mi o guriţă, căci te iubesc.

— Nu plec în Egipt, ci mă duc în Palatul Morţii. Nu-i aşa că Moartea e soră bună cu Somnul?

Şi sărutându-l, căzu moartă la picioarele lui.

In aceiaşi clipă, o stranie trosnitură răsună înnăuntrul statuei ca şi cum s'ar fi sfărâmat ceva.

Intr'adevăr inima de plumb plesnise în două. Era şi un ger grozav.

A doua zi de dimineaţă, Primarul, însoţit de consilierii oraşului, se plimba pe piaţa publică.

Când trecură prin faţa coloanei, Primarul îşi ridică privirea spre statue.

— Pentru Dumnezeu! In ce hal a ajuns Prinţul Fericit!

— Intr'adevăr e de nerecunoscut! răspunseră consilierii oraşului cari întotdeauna erau de părerea Primarului, şi-şi ridicară şi ei privirea spre statue.

— Rubinul dela mânerul săbiei i-a căzut, ochii şi i-a pierdut iar poleiala s'a şters, zise Primarul. Par'că ar fi un cerşetor.

— Intr'adevăr, par'că ar fi un cerşetor! repetară în cor consilierii oraşului.

— Şi la picioarle lui, poftim, o păsărică moartă, adăogă Primarul. Trebue numaidecât să dăm o ordonanţă prin care să interzicem păsăricilor să moară aici.

Şi secretarul primăriei luă imediat notă.

Statuia Prinţului Fericit fu doborîtă.

— De vreme ce nu mai e frumoasă, nu mai e folositoare! zise profesorul de istoria artelor dela Universitate.

Topiră apoi statuea într'un cuptor şi Primarul convocă consiliul comunal ca să hotărască ce să facă cu metalul.

— Aş fi de părere să ridicăm o altă statue. Chiar mie să mi-o ridicaţi, zise Primarul.

— Sau mie, zise fiecare din consilierii oraşului.

Şi se luară la ceartă.

Ultima oară când am auzit vorbindu-se de ei, tot se mai certau.

— Ce lucru ciudat! zise maestrul turnătoriei. Inima aceasta de plumb nu vrea să se topească, va trebui s'o aruncăm.

Şi o aruncară pe un morman de gunoi unde zăcea Rândunica moartă.

— Adu-mi cele două lucruri mai de preţ din oraş, porunci Dumnezeu unui înger.

Şi îngerul îi aduse inima de plumb şi păsărica moartă.

— Bine ai ales, zise Dumnezeu. In grădina Raiului, păsărica aceasta va cânta deapururi, iar în cetatea mea de aur, Prinţul Fericit mă va proslăvi veşnic.

Traducere de AL. T. STAMATIAD

Local de petreceri

Un scriitor suedez din ultima generaţie se străduieşte să alcătuiască o compoziţie foarte complicată de roman. Perspectivele largi de desfăşurare analitică pe cari le necesită descrierea de moravuri, l-a ispitit pe Ivan Bjarne. care în „Casa de toleranţă" încearcă un roman destul de sărăcăcios închegat din punct de vedere literar.

Subiectul a putut să fie făcut viu de Cuprin în „Iama",— ar fi fost vrednic de Dostoievsky, care numai parţial l-a atins (şi Bjarne îşi desvoltă cea mai mare parte a acţiunii în Rusia) — şi l-a încercat cu mai puţin succes Maupassant în „Stabilimentul doamnei Tellier".

Nu e o întreprindere îndrăzneaţă, cum s'a spus, ci una foarte grea, dacă ţinem seamă că trebuie să evităm banalul, sentimentul şi trivialul.

Ivan Bjarne reuşeşte numai lăturalnic s'o facă. Deşi lipsită de influenţa literaturii moderniste, opera lui are ceva confuz şi neechilibrat. Coheziunea intimă dintre capitole e absentă şi urmarea este că în loc de o lucrare unitară, avem deaface cu şeapte fabule distincte. Autorul ne povesteşte astfel una după alta viaţa fetelor dintr'o casă publică.

Capitolul I conţine povestea unui tânăr american, îndrăgostit la nebunie de stăpâna —încă tânără şi frumoasă — a unui „local de petreceri". Americanul, naiv şi expeditiv, vrea numai decât s'o ia de nevastă, dar mama lui se grăbeşte să aranjeze lucrurile, anunţându-se d-nei Oriloff, „într'o chestiune de-o gravă importanţă". La început aceasta ezită, dar apoi se hotărăşte s'o primească. Năprasnica năvală a tânărului american în viaţa ei, îi reîmprospătase o ambiţie de care îşi dădea acum cu spaimă seama ; îşi mărturisia oarecum contrariată că resimţia nevoia să fie bună ; că nu încerca de loc dorinţa de a o mâhni pe mama care trebuia să vină, care voia să-i răpească ultima ei şansă de dragoste. In clipa când intră mama băiatului, ea era pregătită să pareze orice atac al adversarei.

„Am venit să vă rog să mi-l înapoiaţi. Sunteţi mult mai în vârstă decât el, mă înţelegeţi, nu-i aşa? — şi pe urmă, eu îmi făcusem cu totul altfel de planuri în privinţa lui"...

Apoi, văzând că stăruinţa aceasta nu e destul de convingătoare : „Fixaţi un preţ ; plătesc oricât !"...

Madam Oriloff se ridică şi se apropie de dânsa. Avea impresia că deodată va pufni în râs ; dar se linişti îndată. băgând de seamă că femeia din faţa ei avea ochii plini de lacrimi, şi pricepu că era gata să comită cea mai mare prostie din viaţa ei.

— „Duceţi-vă, îi şopti ea blând. Vă promit că nu-l voi mai revedea niciodată : şi adăogă ea cu răceală, — e gratuit !"...

O tânără ţărancă intră în stabilimentul d-nei Oriloff, numai cu gândul de a agonisi o sumă mai rotundă, pentruca să poată să-şi deschidă şi ea o casă de toleranţă. Face cunoştinţă cu un coaffeur care o conduce în fiecare Duminică dela biserică până aproape de casă, făr să ştie un timp cine e ea. Intr'o zi patroana o cheamă şi-i spune că o lasă pentru câtava vreme să conducă ea stabilimentul şi dacă la înapoiere va găsi totul în ordine, îi va da suma necesară ca să-şi deschidă împreună cu iubitul ei o casă proprie... Şi fata îşi vede realizat visul...

Capitolul III e cel mai interesant, mai bine scris şi mai unitar conceput. Un căpitan cu oarecare avere, demisionat din armată, pleacă în străinătate şi face cunoştinţa unei femei frumoase, culte, dar care avea purtări cam dubioase. Trăieşte cu ea trei săptămâni, apoi pleacă. Ea îl urmăreşte, după ce se desparte de noul amant, până în oraşul unde locueşte el şi află de existenţa casei de toleranţă a d-nei Oriloff, unde se angajează şi ea nădăjduind să-l poată întâlni pe căpitan. Intr'o seară acesta vine într'adevăr ca să mai petreacă puţin, şi în sala de dans dă cu ochii de dânsa. Reîncep legătura, însă căpitanul o scoate din stabiliment, instalând-o într'o casă anume închiriată. Ea îl iubeşte mult, dar se plictiseşte enorm în timpul când el lipseşte de acasă. Intr'o zi rătăcind pe străzi, nimereşte prin faţa stabilimentului d-nei Oriloff. E din nou atrasă de viaţa uşoară de acolo. Se înţelege cu patroana să vină în fiecare dimineaţă, iar dupăamiezele şi nopţile să fie liberă. Trăieşte în această duplicitate, până ce într'o zi, simţindu-se foarte rău, se hotărăşte să se arate unui doctor. După o examinare sumară acesta îi spune că e însărcniată. Are o clipă de supremă mulţumire, de satisfacţie a vieţii sale sbuciumate. Dar neliniştea începe s'o roadă : al cui e copilul ? cine să-i fie tatăl ? Avusese atâţia bărbaţi în vremea din urmă... Şi atunci ea îl întrebă pe doctor dacă e adevărat că numai dragostea poate zămsili viaţa. Ii povesteşte toată nebunia ei, toată plictiseala ucigătoare a lunilor din urmă şi iubirea ei pentru căpitan. Ştiinţa însă, nu poate preciza al cui e copilul. Disperată, se sinucide. Două săptămâni după moartea ei, căpitanul, abătut şi îmbătrânit, intră în cabinetul doctorului. Ii spune cât de mult a iubit-o ; a vrut să se încredinţeze dacă e vrednică să-i fie soţie şi hotărîse să se cunune cu ea peste câtva timp. Era perfect convins că merita, îi dăduse multe dovezi ; dar ea n'avea încredere în dragostea lui — aşa i se părea cel puţin.

— „Aţi fost ultimul om căruia i-a vorbit. Ce-a venit să vă întrebe ?"

Medicul tresări ; întrebarea îl găsise nepregătit :

— „Ah ! mi-a cerut să-i spun pur şi simplu care e cel mai uşor mijloc de-a-şi pune capăt zilelor"...—răspunse el scurt.

Căpitanul îl privi câteva minute fără să poată articula un cuvânt. Apoi se ridică, făcu câtiva paşi spre uşă, se întoarse şi murmură liniştit :

— „Jur că nu voi face nimic ca să aflu adevărul !"

Şi plecă...

Un tată netrebnic îşi prostituează fiica pentru a putea strânge cât îi trebuie ca să cumpere o fermă. La început totul merge de minune; dar într'o zi ea fuge în America cu băiatul bucătăresei. In lungul drum până în America îşi ascunde intenţiile voind să pună mai întâi mâna pe banii fetei. Insă odată ajunşi la New-York, o părăseşte. Numai meseria în care o iniţiase tatăl ei, o putea scoate din încurcătură. După trei ani, se înapoiază la acelaş bordel al d-nei Oriloff, unde bunul şi generosul profesor Petrovici se îndrăgosteşte de dânsa şi o ia de nevastă. Anii aduc noi mulţumiri. E mamă, e fericită. Iar cei buni uită şi iartă...

Un vechi funcţionar public e amorezat de una din pensionarele d-nei Oriloff. Ii iertfeşte o frumoasă colecţie de monezi preţioase, îi mobilează elegant camera, trăieşte aci fără pic de grijă, ştiindu-şi nevasta că se consolează aiurea. In urma unui chef la bordel se ceartă cu iubita lui şi aceasta îl loveşte cu sticle şi pahare până îl lasă în nesimţire. Nu se mai poate restabili complect. După un timp revine şi moare în patul iubitei. Nevasta lui pretinde restituirea lucrurilor dăruite fetei. Aceasta i le dă, — iar când mai târziu se întâlnesc, o duioasă prietenie se leagă între ele. Amândouă sunt acuma de acord că Paul Alexandrovici a fost un dobitoc şi nimic mai mult...

Lola are o poveste simplă şi vulgară : o bătrână din Kiew a ademenit-o într'o zi promiţându-i toalete frumoase şi o muncă uşoară. La cincisprezece ani începe să-şi vândă tinereţea, să-şi dea sensualitatea ei pasionată oricui o voia. Imbrăţişa fiindcă asta o amuza, se dădea fiecăruia cu aceeaş dragoste aprinsă care dura până ce-i venia rândul altuia, care o plătise la casă. Ii iubia pe toţi. Fiind cea mai tânără din stabiliment, era disputată cu aprindere de către liceeni. Unul din ei, cu sensibilitate poetică desvoltată, devine favoritul. Violenţa pasiunei îl face să fure pentru a avea cu ce să plătească o noapte de fericire în braţele femeii iubite. Se consacră cu totul dragostei sale. Liceul nu-l mai interesează. Camarazii îi par stupizi şi mărginiţi : vorbesc mereu numai de viitor, de viaţa care-i aşteaptă. El e poet. El trăieşte. Dragostea îi desvăluie stranii regate de frumuseţe şi voluptate. Fură. Ar fi în stare să comită şi o crimă pentru o noapte cu Lola. Intr'o dimineaţă, venind pe neaşteptate la d-na Oriloff, se opri la uşa Lolei şi auzind-o vorbind, ascultă. Recunoscu desmierdările cari îi erau atât de dragi, ba chiar intonaţia cu care-i spunea străinului din cameră că-i iubeşte ochii albaştri şi părul cărunt, semăna, era aceeaş cu care-i şoptea şi lui că părul lui negru e cel mai frumos de pe lume. Tremurând din tot corpul, cu ochii în lacrimi, liceanul nostru se întoarce la învăţătură. Poetul însă, se trezeşte din când în când într'însul, şi atunci numai plânsul îi topeşte suferinţa...

La moartea tatălui ei, o altă pensionară a casei de toleranţă se întoarce în târguşorul natal. Ca să nu trezească vreo bănuială în privinţa meseriei practicate la oraş îşi vinde rochiile elegante şi-şi îmbracă iar rochia simplă de mai înainte. Spre surprinderea ei, acasă, află că surorile ei se prostituau şi se îmbătau în fiecare zi. Işi bat joc de ea crezând-o *cuminte*, — o proastă. — Scârbită, ea nu mai are ce aştepta dela viaţă. La bordel îi e groază să se mai întoarcă. Se gândia la clienţii obicinuiţi ai stabilimentului d-nei Oriloff. Inţelegea acum că orele pe care le petreceau acolo n'aveau pentru ei nici o importanţă, că în familiile şi la biurourile lor aveau ocupaţiuni, interese, ambiţii pentru cari luptau. Ea nu ştia să facă nimic, n'avea nici-o ocupaţie onorabilă, nu iubise pe nimeni şi nu iubia pe nimeni. Şi cu toate astea ea îşi dădea seama că în lume se nasc idealuri, se făuresc idei pentru cari oamenii suferă şi se jertfesc pentru ca să le apere... Şi sinuciderea ei nu impresionează pe nimeni în satul în care viaţa nu pare să aibă totuş alt scop decât hrana din belsug şi alcoolul la discreţie...

* * *

Cele şapte nuvele din cartea lui Bjarne au o acţiune prea disparată, subiectul prea se identifică în fiecare capitol în parte cu împrejurarea local descrisă, pentru a fi legitim să numim roman lucrarea numai fiindcă deasupra tuturor planează personalitatea şi localul d-nei Oriloff. Un roman se petrece în fiecare din camerele separate ale casei. Nota comună a bucăţilor le-ar fi putut întruni într'un ciclu special. Poate atunci autorul ar fi căutat şi o altfel de deslegare a situaţiilor câteodată prea vulgare, şi poate ar fi găsit şi un alt câmp psihologic mai puţin ingrat. Bucăţile păstrează pe alocurea un ton unitar, un stil agreabil şi o expunere originală. Caracterele pe cari le indică Bjarne personagiilor sale, sunt foarte puţin complexe : faptele lor sunt în strânsă legătură cu necesitatea unei realizări lipsite de prea multă adâncime. Viaţa eroilor se încadrează sensibilităţii lor comune şi e consecinţa împrejurărilor pe cari şi le-au creiat ei înşişi. Bjarne este un analist, însă nu destul de abil pentru a nu cădea în sentimentalism. Conflictele morale pe cari le analizează n'au forţa dramatică, n'au acea intensitate profund impresionantă din romanele marilor scandinavi. El temperează totul ; simplifică ; mai mult descrie. Sensualismul lui într'o atmosferă plină de pasiune şi de viciu apare decent, fără accente de tragedie sexuală.

Femeile lui Bjarne sunt capricioase ; în acelaş timp materialiste şi poetice. In mediul acesta în care duc o viaţă care împinge la declinul sufletului, ele sunt dispuse oricând să facă concesii sentimentale, să revină când sunt ajutate, pe drumul bun. Amestec bizar de inconştienţă şi duioşie, ele se prostituează — fiincă societatea nu le-a dat un mijloc mai convenabil de existenţă. Să muncească ? Ce muncă sunt în stare să facă asemenea femei ? Nu ştiu nimic, pentrucă n'au învăţat nimic. Şi chiar dacă ar cunoaşte o meserie, le lipseşte energia. Nu mai au nici puterea nici dorinţa de-a trăi. Viaţa nu mai are nici un preţ în ochii lor. De aceea cele mai multe se sinucid.

Atitudinea autorului e însă în general optimistă, iar naivitatea eroilor e adesea exagerată pentru isbânda unora din încheerele căutate ale lucrării. Ni se par, chiar într'o atmosferă rusească, prea puţin admisibile stima şi atenţia străine cu totul de prejudecăţi, cu cari sunt învrednicite vestalele d-nei Oriloff. Numai rare, foarte rare întâmplări pot azi reedita o Sonie care să se mai bucure de consideraţie şi de iubire în ochii vre-unui Rascolnicoff.

Totuş, copleşitoarea povară a unui subiect excesiv de pretenţios, Ivan Bjarne o înlătură în chip onest...

AL. N. BIAZ

CLACA şi ROBIE

Este titlul unor intersante povestiri din viaţa celor mici, scrise de **NEAGU-NEGULESCU** ŞI APĂRUTE IN „BIBLIOTECA DIMINEAŢA"

No. 61. — PREŢUL 6 LEI

CARŢI ŞI REVISTE

P. Constantinescu-Iaşi

Nartescul în Artele Bizantine, Sud Slave şi Române prefaţă de d. Tafrali, profesor Universitar. (Iaşi Tipografia „Arta". D. Milnitzer şi F. Reiter, str. I. C. Brătianu 101). 1926.

O carte care m'a iniţiat şi m'a lămurit, nu numai în ceiace priveşte rolul acestui element din construcţia şi artelor bizantine, în diferitele transformări pe cari le-au impus împrejurările istorice şi influenţele variate, dar şi asupra a t r probleme şi aspecte ale Artei bizantine, graţie metodei şi ordonării sintetice a materialului bogat în jurul chestiunii centrale.

Lipsa mea de competinţă în această materie mă face să cer iertare autorului că nu-i pot arăta decât mulţumirea unui cititor pentru cunoştinţele căpătate. Sunt însă oameni competinţi ca Profesorul Nicolae Iorga, cari privesc această lucrare ca o adevărată operă de om de ştiinţă, scrisă cu metodă şi competinţă. — I. S.

CONTES FASIS, culese de Mohammed el Fasi şi E. Dermenghem, editura Rieder & Co, Paris

Interesul crescând pentru literatura exotică, a făcut pe unii cercetători ai folklorului să culeagă, povestirile nescrise încă ale popoarelor cari n'au „literatură" fabricată de specialişti. Unii romancieri pornesc spre ţări depărtate, în căutarea subiectelor inedite. *Emile Dermenghem*, ajutat de *Mahommed el Fasi*, a preferat să noteze cât mai exact povestirile pe cari femeile mai ales, le spun în şezătorile de seară, pe terasele pitoreşti ale oraşului Fez, capitala istorică, intelectuală şi religioasă a Marocului. Poveştile. păstrate — precum spune Anatole France — de „străbunii cu memorie lungă", alcătuiesc un imens repertoriu, de cea mai înaltă valoare chiar în ce priveşte arta, nu numai cunoaşterea sufletului popular. Poveştile marocane n'au fost culese încă. Volumul de curând apărut ne arată că ele sunt comparabile cu poveştile din „O mie şi una de nopţi". prin pitorescul prin frăgezimea şi frumuseţea lor.

Insoţite de o introducere şi de numeroase note de comparaţie cu poveştile similare din alte ţări, povestirile marocane au astfel şi un interes ştiinţific. Prin aluzii neîncetate la obiceiurile şi tradiţiile locale, ele ne prezintă un tablou complect al vieţii din marea cetate marocană, — oraş cu arhitectura străveche, cu străzi acoperite de plante acăţătoare, cu uliţe sucite, pline de prăvălii mici şi de oameni cari duc o viaţă încă misterioasă.

Africa de Nord a fost o mare cale de răspândire a poveştilor. Toate influenţele orientale se resimt şi în povestirile marocane. Unele subiecte sunt luate din literatura arabă scrisă; trăsăturile comune sunt împrumutate din folklorul universal. Sunt numeroase analogii între poveştile europene şi cele africane. In general, folklorul are teme esenţiale comune la toate popoarele. Analogiile pot fi explicate prin unitatea spiritului omenesc sau prin universalitatea credinţelor primitive. Dacă două poveşti din ţări diferite şi depărtate, au trăsături identice, nu poate fi vorba de „generaţiune spontanee" dublă, ci de imitaţie şi difusiune. Povestirile populare ne dau cele mai temeinice elemente pentru cunoaşterea vieţii diverselor popoare şi a raporturilor lor religioase, etice, economice în cursul veacurilor.

ISRAEL ZANGWILL - La voix de Jérusalem, traducere din engleza de Andrée Jouve, edit. Rieder & Co.

Colecţia „Judaïsme", care apare sub direcţia lui *P.-L. Couchoud* paralel cu altă colecţie „Christianisme", dă la iveală opere literare şi mai ales studii menite să lămurească numeroasele probleme sociale, religioase şi morale ivite ca un frunziş bogat din trunchiul milenar al Bibliei şi Noului-Testament.

Ultimul volum apărut cuprinde o serie de eseuri ale marelui scriitor Zangwill, care s'a dovedit un spirit liber alături de marii luptători contimporani.

Profeţii lui Israel, scrie Zangwill, erau oameni clari, văzători cari tratau chestiunile politice din vremea lor, cu atâta putere şi cu atâta inspiraţie genială, încât cuvintele lor au rămas valabile pentru întreaga omenire.

Zangwill, scrie P.-L. Couchoud, este el însuşi cel mai recent profet al lui Israel. *La voix de Jérus'em* este, sub un nume nou, vocea imemorială a anticului Jehova. Ea este ascultată azi, sub domnia lui George V al Angliei, aşa cum a fost ascultată altădată, pe vremea lui Osea şi Josias.

Profetul Zangwill este un scriitor subtil şi un mare poet. El nu vrea să placă. Spune tare, adevărul. Infruntă liniştit înaltele chestiuni cari frământă lumea modernă şi judaismul de azi. Expune cu limpezime legăturile dintre judaism şi creştinism, — şi vorbind de viitorul sionismului, vorbeşte totodată de viitorul umanităţii. Zangwill e profet, dar nu e preot. De aceia critică cu libertate şi curaj erori şi superstiţii — iar prevestirile lui nu sunt fulgerătoare, ci impregnate de poezie şi de acel „humour" care caracterizează toate operele sale.

Dr. Paul Voivenel: „La Raison ches les Fous et la Folie chez les gens raisonnables". Edition du Siècle, Paris, 1926

Noua lucrare a doctorului Paul Voivenel, intitualá „Raţiunea la nebuni şi nebunia la oamenii rezonabili", apărută curând după „La maladie de l'amour", — studiază rolul nebuniei, pe care o numeşte: începutul înţelepciunii. Dacă am amestecat nebunia cu raţiunea, scrie medicul-eseist, este. pentrucă tot aşa este şi în realitate şi pentrucă ne este imposibil să definim raţiunea. Raţiunea, încearcă totuşi s'o definească Voivenel, este ceva care trebuie întrecut, printr'un fel de mutaţie bruscă, sau transmis spre o raţiune adaptată momentului. Se poate ca raţiunea să nu fie decât o secreţie rece, cristalizată, a celor mai frumoase nebunii omeneşti. Aceştia ar fi, de fapt, marii poeţi, marii visători, marii mistici şi marii filozofi, toţi dezarmonizaţii, cari au construit, piatră cu piatră, vis cu vis, durere cu durere, templul raţiunii umane. Inţelepţii aceştia au fost nebuni de geniu. Desechilibrul lor a armonizat lumea, boala lor a răspândit sănătate. Se poate crede că timpul nostru să nu ne pară atât de desechilibrat pentrucă ne lipsesc aceşti mari nebuni, în această vreme când, ideile sociale cultivate de cei cari se cred îndrăzneţi ,nu sunt în realitate decât desfăşurarea prea logică şi rezonabilă (până la absurd) a unor idei puerile.

Nu toţi nebunii sunt de această calitate. Sunt nebuni mediocri, cum e şi mulţime mediocră; astfel că dr. Voivenel arată că adeseori la cei demenţi, mai ales afectivitatea este atinsă. „Nebunia, spune el, este mai mult o boală a afectivităţii decât a inteligenţii." Ceeace explică, că producţiile literare ale demenţilor sunt mai numeroase, curioase adeseori, şi aproape totdeauna bogate în descoperiri surprinzătoare. Alienaţii de pe treapta cea mai de jos a scării, idioţii, se interesează de obiceiu de muzică şi sculptură, forme primitive ale artei, Manifestările literare cer facultăţi cerebrale mai ridicate în ierarhie. Proza nu este permisă decât numai unui mic număr de nebuni, pe când poezia se acomodează cu diferenţele mintale cele mai grave.

Ritmul şi măsura sunt tutorii acestei ucenicii lirice şi prozodia este un aparat ortopedic pentru toţi ologii cugetării, — observă Voivenel.

S'ar putea pune o întrebare: Trebue să adaptăm aceste principii de critică literară scriitorilor, poeţilor şi prozatorilor, de aparenţă rezonabilă? Iată un răspuns care nu va fi formulat aşa de curând şi atât de uşor.

Sufletul mistic

Se intitulează astfel un judicios articol al d-lui C. Rădulescu-Motru, apărut în ultimul număr al revistei „Gândirea", şi cuprinde următoarele precizări şi caracterizări a ceeace numim, în general, — misticusm.

Trăsătura, care isbeşte, din primul moment, în înfăţişarea misticului, este vagul hotărnicirei sufleteşti. Sufletul misticului are tendinţa de a fuziona cu întreaga natură. Eul lui se revarsă sub diferite raporturi de posesiune. Conştiinţa lui este plină de al meu, înainte dece eul, să se fixeze lămurit. Din această cauză, preferinţa pentru stările de extaz, în care personalitatea despare în nemărginitul divin. Din aceiaşi cauză: greutatea pentru mistic, de a-şi explica prin logica unei cauzalităţii naturale experienţa din jurul său; amestecul continuu dintre vis şi realitate. Sufletul misticului nearticulat pe un eu constant, se îndoaie şi se lipeşte ca o iederă pe fie ce impresie externă. El se împacă cu polimorfismul personalităţii din scenele de vis. Este supus celor mai absurde suggestii. Este pasiv, şi în acelaş timp îndărătnic.

Această nehotărnicire sufletească este datorită naturii emotive a eului. Misticul este foarte consecvent cu sine însuşi; însă pentru a-i înţelege consecvenţa, trebue să-i cunoaştem logica. Logica sa este logica emoţională. Structura acestei logici este deosebită de cea raţională, pe care o avem noi. Pentru mistic, imaginile obiectelor externe, sunt nelimpezite de stările subiective ale sufletului. Perspectiva externă obiectivă şi perspectiva internă subiectivă, în loc să constitue două planuri deosebite ca la noi, stau pe acelaş plan, aşa că lucrurile cuprinse în fiecare dintre ele formează laolaltă blocuri colective de o natură cum nu ne-o putem imagina noi. Misticul vede, din această cauză, o înrâurire, acolo unde noi vedem numai o coincidenţă; şi tot din aceiaş cauză el are faţă de realitate o altă atitudine practică de cum avem noi. Căci realitatea nu se oglindeşte de sine în ori şi ce conştiinţă omenească, fie omul la ori şi ce grad de desvoltare ajuns; ci realitatea se desvălue pe măsură ce conştiinţa omenească, se desvoltă şi pune în exerciţiu funcţiunile intelectuale. Misticul este un emotiv, ca logician, şi ca om practic. El crede, că faptele naturei se pot determina prin puterea dorinţelor. Minunea este pentru el în ordinea firească a lucrurilor, Prorocirea de asemenea. Şi ca o consecinţă a acestora: posibilitatea de a schimba mersul lucrurilor prin rugăciune.

Omul mistic are un suflet fericit. Contra lipsurilor şi durerilor de tot felul, el are în sufletul său un balsam vindicător: are emoţia euforică a eului primitiv. Această emoţie, observată în toate timpurile, a făcut admiraţia poeţilor şi filozofilor. In timpul din urmă ea a intrat şi în domeniul cercetărilor metodice a omului de ştiinţă. Natura emotivă a eului mistic nu o putem, bineînţeles, studia din documentele istorice care ne-au rămas de la omul primitiv. Aceste documente au perdut nuanţele expresive ale conştiinţei individuale. O putem însă studia la sălbaticii de astăzi, cari reproduc în unele privinţe pe primitivii de odinioară. Greutatea este însă de a alege în viaţa sălbaticilor de astăzi momentele de analogie cu acelea a primitivilor, căci evident, sălbaticul nu este omul primitiv nedesvoltat, sau de la începutul desvoltării omeneşti, ci este omul rămas nedesvoltat, din împrejurări speciale climaterice, biologice, sau sociale. Sălbaticul poate fi şi un produs tardiv al degenerescenţii. In ori si ce caz, substituirea lui în locul primitivului nu este numai decât îndreptăţită.

După ce analizează problema misticismului în sine, autorul studiului o aplică timpurilor actuale: Marea cinste ce se face misticismului astăzi, nu este datorită unei renaşteri a misticismului în sufletul omenirii, ci este datorită comercializării. Astăzi nu sunt mai mulţi mistici, dar sunt mai mulţi profesionişti în teologie, artă, în filosofie, în politică, cunoscători de aceeace cere sufletul misticului şi cari, văzând rentabilitatea mărfii mistice, produc în această specialitate. Deocamdată însă este mult de lucru în specialitatea misticismului. Sufletul primitiv este foarte răspândit! Câteva secole, înaintea noastră, el se eclipsase din cauza condiţiilor de desvoltare a culturii omeneşti, neprielnice lui; această cultură înăbuşia înainte vreme aspiraţiile populare, dreptul la viaţă a celor de jos. Astăzi aceste condiţii s'au schimbat. Cultura popoarelor moderne, în loc de a înăbuşi, caută dimpotrivă să pună în lumină până şi cele mai ascunse cute ale sufletului celor de jos. Din această cauză, misticismul este răsfăţat astăzi, şi va fi încă multă vreme răsfăţat. Poporul de jos îşi cere religia, arta, filosofia şi politica potrivite sufletului lui. Pe acestea nu le poate da decât misticismul, deocamdată.

„Esope"

„Esope", organul „Federaţiei internaţionale a Artelor. Literelor şi Ştiinţelor" din Paris, pe care o conduce cu idealistă străduinţă poetul *Banville d'Hostel*, publică în ultimul număr (No.. 18, Iulie) o dare de seamă din care reese activitatea ştiinţifică a unui medic român. D-rul *C. Simionesco* a fondat la Paris „Societatea internaţională de cercetări contra tuberculosei şi cancerului". Ea se află sub preşidenţia profesorului Ch. Richet. Laboratoarele de cercetări şi clinica de experienţe se află sub conducerea d-rului Simionesco; metode noui inaugurate în aceste laboratoare lasă să se întrevadă cele mai mari speranţe în ce priveşte combaterea tuberculozei şi cancerului. Societatea fondată de d-rul Simionesco, a devenit un centru de discuţie şi de iniţiativă; personalităţi ştiinţifice şi medici de frunte expun chestiuni de cel mai mare interes. In curând Societatea va publica un organ special: „La revue de la Tuberculose et du Cancer".

In acelaş număr, *Banvile d'Hostel* analizează o operă postumă a lui *Emile Pignot*, despre a cărui moarte prematură s'a scris în „Adevărul literar". *Le Lendemain du grand Soir* e opera unui poet visionar (ed. George-Ancqueti', Paris). Pătrunzând în inima contimporanilor, cunoscând machiavelismul politicianilor, Pignot a alcătuit tripticul speranţei, al isbândei efemere şi al prăbuşirii fatale, — ciclu al unei revoluţii romantice. El ştia că nimic nu e viabil fără adaptarea armonioasă a inimilor la un ideal comun; că ceiace vine prin violenţă trebue să piară prin violenţă; că înainte de a ucide pe tiranii lumii, trebue să-i stârpim întâi în noi înşine. Visul de înfăptuire a unei cetăţi de dreptate şi fraternitate — (acesta e miezul cărţii) — se termină cu un dezastru. Autorul isbuteşte însă să ne dea un învăţământ, în loc să ne descurajeze; el ne convinge că numai *înălţarea interioară* a oamenilor va aduce primăvara biruitoare, când omul va deveni Dumnezeu. Scrisă cu dibăcie, colorată cu vioiciune, cartea lui Pignot, din care se vădesc câteva figuri superbe ca Franard credinciosul şi Rouchin trădătorul — rămâne ca o mărturie a unei vieţi risipită cu generositate în luptele sociale şi elanurile artei.

Un poet al filosofiei religioase

Ocupându-se, în „Revue bleue", de personalitatea poetului Joseph Mélon, André Thèrive face procesul inspiraţiei filozofice a poetului, pe care o explică — spune el — prin raţiuni istorice.

Socrate, după cum se spunea odinioară, are meritul că coboară filozofia din cer pe pământ. Tot aşa se poate spune despre romantism cu privire la poezii, pe care uneori a umanizat-o în mod excesiv. In Franţa, în special, poezia a fost totdeauna intelectualistă. Sensibilul, sentimentul, cu tot aportul unor spirite admirate azi ca precursori, n'au avut o prea mare desvoltare. Numai de un secol poezia a încercat a fi tradusă prin inimă. Deaceea poezia filozofică a fost mai mult respectată decât iubită şi decât, mai ales, practicată. Incepând cu V. Hugo, ea a urmărit dealtfel două drumuri opuse: aluziuni sau sugestiuni misterioase sau credinţa în vechea tradiţie didactică. In cel dintâiu caz poezia n'are alt scop decât frumuseţea evocatoare; în al doilea, ea este slujitoarea teoriilor. După multe încercări se poate stabili că materia cea mai vie pentru poezie, este o filozofie care interesează în mod direct sentimentele omeneşti, încredere ori pesimism, bucurie sau tristeţe. Intr'un cuvânt, adevărata poezie filozofică este, în sensul ei larg, o poezie religioasă.

Iată ce a voit să realizeze Joseph Mélon în opera lui. Versurile lui cântă, sub diferite forme, utilitatea lumei imperfecte, pentru a prepara perfecţiunea ideală. Supunere în faţa legilor divine, cari cer deodată multe morţi şi multe existenţe, sanctificare a lucrurilor dureroase şi efemere, acestea sunt temele lui favorite. Una din cele dintâi culegeri poartă inspiraţia suferinţei păgâne şi suferinţei creştine. In acest scop, cuvântul vag şi adeseori ridicol, capătă o semnificare precisă şi bogată. Nici un alt poet n'a cântat mai bine („Soleils reviendront") triumful eternităţii asupra timpului.

Prin stilul şi inspiraţia lui, Joseph Mélon este în tot czaul mai mult decât un romantic; în sensul cel mai bun al cuvântului este un simbolist, în felul lui Baudelaire sau Péguy, sau chiar Eduard Schuré, prin accentul versurilor.

Où, ton style poli qu'eût admiré Racine
Et ton style difforme ainsi qu'une racine
Que tord et tourmente le sur?
Où donc l'encrier noir des jours de polémique?
Mais où la plume d'aigle et le feuillet biblique
Pris aux doigts de Jean et de Luc?...

Apropiat prin virtuozitate formală şi de Alfred de Vigny, Joseph Mélon rămâne, după părerea lui André Thérive, o personalitate dubblă: un poet al inspiraţiei înalte, care a corespuns unui ideal artistic şi un poet mai familiar, o glorie didactică.

Bibliografie

P. Muşoiu: *Banchetul sau despre amor.* Bibl. Revistei Ideei. Lei 40.

Junimea Evree No. 10; Peninsula balcanică literară (Iunie-Iulie); Noua maternitate (Iulie); Graiul nostru (Iunie-Iulie); Patima (Iunie); Universul Literar No. 29; Răzeşul (Iulie-August); Convorbiri Literare (Iunie); Foaia Tinerimii (1 Iulie); Flamura No. 5—6; Datina No. 5—6; Familia No. 4; Societatea de mâine No. 27—28; Ramuri No. 5—6.

BENEDETTO CROCE

Personalitatea în artă[1]

Doctrina intuiţiei pure face ca valoarea artei să stea în puterea intuitivă; în felul acesta, cu cât se intuieşte mai pur şi mai concret, cu atât mai temeinic se va înfăptui, după ea, arta şi frumuseţea. Dacă însă luăm aminte la formulele de raţionament ale cunoscătorilor şi ale criticilor, la cuvintele cari ne ţâşnesc tuturora de pe buze atunci când suntem îndemnaţi să stăm de vorbă despre operele de artă, manifestându-ne în jurul acestora admiraţia sau nemulţumirea noastră, ceeace place şi ceeace se urmăreşte în artă, pare a fi cu totul altceva; sau cel puţin e ceva care nu e numai forţă şi puritate intuitivă şi expresivă. Ceeace place şi se caută în artă, ceeace face inima să tresalte şi ne smulge admiraţia noastră, e vieaţa, mişcarea, emoţia, căldura, sentimentul artistului; numai acestea ne pot da criteriul suprem, pentru a distinge operele de artă adevărată, de cele de artă falşă, cele promiţătoare, de cele eronate. Când e emoţie şi sentiment, se iartă multe; când însă acestea lipsesc, nimic nu le poate înlocui. Nu numai idei mai profunde şi o cultură mai aleasă, dar şi abundenţa imaginilor, îndemânare şi siguranţă în reproducerea realului, în descripţie, în nuanţare, în compoziţie; dar pe lângă toate acestea, oricare altă însuşire nu este în stare să salveze o operă de artă care e socotită lipsită de căldură şi de spirit, şi slujeşte doar cel mult, să treziască mâhnirea pentru aceste străduinţi irosite în zădar. Unui artist nu i se cere să pună temei pe fapte reale şi pe cugetări, sau să producă impresie cu bogăţia extraordinară a imaginaţiei sale; ceeace trebuie să i se pretindă unui artist, este să aibă o *personalitate*, la tresărirea căreia sufletul ascultătorului să prindă aripi. O personalitate care să fie, — fiind exclusă în cazul acesta semnificaţia morală, —: un suflet vesel sau posac, entuziast sau neîncrezător, sentimental sau sarcastic, blajin sau batjocoritor: dar un suflet. Preocuparea de căpetenie a criticei de artă, pare că constă în a determina dacă există o personalitate în opera de artă, şi care e acea personalitate. O operă greşită e o operă incoherentă; o operă adică, în care apare nu numai o singură personalitate, ci mai multe personalităţi disparate şi contrarii, şi prin urmare. efectiv nici-una. O altă însemnătate riguroasă, afară de asta, nu au pretenţiunile de verosimilitate, de adevăr, de logică, de necesitate, cari se ridică de obicei în faţa operei de artă.

E adevărat că împotriva caracterului personalităţii, s'au ridicat numeroase protestări ale artiştilor, ale criticilor şi ale filosofilor de profesiune; s'a spus de pildă, că artistul de măruntă însemnătate, lasă trăsături din personalitatea sa în opera de artă, în timp ce artistul de rasă le face să dispară cu totul; că arta trebuie să înfăţişeze realitatea vieţii, şi nu s'o turbure cu opiniile, cu raţionamentele şi cu sentimentele personale ale autorului; că artistul e ţinut să dea lacrimile lucrurilor nu lacrimile sale; de aci s'a şi proclamat drept caracterul artei nu personalitatea, dar chiar opusul ei. impersonalitatea. Totuş, n'a lipsit mult ca să se afirme că cu această formulă contrarie se spune în definitiv acelaş lucru ca şi cu prima; şi că teoria impersonalităţii coincide în oarecari privinţe cu cea a personalităţii. Impotrivirea acelor artişti, critici şi filosofi, era îndreptată direct în contra invaziunii personalităţii empirice şi încâlcite a artistului în personalitatea spontană ideală, care constituie subiectul operei de artă; de pildă, împotriva artiştilor cari, izbutind să înfăţişeze puterea cucerniciei sau a dragostei de ţară, adaogă imaginilor lor lipsite de vieaţă, declamaţiuni sau efecte teatrale, voind să suscite în felul acesta, anumite sentimente; sau în contra retorilor şi în contra cabotinilor, cari introduc în opera de artă o turburare cu totul străină de emoţia intimă conţinută într'însa. Astfel înţeleasă opoziţia, era într'adevăr o revelaţie. Altădată însă împotrivirea faţă de personalitate în artă, avea o însemnătate cu totul iraţională: era adică, un ce nedesluşit şi intolerant pe care anumite suflete îl încercau pentru alte suflete, într'alt chip conformate (spre exemplu, sufletele calme pentru sufletele agitate); sau, în cele din urmă se pretindea, după împrejurare, că prin cutare soi de personalitate ni se tăgăduieşte alta. In sfârşit, chiar şi în exemplele enumărate de artele impersonale, în romanele şi în dramele cari se numiau naturaliste, se poate de asemenea demonstra că, întrucât, şi tocmai pentrucă erau adevărate opere artistice, aveau propria lor personalitate; şi fără îndoială că personalitatea aceasta consistă într'o rătăcire sau într'o nedumerire de cugetare, relativ la valoarea atribuită vieţii, sau într'o încredere nestrămutată în ştiinţele naturale şi în sociologismul modern. Intr'adevăr, acolo unde nu există nici-un fel de personalitate, — şi unde în locul unei personalităţi nu era nici măcar intenţia pedantă de a aduna documente omeneşti şi de a descrie condiţiunile unor anumite clase sociale şi procesul generic ori individual al unei maladii oarecare, — lipsia şi opera de artă, în locul ei aflându-se o operă de ştiinţă, mai mult sau mai puţin superficială, şi despuiată de controlul şi de dovezile trebuincioase. Nu există susţinător al impersonalităţii, care în faţa unei opere, cât se poate de fidelă reproducere a realităţii în toată complexitatea empirismului său neîntrerupt, sau în faţa unei trudnice şi apatice împreunări de imagini, să nu se simtă copleşit de plictiseală şi să nu întrebe care e rostul acelei opere, ori să nu sfătuiască pe autor să se apuce de altă meserie, căci arta nu e făcută pentru el[2]).

Din italieneşte de H. BLAZIAN

NOTĂ:

Sfera esteticei îmbrăţişează toate fenomenele artistico-literare în cari creaţiunea năzuieşte să întrupeze frumuseţea. Estetica este prin urmare ştiinţa frumosului în artă. Frumosul în natură n'are deloc aface cu estetica (Gaultier, Paulhan, Lalo,) e un element extra estetic. Estetica nu e însă ştiinţa tuturor artelor cari pot fi studiate din punct de vedere tehnic sau al împrejurărilor istorice în cari apar. Circulaţia unui motiv literar, sau artistic dealungul secolelor nu o studiază estetica, ci istoria literaturii şi istoria artelor.

Teoreticianii s'au aşezat pe tabere şi au analizat pe rând emoţia estetică, genialitatea creatoare, forma şi conţinutul, frumosul ca unitate în varietate, etc. Punctul cel mai întunecos a fost stabilirea momentului de origină al esteticei, momentul precis al apariţiei ei. Nu e de puţină însemnătate să se ştie că Benedetto Croce, neobositul critic şi filosof, conducător al celei mai serioase reviste italieneşti „La critica", afirmă că estetica n'a existat în antichitate ; şi el face această afirmaţiune nu din consideraţii istorico-filosofice ci din motivul întemeiat că aniticii înţelegeau greşit funcţiunea artei.

Estetica este după Croce, ştiinţa activităţii expresive (reprezentative, imaginative). Numai atunci când identitatea dintre activitatea estetică şi expresivitate a fost descoperită, a fost posibilă întemeierea unei ştiinţe noi. Pentru a lămuri dacă a existat estetica în lumea greco-romană, sau dacă ea nu a apărut decât în urma renaşterii, Croce susţine că soluţia depinde de ideea pe care şi-o face fiecare despre natura acestei ştiinţe, şi pe care o întrebuinţează ca măsură şi ca termen de comparaţie.

„Estetica n'a apărut decât atunci când a fost definită în mod ştiinţific natura imaginaţiei, a reprezentaţiei, a expresiunii, sau oricum am mai numi această funcţiune spirituală, care fără îndoială e *teoretică* dar nu intelectuală, ea producând cunoştinţe despre individual şi universal".

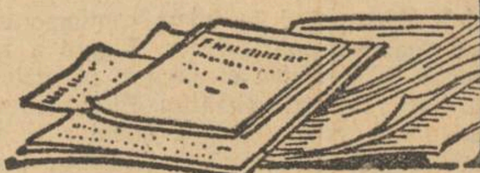
Teoria aceasta a fost combătută de esteticienii mai noi, ca fiind slab argumentată. Ea formulează însă original termenii problemei şi-i oferă discutiuni generale. Meritul acesta nu i se contestă.

Pentru Croce estetica este aşa-dar o activitate teoretică, e ştiinţa expresiunii ; arta e intuiţie şi lirism pur (cum în diferite desvoltări ne arată) — e limbagiul care redă detaliul unic, imaginea particulară. Opera de artă e unică şi indivizibilă. Problemele artei duc mai uşor şi mai spontan, nu numai la câştigarea obiceiului speculaţiei, dar şi la înţelegerea logicei, esteticei şi metafizicei... A pricepe relaţia dintre intuiţie şi expresie este a învinge materialismul...

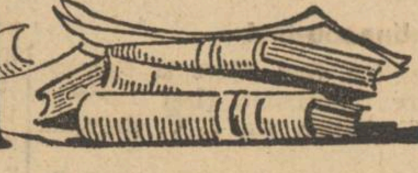
Sistemul estetic crocian e discutat cu aprindere de critica contimporană. Dacă i se pot opune adesea argumente contradictorii vehement învederate, nu i se pot nega în nici-un caz convingerile adânc judecate şi sincer susţinute. Benedetto Croce ţine în Italia modernă făclia luminoasă a intelectualismului desăvârşit.

1) Fragment din conferinţa: *„Intuiţia pură şi caracterul liric al artei"* — ţinută în 1908 la Heidelberg; publicată în acelaş an în „La Critica" şi republicată în 1920 în „Nuovi saggi d'Estetica".

2) Din volumul ce va apărea.

INSEMNĂRI

Caricaturi

Caricatura nu e lucru artistic decât în funcţie de frumuseţea a cărei absenţă o subliniază — a spus John Ruskin. Cu alte cuvinte: drum liber pentru exagerarea, satirizarea cusurului fizic sau intelectual. In momentul în care în schematizare intervine un element căutat de ordonare estetică avem de aface cu un portret, cu o schiţă, nu cu o caricatură. Genul are condiţiunile lui ineluctabile. Cine vrea să şi-l apropie trebuie să le respecte.

Volumul de epigrame al d-lui Aurelian Păunescu ne aduce câteva caricaturi foarte izbutite ale lui Gruia.

Caricatura are hazul ei întreg când cel satirizat e o personalitate cunoscută. Caricaturistul caută întotdeauna tipuri diferite, accentuându-le latura caracteristică, expresia particulară care le diferenţiază de mulţime. Caricaturistul e exclusiv: el nu vrea să vadă decât defectul. Humoristul prop[illegible]-zis e mai eclectic; el nu respinge graţia şi eleganţa; e mai generos, dar cu tendinţă. El atrage atenţia asupra adevărului din natură, fără a-l exagera, dorindu-l în acord

cu binele şi cu morala. E fizionomist; rezumă şi sintetizează. Desenele humoristice nu-şi au rostul fără „explicaţia" din josul lor. Spre deosebire de caricatură care e personală, ele sunt generale.

O linie de mijloc între caricatură şi humoristul astfel definit, ţine Gruia. Desenele lui subliniază esenţialul distinctiv dar adesea autorul lor ia atitudini de desenator obicinuit. In amândouă împrejurările însă rămâne mai mult artist.

Câteva bucăţi totuş ar fi putut lipsi.

H. B.

Jocuri de cuvinte

Printre „propileele" Siguranţei Generale a Statului se strâng de două ori pe lună câţiva redactori, mânuitori ai condeiului, (sunt primiţi şi de aceştia!), care şi-au ales acest stabiliment pentru literatură.

Foarte calmi în anturajul dela parter şi din subsol, mânuitorii condeiului se distrează tăvălindu-se de râs — când şeful face spirite.

Astfel, în ultimul număr, al revistei — d. Spiriduş, plecând dela un fapt-divers: căderea de pe cal a prinţului de Galles, face următoarele jocuri de cuvinte:

„Ziarele ne aduc vestea că tânărul principe de Galles a căzut din nou de pe cal. Odrasla englezească este un pasionat călăreţ. După cum atâţi suverani îşi permit luxul să cadă de pe tron, tot astfel prinţul de Galles îşi permite o cădere mai periculoasă dar mai puţin durabilă, de pe cal. Alţi tineri de vârsta lui îşi încearcă norocul la căişori — e tot atât de pasionant, der faci mai puţină mişcare. Singura mişcare ce-o poţi face la căişori e să mişti... din urechi şi să dai parale.

„Prinţul de Galles s'a gândit că e mai bine să cadă de pe cal decât să cadă de pe Galles. Alt avantaj îl mai are în faptul că după atâtea tumbe va fi numit duce de Nordtumberland.

„Pe când îi făceau educaţia profesorii puritani, prinţul s'a gândit că din mentalitatea trapistă singurul lucru bun de reţinut e trapul. La geografie a văzut că Pasul de Calais tot un pas de cal e. Citind istoria a văzut că nenumăraţi regi au fost detronaţi de câte o cabală. Prinţul s'a hotărît atunci să studieze mai de aproape cabalinele şi aşa a făcut cunoştinţa mai intimă cu calul.

„Fiecare om are câte un cal de bătae. Un rege, ca şef al armatei trebuie să aibă şi el un cal de bătae. Ceeace prinţul de Galles nu poate să-şi explice cum de pe cal poţi să cazi d'amboulea. Lucrul acesta nu poate să şi-l explice nici regele, tatăl lui, papa Galles, şi de aia îi mai trage câte o cal-cavură.

„Prinţul de Galles a făcut acum un an ocolul pământului. Pretutindeni a încercat toţi caii de pe lume din Baica' la California. Şi atunci când era din goană dărâmat şi trântit de câte o iapă năzdrăvană, şi făcea cunoştinţă cu duritatea pietrelor de pe caldarâm, prinţul de Galles privindu-şi iapa care fugea spunea filozofic:

Iapa trece, pietrele rămân.

„Prinţul va ajunge rege şi va călări pe principii sau va trebui să înveţe cea mai grea echitaţie aceea în două huntri. In ori ce caz călăria îl va fi învăţat să zâmbească şi să râdă de toate; când eşti pe cal eşti Păcală şi dispreţueşti calomnia.

„Iar când bătrâneţea îl va descalifica şi va depune la încheeturile viitorului rege depozitele artritice pe care nici Urodonalul nici Mac Urodonaldul nu le va mai putea curăţa, fostul prinţ de Galles va spune ca în Biblie: Acum sloboade, Doamne, pe roibul tău...

„Şi după moarte va avea o statue echestră de bronz, de pe care nu va mai cădea niciodată."

Această monstruozitate remorchează, pe copertă, anunţurile caselor: O. Mustad Fii, Pastorul, Vulcan, Fonciera, Noris, E. Wolf, Banca de Credit Român, Gladys, Rafinăria Orşova-Tileag, Ageco, Societatea adriatică de asigurare în Triest, Stollwerk, Elida, Fabrica electrică română-Cluj, Fabrica de postav Buhuşi, Banca română de comerţ şi de credit din Praga, Şantierele române dela Dunăre, Biuroul de voiaj N. Brück et Co., Norddeutscher Lloyd F. Missler, Minerva-Cluj, Ing. Emil Wurm, Ripolin (vopsea cu lac), Uzinele de fier „Vlahiţa", C. Hofhaust et Co., Wilhelm Scherg et Co., Schnoll-Pasta, Fabrica de cafea Frank Söhne...

Oricât nu s'ar ocupa cu literatura negustorii, — nu pricepem cum reprezentanţii acestor case au fost ademeniţi de glumele d-lui Spiriduş.

Sau poate Siguranţa are şi aparate speciale de gâdilat?...

Maestatea sa copilul!

Ceiace impresionează mai mult pe acel ce călătoreşte în Apus întâia oară este fără îndoială duioasa simpatie cu care copilul e ocrotit şi îngăduit de cei maturi. E în acest fel de a trata copilăria ceva cavaleresc şi generos care lipseşte cu totul popoarelor din Orient şi care te face să simţi ce dreptate a avut Ellen Key când a denumit vremurile noastre: secolul copilului. Se pare însă că în nicio ţară de pe lume această grijă nu s'a tradus în fapte mai elocvente ca în Germania.

Toată lumea se interesează de educaţia copiilor. Pare că toate decepţiile venite din greşelile părinţilor îi împing să-şi puie nădejdea în generaţiile viitoare şi să-i ferească de păcatele trecutului.

Atât sunt de desgustaţi Germanii de vechiul lor sistem şcolar încât într'un număr recent din „Die Schule" un scriitor face comparaţie între mentalitatea unui analfabet din insula Capri şi un inspector şcolar german, râvnind la toate calităţile ignorantului primitiv.

Toată lumea şcolară este în fierbere. Se studiază copilul şi s'a ajuns la unele încheeri pedagogice care dacă s'ar cunoaşte şi la noi am ajunge să vedem ce puerilă e reforma care ne-a adus bacalaureatul ca remediu al jalnicii noastre stări şcolare. Ceiace e mai interesant este că aceste încheeri au fost aproape unanim primite de intelectualitatea germană şi aceasta constitue faptul cel mai marcant în istoria pedagogiei germane.

De pildă; toţi recunosc că timp de mai multe veacuri nu s'a făcut apel de cât la memoria verbală a copilului, la raţiune şi inteligenţa speculativă. Or, omul nu va fi complect de cât atunci când se va face parte dreaptă în educaţie şi nevoilor lui biologice, facultăţilor instinctive, senzitive şi imaginaţiei creatoare.

S'a ajuns la convingerea că copilul are o viaţă interioară intensă şi la care nu se poate pătrunde de cât dacă cunoşti căile ei ascunse. Deci rolul dascălului este mai mult de a ajuta copilul să lucreze singur, iar cunoştinţele nu şi le asimilează de cât dacă le-a mestecat el singur şi le-a ales după apetitul său!...

Important este că de aceste adevăruri, care nu sunt toate noui, s'a pătruns întreaga lume dăscălească, de la institutor până la profesor universitar şi că miniştrii şi autorităţile şcolare sunt la curent cu aceste noi puncte de vedere.

Dar dacă la începutul educaţiei se are în vedere mai mult formarea individului, mai târziu, în şcoala medie şi secundară, educatorul german se preocupă în primul rând de formarea socială. Ceiace a câştigat copilul prin întâia formă a educaţiei sale, este materia din care se va plăsmui mai târziu membrul colectivităţii. Aşa că şcolile de gradul al II-lea şi învăţământul superior sunt şi rămân acele comunităţi şcolare pe care le-au creat încă înainte de războiu un Paul Geheeb, un Winec Ken, etc. în admirabilele lor şcoli noui. Spiritul de autoritate dă locul spiritului de colaborare în şcolile germane de azi. Câte probleme insolubile nu şi-ar găsi şi la noi dezlegarea dacă am cunoaşte ce se petrece în această şcoală germană...

Emile Coué

Un om din acei cari lasă urme adânci în analele omenirei, Emile Coué, a încetat din viaţă, la Nancy, în vârstă de 70 de ani.

Acelor care susţin că geniul nu este decât muncă îndelungată şi răbdătoare, li se poate da, în Coué, pildă că, cel puţin câteodată, geniul este numai scânteе... genială. Chimist prin studii şi aplicaţie intelectuală, farmacist de meserie şi nicidecum măcar autodidact în ale filosofiei şi psihologiei, a descoperit noui şi fundamentale legi psihologice. In câteva cuvinte şi foarte incomplect putem rezuma:

Imaginaţia şi nu voinţa ne conduce, numai ea, ne pune în mişcare. Când voinţa este în conflict cu imaginaţia, totdeauna, fără excepţie, aceasta din urmă învinge. Inconştientul prezidează funcţionarea tuturor organelor trupului şi toată viaţa psihică a omului. Inconştientul este sclavul suggestiilor. Suggestia nu-i decât autosuggestie. Prin autosuggestie conştientă omul se poate perfecţiona, şi regenera moralmente şi trupeşte. Mai toate boalele psihice şi fizice pot fi vindecate, sau cel puţin mult uşurate, prin suggestie.

Emile Coué avea un fel de şcoală în care învăţa, cu totul gratuit, cum se face autosuggestie conştientă. Poate sute de mii de oameni au trecut în ultimii 15—20 de ani prin casa şi grădina lui. Şedinţele sale erau totdeauna colective. Mii de oameni de pe întreg globul îi datoresc vindecarea lor.

N'a scris nimic de cât o mică broşură; dar şi aceasta, abia conţine câteva pagini de doctrină, restul fiind consacrat sfaturilor practice şi extractelor de scrisori şi dovezi de vindecare prin autosuggestie.

Această broşură se vinde acum în a 136-a ediţie. Adică s'a vândut în câţiva ani 135.000 exemplare.

Emile Coué era întemeietorul şi prezidentul *„Societăţii lorene de psihologie aplicată"*.

Distinsul nostru colaborator, d. *D. V. Barnoschi*, în calitate de membru activ al acelei societăţi, are de la *Emile Coué* concesiunea, exclusivă pentru România, a traducerei acestei broşuri. Lucrarea d-sale este gata şi, ni se pare, chiar în curs de imprimare.

Psihologia, pe bazele puse de *Coué*, este destinată să revoluţioneze lumea, mai mult decât în vremurile vechi, o religiune, mai mult decât în secolul trecut, electricitatea.

Confesiuni feminine

Intre atâtea confesiuni feminine, formulate de aproape o jumătate de socol în ţările nordice. Luden Maury aşază şi romanul din urmă al scriitoarei daneze Karin Michaëlis: „Lille Loegnerske", „Mica mincinoasă", (Revue Bleue No. 13, 1926).

Femeia şi zeul ei necunoscut, inspirator al tuturor formelor viclene sau violente ale amorului, acestea sunt singurele două personagii din romanele d-nei Michaëlis. Cei mai mulţi romancieri, de pretutindeni, se mărturisesc drept complici ai eroinelor lor. Avocat al femeii, pledoaria d-nei Michaëlis este mai întâi de toate sinceră; nici o urmă de orbire, de pasiune romantică. In dosul acestei sensibilităţi, care este inteligenţa minunată a bucuriei şi durerii, o rece judecată îi afirmă întreaga ei independenţă. Ca avocat al femei, d-na Michaëlis pare că instrueşte procesul amorului. Cărţile ei nu arată satira apropiată a lacrimilor. O privire reprospectivă a operei permite lui Lucien Maury o mai simplă caracterizare a talentului autoarei.

Astfel „Age dangereux" şi „P'tite Mère" — cu o ironie impalpabilă dar prezentă — dau savoare unică unor aventuri dureroase şi virginale. „Gyda" este romanul unei mame şi fiicei ei; mama, iubită de doi fraţi, se dă unuia şi toată viaţa ei visează pe celalt; are o fiică pe care o destinează celuilalt. D-na Karin Michaëlis cunoaşte destul de bine seducţia şi pericolul himerei. Alma Selchov, soţia răzvrătită, fuge în seara căsătoriei sale; ea povesteşte unei tovarăşe de călătorie, mişcătoarea ei epopee infantină, într'o limbă curioasă, amestec al francezei cu engleza Mette Trap, inamică a căsătoriei, mamă eroică, creşte trei fiice, născute din amanţi diferiţi, şi-şi descoperă trei sentimente materne destul de puternice. Intre aceste personagii şi autoare, există totdeauna distanţa unei bune obiectivităţi. Ea nu lansează personagii care să-i semene ei, ci fiinţe independente, capabile de a intra în concurenţă victorioasă cu cei vii, în preocupările, conversaţiile şi judecăţile noas're. Işi compune romanele cu o lenevie plăcută; introduce aci o lume de senzaţii, cu iscusinţa unei Colette, făcând să răsară din fiecare pagină aroma unui fruct sau gustul unui parfum, să sugereze un contact, o prezenţă, o reacţiune a nervilor sau epidermei. D-na Michaëlis este interpreta vieţii insondabile. nelinişţită de turburări adânci, despre care fapt un compatriot, Chr. Rimestadt, scria: „Karin Michaëlis este unul dintre cei trei sau patru scriitori ai literaturei daneze care au primit o mică parte din flacăra supranaturală a lui Edgar Poë.

Le valet de coeur

Romanul lui Robert Boudry e o lucrare de un cinism calculat. Ar fi cu toate acestea nedrept să restrângem la o simplă aproximaţie aportul unei opere care (cu toate defectele evidente, ca de pildă unele alunecări de stil, sau un fel de ezitare în tratarea diferitelor scene)— mărturiseşte o indiscutabilă grijă pentru cercetarea de adâncime şi prin aceasta chiar de sinceritate.

Despre intriga în sine, care se înfăţişează sub forma unei confesiuni, poate ar fi mai potrivit să nu spunem nimic precis. Frédérik Delagarrigue, leneş şi... „băiat de viaţă" fără resurse şi fără calităţi intelectuale superioare,— e înzestrat totuşi cu oarecare logică în idei, lucru, ce-i va permite să se înalţe treaptă cu treaptă, până la idealul vieţii uşoare şi trândave la care năzuise din liceu. Când prilejul se iveşte, el ştie să profite. Are nevoe de bani; femeile i-i procură. Nu şovăeşte niciodată în faţa şantajului sau a pungăşiei ordinare. Iată-l însă amorezat; iubeşte o femeie care-i fusese amantă, dar s'a măritat cu un american. Şi ca s'o regăsească pe fosta lui metresă, el lasă să-i scape ocazia unei căsătorii anoste, dar împovărată cu un milion zestre.

De mult nu s'a mai scris un roman cu un asemenea accent. Un bărbat se despoae liniştit înaintea noastră, cu o lipsă de ruşine pe care nu trebuie să ne grăbim s'o osândim. Ne amăgeşte uneori ; ne atrage atenţia asupra unor lucruri cari nu prea merită să pierdem vremea cu ele. Câte odată însă o trăsătură luminoasă ţâşneşte din nebulozitatea textului, şi o cută tainică a conştiinţei rămasă până aci întunecoasă, apare sclipitoare. Romanul de debut al lui Robert Boudry devine astfel lucrarea unui observator cu pătrundere psihologică, vestind pentru viitor o operă care s'ar putea să fie o revelaţie.

Feodor Sologub

Născut în 1863, Feodor Sologub este azi unul din scriitori cei mai iluştri ai tinerei generaţii ruseşti. Alături de Kuprin, Mereşkowski, Kusmin şi Bloch, Sologub îşi afirmă tot mai mult personalitatea sa originală şi puternică, strâns legată de pământul Rusiei şi de locuitorii ei. Sologub pune în descrierea poporului rus acea dragoste şi intensă pasiune care este caracteristică şi operilor lui Dostoiewski. Dragostea pentru poporul rus l-a făcut să rămâe în patrie şi după revoluţie, înfruntând cele mai mari lipsuri şi mizerii.

Operele sale, deşi puţţine ca număr, dar totuşi de o rară şi incontestabilă valoare, se reduc la două romane: „Le Diable mesquin" şi „L'enchanteuse de serpents" şi la câteva nuvele reunite într'un volum „Sărutul celui nenăscut."

Ţinta preocupărilor sale este psihologia, mai ales analiza amănunţită a caracterului şi a stărilor sufleteşti ale copiilor.

Copii anormali, cu pasiuni şi caractere morbide, băeţi şi fete din clasele sociale cele mai diferite, stau în centrul nuvelelor sale. Trăsătură cu trăsătură el reconstrueşte evoluţia şi structura complicată a caracterelor; Feodor Sologub o face cu o măestrie demnă de pana unui Balzac sau Zola.

Paginile sale nu conţin totuşi nimic din pedantismul sarbăd al cercetărilor ştiinţifice. Sologub acoperă brutalitatea realităţii cu vălul delicat al poeziei şi al fanteziei.

Citind paginile emoţionante ale lui Sologub ai impresia că pătrunzi într'o lume nouă, necunoscută şi poate chiar nebănuită: lumea unor copii cu caractere de bătrâni.

Aceste calităţi într'adevăr excepţionale ale scrierilor sale au făcut ca intelectualii întregei lumi să primească cu cel mai mare entuziasm lucrările apărute în traduceri numeroase în toate limbile. Succesul lor va reuşi poate să aline o parte din mizeria şi durerea pe care marele scriitor o îndură acum în Rusia.

Una din cele mai valoroase din nuvelele sale „Mireasa cernită" a apărut în ultimul număr al „Lecturei" (76). Prin această nuvelă, publicul românesc vine pentru prima dată în contact cu opera lui Sologub şi are ocazia să cunoască în puţine dar caracteristice pagini felul său interesant şi viguros de a scrie.

Ronsard meteorolog

Un foarte interesant studiu literar într'o revistă strict ştiinţifică: „Ronsard météorologiste" în *„Revue scientifique"*, No. 12, 1926. Autorul, J. Rouch, căpitan de fregată, comemorează, în felul lui, probabil în atmosfera revistei, cel de-al patrulea centenar al poetului.

Mare iubitor al naturei, Ronsard, în a sa „Art poétique", proclamă că scopul poetului este reprezentarea „lucrurilor cari sunt, cari există". El laudă pe Omer că a prezentat, în poemele sale, scene în care imită efectele naturei în toate descrierile pe care le face. In felul lui Ronsard căuta acelaş lucru:

J'ai vu grêler, tonner, éclairer et pleuvoir.

spune el într'una din poemele sale (Les Amours). Rouch observă, în opera poetului, mai întâiu consideraţiuni de ordin general: răsăritul şi apusul soarelui; pentru aceasta el adaptează sau imită imaginile şi alegoriile antice, care-i permiteau să-şi exprime mai bine propria lui viziune. Apoi caracteristicile anotimpurilor. Pentru primăvară, de-o pildă, el relevă salturile brusce ale temperaturei:

Le Printemps... inconstant, incertain,
Variable en effet du soir au lendemain.

Pentru toamnă, face precise aluzii la echinocţiu:

La mit égale avec les jours égaux,
Ei que les jours ne sont ni froids ni chauds.

Avântul liric al poetului se remarcă cu deosebire în poema „Hymnes", în care vara este cântată ca un anotimp de predilecţie:

Je te salue, Été, le prince des années,
Fils du soleil auteur de toute chose née,
Père alme, nourricier, donne-blé, donne-vin,
Mâle parfait, entier, tout grand et tout divin,
Perruqué de rayons, qui sert de longue guide
Au soleil qui, matin, tient ses chevaux en bride.
Souhaité des humains, tout couronné d'épis,
Qui figure les ans des hommes accomplis,
Qui forge les éclairs, la foudre et le tonnerre
Marinier, voyageur, courier, homme de guerre!

In epopeea lui, „La Franciade", Ronsard personifică vântul în manieră antică,

Vent, le balai des ondes et de l'air...

In orice epopee există descrierea unei furtuni. Poemele antice dau exemplu, epopeele franceze le imită. In „La Franciada", descrierea furtunei ocupă cea mai mare parte din cântul al doilea, poate cel mai bun fragment din această epopee neterminată. El îşi aminteşte de epopeele lui Virgil şi Omer, şi, în descrierea naturei, pune în mişcare tot arsenalul mitologic. Exemplele şi citaţiunile s'ar putea înmulţi. Insuşi J. Rouch se opreşte, din cauză că întreaga poezie a lui Ronsard este o fidelă descriere a fenomenelor naturei.

Ne oprim, odată cu autorul studiului, la bucata cea mai caracteristică, în care se întâlnesc laolaltă toate calităţile de observare şi descriere plastică ale poetului, un sonet încărcat cu graţia nemuritorului Petrarca:

Un voile obscur par l'horizon épars
Troublait le ciel d'une humeur survenue,
Et l'air crevé d'une grêle menue
Frappait à bonds les champs de toutes parts.

Déjà Vulcain de ses borgnes soudards
Hâtait les mains à la forge connue,
Et Jupiter dans le creux d'une nue
Armait sa main de l'éclair de ses dards,

Quand ma nymphette, en simple vertugade
Cueillant des fleurs, des rais de son ocillade,
Essuya l'air grêleux et pluvieux.

Des vents sortis remprisonna les tropes,
Et fi cesser les marteaux des cyclopes
Et de Jupin rasséréna les cieux.

In felul acesta s'a manifestat ca poet-meteorolog, geniul marelui Ronsard.

Francis Jammes apologist al peisajului

Francezii numesc „goéland", pasărea sălbatecă, al cărei ţipăt sfâşie tăcerea ţărmurilor şi stâncilor Atlanticului. M-me Jean Balde o face să planeze deasupra unui roman viguros şi profund, în care deplânge amărăciunea unui suflet pasionat şi robit păcatului. Să ne închipuim o femee care-şi ascunde, nu departe de ea, fructul adulterului, pe care-l iubeşte cu mai multă furie, pe măsură ce el creşte la pescarii de pe ţărm, unde ea vine să-l vadă pe furiş. Acesta însă, pe măsură ce înţelege misterul destinului său se depărtează de inima mamei sale, o respinge, o reneagă. Aceasta este drama patetică a romanului de mai sus ,pusă în scenă într'un decor sărăcăcios, în portul Arès, pe coasta Atlanticului. Despre opera aceasta scrie poetul Francis Jammes în *Le Corespondant:*

Cu o imensă bunătate, Jean Balde a luat în mâini păcatul dureros. Infinitul mizeriei şi milei omeneşti, sfâşieri de suflete, umilinţi, revolta trupului şi a spiritului, lacrimi arzătoare, toate acestea sunt descrise în cartea lui Jean Balde, scrisă cu propriul sânge al cărnei noastre. Este fructul unei carităţi fără seamăn şi fără nume, căci ea se ascunde sub masca femeii şi a poetului.

Pe lângă această năvală de sentimente analizate şi artistic realizate în această carte, Francis Jammes laudă, mai departe, exactitudinea peisagiilor şi a decorurilor marine:

Foarte sigur, că Jean Balde, ca o adevărată profesionistă, a vâslit cu puteri uriaşe, a legat funiile, a ridicat în mână scoicele. Mâinele ei au trebuit să stea în bătaia sonoră a furtunei; n'a fost ea Diana din insula Crespo?" N'a pătruns ea în cimitirele de mărgean? N'a fugărit ea sirenele, cu arcul lunei deasupra capului, precedată de haitele lupilor de mare? Trebue s'o credem.

In acest sat de pescari, gingaşa şi candida Estella care consolează pe biata „goéland" sacrificată, face pe Francis Jammes să se gândească la nemuritoarea Mireille. Este un elogiu frumos, care face tot atâta onoare celui care o proclamă cât şi celui încoronat; căci, când un poet, într'un sincer avânt sufletesc, laudă pe un alt poet, şi când între ei se stabileşte o transfuzie de suflete, — avem atunci un spectacol măreţ, foarte rar de întâlnit în zilele noastre.

Aşteptatul volum
„PESTE OCEAN"
Note de călătorie în America
de JEAN BART
a părut şi se găseşte la toate librăriile din ţară

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.